

๑๐๐ ปี แห่งการสถาปนา
กรมศิลปากร

ประเทศไทย
THAILAND

๑๐๐ ปี กรมศิลปากร
100th ANNIVERSARY OF THE FINE ARTS DEPARTMENT

3 บาท
BAHT
ปี ๑๐๐ ปี
๒๕๕๕-๒๕๕๖
2011

ตราไปรษณียากรที่ระลึกวาระ ๓๐๐ ปี กรมศิลปากร

๑๐๐ ปี
แห่งการสถาปนา
กรมศิลปากร

เทพธิดาวรรณบท พระอินทร์พุทธไสยาบรรลือ ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๓๕๓ พิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมแห่งชาติ พระนคร

คำนำ

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ เพื่อมอบภารกิจให้ สืบสาน จรรโลง และเผยแพร่รากฐานแห่งศิลปวัฒนธรรมของชาติให้เป็นที่รู้จักถึงความเป็นเอกลักษณ์ทั้งงดงามของชาติตลอดไปทั้งที่เป็นบมธรรมและรูปธรรม นับถึงปัจจุบันเป็นเวลาถึงหนึ่งร้อยปี หรือ สิบทศวรรษ สมควรแก่ความภาคภูมิใจของข้าราชการและเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรที่ได้ร่วมกับอุทิศกำลังกายกำลังใจ และภูมิปัญญา เสริมสร้างในภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้เจริญรุ่งเรืองงงามสมกับที่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงไว้วางพระราชหฤทัยภายใต้เทวานุภาพแห่งพระพิฆเนศ เทพเจ้าแห่งศิลปวิทยาการและความสำคัญที่ข้าราชการกรมศิลปากรทุกคนเคารพบูชาด้วยพลังศรัทธาเสมอมา

ในโอกาสสิบทศวรรษ หรือหนึ่งร้อยปีกรมศิลปากร พุทธศักราช ๒๕๕๔ คณะผู้บริหารกรมศิลปากร จึงถือวาระนี้เป็นโอกาสพิเศษที่จะทบทวนถึงบทบาท ภารกิจ และพัฒนาการบริหารจัดการงานด้านต่างๆ ของกรมศิลปากรทุกด้าน เพื่อให้บุคลากรของกรมตระหนักถึงประวัติความเป็นมา วิธีการทำงานที่ผ่านมาและบุคลากรสำคัญในอดีตรุ่นต่อรุ่น ตลอดจนถึงแนวทางการทำงานที่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันและต่อไปในอนาคต

กรมศิลปากรหวังว่า หนังสือ ๑๐๐ ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร จะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับข้าราชการและเจ้าหน้าที่ใช้ศึกษาภารกิจที่ดำเนินมาในอดีต พิจารณาวางแนวทางสำหรับปรับปรุงและสร้างสรรค์ในปัจจุบัน เพื่อพัฒนาต่อไปในอนาคต ซึ่งอาจเป็นประโยชน์กับหน่วยงาน สถาบัน ภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนบุคคลทั่วไป เพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ในการติดต่อประสานงาน และเป็นเครือข่ายในการทำงานร่วมกันเพื่อความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรม สืบสาน สืบทอด จรรโลง และพัฒนามรดกศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติให้คงอยู่อย่างสง่างามสืบไปเป็นนิรันดร์

(นางไสยมสุตา สียะวานิช)

อธิบดีกรมศิลปากร

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงเสด็จทอดพระเนตรนิทรรศการโลกในโตเกียวครั้งที่เมืองนิโงะชิมะยามะ พระราชวังดุสิต

สารบัญ

คำนำ	
ก้ำอย่างรัฐ ๑๐๐ ปี กรมศิลปากร	๗
บทคัดย่อ หนังสือตรวจกรมศิลปากร	๑๒
หนังสือตรวจกรมศิลปากร	๑๕
กรมศิลปากร : สืบทศวรรษได้ร่วมเสด็จฉัตรพระบรมราชจักรีวงศ์	๒๑
กรอบทิศทาง การอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางศิลปวัฒนธรรม กรมศิลปากร (พ.ศ.๒๕๕๓ - ๒๕๕๖)	๓๗
หน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกรมศิลปากร	๔๑
- กลุ่มตรวจสอบภายในระดับกรม	๔๑
- กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร	๔๕
- งานเทคโนโลยีสารสนเทศ	๔๙
สำนักงานเลขาธิการกรม	๕๓
สำนักโบราณคดี	๕๙
สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	๖๕
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	๗๓
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	๘๑
สำนักหอสมุดแห่งชาติ	๘๙
สำนักการสังคีต	๙๕
สำนักช่างสิบหมู่	๑๐๑
สำนักสถาปัตยกรรม	๑๑๑
สำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕	๑๒๑
องค์ความรู้ด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน	๑๖๒
องค์ความรู้ เรื่อง การสำรวจเอกสารโบราณ	๑๖๖
องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ดนตรี	๑๗๒
องค์ความรู้ด้านการสร้างลวดลายในงานโลหะ	๑๗๘
องค์ความรู้เกี่ยวกับฐานาตุหัตถ์ในงานสถาปัตยกรรม	๑๘๔
ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ	๑๙๓
หน่วยงานภายในกรมศิลปากร	๑๙๘
คณะทำงาน	๒๐๐

พระพุทธรูปสีผึ้ง ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๓๑ ประดิษฐานบนพระที่นั่งพุทธไสยาสน์ พระราชวังบรมธาตุ นครศรีธรรมราช

“ก้าวอย่างสู ๑๐๐ ปี กรมศิลปากร”

โรจนสุภา สีธะวงษ์ *

กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ในการสร้างสรรค์ อนุรักษ์ ส่งเสริม ทำนุบำรุงและเผยแพร่ วิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชทางศิลปะและวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคงถาวร ทั้งกระตุ้นเตือนจิตสำนึกให้คนไทยตระหนักในคุณค่า ศีลขุวัไ้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติและมรดกวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้สร้างสมไว้ให้สืบทอดไม่ถึงอนุชน ตลอดระยะเวลา ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา การดำเนินงานของกรมศิลปากร ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคนานัปการ ทั้งนี้เนื่องจากงานด้านศิลปวัฒนธรรมมีได้หยุดนิ่ง มีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับความก้าวหน้าทางวิทยาการยุคโลกาภิวัตน์ทำให้กระแสอารยธรรม ภายนอก มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คน ส่งผลให้การดำเนินงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเป็นไป อย่างยากยิ่ง การปฏิบัติงานต่างๆ ต้องพิจารณาด้วยสติปัญญาอันสุ่มรอบคอบ กิจกรรมต่างๆ จึงสามารถบรรลุ เป้าหมายผ่านพ้นอุปสรรคด้วยดีมาโดยตลอด

การที่ภารกิจของกรมศิลปากรเจริญก้าวหน้า ยืนหยัดและเป็นที่ยอมรับของสังคมมาตราบถึงวันนี้ เพราะภูมิปัญญาความสามารถและความสมัครสมานร่วมแรงร่วมใจกับปฏิบัติงานของข้าราชการกรมศิลปากร ทุกคน ทำให้งานทุกอย่างพัฒนาก้าวหน้าเป็นผลดีต่อประชาชนส่วนรวมและประเทศชาติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากรมศิลปากรขึ้น เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๕ ดังปรากฏในรายงานเสนาบดีสภา วันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทับเป็นประธานที่ประชุมเสนาบดี มีพระราชดำรัสความตอนหนึ่ง ว่า “...ยังการอีกแผนกหนึ่งที่กระทรวงโยธาธิการเคยทำ เช่นการซ่อมพระอารามและหล่อพระเป็นต้น อยากรอง ปรึกษานี้ เป็นกรมอีกกรมหนึ่งเป็นแผนกการช่าง ประณีตและควรยกกรม พิธีกรรมซึ่งพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ไขว้มนามว่าบวชด้วย เพราะเป็นเรื่องของโบราณทำนองเดียวกัน กรมนี้จะมีผู้บัญชาการขึ้นตรงต่อพระเจ้าแผ่นดิน แล้วแต่จะไปฝากไว้ใ้กระทรวงใดก็ได้ ตามแต่จะเหมาะสมกับบุคคล ในชั้นนี้จะมอบให้กรมพระนครสวรรค์ เป็นผู้ บัญชาการอีกส่วนหนึ่งด้วย...” ที่ประชุมเสนาบดีเห็นชอบด้วยกระแสพระราชดำรัส ต่อมาถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ (พุทธศักราช ๒๔๕๕) มีประกาศการจัดราชการและเปลี่ยนกระทรวงโยธาธิการใหม่กับ ตั้งกรมศิลปากรขึ้นใหม่กรมหนึ่ง ดังความตอนหนึ่งในประกาศว่า “...แยกกองช่างขึ้นเป็นกรมศิลปากร มีผู้บัญชาการขึ้นตรงต่อพระเจ้าแผ่นดิน...”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ นครสวรรค์ฯ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้บัญชาการกรมศิลปากรแห่งแรกสถาปนาเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐

* อดีตกรมศิลปากร

ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบกรมศิลปากร รวมเข้ากับราชบัณฑิตยสภาและตั้งกรมศิลปากรว่า "ศิลปากรสถาน" เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๙ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ แล้ว มีประกาศพระราชบัญญัติตั้ง กรมศิลปากรขึ้นในสังกัดกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ โดยมีพลตรี หลวง วิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๗ ดังนั้นกรมศิลปากรจึงกำหนดวันสถาปนาเป็นวันที่ ๓ พฤษภาคม ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๗ เป็นต้นมา

พุทธศักราช ๒๕๒๒ นายเคโซ สวานานนท์ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ได้มอบให้กองวรรณคดี และประวัติศาสตร์ค้นคว้าตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติกรมศิลปากรใหม่ จากหลักฐานที่กล่าวมาแล้วในตอน ต้น ที่ประชุมกรมศิลปากร วันอังคารที่ ๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๒ มีมติให้กำหนดวันสถาปนากรม ศิลปากรเป็นวันที่ ๒๗ มีนาคม ดังนั้นวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ จึงเป็นวาระครบรอบ ๑๐๐ ปีแห่ง การสถาปนากรมศิลปากร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกำเนิดกรม ศิลปากรขึ้นตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๕๕ นั้น กรมศิลปากรมีหน้าที่สำคัญ ๒ อย่างคือ รับโอนงานช่างประณีตศิลป์ จากกระทรวงโยธาธิการและงานกรมพิพิธภัณฑสถานจากกระทรวงธรรมการมาอยู่ในความรับผิดชอบ ครั้นต่อมาเมื่อ วันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ รัฐบาลประกาศตั้งกรมศิลปากรขึ้นใหม่ในสังกัดกระทรวงธรรมการ วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากรออกเป็น ๕ ส่วน คือ กองกลาง กองสถาปัตยกรรม กองศิลปกรรม กองพิพิธภัณฑสถานและโบราณคดี และกองหอสมุด

หน่วยงานในสังกัดกรมศิลปากรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะส่วนที่ มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญๆ เช่น วันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๗ มีคำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ธรรมการ (พระสารสาสน์ประพันธ์) เรื่องตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ สอนวิชาขับร้องฟ็อบรำและดนตรีไทย วันที่ ๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ มีคำสั่งเรื่องตั้งโรงเรียนศิลปากรสอนวิชาช่างปั้น ช่างเขียนและช่างรัก และให้ยกโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์มาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนศิลปากร อนึ่งเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ นั้น มีการปรับปรุงกระทรวงต่างๆครั้งใหญ่โดยเปลี่ยนกระทรวงวังเป็นสำนักพระราชวัง และ โอนงานกองช่างวังนอกกับกองมหรสพของกระทรวงวังให้มาอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร โสภ ละคร ดนตรีของ กองมหรสพ และงานช่างกระทรวงวัง จึงเปลี่ยนมาอยู่ในสังกัดกรมศิลปากร

ระหว่างที่พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) เป็นอธิบดีกรมศิลปากร พุทธศักราช ๒๔๗๗ - ๒๔๘๕ นั้น ข้าราชการของกรมศิลปากรประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิระดับปริญญบุคคลในสาขาต่างๆ หลายนท่าน คือ กองวรรณคดี พระยาอนุมาณราชชน เป็นหัวหน้ากอง มีข้าราชการที่สำคัญ เช่น นายกี (สนิท) อยู่โพธิ์ หลวงสมานไมตรีรักษ์ ขุนวราภรณ์วิจิตร พระจงสรวิทย์ นายยิ้ม ปิ่นพยอมกูร กองวัฒนธรรม พราหมณ์ ป.ส. ศาสตรี เป็นหัวหน้ากอง กองโบราณคดี หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ เป็นหัวหน้ากอง มีข้าราชการที่ สำคัญ เช่น นายตรี อมาตยกุล นายมานิต วัลลิโกดม กองสถาปัตยกรรม พระสาโรชรัตนนิมมานก์ เป็นหัวหน้า กอง มีข้าราชการที่สำคัญ เช่น ขุนจอนิมมิต เสวกเอก หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร ขุนทัตถาพิณิจ ขุนสภกิจ โทศล ขุนชำนาญโยธา กองทัศนศิลป์ พระพรหมพิจิตร เป็นหัวหน้ากอง มีข้าราชการที่สำคัญ เช่น พระเพทาวินนิม มิธ ขุนชำนาญทัตถกิจ หลวงเทพลักษณเสชา ขุนเทพารยพิจิตร กองดุริยางค์ พระเจนศุริยางค์ เป็นหัวหน้ากอง มีข้าราชการที่สำคัญ เช่น พระยาภูมิมเสวิน หลวงประดิษฐไพเราะ ทัมมพากย์อินทวัจน์ ขุนพีโรธยา ขุนสังคีต ศัพท์เสนาะ กองโรงเรียนศิลปากร ศาสตราจารย์ ซี. เฟโรจี (ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี) เป็นหัวหน้ากอง ฯลฯ

ปริญญบุคคลของกรมศิลปากรที่กล่าวมาแล้วนั้นล้วนเป็นผู้มีคุณูปการใหญ่หลวง เป็นผู้วางรากฐาน ศิลปวิทยาการของกรมศิลปากรให้ก้าวไปข้างหน้าอย่างสง่างาม และเป็นแบบอย่างให้อุบุขกรมศิลปากร

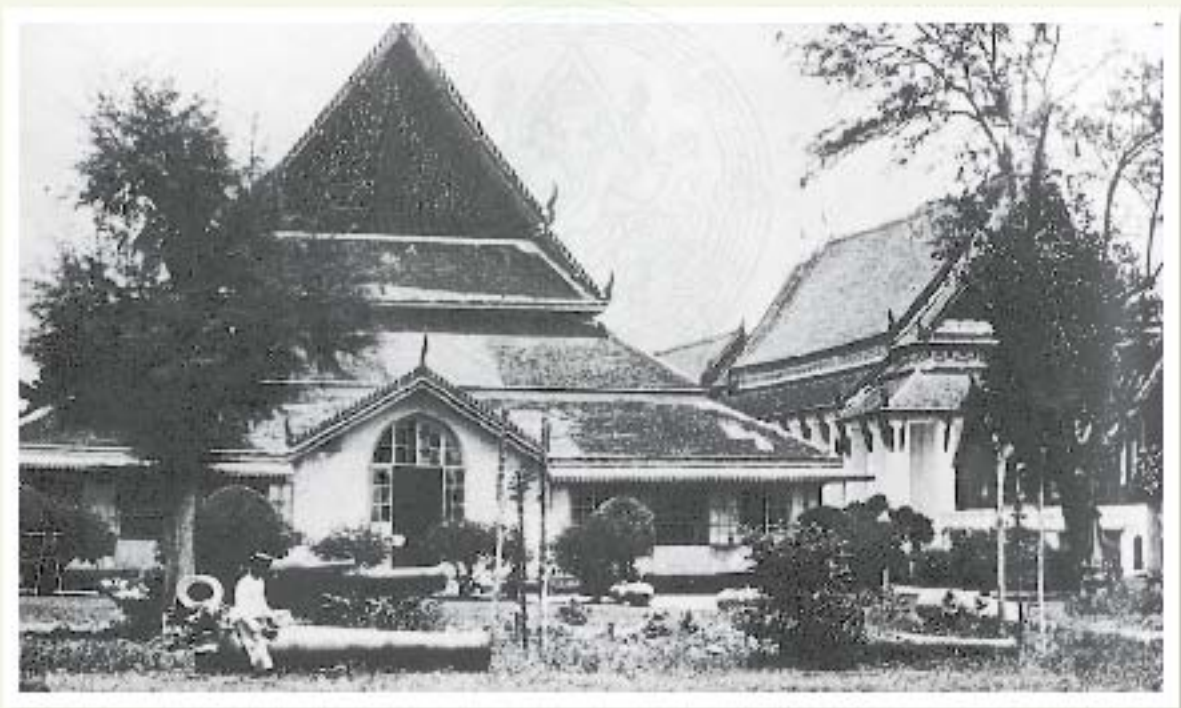

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คู่พระราชมารดาในพิธีกรมศิลปากร

สิ่งที่กรมศิลปากรภาคภูมิใจสูงสุดคือการที่มีโอกาสได้สนองงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ อาจกล่าวได้ว่ารากฐานความเป็นมาและกิจการต่างๆ ของกรมศิลปากรนับล้วนเป็นผลจากพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงมุ่งส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปกรรมให้คงอยู่เป็นมรดกของชาติ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ กรมศิลปากรขอโน้มเอกราช สบองค์พระราชาธิบดีในงามด้านศิลปวัฒนธรรมโดยเต็มกำลังความสามารถ เพื่อดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้เป็นมรดกคู่ชาติไทย ซึ่งมีองค์พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นทั้งองค์อัครศิลปินและพระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย

ในโอกาสที่กรมศิลปากรมีอายุครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ นี้ ยังความปลื้มปิติภาคภูมิใจใ้มาสู่ชาวกรมศิลปากร ตลอดระยะเวลายาวนานที่ผ่านมา กรมศิลปากรได้สร้างสรรค์ผลงานขึ้นอย่างต่อเนื่อง ฝากผลงานทั้งด้านศิลปะและวิชาการให้เป็นที่ยอมรับ เกียรติคุณและเกียรติภูมิที่บรรพชนกรมศิลปากรได้สร้างสมไว้ในอดีตย่อมเป็นรากฐานสำคัญให้กรมศิลปากรก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานโดยเต็มกำลังความสามารถเพื่อดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมประจำชาติให้ดำเนินไปพร้อมกับการพัฒนาประเทศ และเพื่อรักษาเกียรติศักดิ์ของกรมศิลปากรไว้มั่นคงยั่งยืนสืบไป

พระบรมราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
ให้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานประจำพระนคร

A Century of the Fine Arts Department

Since the establishment of the Fine Arts Department by King Vajiravudh (King Rama VI) on March 27, 1911 until March 27, 2011, this marks the occasion that the Fine Arts Department has been in service for a century and has served as a key government institution in the invention of intellectual capital for Thai people in the preservation and creation of national cultural and artistic heritage. There three main kinds of professional work that has been under the Fine Arts Department's responsibility: 1) art work, 2) language, documents and books, and 3) archaeology and museums. Each of the three has a long history of development. The ten decades of the development of Fine Arts Department are briefly described as below:

The First Decade (1911 – 1920)

At the beginning, King Vajiravudh was intending to put together all kinds of art work under an agency, and he thus named the agency "Silpakom" (literally means Fine Arts), a word that is made up from the two words "silpa" (art) and "a-korn" (origin or source), meaning "source or origin of art". The king had asked the transfer of Division of Fine Arts from the Department of Civil Work to be merged with the Department of Museums to establish a new depart called Fine Arts Department, whose its director was under the king. The king also ordered a transfer of the Department of Royal Page Craft to be included in the Fine Arts Department. Therefore, the first decade of the Fine Arts Depart was mainly about fine arts, construction and architecture. In other words, the Fine Arts Department was principally responsible for the preservation and creation of the art of Rattanakosin Kingdom.

The Second Decade (1911 – 1930)

On April 19, 1926 amidst the global economic regression, King Prajadhipok (King Rama VII) had the Fine Arts Department converged with the Bangkok Library Commission, which was taking care of the library work, Buddhist scripture, ancient archives, as well as seals, survey and inspection of ancient monuments and objects. The main duty of the organization was the curation and management of archival materials, archaeological materials and sites, and museums. Later, the king ordered that the Bangkok Library Commission changed its name to the Royal Council consisting of the Division of Archaeology, Division of Fine Arts, and the Division of Literature. The past General-Directors of the institution are all famous and knowledgeable on culture and art, including Chao Phraya Thammathikaranakhibodi (M.R. Poom Malakul), Prince Chaofah Krom Phraya Narissaranuwattiwong, and Mom Chao Ethishepsan Kitsadakorn respectively.

The Third and Fourth Decades (1931 – 1950)

On May 3, 1933, the Fine Arts Department was reenacted, in affiliation with the Ministry of Education. Another branch of art, drama and music, was included as an important national art. All types of dramatic art and music were taken care of various departments affiliated with the royal court. In 1935, the Division of Drama Arts and Drama Arts School were established as part of the Fine Arts Department.

During the middle of the third decade the Fine Arts Department was authorized to exclusively control and to manage national art and all branches of art. It was graciously granted a royal permission to use the figure of Ganesha, god of art, as the emblem of the department on October 13, 1937. Between 1942 and 1951, the Fine Arts Department was affiliated with the Office of the Prime Minister.

After the major political change in 1952, the Fine Arts Department had more integrated mission responsible for fine arts, architecture, library, museum, archaeology, literature, drama arts and music. The Fine Arts Schools was also established on July 11, 1938 to provide training and education on art and cultural heritage of the nation. The Fine Arts school was later developed into a university named Silpakorn University in 1943.

During this time period, the Fine Arts Department had produced and published numerous books and volumes, organized activities and events for the public. The first issue of Silpakorn Journal was published in 1935. It was the period of propaganda of national culture and art, and the time of the revolution of culture and the modernization of the Thais' lifestyle.

The Fifth Decade (1951 – 1960)

This period saw a continuation of the revolution of culture. The Fine Arts Department was transferred to the Ministry of Culture, which was then a new ministry, on March 11, 1952. The primary duty of the Fine Arts Department during this decade was to publicize and promote the significance of national culture and national ideology to create a sense of nationalism. The decade marks the productive publication of books and the development of music and drama arts to promote nationalism. A prodigious amount of budget were allocated to the department in the preservation, restoration and revitalization of important ancient monuments in ancient cities, including Sukhothai, Phimai, Chiang Saen, and Ayutthaya. As a result, there was much progress in the archaeological and historical studies. A prominent Director-General of the Fine Arts Department during this decade is Mr. Thanit Yoopho, who served for 11 years. At the end of the decade, the Fine Arts Department was changed its administrative affiliation.

The Late Fifth – the Tenth Decades (1958 – 2002)

The period marks a decreased role of the Fine Arts Department as a leading organization in the creation of nationalism as the government paid more attention to the economic development. The Fine Arts Department was under the administration of the Ministry of Education for 44 years. Despite severe budget cut and less important role, the Fine Arts Department was led by experts and knowledgeable professionals who had keen interest in art and culture, including Thanit Yoopho, Chua Sariman, Sombhob Pirom, Decho Sawananon, Khunying Kullasap Kedmarkij, Dr. Suwit Rasmibhuti, Somkid Chotikawanit, Nikhom Musikakama, and Anrut Ngermchuklin. The Fine Arts Department had served several important royal and national ceremonies. In addition, it carried out numerous public outreach programs, production of printed and audiovisual media, as well as research on archaeology and history. Many historical and archaeological sites had been developed into historical parks and some of them were registered as World Cultural Heritage sites (e.g., Ban Chiang Archaeological Site, Sukhothai Historic City, and Ayutthaya Historic City). The Fine Arts Department also invented, created, and transmitted the art and technology of traditional crafts to public people so that they can use as guidelines for the creation of jobs and careers.

The Fine Arts Department also built and promoted local and regional networks to encourage public awareness of the significance and safeguarding of national cultural heritage. National museums and provincial libraries had been developed to improve their public service and role as learning and study centers for national and international interested bodies. A number of committees were set up to take care of various branches of art. Regarding international relation, the Fine Arts Department played a key role as a representative in the collaboration of academic research projects and exchange with foreign countries in Southeast Asia and other regions.

The Tenth Decade (2001 – present)

This decade saw a major bureaucratic reform. The Fine Arts Department was affiliated with the Ministry of Culture, which was re-enacted on March 2, 2002. The past and current Director-Generals are from different academic backgrounds, but they all paid attention to systematic development of the organization and followed three major strategies: 1) the development of standards and measures for the safeguarding of traditions and the preservation, maintenance, and conservation of cultural heritage, 2) the invention and continuation of cultural heritage values, and 3) the transmission of knowledge on cultural heritage to the public.

The Fine Arts Department has been directed and moved forward by a combination of its various offices including the Office of Secretariat, Office of Archaeology, Office of National Museums, Office of Architecture, Office of Drama Arts, Office of Literature and History, Office of Ten Crafts, Office of National Archives, Office of National Library, as well as other lesser units such as 15 offices of Regional Fine Arts Department. The offices are now making their best effort to maintain, safeguard, and bring out knowledge of art and culture to the public to create cultural and economic values for society. Widely accessible networks linking private and public sectors, committees, and organizations have been built in order to support, maintain, transmit and create national art and culture for the sake of national security in following the king's noble "preserving culture is preserving nation".

ภาพเล่าเรื่องรามเกียรติ์ ภายวัดน้ำบ่อ ทลิ่งบ่ลล ศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน พุทธศักราช ๒๕๒๕ พิพิธภัณฑ์นครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว

หนึ่งศตวรรษกรมศิลปากร

วิชา วิจารณ์ราธา *

ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา กรมศิลปากร ในวันที่พุธที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕^{**} จนถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ นี้ นับเป็นวาระที่กรมศิลปากรก้าวเข้าสู่ปีที่ครบหนึ่งศตวรรษพร้อมกับที่กรมศิลปากรเป็นสถาบันหลักในการ สร้างทุนทางปัญญาแก่คนไทยในกา รอนุรักษ์และการสร้างสรรค์มรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งภารกิจของ กรมศิลปากรจำแนกได้เป็น ๓ กลุ่มงาน คือ งานด้านศิลปกรรม งานด้านภาษา เอกสารและหนังสือ และ งานด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ ซึ่งแต่ละกลุ่มงานต่างมีวิวัฒนาการมายาวนานตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยขึ้นตรงกับพระมหากษัตริย์

ทศวรรษที่ ๑ (พุทธศักราช ๒๔๕๕ – ๒๔๖๓)

เมื่อแรกสถาปนา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะรวมงานศิลปกรรมไว้ ด้วยกับ คำนามกรมซึ่งพระราชทานว่า "กรมศิลปากร" ซึ่งเป็นคำสนธิระหว่างคำ ศิลปะ กับ อากร อากรในที่นี้ แปลว่า บ่อเกิด ที่เกิด ศิลปากร จึงแปลว่า บ่อเกิดแห่งศิลปะ ดังจะเห็นได้ว่าทรงแยกการช่างที่เป็นประณีตศิลป์ จากกรมโยธา กระทรวงโยธาธิการ รวมกับกรมพิพิธภัณฑ์ กระทรวงธรรมการ ตั้งเป็นกรมศิลปากร มี ผู้บัญชาการกรมขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพตย์ ซึ่งจะเป็ นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (กระทรวงวัง) ทรงเป็นผู้บัญชาการกรมศิลปากร อีกส่วนหนึ่ง อีกทั้งยังได้โปรดให้โอนกิจการของกรมช่างมณฑลเล็ก กระทรวงวัง มารวมอยู่ในกรมศิลปากรด้วย ในทศวรรษแรก กรมศิลปากรจึงเป็นกรมที่ปฏิบัติงานด้านข้างต่าง ๆ ทั้งช่างประณีตศิลป์หรือช่างสิบหมู่ งานก่อสร้างหรืองานสถาปัตยกรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นช่างหลวงทำงานสนองพระยุคลบาทซึ่งเป็นงานผูก รัชชาและรังสรรค์ศิลปกรรมของกรุงรัตนโกสินทร์โดยแท้

ทศวรรษที่ ๒ (พุทธศักราช ๒๔๖๔ – ๒๔๗๓)

วันที่ ๑๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๔ ท่ามกลางภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงยุบกรมศิลปากรรวมกับกรมการทอพระสมุทสำหรับพระนคร ซึ่งรับผิดชอบ คุงแลงานด้านทอพระสมุท พระไตรปิฎก เอกสารโบราณ เป็นผู้บำ ในการผลิตหนังสือเผยแพร่ ตลอดจนตรวจตรา สำรวจ ตรวจรักษาโบราณวัตถุสถาน ซึ่งเป็นงานทั้งด้านภาษา เอกสารหนังสือและด้านโบราณคดีพิพิธภัณฑ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็นราชบัณฑิตยสภา แบ่งภาระหน้าที่ออกเป็น แผนกวรรณคดี แผนกโบราณคดี และแผนกศิลปากร ผู้บัญชาการกรมศิลปากร ในยุคนี้อันเป็นปราชญ์ด้านศิลปวัฒนธรรม คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ม.ร.ว.ป๋ม มาลากุล) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และเสวกเอก หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร โดยลำดับ

* นักอักษรศาสตร์เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์และจารึกประเพณี

** ขณะนั้น ราชการนับวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่

พระที่นั่งพุทธไสยวรรค ในพระอารามหลวงสวนรมย์กรุง พุทธศักราช ๒๔๗๔

ทศวรรษที่ ๓ - ๔ (พุทธศักราช ๒๔๗๔ - ๒๔๘๓)

วันที่ ๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกรมศิลปากรอีกครั้ง ให้สังกัดกระทรวงธรรมการ

งานศิลปกรรมอีกแขนงหนึ่ง คือ งานนาฏศิลป์และดนตรี ก็ล้วนเป็นงานในราชสำนักสังกัดกรมต่างๆ มีกรมโขน กรมหุ่บ กรมรำโคม กรมเป็พาทย์ กรมละครสังข์ แล้วรวมเป็นกรมมหรสพ สังกัดกรมมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๗ เพราะปัญหาทางเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงยุบกรมมหรสพ กระทรวงวัง ลงเป็นกอง สังกัดกรมศิลปากร ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นต้นกำเนิดของกองการสังคีต และโรงเรียนนาฏศิลป์

ในช่วงกลางทศวรรษที่ ๓ กรมศิลปากรจึงมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลงานทั้งด้านศิลปะและด้านวิชาการของชาติโดยสมบูรณ์ ในวันที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐ กรมศิลปากรได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตราพระเศวตเป็นตราประจำกรม เพราะพระเศวตหรือพระพิฆเนศเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปวิชาการ

พุทธศักราช ๒๔๘๕ - ๒๔๘๕ กรมศิลปากรสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย กรมศิลปากรมีภารกิจที่บูรณาการมากขึ้น มีภาระรับผิดชอบงานด้านประณีตศิลป์ สถาปัตยกรรม ทอสมุศ พิพิธภัณฑ โบราณคดี วรรณกรรม นาฏศิลป์และดนตรี และจัดตั้งกองโรงเรียนศิลปากรขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑ เพื่อสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพที่จะมาดูแลงานด้านช่างศิลป์และมรดกทางศิลปวัฒนธรรม โรงเรียนศิลปากรได้พัฒนาจนได้รับการสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๖

ในยุคนี้ กรมศิลปากรได้เป็นผู้นำในการผลิตหนังสือวิชาการและจัดกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมที่ประชาชนนิยม คือการโต้วาที และเริ่มตีพิมพ์นิตยสารศิลปากรเมื่อ พ.ศ. ๒๕๗๘ โดยโรงเรือนศิลปากร ตามคุณลักษณะของผู้นำขณะนั้น ซึ่งเป็นทั้งนักวิชาการวัฒนธรรม และเป็นผู้นำในยุคชาตินิยม คือ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) ศาสตราจารย์พระยาอนุภานราชธบ (ยง เสฐียรโกเศศ) และพันเอก หลวงรณสีทธิพิชัย (เจือ กาญจนินทุ) ซึ่งตรงกับยุคที่ประเทศไทยมีการปฏิรูปทางวัฒนธรรม โดยประกาศใช้รัฐธรรมนูญหลายฉบับเพื่อวางแบบแผนให้ชาวไทยดำเนินวิถีชีวิตเยี่ยงอารยประเทศ

ทศวรรษที่ ๕ (พุทธศักราช ๒๕๙๔ - ๒๕๐๓)

ทศวรรษที่ ๕ ของกรมศิลปากร เป็นยุคต่อเนื่องของการปฏิรูปทางวัฒนธรรม ซึ่งรัฐบาลเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมจนถึงกระทรวงวัฒนธรรมและโอนกรมศิลปากรไปสังกัดเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๙๕ ตามนโยบายนิยมไทยและสร้างชาติ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี กรมศิลปากรมีภารกิจด้านวิชาการหลากหลาย ทั้งด้านผลิตหนังสือเผยแพร่ ทั้งด้านพัฒนางานนาฏศิลป์และดนตรีซึ่งเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ได้อย่างดีเยี่ยมในการปลูกใจให้เกิดความรักชาติ ขณะเดียวกับโบราณสถานสำคัญหลายแห่ง เช่น โบราณสถานทุ่งโฮทัย พระนครศรีอยุธยา พิมาย สีงแสบ ได้รับงบประมาณฟื้นฟูบูรณะ นับเป็นประโยชน์ต่องานศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างมาก ยุคนี้ พันเอก หลวงรณสีทธิพิชัย ยังดำรงตำแหน่งอธิบดีถึงพุทธศักราช ๒๕๙๙ และต่อด้วยยุคแห่งอธิบดีนักวิชาการวัฒนธรรมแทบทุกแขนงคือ นายอนิต อยู่โพธิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนานถึง ๑๑ ปี และก่อนสิ้นทศวรรษนี้ กรมศิลปากรก็ย้ายสังกัด อีกครั้งหนึ่ง

ปลายทศวรรษที่ ๕ - ต้นทศวรรษที่ ๑๐ (พุทธศักราช ๒๕๐๑ - ๒๕๔๕)

ยุคนี้รัฐบาลให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า จึงยุบกระทรวงวัฒนธรรมที่เป็นกระทรวงเล็กและเห็นว่าไม่ค่อยมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ยุคนี้ กรมศิลปากรย้ายสังกัดอยู่กระทรวงศึกษาธิการถึง ๔๕ ปี แม้จะได้รับจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับภารกิจ แต่เพราะมีผู้บริหารที่เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม บางท่านก็เป็นนักการศึกษา เป็นอธิบดีบ้างองคกร มี นายอนิต อยู่โพธิ์ นายเชื้อ สาธิตาน บาวาเอก สัมภพ ภิรมย์ นายรังสฤษดิ์ เขาวนศิริ นายเคโซ สวานานนท์ คุณหญิงอารี กุลวัฒน์ นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ นายสุวิชัย รัศมิภูติ นายสมคิด โชติกวณิษย์ นายนิคม มุสิกคามะ และพลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น และมีบุคลากรที่เชี่ยวชาญอันเกิดจากการรับโอน สืบทอด และสั่งสมประสบการณ์ในสายงานวัฒนธรรมสาขาต่างๆ กรมศิลปากรจึงได้พัฒนาจนมีภาพลักษณ์ที่โดดเด่น พร้อมเป็นหน่วยงานนำในการปฏิบัติการกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์และสนองนโยบายพิเศษของรัฐบาล อาทิ งานบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนม งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี งานเฉลิมพระเกียรติในวาระครบรอบพิเศษของพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา งานฉลองสิริราชสมบัติ และงานพระเมรุ ณ ท้องสนามหลวง เป็นต้น ขณะเดียวกับ กรมศิลปากรก็ได้สร้างงานศึกษาค้นคว้า วิจัยเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมสาขาต่างๆ ในรูปสิ่งพิมพ์และสื่อทัศน์ทัศนวัสดุอื่นๆ อย่างมากมาย มีการสงวนรักษา อนุรักษ์เอกสารสำคัญ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน สถานที่สำคัญที่เป็นมรดกของชาติ พัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีจนได้รับยกย่องให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก พัฒนาการศึกษาด้านนาฏศิลป์ดนตรี และช่างศิลป์ จนถึงระดับปริญญาตรี

ด้านการสืบทอดและสร้างสรรค์ กรมศิลปากรได้ศึกษา คัดค้น และถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปะและ เทคโนโลยีสาขาช่างสิบหมู่แก่ประชาชนผู้สนใจเพื่อเป็นแนวทางประกอบอาชีพและสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ

กรมศิลปากรยังได้สร้างเครือข่ายและส่งเสริมประชาชนทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกเห็นคุณค่าและร่วมดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น เช่น โครงการอบรมพระสังฆาธิการ โครงการอาสา

สมัครคุ้มครองมรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส. มศ.) เป็นต้น ในส่วนกรมศิลปากรก็ได้พัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในสังกัด อาทิ พิพิธภัณฑ์ หอสมุด และหอจดหมายเหตุ ให้ทันสมัยพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งคู่มือแก่นักเรียน นักศึกษา และนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศ

ในการบริหารงานทั้งด้านศาสตร์และศิลป์ในแต่ละสาขา กรมศิลปากรยังได้ดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการซึ่งเป็นคณะกรรมการระดับชาติ เช่น คณะกรรมการพิจารณาการสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย และคณะกรรมการโครงการชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือชุดประชุมพงศาวดาร เป็นต้น

ในระดับนานาชาติ กรมศิลปากรมีบทบาทเป็นตัวแทนประเทศในการให้ความร่วมมือทางวิชาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกับประเทศต่างๆ ทั้งประเทศในกลุ่มอาเซียน และภูมิภาคอื่น

ทศวรรษที่ ๑๐ (พุทธศักราช ๒๕๔๔ - ปัจจุบัน)

ประเทศไทยได้ปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ กรมศิลปากรย้ายไปสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมที่ก่อตั้งขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕ กรมศิลปากรได้รวมกลุ่มอยู่ในหน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรม ยุคนี้เป็นยุคที่ส่วนราชการมีการกำหนดนโยบายตามยุทธศาสตร์ของประเทศ กรมศิลปากรได้อธิบดีที่เป็นศิลปิน เป็นช่าง และนักวิชาการ คือ นายสิริชัยชาญ พุกจำรูญ นายอารักษ์ สังหิตกุล นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต และนางโสมสุภา สียะวานิช ที่ล้วนให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบ พัฒนาองค์กรตามแนวยุทธศาสตร์กรมศิลปากร คือ

๑. พัฒนาคุณภาพมาตรฐานในการดำรงรักษาจารีตประเพณี การอนุรักษ์ บำรุง รักษา มรดกทางศิลปวัฒนธรรม
๒. สร้างสรรค์ ต่อยอด เพื่อคุณค่ามรดกศิลปวัฒนธรรม
๓. ถ่ายทอดเผยแพร่องค์ความรู้สู่ประชาชน

จะเห็นได้ว่าแนวยุทธศาสตร์เหล่านี้ กรมศิลปากรได้ดำเนินการมาแล้วในทศวรรษก่อน ๆ แต่ในยุคนี้มีการกำหนดแผนงานและแนวทางอย่างชัดเจน ด้วยคำสั่งขับเคลื่อนจากหน่วยงานของกรมศิลปากรในส่วนกลางซึ่งประกอบด้วยสำนักเลขาธิการกรม สำนักการสังคีต สำนักโบราณคดี สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ สำนักสถาปัตยกรรม สำนักช่างสิบหมู่ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ สำนักหอสมุดแห่งชาติ และหน่วยงานขึ้นตรงต่อกรม ได้แก่ กลุ่มตรวจสอบภายในระดับกรม กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร และงานเทคโนโลยีสารสนเทศ และสำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕ ในส่วนภูมิภาค กรมศิลปากรจึงจะก้าวสู่ศตวรรษที่ ๒ อย่างพร้อมที่จะพัฒนางานอนุรักษ์และบำรุงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ สามารถนำวิชาความรู้ไปสร้างสรรค์เพิ่มคุณค่าศิลปวัฒนธรรมทั้งต่อสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายทั้งที่เป็นปัจเจกชน คณะกรรมการ และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานอนุรักษ์ ดำรงรักษา สืบทอด สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมของแผ่นดินอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นรากฐาน เป็นภูมิคุ้มกันความมั่นคงของชาติ อันเป็นการดำเนินรอยตามกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่า

“การรักษาวินมรดกคือการรักษาชาติ”

พระพุทธรูปยืนปางชงคตน์ แบบคันธารราษฎร์ ศิลปะ รัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ ๒๔ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

กรมศิลปากร : สืบทศวรรษได้ร่วมเสวตฉัตรพระบารมีจักรีวงศ์

อัญญาภัทร จันทวิธ *

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๙ แห่งพระราชวงศ์จักรี ทรงพระราชสมภพวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๐ เสด็จเสด็จวัลลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ พระชนมพรรษา ๗๙ พรรษา จวบถึงปัจจุบัป ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๘๙ พรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ประกอบกับ กรมศิลปากรได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๖ แห่งพระราชวงศ์จักรี ทรงสถาปนาขึ้นวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๕๕ ด้วยทรงไว้วางพระราชฤทัยมอบหมายให้กรมศิลปากรสร้างสรรคงานศิลปกรรมวัฒนธรรมประเพณี เพื่อบ่มเกล้าบ่มกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะแก่พระศาสนา และเป็นราชพิธีแก่พระราชจักรีวงศ์มายาวนานถึง สืบทศวรรษเพื่อจรจรโลงและสืบทอดเอกลัทธิแห่งงานศิลปกรรมและวัฒนธรรมประเพณีของชาติให้คงอยู่สถาพรนิรันดร์ และวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ เป็นวันคล้ายวันสถาปนากรมศิลปากรซึ่งจะมีอายุ ๑๐๐ ปีหรือ สืบทศวรรษในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาล ๙ แห่งพระราชวงศ์จักรี ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวง ที่พระองค์ได้พระราชทานแก่กรมศิลปากร ทั้งพระบรมราชโองการและแนวพระราชดำริเพื่อค้ำเป็นงาน อุดรค์ จรรโลงและสืบทอดภูมิปัญญาแห่งบรรพชนในงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติทั้ง คำนิจตรกรรม ประติมากรรม ทัศนศิลป์ กิจกรรมพิพิธภัณฑ์สถาน สถาปัตยกรรม งานโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรม นาฏศิลป์และดนตรี ล้วนเป็นที่ประจักษ์ในพระราชอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันล้ำเลิศ ทรงตระหนักถึงภารกิจของผู้ปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ จรรโลงและสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ที่ต้องค้ำเป็น การด้วยความรอบรู้อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในทุกสาขาวิชาซึ่งสัมพันธ์กับงานที่ปฏิบัติ พระองค์พระราชทานกระแสพระราชดำรัสและพระบรมราชโองการเตือนใจให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าที่ คึงามของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทยสาขาต่างๆ และให้คนไทยร่วมกันช่วยบำรุงรักษาไว้ให้ยั่งยืนสืบไป พร้อมทั้งพระราชทานพระราชดำริและพระบรมราชวินิจฉัยเป็นแนวทางในการค้ำ เป็นงานด้วยพระราชอัจฉริยภาพ และสายพระเนตรที่กว้างไกล ซึ่งคณะผู้บริหาร ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้น้อมรับใส่เกล้าใส่กระหม่อมมาใช้เป็นหลักปฏิบัติในการค้ำ เป็นภารกิจต่างๆ สนองพระ มหากรุณาธิคุณอย่างเต็มกำลังความสามารถ และเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทยที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้ขอพระบรมราชานุญาตถวายพระราชสมัญญา "พระบิดาแห่ง การอนุรักษ์มรดกไทย" แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ในช่วงรัชสมัยของพระองค์ กรมศิลปากรได้รับ แนวพระราชดำริเพื่อบำรุงสร้างสรรคและจรรโลง งานศิลปวัฒนธรรมสืบทอด สืบสาน จรรโลงและอนุรักษ์งาน ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ตลอดจนทั้งงานด้านภาษา ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม นาฏศิลป์และดนตรี ที่สำนึกต่างๆ ของกรมศิลปากรรับผิดชอบ ดูแลด้วยความใส่ใจและกระตือรือร้นให้ได้ผล เป็นที่ภาคภูมิใจในมรดกไทยคึงกล่าวถวายแด่ให้องค์ราชันย์แห่งราชอาณาจักรสยามด้วยความเทิดทูนและความ จงรักภักดี

* ผู้ทรงคุณวุฒิด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร

คณะผู้บริหารกรมศิลปากร ๒๓ ท่านตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๕๕ ถึงปัจจุบัน มีดังนี้

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบวรศวรรรฤทธิ (๒๗ มีนาคม ๒๔๕๕ - ๒๖ สิงหาคม ๒๔๕๖)
๒. เจ้าพระยาธรรมธาดาธิปัตย์ (๒๗ สิงหาคม ๒๔๕๖ - ๑๙ เมษายน ๒๔๖๙)
(ม.ร.ว. ปุ้ม มาลากุล)
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (๑๙ เมษายน ๒๔๖๙ - ๘ มิถุนายน ๒๔๖๙)
๔. เสวกเอก หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร (๙ มิถุนายน ๒๔๖๙ - ๒๒ สิงหาคม ๒๔๗๗)
๕. พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (๑ เมษายน ๒๔๗๗ - ๒๒ มิถุนายน ๒๔๘๘)
(กิมเหลียง วัฒนปฤดา)
๖. ศาสตราจารย์ พระยาอนุมานราชธน (๑๐ สิงหาคม ๒๔๘๘ - ๑๘ ธันวาคม ๒๔๙๑)
(ยง เสถียรโกเศศ)
๗. พันเอก หลวงจรูญพิชัย (เจือ กาญจนินทุ) (๗ มีนาคม ๒๔๙๓ - ๓ ธันวาคม ๒๔๙๘)
๘. นายอนันต์ อยู่โพธิ์ (๑๕ ตุลาคม ๒๔๙๙ - ๓๐ กันยายน ๒๕๑๑)
๙. นายเชื้อ สาริมาน (๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ - ๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๕)
๑๐. บวราเอก สมภพภิรมย์ ร.บ. (๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๕ - ๓๑ สิงหาคม ๒๕๑๘)
๑๑. นายรังสฤษดิ์ เขาวนศิริ (๘ กันยายน ๒๕๑๘ - ๑ ธันวาคม ๒๕๑๙)
๑๒. นายเคโซ สอนานนท์ (๑ ธันวาคม ๒๕๑๙ - ๓๐ กันยายน ๒๕๒๕)
๑๓. คุณหญิงอารี กุลตันท์ (๑ ตุลาคม ๒๕๒๕ - ๓๐ กันยายน ๒๕๒๗)
๑๔. นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์ (๑ ตุลาคม ๒๕๒๗ - ๓๐ กันยายน ๒๕๓๓)
๑๕. คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (๑ ตุลาคม ๒๕๓๓ - ๓๐ กันยายน ๒๕๓๔)
๑๖. นายสุวิชัย รัศมิภุติ (๑ ตุลาคม ๒๕๓๔ - ๓๐ กันยายน ๒๕๓๖)
๑๗. นายสมคิด โชติภวณิษฐ์ (๑ ตุลาคม ๒๕๓๖ - ๔ มิถุนายน ๒๕๔๐)
๑๘. นายนิคม มุสิกคามะ (๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๐ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๒)
๑๙. พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น (๑ ตุลาคม ๒๕๔๒ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๕)
๒๐. นายสิริชัยชาญ ฝักจำรุง (๑ ตุลาคม ๒๕๔๕ - ๓๐ กันยายน ๒๕๔๖)
๒๑. นายอารักษ์ สังหิตกุล (๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๐)
๒๒. นายเกรียงไกร สัมปชสิทธิ์ (๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓)
๒๓. นางโสมสุตา สียงวณิช (๑ ตุลาคม ๒๕๕๓ - ปัจจุบัน)

ด้วยความสามารถของท่านผู้บริหารระดับสูงได้นำพาให้กรมศิลปากรเจริญรุดหน้า มีผลงานเป็นที่ยอมรับ และมีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ แม้ว่าบางยุคสมัยจะเน้นงานเก็บตักโบราณวัตถุตาม เช่น คำนวณปฏิทินและคนตรี คำนวณการสร้างสรรค์ตำราวิชาการทางศิลปวัฒนธรรม และการขยายหน่วยงานในส่วนภูมิภาค เป็นต้น ปัจจุบันนอกจากกรมศิลปากรจะดำเนินการอนุรักษ์ จรุงใจ สืบพินิจ และพัฒนาชมรมทางศิลปวัฒนธรรมตามหลักวิชาการแล้ว ยังได้พยายามนำองค์ความรู้สาขาต่างๆ มาเพิ่มมูลค่าให้เกิดประโยชน์แก่สังคม ทั้งได้ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาและประชาชนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษามรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อเป็นเครือข่ายสำคัญในการดำรงเอกลักษณ์ไทยอย่างบูรณาการ ซึ่งภารกิจของสำนักต่างๆ ของกรมศิลปากรที่ได้ปฏิบัติในเวลาสี่ทศวรรษ หรือ ๑๐๐ ปี คงสรุปได้ดังต่อไปนี้

นางสนมวิ บูณปั้น ศิลปะขอมราวศตวรรษที่ ๙-๑๓ จากโบราณสถานบ้านคูบัววิบูลย์ จังหวัดราชบุรี

งาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ : แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณคดีผ่านโบราณวัตถุ

กิจการพิพิธภัณฑสถานของไทย กำเนิดขึ้นจากพระราชดำริและความสพพระราชหฤทัยในโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ของพระมหากษัตริย์ และเจ้านายในพระราชวงศ์เป็นสำคัญ ซึ่งเริ่มเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้อัปเดตังพิพิธภัณฑสถาน หรือมีาเขียนขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อเป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ซึ่งเป็นศิลปกรรมที่งคงามอันเกิดจากอัจฉริยภาพและความมีสุนทรียะของช่างไทย และรวมถึงเครื่องราชบรรณาการ ซึ่งพระมหากษัตริย์จากต่างประเทศถวายมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลต่อมาทุกพระองค์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงสพพระราชหฤทัยในเรื่องการดำเนินงานจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเช่นกัน ทรงได้แนวพระราชดำรินในการทำงาน และกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทรงเร่งเร้าให้ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือในการทะนุบำรุงรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของชาติให้คงอยู่คู่ชาติ เป็นหลักฐานข้อมูลให้อนุชนได้ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมแห่งบรรพบุรุษของตนต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราช ดำรัส และพระราชดำริที่แส คงถึงความสพพระราชหฤทัยและห่วงใยโบราณวัตถุที่พบเสมอ ทรงมีพระราชดำรัสถึงความสำคัญของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ดังพระราชดำรัสคราวทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต่างๆ เช่น

“...โบราณวัตถุศิลปวัตถุและโบราณสถานทั้งหลายนี้ ล้วนเป็นของมีคุณค่าและจำเป็นแก่การศึกษา ค้นคว้าเินทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติที่มีมาแต่อดีตกาล สมควรจะสงวนรักษาไว้คงทนถาวรเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล โดยเฉพาะโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาและตั้งแสดง ให้ นักศึกษาและประชาชนได้ชม และศึกษาหาความรู้ให้มากและทั่วถึงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้...”

“...ศิลปโบราณวัตถุ ในเขตจังหวัดต่างๆ ที่นำมารวบรวมไว้แต่ละชิ้น มีความสำคัญและมีคุณค่ามากในเหตุที่เป็นวัตถุพยาน ที่จะใช้พิจารณาศึกษาเรื่องราวของอดีตได้อย่างไม่รู้จักจบ จึงเป็นกิจเบื้องต้นที่ทุกคน ทุกฝ่าย โดยเฉพาะกรมศิลปากรจะต้องบำรุงรักษาไว้ให้มั่นคง จะปล่อยให้ทำลายสูญหายไปไม่ได้ เพราะไม่มีทางจะหาวัตถุชิ้นใหม่อันใดมาทดแทนกัน...”

พระราชดำรัส ดังกล่าวมาแล้วนั้น ทำให้เราได้ทราบถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านที่มีต่อกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร อย่างลึกซึ้งเพราะทรงให้ความสำคัญต่อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุอย่างยิ่ง ด้วยทรงเห็นคุณค่าประโยชน์อันอบอวลอันของโบราณวัตถุและศิลปวัตถุกรมศิลปากร ซึ่งเป็นหลักฐานหรือข้อมูลสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติอย่างสำคัญ

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อกิจการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากรตั้งเป็นที่ทราบแล้วนี้ กล่าวได้ว่าพระองค์ทรงวางแนวพระราชดำรินี้ แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ในเรื่องความสำคัญของโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และกิจการพิพิธภัณฑสถานด้วย นับเป็นบุญของกรมศิลปากรที่งานต่างๆ ซึ่งเป็นมรดกไทยมรดกชาติ เจริญก้าวหน้าทางความภายใต้พระบารมีแห่งพระราชวงศ์จักรี โดยแท้

งานโบราณคดี งานโบราณสถาน และโบราณวัตถุ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยและทรงแสดงความห่วงใยในงานโบราณคดี ทรงมีกระแสพระราชดำรัสพระราชทานในโอกาสต่างๆ ทรงกระตุ้นจิตสำนึกของคนไทยให้เข้าใจและเล็งเห็นถึงคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุ พระราชทานพระราชดำรัสให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้เป็นแหล่งรวบรวมเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และวัตถุทางชาติพันธุ์วิทยา ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมและวัฒนธรรมประเพณีของชาติซึ่งควรเผยแพร่ให้ประชาชนในชาติเกิดความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ กรมศิลปากร ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักโบราณคดีและอุทยานประวัติศาสตร์ มีแนวทางในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง ทั้งด้านการศึกษา ค้นคว้า วิจัย อนุรักษ์ พัฒนา และเผยแพร่ความรู้ จนทำให้การดำเนินงานด้านโบราณสถานทั่วประเทศประสบความสำเร็จอย่างดี สามารถทำให้อุทยานประวัติศาสตร์ รุขขัยและเมืองโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ทำให้ชื่อเสียงของประเทศไทยระบือนานไกล ในฐานะดินแดนที่มีอารยธรรมเก่าแก่และมีคุณค่าที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

พุทธศักราช ๒๕๐๐ ได้มีการค้นพบโบราณวัตถุอันล้ำค่าสมัยอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงสร้างเพื่อถวายพระราชกุศลแด่สมเด็จพระสังฆราชเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา ที่บรรจุอยู่ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ มีจำนวนมากถึง ๒,๑๒๑ ชิ้น เฉพาะที่ทำด้วยทอง เงิน บาก และอัญมณี นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปทองคำ สำริด ชิน พระพิมพ์ เครื่องใช้โลหะ พระสถูปประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระเจดีย์ทองคำ ชิ้นส่วนประกอบพระปรางค์ทองคำ เทวรูปทองคำ เครื่องประดับเสีรทองคำ พระแสงดาบฝักทองประดับอัญมณีสีต่างๆ รวมทั้งเครื่องราชูปโภคทองคำอื่นๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทราบข่าวการพบโบราณวัตถุสำคัญนี้ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่ได้จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๐ ทรงให้ความสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับทรงมีพระราชดำรัสว่า “โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พบในกรุวัดราชบูรณะนี้ สมควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถาน

พระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช ศิลปะศรีวิชัย พุทธศักราช ๑๖ - ๑๘

เก็บรักษา และตั้งแสดงให้ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ศึกษาและชื่นชม หากควรไปเก็บรักษาและตั้งแสดง ณ ที่อื่นไม่ว่า” จากพระราชกระแสบีบบังคับทำให้กรมศิลปากรได้ดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ขึ้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อจัดแสดงมรดกอันล้ำค่าดังกล่าว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ พระที่นั่งเย็น บริเวณเมืองพระราม เพื่อทรงพักผ่อนพระอิริยาบถ และเมื่อทอดพระเนตรเห็นพระที่นั่งเย็นมีการสร้างอาคารใหม่ทับบนซากโบราณสถาน ทรงมีกระแสพระราชดำรัสเตือนใจที่อันทรงคุณค่าว่า

“...การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานเป็นเกียรติของชาติ อัญมณีล้ำค่า แผ่นดินยงก็มีค่า ควรช่วยกันรักษาไว้ ถ้าวรชาคสุโขทัย อยุธยา และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็คงไม่มีคุณหมอย...”

“...ไม่ควรเอาของใหม่ไปปนกับของเก่า ควรรักษาของเก่าไว้เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจของพลเมือง และสิ่งเหล่านี้เป็นมรดกตกทอดมาจากรพบุรุษ จึงควรรักษาไว้...”

กระแสพระราชดำรัสที่กล่าวได้ว่า ทรงเตือนสติคนไทยที่นิยมความเจริญทางวัตถุยิ่งกว่าความเจริญทางจิตใจ โบราณวัตถุ โบราณสถาน มีคุณค่าทางวิชาการที่สามารถเรียนรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างบ้านเมืองไว้อย่างงดงาม ควรจะภาคภูมิใจในอารยธรรมของชาติที่เจริญรุ่งเรือง สมควรที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ศึกษาให้เห็นคุณค่า และควรอนุรักษ์ ทวงแผน ยกย่องและเชิดชูมรดกวัฒนธรรมของชาติอันทรงคุณค่านี้ไว้ต่อไป

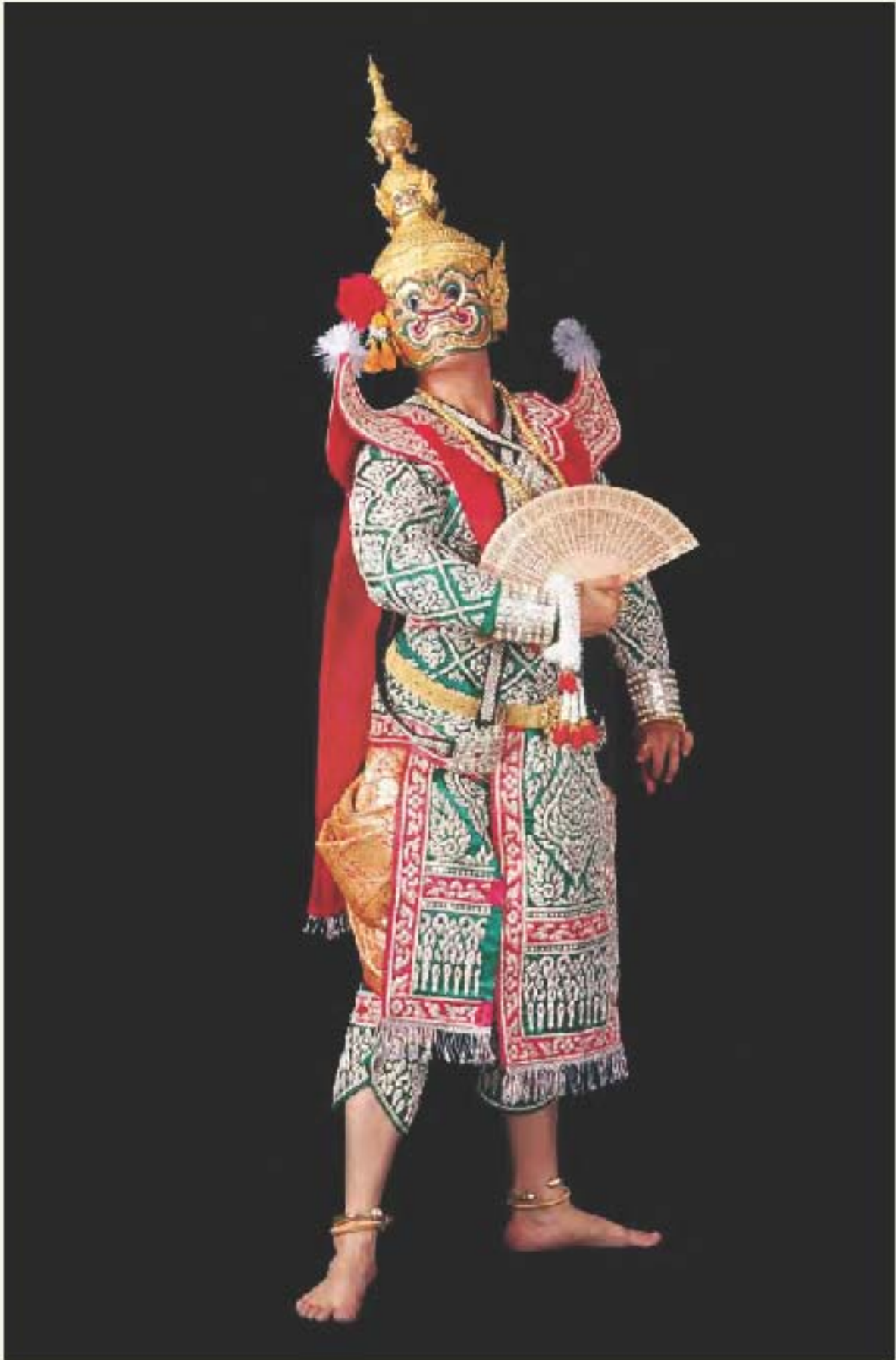
ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถพระพุทธรัตนสถาน

งานช่างสิบหมู่ : จิตรกรรมฝาผนัง

พุทธศักราช ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้กรมศิลปากร สำนักช่างสิบหมู่และสำนักสถาปัตยกรรมวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถพระพุทธรัตนสถานชั้นใหม่ แทนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นเรื่องราวพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ระหว่างพุทธศักราช ๒๔๘๘-๒๕๓๕ ด้วยมีพระราชดำริว่าภาพใหม่ไม่สอดคล้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังตอนบนซึ่งวาดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติพระพุทธบุษยรัตนจักรพรรดิพิมสมณีนัย พระประธานในพระอุโบสถพระพุทธรัตนสถาน และทรงทราบว่ากรมศิลปากรสามารถดำเนินการลอกภาพจิตรกรรมฝาผนังและอนุรักษ์ของเดิมไว้ได้ กรมศิลปากรน้อมรับพระราชกระแสรับสั่งดำเนินการ โดยภาพจิตรกรรมพระราชประวัตินี้มีสาระสำคัญตั้งแต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธรัตนสถานให้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงยกข่อฟ้า ทรงพระผนวช ณ พระพุทธรัตนสถาน ซึ่งภาพประกอบนั้นโปรดฯ ให้พิจารณานำเหตุการณ์บ้านเมืองที่ปรากฏในรัชสมัยหลายประการมาวาดประกอบ ได้แก่ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีรับขึ้นระวางสมโภชช้างเผือก "พระเสด็จอสุยเคชพาทนา" การเสด็จพระราชดำเนินด้วยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๓ รอบ พุทธศักราช ๒๕๐๖ งานสมโภชพระนครครบ ๒๐๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๒๕ พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบในวาระต่างๆ เช่น พระราชพิธีราชาภิเษก พระราชพิธีกาญจนาภิเษก พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ และ พระราชกรณียกิจในการจัดแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำริที่พระราชทานหลายประการ ล้วนแสดงพระอัจฉริยภาพทางศิลปะ และเป็นแนวทางให้กรมศิลปากรดำเนินการวาดภาพจิตรกรรมตั้งแต่เรื่องประวัติ และลักษณะพระพุทธรัตนสถาน ตั้งแต่เริ่มก่อสร้างพระราชพิธี วิถีชีวิตในพระบรมมหาราชวัง และไพร่ฟ้าประชาชน การวาดภาพให้ประสานกลมกลืนกับจิตรกรรมฝาผนังตอนบน ใช้วิธีการวาดลักษณะของภาพแบบวิเวกตามมอง และใช้สีสอประสานเหมือนเป็นภาพเดียวกัน หากมองที่เป็นทัศนียภาพแตกต่างกัน ได้นำเทคโนโลยีช่วย ด้วยการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์สร้างรูปทรงอาคาร ทำให้ได้รูปทรงอาคารที่มีสัดส่วนสมจริง เรื่องการใช้ สี แสง เงา จิตรกรรมทั้ง ๘ ช่อง จะใช้สีเหมือนกับสภาพของจริงตามธรรมชาติ รวมถึงสิ่งที่ประกอบเป็นจิตรกรรม อาทิ การแต่งกายของผู้คน ฉลองพระองค์ อาคาร เครื่องประกอบพระราชพิธีต่างๆ ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ตามยุคสมัย จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน แม้การวาด การปิดทอง การลงสี และตัดเส้น มีลักษณะพิเศษเพราะมีปริมาตรด้วยแสง เงา ทำให้รู้สึกเหมือนภาพแบบสามมิติ แต่การใช้หลักการจัดภาพแบบวิเวกตามมอง จึงทำให้จิตรกรรมทั้งหมดเป็นจิตรกรรมไทยแบบสองมิติ

ทุกครั้งที่ข้าราชการกรมศิลปากรได้เข้าเฝ้าฯ เบื้องพระยุคลบาทขอรับพระราชวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานแนวพระราชดำริ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมราชประเพณี พระพุทธศาสนา โดยให้ยึดความสำคัญของพระพุทธรัตนสถานเป็นหัวใจของการกำหนดภาพ ทรงแก้ไขภาพร่างทุกภาพอย่างละเอียดทุกชิ้นตอน เพื่อรักษาแบบแผนเอกลักษณ์จิตรกรรมฝาผนัง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณและยังความปลื้มปิติแก่ข้าราชการผู้เข้าเฝ้าฯทูลละอองธุลีพระบาทเป็นอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่าจิตรกรรมฝาผนังพระพุทธรัตนสถาน เป็นศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ ๙ อย่างแท้จริง

พรตักสินธุ์ (สมัยกรุงธนบุรี)

งานนาฏศิลป์ โขน ละครและดนตรี

งานอีกแขนงหนึ่งของกรมศิลปากรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง ต่อวัฒนธรรมของชาติคือนาฏศิลป์ โขน ละคร และดนตรีภายใต้กำกับดูแลของสำนักการสังคีต เมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพระราชพิธีพระราชทานครอบประสาธน์ประกอบพิธีไหว้ครุ โขน ละคร และพระราชพิธีต่อท้าวำองค์พระพิราพ ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดต่อนาฏศิลป์ไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินค่านาฏศิลป์และดนตรีของกรมศิลปากรถ่ายทอดท่ารำซึ่งเป็นศิลปะชั้นครู เช่น ท่ารำพระพิราพ ท่ารำมโนห์รา สืบสานไว้มิให้ขาดสาย และทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ถ่ายภาพยนตร์บันทึกท่ารำ และเพลงหน้าพาทย์ที่สำคัญ เพื่อเป็นแบบแผนแก่อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาอีกด้วย รวมถึงการสร้างสรรคการแต่งกาย โขน ละคร ให้สวยงามเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจ

พิธีครอบเป็นพิธีที่นาฏศิลป์ไทยให้ความสำคัญมาก เพราะเชื่อกันว่าผู้ที่เป็ศิลปินโขน ละคร ถ้าไม่ผ่านพิธีครอบแล้ว เมื่อแสดงโขน ละคร อาจเกิดความพลาศหลังเป็นอันตรายได้และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสว่า เรื่องพิธีครอบนี้เป็นเรื่องสำคัญ สมควรจะต้องเป็นพิธี เพื่อให้ศักดิ์สิทธิ์และเป็นหลักฐานปรากฏและควรที่จะมีศิลปินโขน ละคร อาวุโสที่เป็โขน ละครหลวงหรือศิลปินภายนอก ผู้ที่ศิลปินด้วยกันยกย่องนับถือ ร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีด้วย ทั้งนี้ให้กรมศิลปากรกับสำนักพระราชวังร่วมปรึกษาคำเนินงานให้รอบคอบถี่ถ้วน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพระราชพิธีพระราชทานครอบประสาธน์ประกอบพิธีไหว้ครุโขน ละคร และพิธีต่อท้าวำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพขึ้น สืบเนื่องจากครุผู้ได้รับพระราชทานครอบไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๖ คือ นายอาคม สาขาคม ประธานประกอบพิธีไหว้ครุโขน ละคร กับนายอร่าม อินทรนัญ นายหยัก ช้างทอง และนายขอแสง ภักดีเทวา ผู้ได้รับพระราชทานครอบองค์พระพิราพและรับต่อท้าวำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพไว้ นับได้ถึงแก่กรรมไปหมดแล้ว คงเหลือแต่นายหยัก ช้างทอง เพียงผู้เดียว ส่วนครุผู้เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครุโขน ละคร หลังจากมรณกรรมของนายอาคม สาขาคม เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๕ เป็นต้นมา กรมศิลปากรก็ว่างครุผู้เป็นประธานประกอบพิธี เนื่องจากนายอาคมถึงแก่กรรม โดยกระทันหัน ยังมีใ้ค้มอบหมายหน้าที่ประธานไหว้ครุให้กับผู้ใดไว้ ตามประเพณีดั้งเดิมนั้น หากครุเดิมมิได้มอบหมายให้ใครคนใดคนหนึ่งรับหน้าที่เป็นประธานประกอบพิธีไหว้ครุโขน ละครแล้ว ก็จะต้องขอรับพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งประธานประกอบพิธีไหว้ครุเสียก่อน จากนั้นจะพระราชทานครอบประสาธน์ไหว้ครุโขน ละคร บุคคลดังกล่าวจึงจะสามารถประกอบพิธีไหว้ครุโขน ละครได้ เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรคัดเลือกบุคคลผู้มีคุณสมบัติพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่นี้ แล้วนำความกราบบังคมทูลเพื่อมีพระบรมราชวินิจฉัย ก่อนที่จะทรงประกอบพระราชพิธีพระราชทานครอบให้ต่อไป ซึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดวันประกอบพระราชพิธีตามที่กรมศิลปากรกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เป็นวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ในวันพระราชพิธี พระองค์ทรงปฏิบัติทุกชั้นตอนด้วยพระราชหฤทัยที่เป็นสมาธิอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดสิริมงคลและความปลื้มปิติแก่เหล่านาฏศิลป์ไทยอย่างสุดพรรณา

นอกจากนาฏศิลป์โขนละครแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงสนพระราชหฤทัย เรื่องดนตรี ทั้งดนตรีสากล และดนตรีไทยเดิม โดยเฉพาะดนตรีไทยเดิม ทรงตระหนักถึงความสำคัญที่จะให้มีการบรรเลงเพลงที่มีทำนองเป็นมาตรฐานเดียวกัน พระองค์ได้พระราชทานทรัพย์ให้กรมศิลปากรจัดทำโน้ตดนตรีไทย และจัดพิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุ่จะมีได้ แก่ศิลปินกรมศิลปากรได้สืบทอดมรดกไทยแขนงนี้ได้เป็นอย่างดี

งานด้านภาษา หนังสือ วรรณกรรมและประวัติศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ สบพระราชหฤทัยและทรงแจ้งโยการใช้ภาษาของชนในชาติ ทั้งพระราช คำรัสที่ทรงเตือนให้คนไทยช่วยกันแก้ไขทั้งการพูด และการออกเสียง ให้ถูกต้อง เพื่อดำรงรักษาและสืบต่อ ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาประจำชาติให้ยั่งยืน งดงามและพัฒนาอย่างเหมาะสม กรมศิลปากรได้นำพระราช คำริมาพิจารณาความเป็นการภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักหอสมุดแห่งชาติ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ทั้งปรากฏผลงานในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงเห็นว่าการแปลภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยในปัจจุบันนี้ น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งคือเรื่องสำนวนโวหารที่ไม่รักษาลักษณะความเป็นไทยและความหมายก็ผิดเพี้ยนไป พระองค์มีพระราชปราชญ์กับบรรดาผู้ที่สนใจรักษาภาษาไทยให้ช่วยกันหาทางเผยแพร่ภาษาไทยที่ดีงามและสนับสนุนผู้ที่ใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสม ทรงยินดีที่จะสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการใช้ภาษาไทย และในการแปลภาษาต่างประเทศให้เป็นสำนวนไทยที่ดีและตรงความหมาย พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อผู้มีผลงานดีเด่นในการส่งเสริมและรักษาภาษาไทยให้ดีขึ้นเสมอมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ ด้วยการพระราชทานรางวัลแก่ผู้ออกเสียงภาษาไทยได้ถูกต้อง พระราชนิพนธ์หลายเรื่อง เช่น นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ดีได้ พระมหาขบถ และเรื่อง ของทองแดง ล้วนแสดงถึงพระปรีชาสามารถในเชิงอักษรศาสตร์ ที่พลกษัตริย์กล่าวถึงความชื่นชมในพระปรีชาอย่างงามมาก ล้วนมีประโยชน์ในการนำมาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ธรรมจักร และกวางหมอบ ศิลปะจำหลักสมัยสุโขทัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๗ องค์แสดงปฐมเทศนา ณ ป่าดงใหญ่อรัญญิกที่ป่าดงสีปัดนมฤคชาลวัน ศิลปะทวารวดี พุทธศักราช ๗๒๖ - ๗๓๓ พบที่จังหวัดนครปฐม

เรือพระที่นั่งศรีสุพรรณหงษ์

งาม ตำนาน วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม

กรมศิลปากรได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระราชดำริส ที่แสดงแนวพระราชดำริตลอดจนพระบรมราชวินิจฉัยที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสืบทอดงานวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติด้วยมีพระราชดำริเห็นพยุพระราชพิธีสำคัญ อาทิ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีเสด็จถวายผ้าพระกฐินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค และพระราชพิธีรับขึ้นระวางสมโภชช้างเผือกหรือช้างสำคัญ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแนวพระราชดำริและพระบรมราชวินิจฉัยในการดำเนินงานตามแบบแผนโบราณให้มีความถูกต้องเหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ได้กระทำสืบกันมาแต่โบราณ ซึ่งเดิมเรียกว่า พิธีแรกนา นับเป็นพิธีของพราหมณ์ ส่วนพิธีพืชมงคล เป็นพิธีสงฆ์ที่เพิ่มขึ้นมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ จึงเรียกรวมกันว่า "พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ" จนถึงปี พุทธศักราช ๒๕๓๕ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงรับการพระราชพิธีนี้ แต่เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า การพระราชพิธีนี้กระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหารและบำรุงขวัญให้เป็นกำลังใจแก่ประชาชน ซึ่งส่วนมากเป็นเกษตรกร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๓

งานพระราชพิธีอีกพระราชพิธีหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้ริ่หรือฟื้นฟูโบราณราชประเพณี อีกทั้งทรงปรารถนาจะให้ชาวต่างประเทศได้เห็นความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยอีกส่วนหนึ่งด้วย คือ พระราชพิธีถวายผ้าพระกฐินด้วยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค

พุทธศักราช ๒๕๐๐ ทางราชการได้จัดงานประกอบพิธีสอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ณ พิพิธภัณฑสถานหลวง ในส่วนกองทัพเรือได้จัดพิธีพยุหยาตราทางชลมารคและพุทธประทีปบูชา ณ บริเวณท่าราชวรดิฐ แต่เนื่องจากเรือพระราชพิธีมีได้นำมาใช้งานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๕ นับเป็นเวลาถึง ๒๕ ปี เรือหลายลำอยู่ในสภาพชำรุดเสียหายอันเกิดจากการถูกระเบิดทำลายในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ การจัดขบวนเรือจึงไม่สามารถจัดตามรูปแบบขบวนพยุหยาตราที่ถูกต้องได้

ขบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารค

พุทธศักราช ๒๕๔๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปที่โรงเก็บเรือพระราชพิธีในคลองบางกอกน้อย ทอดพระเนตรเห็นเรืออยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมจึงมีพระราชดำริว่า ถ้าจะให้มีการฟื้นฟูประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินขึ้น โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคนั้น ก็ดูจะไม่เป็นการสืบเผื่องอะไรนัก เพราะคนก็ใช้กำลังทหารเรือ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายทำขึ้นเพียงครั้งเดียวก็ใช้ไปได้นานปี

การบูรณะซ่อมแซมเรือพระราชพิธีครั้งนั้นอยู่ในความรับผิดชอบร่วมกับของกองทัพเรือและกรมศิลปากร ด้วยพระมหากรุณาธิคุณจากพระราชดำรินี้ ประชาชนชาวไทยจึงได้มีโอกาสได้ชื่นชมขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ที่สำคัญคือ

๑. พิธีพุทธพยุหยาตราทางชลมารค และพุทธประวัติปฐชาในงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๑๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ รวม ๓ คืน
๒. ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ครั้งแรก วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๒
๓. ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ ๒๐๐ ปี วันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕ และขบวนพยุหยาตราแห่งพระพุทธสิหิงค์ วันที่ ๑๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕
๔. ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินเนื่องในโอกาสปีกาญจนาภิเษก วันที่ ๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๘
๕. ขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒
๖. ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคในงานรัฐพิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาติให้รัฐบาลจัดเพื่อต้อนรับบรรดามู้านำของนานาชาติที่เดินทางมาร่วมในการประชุมเอเปค ๒๐๐๓ ในคืนวันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖
๗. ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคในงานรัฐพิธีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาติให้รัฐบาลจัดเพื่อต้อนรับราชอาณาจักรที่มาร่วมงานพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในคืนวันที่ ๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๙

พระราชพิธีสมโภชช้างสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีรับขึ้นระวางสมโภชช้างเผือกหรือช้างสำคัญ ขึ้นใหม่ พระราชพิธีแรก คือ พระราชพิธีรับขึ้นระวางสมโภชพระเสวตอศุขยเคษพาหนะช้างเผือกช้างแรกในรัชกาลเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๒

ประเพณีการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญแก่พระมหากษัตริย์ของไทยกระทำสืบต่อกันมาช้านาน โดยพระมหากษัตริย์จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีรับขึ้นระวางสมโภช พระราชทานนามเป็นพระยาช้างสำคัญ หรือ บางพระยาช้างสำคัญ และโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นประจำพระราชฐาน ณ โรงที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะ

ในสมัยรัตนโกสินทร์มีช้างเผือกมาสู่พระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์รัชกาลต่างๆ หลายช้าง มีหลักฐานว่ามีโรงช้างสำคัญอยู่ในพระบรมมหาราชวังหลายโรง และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังดุสิต ก็โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงช้างสำคัญขึ้นในบริเวณพระราชวังดุสิตด้วย

ในรัชกาลปัจจุบันมีพระราชดำริให้สร้างโรงช้างสำคัญขึ้นใหม่ในเขตพระราชฐาน พระตำหนักจิตรลดารโหฐานตามแบบโบราณราชประเพณีที่โรงช้างสำคัญ จะต้องตั้งอยู่ในบริเวณพระราชฐานใกล้ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ สำหรับโรงช้างสำคัญเดิม ๒ โรง ในพระราชวังดุสิต กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗ บูรณะซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพมั่นคงแข็งแรง และปรับปรุงจัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น ตั้งในปัจจุบัน

พุทธศักราช ๒๕๕๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชพระเสว ให้กรมศิลปากรสร้างเครื่องยศขานากรมช้างสำคัญชุดใหม่ เพื่อพระราชทานพระเสวตอศุขยเคษพาหนะ เพราะชุดเดิมมีขนาดเล็กไม่เหมาะสมกับร่างกายที่เจริญขึ้นมาก อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น (นายอารักษ์ สังหิตกุล) ได้มอบหมายให้สำนักช่างสิบหมู่ กลุ่มประณีตศิลป์และการช่างไทย รับผิดชอบจัดสร้างเครื่องยศขานากรมช้างสำคัญให้เป็นไปตามแบบแผนราชประเพณี ซึ่งกรมศิลปากรดำเนินการสำเร็จด้วยความเรียบร้อยตรงตามพระราชดำริทุกประการ

วัดไชยวัฒนาราม พระนครคีรีลพบุรี

กรอบทิศทางการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรม กรมศิลปากร (พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖)

วิสัยทัศน์

เป็นสถาบันหลักในการสร้างทุนทางปัญญาแก่คนไทยในด้านการอนุรักษ์และสร้างสรรค์มรดกศิลปวัฒนธรรม

พันธกิจ

๑. ดำรงรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์มรดกศิลปวัฒนธรรม
๒. สืบพินิจมรดกศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป
๓. สร้างคุณค่าเพิ่มจากมรดกศิลปวัฒนธรรม
๔. สร้างคุณภาพมาตรฐานการบริหารจัดการมรดกศิลปวัฒนธรรม
๕. กระตุ้นจิตสำนึกและสร้างค่านิยมในคุณค่ามรดกศิลปวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖

เพื่อให้บรรลุจุดหมายตามวิสัยทัศน์ข้างต้น กรมศิลปากรจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรม ออกเป็น ๓ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑	การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพมาตรฐานในการดำรงรักษาจารีตประเพณี การอนุรักษ์ บำรุงรักษามรดกศิลปวัฒนธรรม
ยุทธศาสตร์ที่ ๒	การสร้างสรรค์ ต่อยอด เพิ่มคุณค่ามรดกศิลปวัฒนธรรม
ยุทธศาสตร์ที่ ๓	การพัฒนาองค์ความรู้ ถ่ายทอด เผยแพร่สู่ประชาชน

หม้อกลาสเซียมสีดินเผาจากลุ่มดิน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมบ้านเชียง อายุราว ๔,๐๐๐ - ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

หน่วยงานที่ขึ้นตรงต่อกรมศิลปากร

กลุ่มตรวจสอบภายในระดับกรม

ความเป็นมาของการตรวจสอบภายใน

การตรวจสอบภายใน เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๕ ตามระเบียบการเบิกจ่ายเงินจากคลังของกระทรวงการคลัง ที่กำหนดให้หัวหน้าส่วนราชการและผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งข้าราชการอย่างน้อย ๑ คน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบภายใน จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๙ การตรวจสอบภายในของทางราชการ เริ่มมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๑๙ กำหนดให้ส่วนราชการที่เป็นกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการที่เทียบเท่า รวมถึงจังหวัดทุกจังหวัด มีตำแหน่งอัตรากำลัง เพื่อทำหน้าที่ผู้ตรวจสอบภายในของส่วนราชการ และของจังหวัด โดยให้มีสายบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี รวมทั้งมอบหมายให้สำนักงาน ก.พ. กำหนดสายงาน ระดับตำแหน่ง และกรอบอัตรากำลังของผู้ตรวจสอบภายในให้เหมาะสมกับแต่ละส่วนราชการ และจังหวัด พร้อมทั้งมอบหมายให้กระทรวงการคลัง ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการแก่ผู้ตรวจสอบภายใน ซึ่งต่อมากระทรวงการคลังได้ออกระเบียบว่าด้วยการตรวจสอบภายในของส่วนราชการ พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยปรับปรุงแก้ไขฉบับล่าสุด พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดมาตรฐาน คู่มือ แนวปฏิบัติ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจสอบภายในของส่วนราชการและจังหวัด รวมทั้งหน้าที่ของผู้ตรวจสอบภายในเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน การตรวจสอบภายในภาคราชการได้รับการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับระบบการตรวจสอบภายในอย่างมาก เนื่องจากการตรวจสอบภายในเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์หลักของรัฐบาลที่นำมาใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน จึงเป็นเหตุผลสนับสนุนที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่หัวหน้าส่วนราชการในส่วนกลางและภูมิภาคต้องมีกลไกหรือผู้ช่วยที่จะให้บริการความเชื่อมั่น เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการบริหารจัดการต่อไป

ความหมายของการตรวจสอบภายใน

การตรวจสอบภายใน เป็นกิจกรรมการให้ความเชื่อมั่นและการให้คำปรึกษาอย่างเที่ยงธรรมและเป็นอิสระ เพื่อเพิ่มคุณค่าและปรับปรุงการปฏิบัติงานของส่วนราชการให้ดีขึ้น การตรวจสอบภายในช่วยให้ส่วนราชการบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ด้วยการประเมินและปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารความเสี่ยง การควบคุม และการกำกับดูแลอย่างเป็นระบบและเป็นระเบียบ

ความสำคัญของการตรวจสอบภายใน

การตรวจสอบภายใน เป็นการให้บริการข้อมูลแก่ฝ่ายบริหารและเป็นหลักประกันขององค์กรในด้านการประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของระบบการควบคุมภายในที่เหมาะสม ทั้งในด้านการเงินและการบริหารงาน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร โดยการเสนอรายงานเกี่ยวกับกิจกรรมการเพิ่มมูลค่าขององค์กร รวมทั้งการเป็นผู้ให้คำปรึกษากับฝ่ายบริหารในการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิผล และดูแลให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ซึ่งการตรวจสอบภายในมีส่วนผลักดันความสำเร็จดังกล่าว ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการกำกับดูแลที่ดี (Good Governance) และความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน (Transparency)
๒. ส่งเสริมให้เกิดการบันทึกบัญชีและรายงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ (Accountability and Responsibility)
๓. ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานขององค์กร (Efficiency and Effectiveness of Performance)
๔. เป็นมาตรการถ่วงดุลแห่งอำนาจ (Check and Balance) ส่งเสริมให้เกิดการจัดสรร การใช้ทรัพยากรขององค์กรเป็นไปอย่างเหมาะสมตามลำดับ ความสำคัญ เพื่อให้ได้ผลงานที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร
๕. ให้สัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า (Warning Signals) ของการประพฤตินิยมหรือการทุจริตในองค์กร ลดโอกาสความร้ายแรงและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งเพื่อเพิ่มโอกาสของความสำเร็จของงาน

ประเภทของการตรวจสอบภายใน

บทบาทของงานตรวจสอบภายใน คนทั่วไปมักเข้าใจว่าผู้ตรวจสอบภายในทำงานจำกัดอยู่เฉพาะการตรวจสอบเกี่ยวกับการเงินและการบัญชีเท่านั้น โดยมุ่งเน้นเพื่อหาข้อผิดพลาดที่เกี่ยวกับการเงินและบัญชีในการที่จะป้องกันและค้นหาการทุจริตในองค์กร จึงทำให้บทบาทของผู้ตรวจสอบภายใน มักไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายต่างๆ ในองค์กร ส่งผลถึงการร่วมมือของการตรวจสอบภายในกับฝ่ายต่างๆ ในองค์กร แต่ตามความเป็นจริงในปัจจุบัน การตรวจสอบภายในได้พัฒนาบทบาทและรูปแบบการตรวจสอบมุ่งเน้นการช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่องค์กร โดยรับฟังข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและประสานงาน หรือให้คำปรึกษาในการปรับปรุงให้งานทุกส่วนดำเนินไปอย่างสอดคล้องและนำไปสู่เป้าหมายรวม ตรงกับความต้องการและวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยเน้นการตรวจสอบแต่ละประเภท การตรวจสอบภายใน สามารถแบ่งงานได้เป็น ๒ ลักษณะคือ การบริการให้ความเชื่อมั่น (Assurance Service) และบริการให้คำปรึกษา (Consulting Service) ซึ่งแบ่งได้หลายประเภท ได้แก่

๑. การตรวจสอบทางการเงิน (Financial Auditing) เป็นการตรวจสอบความถูกต้องเชื่อถือได้ของข้อมูลและตัวเลขต่างๆ ทางการเงิน การบัญชี และรายงานทางการเงิน โดยครอบคลุมถึงการดูแลป้องกันทรัพย์สินและประเมินความเสี่ยงพหุของระบบการควบคุมภายในของระบบงานต่างๆ ว่ามีเพียงพอที่จะมั่นใจได้ว่าข้อมูลที่บันทึกในบัญชีรายงาน ทะเบียน และเอกสารต่างๆ ถูกต้อง และสามารถสอบทานได้หรือเพียงพอที่จะป้องกันการรั่วไหล สูญหายของทรัพย์สินต่างๆ ได้

๒. การตรวจสอบการดำเนินงาน (Performance Auditing) เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนงานและโครงการขององค์กร ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย หรือหลักการที่กำหนด การตรวจสอบเน้นถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและความคุ้มค่า โดยต้องมีผลผลิตและผลลัพธ์เป็นไปตาม

วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ซึ่งวัดจากตัวชี้วัดที่เหมาะสม ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความเพียงพอความมีประสิทธิภาพของกิจกรรมการบริหารความเสี่ยงและการควบคุมภายในขององค์กร

๓. การตรวจสอบการบริหาร (Management Auditing) เป็นการตรวจสอบการบริหารงานด้านต่างๆ ขององค์กรว่ามีระบบการบริหารจัดการเกี่ยวกับการวางแผน การควบคุม การประเมินผลเกี่ยวกับการงบประมาณ การเงิน การพัสดุและทรัพย์สิน รวมทั้งการบริหารงานด้านต่างๆ ว่าเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับกิจการขององค์กร รวมทั้งเป็นไปตามหลักการบริหารงานและหลักการกำกับดูแลที่ดี (Good Governance) ในเรื่องความน่าเชื่อถือ ความรับผิดชอบ ความเป็นธรรม และความโปร่งใส

๔. การตรวจการปฏิบัติตามข้อกำหนด (Compliance Auditing) เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานต่างๆ ขององค์กร ว่าเป็นไปตามนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง มติคณะรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องที่ กำหนดทั้งจากภายนอกและภายในองค์กร

๕. การตรวจสอบระบบงานสารสนเทศ (Information System Auditing) เป็นการพิสูจน์ความถูกต้อง และเชื่อถือได้ของระบบงาน และข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ รวมทั้งระบบการเข้าถึงข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข และการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล การตรวจสอบประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานตรวจสอบภายในเกือบทุกงานที่นำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบทางการเงิน การตรวจสอบการดำเนินงาน หรือการตรวจสอบการบริหาร วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของการตรวจสอบระบบสารสนเทศ เพื่อให้ทราบถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูล และความปลอดภัยของระบบการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

๖. การตรวจสอบพิเศษ (Special Auditing) เป็นการตรวจสอบในกรณีที่ได้รับมอบหมายจากฝ่ายบริหาร หรือกรณีที่มีการทุจริตหรือการกระทำที่สื่อไปในทางทุจริต ผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำที่สื่อไปในทางทุจริตหรือประพฤตินิชอบที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในจะดำเนินการตรวจสอบเพื่อค้นหาสาเหตุ ข้อเท็จจริง ผลเสียหายหรือผู้รับผิดชอบ พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการป้องกัน

มาตรฐานการตรวจสอบภายใน

ผู้ตรวจสอบภายใน จะต้องปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังรอบคอบตามมาตรฐานวิชาชีพ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ

๑. มาตรฐานด้านคุณสมบัติ เป็นมาตรฐานที่กล่าวถึงลักษณะของหน่วยงานและบุคลากรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบภายใน
๒. มาตรฐานด้านกาปฏิบัติงาน เป็นมาตรฐานที่กล่าวถึงลักษณะของงานตรวจสอบภายในและบรรทัดฐานที่สามารถใช้ประเมินผลการปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน

จริยธรรมของผู้ตรวจสอบภายใน

ผู้ตรวจสอบภายใน ยึดถือและดำรงไว้ซึ่งหลักปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

๑. ความมีจุดยืนที่มั่นคง : ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร และความรับผิดชอบ
๒. ความเที่ยงธรรม : การไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหรือสร้างความสัมพันธ์ใดๆ ในอันที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อความเที่ยงธรรมในการปฏิบัติงาน
๓. การปกปิดความลับ : การเคารพต่อสิทธิแห่งข้อมูลที่ได้รับทราบ
๔. ความสามารถในหน้าที่ : ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในงานที่ทัก ปฏิบัติงานตามมาตรฐานการตรวจสอบภายใน และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ผลงานปีงบประมาณ ๒๕๕๓

กลุ่มตรวจสอบภายใน ได้ดำเนินการตรวจสอบตามแผนการตรวจสอบประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. ตรวจสอบการปฏิบัติงานหน่วยงานส่วนกลาง จำนวน ๑๐ หน่วยงาน

๒. ตรวจสอบการปฏิบัติงานหน่วยงานส่วนภูมิภาค จำนวน ๘ หน่วยงาน

๓. ตรวจสอบการดำเนินงาน จำนวน ๒ โครงการ

๔. ตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อกำหนด ได้แก่

- ตรวจสอบรายงานสถานะการใช้จ่ายเงินงบประมาณในระบบ GFMS ปี ๒๕๕๓
- ตรวจสอบการติดตามผลการปฏิบัติงานการจัดซื้อจัดจ้างประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓
- สอบทานการประเมินผลการควบคุมภายใน

จิตรกรรมฝาผนังวัดเกาะแก้วสุทธาราม จังหวัดเพชรบุรี

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมศิลปากร

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๒๕ และ พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕ ขึ้นตรงต่ออธิบดี กรมศิลปากร

อำนาจหน้าที่

๑. เสนอแนะให้คำปรึกษาแก่หัวหน้าส่วนราชการในกรมศิลปากรเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการภายในกรม
๒. ติดตาม ประเมินผล และจัดทำรายงานเกี่ยวกับการพัฒนาระบบราชการในกรม
๓. ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาระบบราชการร่วมกับหน่วยงานกลางต่างๆ และหน่วยงานในสังกัดกรม
๔. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

ลักษณะงานที่ปฏิบัติ

(๑) งานพัฒนาระบบราชการ

งานวิชาการด้านการพัฒนาระบบราชการ

๑. ศึกษา วิเคราะห์ระบบราชการเพื่อวางแผนพัฒนาระบบราชการของกรม
๒. ดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย
๓. จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการของกรม
๔. ประสาน ดำเนินการและติดตามผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการของกรม
๕. ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

งานด้านโครงสร้าง

๑. ศึกษา วิเคราะห์โครงสร้างส่วนราชการให้เหมาะสมกับบทบาทและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
๒. ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ภายในกรม เพื่อพิจารณาบทบาทและภารกิจ
๓. ปฏิบัติหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการคณะทำงานแบ่งส่วนราชการภายในกรม
๔. ประสานงานกับสำนักงาน ก.พ.ร. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องการจัดโครงสร้างหน่วยงาน
๕. ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ภายในกรมในการถ่ายโอนภารกิจตามแผนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

งานด้านคำรับรองการปฏิบัติราชการ

๑. ศึกษา วิเคราะห์และร่วมจัดทำตัวชี้วัดมิติที่ ๑ ของคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ
๒. ศึกษา วิเคราะห์และเสนอแนะการมอบหมายให้หน่วยงานต่างๆ เป็นเจ้าภาพหลักของตัวชี้วัดในการปฏิบัติราชการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ
๓. สร้างความรู้ ความเข้าใจกับหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องการปฏิบัติราชการตามตัวชี้วัดของคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ
๔. จัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติราชการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการรอบ ๖ เดือน ๙ เดือน และ ๑๒ เดือน

๕. เป็นเจ้าภาพหลักในการตรวจประเมินผลการปฏิบัติราชการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการของสำนักงาน ก.พ.ร.

งานด้านพัฒนาองค์กร

๑. ดำเนินการและร่วมกับหน่วยงานภายในพัฒนาองค์กร ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA)
๒. สร้างความรู้ ความเข้าใจกับหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องการนำเครื่องมือทางการบริหารสมัยใหม่เข้ามาใช้ในองค์กรตามนโยบายของสำนักงาน ก.พ.ร.
๓. ประสานดำเนินการพัฒนาระบบการตรวจประเมินภายในองค์กร
๔. ติดตามผลการดำเนินงานตามระบบการตรวจประเมินภายในองค์กร

(๒) งานการกำกับดูแลองค์กรที่ดี

๑. ศึกษา วิเคราะห์และจัดวางระบบควบคุมภายในของหน่วยงานต่างๆ ในองค์กร
๒. ศึกษา วิเคราะห์และดำเนินการในเรื่องการบริหารความเสี่ยงของหน่วยงานต่างๆ ในกรม
๓. ศึกษา วิเคราะห์และดำเนินการในเรื่องมาตรฐานความโปร่งใสของหน่วยงานต่างๆ ในกรม
๔. ศึกษา วิเคราะห์และดำเนินการจัดทำค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร จรรยาข้าราชการ จรรยาบรรณวิชาชีพ คู่มือแนวปฏิบัติตามจรรยาข้าราชการของกรม
๕. สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องการจัดทำรายงานการควบคุมภายในการบริหารความเสี่ยง มาตรฐานความโปร่งใสระดับส่วนงานย่อย
๖. จัดทำรายงานการควบคุมภายใน การบริหารความเสี่ยง มาตรฐานความโปร่งใสระดับกรม

(๓) งานด้านการตรวจสอบและประเมินผล

๑. ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนาระบบราชการของกรม
๒. ศึกษา วิเคราะห์ ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดในระบบการตรวจสอบและประเมินผลต่างๆ รวมทั้งจัดทำความเห็นและเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาของกรม
๓. ศึกษา และดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภายในกรมในการถ่ายทอดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายขององค์กร สำนัก ลงสู่ระดับรายบุคคล
๔. สร้างความรู้ ความเข้าใจในเครื่องระบบตรวจสอบและประเมินผล
๕. ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ผลการดำเนินงานปีงบประมาณ ๒๕๕๓

(๑) การพัฒนาระบบราชการ

๑. งานด้านโครงสร้างส่วนราชการ

เสนอขอปรับปรุงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของกรมให้สอดคล้องกับภารกิจ ณ ปัจจุบัน โดยได้ผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เฉพาะในส่วนของการปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากรและสำนักในสังกัด การปรับเปลี่ยนสำนักงานเลขานุการกรม เป็นสำนักบริหารกลาง การกำหนดให้กลุ่มตรวจสอบภายในและกลุ่มพัฒนาระบบบริหารเป็นหน่วยงานขึ้นตรงที่ปรากฏในกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

๒. การถ่ายโอนภารกิจตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรมศิลปากรตระหนักถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างโบราณสถานกับชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของมรดกศิลปวัฒนธรรม จึงได้เริ่มดำเนินการถ่ายโอนภารกิจการบำรุงรักษาโบราณสถานขึ้นพื้นฐานและการดูแลรักษา โบราณสถานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ กรมศิลปากรได้ถ่ายโอนภารกิจ ดังนี้

๑. ป้อมปู่เจ้าสมิงพราย จ.สมุทรปราการ อบต.บางหญ้าแพรกเป็นผู้รับโอนภารกิจ
๒. พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จ.สุพรรณบุรี อบจ.สุพรรณบุรีเป็นผู้รับโอนภารกิจ
๓. ปราสาทพนงทอง จ.บุรีรัมย์ อบต.โนนคืบแดงเป็นผู้รับโอนภารกิจ
๔. ปราสาทพลสงคราม จ.นครราชสีมา อบต.พลสงครามเป็นผู้รับโอนภารกิจ
๕. ปราสาทพอง จ.บุรีรัมย์ อบต.บ้านกรวดเป็นผู้รับโอนภารกิจ

นอกจากนี้กรมศิลปากรยังได้การถ่ายโอนภารกิจ งานด้านบริการ ส่น ทอสมุคแห่งชาติ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ถ่ายโอนไปแล้วจำนวน ๕ แห่ง คือ

๑. ทอสมุคแห่งชาติอินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี (อบต.อินทร์บุรีรับโอน)
๒. ทอสมุคแห่งชาติลำพูน จ.ลำพูน (เทศบาลเมืองลำพูนรับโอน)
๓. ทอสมุคแห่งชาติประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ (เทศบาลตำบลประโคนชัยรับโอน)
๔. ทอสมุคแห่งชาติวัดคอบรัก จ.สงขลา (เทศบาลนครสงขลารับโอน)
๕. ทอสมุคแห่งชาติวัดเจริญสมณกิจ จ.ภูเก็ต (วัดเจริญสมณกิจรับโอน)

๓. การจัดสำรับรองการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓

ได้จัดทำคำรับรองและดำเนินการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ ใน ๔ มิติ ดังนี้

- มิติที่ ๑ : มิติด้านประสิทธิภาพ (น้ำหนักร้อยละ ๕๐)
- มิติที่ ๒ : มิติด้านคุณภาพการให้บริการ (น้ำหนักร้อยละ ๒๐)
- มิติที่ ๓ : มิติด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติราชการ (น้ำหนักร้อยละ ๑๐)
- มิติที่ ๔ : มิติด้านการพัฒนาองค์กร (น้ำหนักร้อยละ ๒๐)

โดยสำนักงาน ก.พ.ร. จะส่งผู้ประเมินภายนอกมาประเมินผลการปฏิบัติราชการ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ ของกรม ช่วงประมาณ เดือนเมษายน ๒๕๕๔

๔. การพัฒนาองค์กรตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA)

สืบเนื่องจากคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๘ เห็นชอบให้สำนักงาน ก.พ.ร. นำการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐมาใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือผลักดันให้การพัฒนากระบวนการมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

สำหรับในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้กำหนดเป็นตัวชี้วัดภาคบังคับในมิติด้านการพัฒนาองค์กร ตัวชี้วัดที่ ๑๕ ในระดับกรม

โดยกรมทำการประเมินองค์กรตามเกณฑ์ระดับพื้นฐาน (FL) ทำการปรับปรุงองค์การในประเด็นที่ไม่ผ่านเกณฑ์ระดับพื้นฐาน ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๒ ใน ๒ ประเด็น ได้แก่ LDL : ส่วนราชการ/ผู้บริหาร ต้องมีการกำหนดทิศทางการทำงานที่ชัดเจน ครอบคลุมในเรื่องวิสัยทัศน์ ค่านิยม เป้าประสงค์หรือผลการ

คำเนิบทที่คาคทว้ทงของอศคการ โคยมุงเนนผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงมีการสื่อสารเพื่อถ่ายทอคทศทว้ทงค้ทงล่าวสู่บุคคลากร เพื่อให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจและการนำไปปฏิบัติของบุคคลากร อันจะส่งผลให้การค้เนิบทการบรรลุตามเป้าประสงค้ที่ค้ทงไว้ และ LD3 : ส่วนราชการ/ผู้บริหารของส่วนราชการส่งเสริมให้ม่กกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการบูรณาการและสร้างคามผูกพัน ร่วมมือภายในอศคการ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้บุคคลากรสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย รวมถึงจัดท้กแผนพัฒนาอศคการ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ ค้ทงนี้

แผนที่ ๑ แผนบังคับ (หมวดที่ ๖ การจัดการกระบวนการ) น้้าหนักร้อยละ ๔

แผนที่ ๒ แผนสมัครใจ (หมวดที่ ๒ การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์) น้้าหนักร้อยละ ๔

(๒) งานการค้ก้กับดูแลอศคการที่ค้

ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ กรมศึลปากรได้จัดท้ากุ้มือแนวทางปฏิบัติตามข้อบังคับว่าด้วยจรรยาข้าราชการ กรมศึลปากร พ.ศ. ๒๕๕๒ ขึ้น โคยในกุ้มือจะประกอบด้วย ข้อพึงปฏิบัติ ๕ ข้อหลัก ๑๕ ข้อย่อย เพื่อเป็นแนวทางให้ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างและเจ้าหน้าที่ในสังกัดกรมศึลปากรทุกคบใช้ เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนตามแบบอย่างที่ดีงาม ทว้ทงไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีของข้าราชการของกรมศึลปากรที่ค้ เป็นที่ศรัทธา เชื่อถือ ไว้วางใจ ยกย่องและชื่นชม ของสังคม และประชาชนท้ว้ไป

(๓) งานด้านการตรวจสอบและประเมินผล

กรอบการประเมินผลการปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ มิติที่ ๔ การพัฒนาอศคการ ตัวชี้วัดที่ ๑๕ ระดับความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) กำหนดให้ส่วนราชการม่กการถ่ายทอคตัวชี้วัดและเป้าหมายระดับอศคการสู่ระดับหน่วยงาน และระดับบุคคล รวมทั้งม่กการจัดท้าข้อคคองการปฏิบัติงานเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องไปเนนทิศทว้ทงเดียวกับเป้าประสงค้เชิงยุทธศาสตร์

โดยกรมศึลปากรได้ท้าการถ่ายทอคตัวชี้วัดและเป้าหมายระดับอศคการสู่ระดับสำนักในทุกสำนัก และระดับรายบุคคลได้บ้ารองเนนสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ สำนักสถาปัตยกรรม และสำนักศึลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี ซึ่งการกำหนดตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายค้ทงล่าวยังจำเป็นต้องม่กการทบทวนและปรับปรุงให้ม่กความเหมาะสมและล่งสู่ระดับรายบุคคลในทุกสำนักค้ต่อไป

งานเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมศิลปากร

ประวัติและพัฒนาการ

งานเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานขึ้นตรงต่ออธิบดีกรมศิลปากร จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีเรื่อง การปรับโครงสร้างหน่วยงานภาครัฐ วันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๕ รับรองโดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน โดยประกาศกรมศิลปากรเรื่องการแบ่งส่วนราชการ หน่วยงานและสถานศึกษาของกรมศิลปากร ลงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ โดยมีหน้าที่สนับสนุนงานของกรมศิลปากรในส่วนที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเน้นในระบบคอมพิวเตอร์และระบบการสื่อสาร

อำนาจหน้าที่ งานเทคโนโลยีสารสนเทศ กรมศิลปากร

๑. เป็นศูนย์กลางในด้านข้อมูลสารสนเทศทางด้านมรดกศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร
๒. เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคและต่างประเทศในด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร
๓. เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางมรดกศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร
๔. เป็นศูนย์กลางพัฒนาระบบสารสนเทศด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมเพื่อการบริหารจัดการและเผยแพร่ให้ควารู้แก่ประชาชน
๕. เป็นศูนย์กลางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทางมรดกศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร ตามภารกิจหน้าที่ของกรมศิลปากรและสอดคล้องกับมาตรฐานกลางและนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศของกระทรวงวัฒนธรรมและประเทศ
๖. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือตามที่ได้รับมอบหมาย

ผลงานที่สำคัญ

๑. โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศเฉพาะด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม โครงการนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ ออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับนำเข้า จัดเก็บและให้บริการสารสนเทศทางวิชาการและการศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม ระบบนี้ประกอบด้วย

- (๑) ระบบสารสนเทศด้านโบราณคดี คือ ระบบบริหารจัดการข้อมูลด้านโบราณคดีสำหรับผู้ปฏิบัติงาน และสำหรับการให้บริการหน่วยงานภายใน โดยมีขอบเขตของงาน ได้แก่ จัดเก็บข้อมูลด้านวิชาการงานวิจัยทางโบราณคดี จัดเก็บข้อมูลด้านโบราณคดีได้นำ จัดเก็บข้อมูลด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน จัดเก็บข้อมูลด้านผังรูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถาน จัดเก็บข้อมูลด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม
- (๒) ระบบสารสนเทศด้านพิพิธภัณฑ์ เป็นระบบบริหารจัดการโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุแบบศูนย์กลางโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั่วประเทศ ๔๔ แห่ง และคลังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (คลังกลาง) ที่เจ้าหน้าที่ ผู้บริหาร และประชาชนสามารถใช้ระบบงานด้านต่างๆ ร่วมกันได้พร้อมๆ กัน โดยผ่านเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีระบบการเข้าถึงข้อมูลและการใช้ระบบงานด้านต่างๆ ได้ตามสิทธิที่กำหนดให้ ซึ่งระบบสามารถเพิ่ม ปรับปรุงแก้ไข และสืบค้นข้อมูลตามเงื่อนไขที่กำหนด และจัดทำรายงานรูปแบบต่างๆ

- (๓) ระบบสารสนเทศด้านจรรยาบรรณ คือ การจัดทำระบบจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนการทำงานตามกระบวนการบริหารจัดการงานจรรยาบรรณที่มี ปรับปรุงข้อมูล รวมทั้งมีระบบบริการสืบค้นข้อมูลเอกสารจรรยาบรรณทุกประเภททั้งในองค์กรและการสืบค้นทางไกล ในโครงการนี้จะจัดทำระบบจรรยาบรรณเบื้องต้นเพื่อใช้ทดสอบระบบงาน
- (๔) ระบบสารสนเทศด้านห้องสมุด เนื่องจากระบบงานห้องสมุด ณ หอสมุดแห่งชาติมีระบบสารสนเทศเดิมอยู่แล้ว ซึ่งเป็นโปรแกรมสำเร็จรูป ดังนั้นในโครงการนี้ จะต้องทำการพัฒนาโปรแกรมเพื่อสืบค้นและดึงข้อมูลผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปเดิม แล้วไปแสดงผลในระบบสืบค้นกลาง โดยโปรแกรมนี้จะต้องไม่เข้าไปยังระบบฐานข้อมูลของหอสมุดโดยตรง
- (๕) ระบบสารสนเทศเพื่อการสั่งคิด การจัดทำระบบบริหารด้านการแสดงประกอบด้วย การออกคำสั่งการแสดง โดยระบบจะต้องทำงานตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการงาน
- (๖) ระบบสารสนเทศด้านสถาปัตยกรรม คือ ระบบศูนย์ข้อมูลองค์ความรู้ทางสถาปัตยกรรม เป็นระบบในการบริหารจัดการข้อมูลองค์ความรู้ที่ผ่านการจัดทำพัฒนาและรวบรวมในรูปแบบของสื่อประเภทต่างๆ ของสำนักสถาปัตยกรรม โดยจะต้องพัฒนาระบบเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและจัดเก็บข้อมูล
- (๗) ระบบสารสนเทศด้านช่างสิบหมู่ คือ ระบบจัดเก็บรวบรวมผลการออกแบบด้านศิลปกรรม ออกแบบทะเบียนสำหรับจัดเก็บข้อมูลด้านการออกแบบผลงานศิลปกรรมของสำนักช่างสิบหมู่ขึ้นมาใหม่ จัดสร้างในระบบสารสนเทศ โดยระบบต้องมีความสามารถในการเก็บรูปแบบศิลปกรรมเป็นขั้นตอน (Stage) ตั้งแต่ขั้นเป็นแบบร่าง จนถึงเป็นแบบที่ใช้จริง รวมทั้งสามารถจัดเก็บรูปถ่ายของชิ้นงานทั้งในแบบ ๒ มิติ ๓ มิติ แบบลายเส้น แบบสีของควงตรา สัญลักษณ์ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ฯลฯ และ ๓ มิติ ๓ มิติ แบบสเก็ตช์รูปปั้นอนุสาวรีย์ แบบแกะสลักไม้ แบบโมเดลพระโกศทองคำ ฯลฯ ที่ทำจากวัสดุต่างๆ เช่น ปูนพลาสเตอร์ ไม้ หิน เป็นต้น รวมทั้งบันทึกเนื้อหาความเห็น บันทึกความรู้ที่ผู้สร้างสรรคงานชิ้นนั้นๆ ได้บันทึกไว้ จากนั้นต้องทำการนำข้อมูลเข้าเพื่อให้สามารถสืบค้น และเข้าใช้งานข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายภายในหน่วยงาน
- (๘) ระบบสารสนเทศด้านวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ในการจัดทำระบบสารสนเทศด้านวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จะต้องพัฒนาระบบเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและจัดเก็บข้อมูล

๒. ระบบศูนย์ข้อมูลกลางกรมศิลปากร ด้านมรดกทางวัฒนธรรม ใช้สำหรับเป็นศูนย์กลางของการสืบค้นและเผยแพร่สารสนเทศด้านต่างๆ ที่อยู่ภายใต้ของกรมศิลปากร ระบบสารสนเทศเฉพาะด้านมรดกศิลปกรรมมาทำการออกแบบและพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อให้ความเชื่อมโยง สอดคล้อง และตรงตามวัตถุประสงค์ของระบบ

๓. พัฒนาเว็บไซต์กรมศิลปากรและทุกหน่วยงานในสังกัดกรมศิลปากร สำหรับเผยแพร่ข้อมูลแลกเปลี่ยน ความรู้ ความคิดเห็นทางด้านมรดก ศิลปวัฒนธรรม ให้กับประชาชน

๔. โครงการพัฒนาเว็บไซต์ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร

๕. พัฒนาระบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Mail) สำหรับข้าราชการกรมศิลปากร ตามคำสั่งของสำนักนายกรัฐมนตรีที่บังคับให้ข้าราชการต้องใช้ Mail เป็นของภาครัฐ

๖. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

- พัฒนาระบบเครือข่ายและการสื่อสารด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม
- เชื่อมโยงระบบเครือข่ายระหว่างงานเทคโนโลยีสารสนเทศกับสำนักต่างๆ ในส่วนกลางด้วย LEASED LINE

- เชื่อมโยงระบบเครือข่ายระหว่างสำนักศิลปากรกับ กระทรวงศึกษาธิการด้วย LEASED LINE ตามโครงการ MOENET กระทรวงศึกษาธิการกับกรมศิลปากร
  - เชื่อมโยงระบบเครือข่ายระหว่างหน่วยงานของกรมศิลปากรกับ บริษัท ทศท จำกัด ด้วย ADSL ตามโครงการ MOENET กระทรวงศึกษาธิการกับกรมศิลปากร
  - พัฒนาระบบป้องกันและรักษาความปลอดภัยของกรมศิลปากร
๗. พัฒนาระบบความปลอดภัยด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม
- จัดทำโปรแกรม ANTI VIRUS
  - จัดทำระบบ FIREWALL
  - จัดทำประกาศกรมศิลปากรเรื่องมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัยเกี่ยวกับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ พ.ศ. ๒๕๕๒
  - พัฒนาระบบการจัดเก็บและสำรองข้อมูล
๘. พัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลเส้นทางทางจรตามพระราชบัญญัติการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐

หม้อมีเชิง ลายเขียนสีแดง ทหาระเบือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง ราวราว ๔,๐๐๐ - ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

ลูกปัดหิน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว จากพิพิธภัณฑ์เกษตรฯ มหาวิทยาลัย ชลบุรี พระนคร

สำนักงานเลขาธิการกรม

๑๐๐ ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร นับเป็นระยะเวลาที่ยาวนานที่กรมศิลปากรมีหน้าที่บำรุงรักษา ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของไทยให้ดำรงคงอยู่ต่อไป หน่วยงานต่างๆ ที่สังกัดกรมศิลปากร ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานกลางของกรมศิลปากร จัดตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๖ สังกัดกระทรวงธรรมการ มีฐานะเป็นหน่วยงานระดับกอง เมื่อแรกจัดตั้งเรียกว่า กองกลาง และในปีเดียวกันได้มีการปรับเปลี่ยนหน่วยงานของกรมศิลปากร จึงเปลี่ยนชื่อจากกองกลาง เป็นสำนักงานเลขาธิการกรม มีภาระหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทั่วไปภายในกรมศิลปากร ได้แก่ แผนงาน งบประมาณ การเงิน บุคลากร กฎหมาย ประชาสัมพันธ์ มีหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแล ประกอบด้วย งานสารบรรณ งานคลัง งานแผน งบประมาณ งานการเจ้าหน้าที่ งานเผยแพร่ ต่อมามีการปรับโครงสร้างของกรมศิลปากรอีกหลายครั้ง หลายหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเลขาธิการกรม ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกอง คือ กองคลัง และกองการเจ้าหน้าที่

พุทธศักราช ๒๕๓๘ ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากรใหม่ โดยกำหนดให้สำนักงานเลขาธิการกรม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของกรมศิลปากร และราชการที่มีได้แยกเป็นหน้าที่ของกองหรือส่วนราชการใดโดยเฉพาะ มีหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแล ๓ ฝ่าย และ ๑ กลุ่มงาน คือ ฝ่ายช่วยอำนวยการ ฝ่ายสารบรรณ ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ และกลุ่มนิติการ

ต่อมาพุทธศักราช ๒๕๔๕ มีการปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ กรมศิลปากรเปลี่ยนสังกัดจากกระทรวงศึกษาธิการมาสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในหน่วยงานอีกครั้ง ทั้งนี้ ได้ขยายภาระหน้าที่ให้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้รวมถึงงานตามภารกิจหลักของหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กลุ่มบริหารงานทั่วไป กลุ่มการเจ้าหน้าที่ กลุ่มคลังและพัสดุ กลุ่มแผนงาน โครงการและวิเทศสัมพันธ์ กลุ่มนิติการ กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

กลุ่มบริหารงานทั่วไป

มีภารกิจในการบริหารงานทั่วไป งานค้ำบอำนวยการ งานสารบรรณ และงานเลขาธิการกรมศิลปากร

ผลงานสำคัญของกลุ่มบริหารงานทั่วไป สำนักงานเลขาธิการกรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. โครงการ "บนเส้นทางสู่ศตวรรษ กรมศิลปากร : ศิลปากรสัมพันธ์" ณ โรงละครแห่งชาติ
๒. กิจกรรมเนื่องในวันสถาปนากรมศิลปากร ครบ ๘๙ ปี
๓. การจัดงานรำลึกเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
๔. การจัดงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทานประจำปี ๒๕๕๓ ณ วัดชนะวัดป้อมริม จันทบุรี
๕. พิธีสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโยน ละคร ครูคนตรี ครูช่าง ของกรมศิลปากร ณ โรงละครแห่งชาติ และพระอุโบสถบวรสถาน สุทธาวาส (บริเวณวิทยาลัยนาฏศิลป์เดิม) เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๓

กลุ่มการเจ้าหน้าที่

มีภารกิจในการเสนอแนะนโยบายและกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคล ศึกษาวิจัย และพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรบุคคล รวมถึงดำเนินการเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสำหรับบุคลากรของกรมศิลปากร

ผลงาน สำคัญของกลุ่มการเจ้าหน้าที่ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓

๑. ปรับปรุงการกำหนดตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน สำนักศิลปากรที่ ๘ ขอนแก่น สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด สำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา และสำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต จากประเภทอำนวยการระดับต้น เป็นอำนวยการระดับสูง จำนวน ๙ ตำแหน่ง

๒. กำหนดตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอักษรศาสตร์ (ภาษาและวรรณกรรม) ตำแหน่งนักอักษรศาสตร์ ระดับเชี่ยวชาญ สังกัดสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ จำนวน ๑ ตำแหน่ง

๓. ปรับปรุงการกำหนดตำแหน่งเลขานุการกรม ประเภทอำนวยการระดับต้น เป็นระดับสูง จำนวน ๑ ตำแหน่ง

๔. จัดตำแหน่งและแต่งตั้งลูกจ้างประจำเข้าสู่ตำแหน่งตามระบบใหม่ จำนวน ๕๓๘ ตำแหน่ง

๕. โครงการประชุมสัมมนา เรื่อง การจัดทำองค์ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญในสังกัดกรมศิลปากร ณ โรงแรมเวียงใต้ บางลำภู กรุงเทพฯ

๖. โครงการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาระดับกลาง : การบริหารจัดการงานศิลปวัฒนธรรม ณ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) กรุงเทพฯ

๗. โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติราชการ และการเลื่อนเงินเดือน ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จำนวน ๒ รุ่น

กลุ่มคลังและพัสดุ

กลุ่มคลังและพัสดุ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินการด้านการเงิน งบประมาณ บัญชีพัสดุ อาคารและสถานที่ มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานกลางในการปฏิบัติงานด้านการเงินการงบประมาณ การบัญชี การพัสดุ อาคาร สถานที่ และระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (GFMS) ของกรมศิลปากร ทั้งเงินในงบประมาณ และเงินนอกงบประมาณ และระบบโครงการจ่ายตรงเงินเดือนและค่าจ้างประจำของส่วนราชการของกรมบัญชีกลาง ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ตลอดจนให้คำปรึกษา แนะนำและตอบข้อหารือเกี่ยวกับการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มแผนงานโครงการและวิเทศสัมพันธ์

ดำเนินการเกี่ยวกับแผนงาน และโครงการ ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำนโยบายยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติราชการ และงบประมาณของกรมให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนบริหารราชการ ตามนโยบายและแผนปฏิบัติราชการของกระทรวง เร่งรัด ติดตาม จัดเก็บ ข้อมูลสถิติ ประเมินผลสำเร็จ ในการทำงานตามแผนงาน และโครงการของหน่วยงานในสังกัดกรม จัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย บริหารโครงการวิจัย รวมทั้งดำเนินการด้านวิเทศสัมพันธ์ของกรม

โครงการสำคัญของกลุ่มแผนงานโครงการและวิเทศสัมพันธ์ ปีงบประมาณ ๒๕๕๓

โครงการทบทวนแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

งาน ด้าน ต่างประเทศ

๑. ประสานงานร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ ประจำประเทศไทย ในการประชุมคณะกรรมการร่วม (Joint Committee) เพื่อการจัดสร้างศูนย์ข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้านฮอลันดา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ โรงแรม กรุงศรีวีเวอร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. โครงการสัมมนาทางวิชาการ การเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์การเดินทางไปราชการต่างประเทศ "๒ วันรอบโลกกับนักเดินทางกรมศิลปฯ" ณ โรงแรมแห่งชาติ โรงแรม

๓. โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ "การเตรียมความพร้อมในการจัดห้รว ายงานสภารวมในแหล่งมรดกโลกและการนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรมเข้าสู่บัญชีรายชื่อมรดกโลก" ณ จังหวัดอุดรธานี

๔. ประสานงานกับสถานเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ ประจำประเทศไทย ในการจัดพิธีลงนามบันทึกความเข้าใจในการก่อสร้างอาคารศูนย์ข้อมูลบนพื้นที่หมู่บ้านฮอลันดา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ ทำเนียบเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์

กลุ่มนิติการ

(๑) คำเนิการเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รวมทั้งอนุสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายและระเบียบอื่นที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันคุ้มครอง อนุรักษ์ศิลปะและทรัพย์สินมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

(๒) คำเนิการเกี่ยวกับงานกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง งานนิติกรรมและสัญญา งานเกี่ยวกับความรับผิดชอบแพ่งและอาญา งานคดีปกครอง และงานคดีอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรม

(๓) คำเนิการทางวินัย การอุทธรณ์ และการร้องทุกข์ตามกฎหมายของข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้าง

ผลงานสำคัญของกลุ่มนิติการปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. การจัดทำแผนพัฒนากฎหมายของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๔

๒. โครงการโบราณคดีสัญจรและสัมมนาเจ้าหน้าที่ของรัฐกับการอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครองมรดกทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม ปี ๒๕๕๓ ณ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และจังหวัดปทุมธานี

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

มีหน้าที่และ ความรับผิดชอบในการกำหนดโครงการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์และแผนงานประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับนโยบายของกรม/กระทรวง คำเนิการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านศิลปวัฒนธรรมแก่สื่อมวลชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ คำเนิการประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภารกิจและกิจกรรมของหน่วยงาน จัดทำและผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารหนังสือทางวิชาการ ของกรมศิลปากรในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสืออันทรงคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม นิตยสาร เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ ฯลฯ จัดโครงการเผยแพร่ทางด้านศิลปวัฒนธรรมแก่ประชาชน เยาวชนตลอดจนองค์กรต่างๆ และผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ในรูปแบบของรายการวิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ คำเนิการรณรงค์ ส่งเสริมให้หน่วยงาน เอกชน และประชาชน ได้ร่วมกับอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นศูนย์กลางประสานงานเผยแพร่ข้อมูลและกิจกรรมของกรมศิลปากร

ตุ๊กตาสีจีนโลก ศิลปะขุโข่วอี้ พุทธศตวรรษที่ ๓๘ - ๓๙ ผลือจากเตาเผาเกาะเป๋อส์ อำเภอเวินชิ่งเป่าอี้ มณฑลชานซี

ผลงานสำคัญของกลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ปีงบประมาณ ๒๕๕๓

- โครงการวันอนุรักษ์มรดกไทย

กรมศิลปากรดำเนินโครงการวันอนุรักษ์มรดกไทย ในหัวข้อเรื่อง งานช่างกับมรดกศิลปวัฒนธรรม และจัดกิจกรรมดังนี้

๑. การจัดนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย พุทธศักราช ๒๕๕๓ เรื่อง งานช่างพื้นถิ่น ณ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดนิทรรศการ เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๓

๒. จัดทำวีดิทัศน์ สารคดีเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเผยแพร่พระราชภารกิจศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๓

๓. การจัดงานสัปดาห์วันอนุรักษ์มรดกไทย ในกิจกรรมการจัดนิทรรศการ เรื่อง "รวมช่างพื้นบ้านรับ การสืบสานมรดกศิลปวัฒนธรรมไทย" ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และอุทยานการเรียนรู้ต้นแบบและบริการ (TK park) ระหว่างวันที่ ๒ - ๘ เมษายน ๒๕๕๓

- โครงการล้อมวลชนสัญจร "เส้นทางสู่มรดกโลก จากภูพระบาท สู่วังเวียง" ณ จังหวัด นครราชสีมา อุตรดิตถ์ และหนองคาย ระหว่างวันที่ ๖ - ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

- โครงการศิลปากรสัญจรสู่สถานศึกษา

- โครงการเยาวชนสัญจร : ค่ายศิลปวัฒนธรรม

- โครงการหนังสือ กรมศิลปากรสัญจรสู่ห้องสมุดในสถานศึกษา ณ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๒ อุบลราชธานี

- โครงการโบราณคดีสัญจรและสัมมนาเข้าหน้าที่ยของรัฐบาลการอนุรักษ์และปกป้องคุ้มครอง มรดกทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม ณ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และจังหวัดพิจิตร ระหว่าง วันที่ ๓๑ สิงหาคม - ๓ กันยายน ๒๕๕๓

- การผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสืออับทรวงคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม นิตยสาร แผ่นพับ สื่อสิ่งพิมพ์ อื่นๆ รวมถึงสารคดีและสโปดประชาสัมพันธ์

ตลอดระยะเวลา ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา กรมศิลปากรยังสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านมรดกศิลป วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและยาวนานได้นั้น ต้องอาศัยการดำเนินการของทุกหน่วยงานขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กันอย่างมั่นคง ทั้งนี้หน่วยงานหนึ่งที่น่าจะเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนงานด้านต่างๆ ภายในกรมศิลปากร คือ สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร สามารถเผยแพร่งานมรดกศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงสู่สาธารณชน อย่างกว้างขวาง รวมทั้งสร้างความรู้ ความเข้าใจกับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะหัวใจสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งมรดก ศิลปวัฒนธรรม คือ การทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าและความสำคัญและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกศิลป วัฒนธรรมให้ยั่งยืนเพื่อก้าวสู่ศตวรรษใหม่อย่างมั่นคงสืบไป

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสะเกษ สุธรรมา

สำนักโบราณคดี

สำนักโบราณคดี เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมศิลปากร โครงสร้างภายใน ประกอบด้วยหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ดังนี้

หน่วยงานส่วนกลาง

- ฝ่ายบริหารงานทั่วไป
- กลุ่มวิชาการโบราณคดี
- กลุ่มวิชาการอนุรักษ์โบราณสถาน
- กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน
- กลุ่มทะเบียนโบราณสถานและสารสนเทศ
- กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม

หน่วยงานในภูมิภาค

กลุ่มวิชาการโบราณคดีได้นำ ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่บริเวณค่ายเนินวง อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

ภารกิจสำนักโบราณคดี

๑. ดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย หลักฐานทางโบราณคดี เพื่อพัฒนางานด้านโบราณคดี และงานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ
๒. ดำเนินการอนุรักษ์และบูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถานในเชิงวิชาการโบราณคดี รวมทั้งการควบคุมงานบูรณปฏิสังขรณ์
๓. ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย โบราณวัตถุและโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์ การซ่อมแซม การจัดทำแผน และเป็นศูนย์ปฏิบัติการอนุรักษ์โบราณสถาน
๔. สำรวจ ชุมค้น ขุดทะเบียน ควบคุมดูแลรักษา และอนุรักษ์โบราณสถาน รวมทั้งปฏิบัติการให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และกฎหมายว่าด้วยกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๕. บริหารจัดการโบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ อนุสรณ์สถาน มรดกโลกทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อประโยชน์ให้แก่กรมศิลปากร เพื่อสมทบกองทุนโบราณคดี
๖. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือ ที่ได้รับมอบหมาย

ภารกิจสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

งานด้านการศึกษา และโครงการวิจัย

สำนักโบราณคดีสนับสนุนให้นักวิชาการในสังกัดได้ดำเนินงานด้านการศึกษา และจัดตั้งโครงการวิจัย เพื่อพัฒนางานด้านโบราณคดี การอนุรักษ์โบราณสถาน ประกอบด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้

๑. โครงการความสัมพันธ์ระหว่างภาชนะดินเผาสามขาในประเทศไทยกับประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๒. การศึกษาโบราณสถาน "อโรคยาศาลในประเทศไทย"

๓. โครงการศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมของสถาปนิกโยคีม กราซี

๔. โครงการศึกษากระจกเกรียบ (ระยะที่ ๑)

๕. โครงการศึกษาการทูนองค์สถูปเจดีย์ด้วยแผ่นทอง โลหะปิดทองในวัฒนธรรมล้านนา

งานด้านการสำรวจ ขุดค้น และข้อมูลทางโบราณคดี

งานด้านการสำรวจ ขุดค้น และการรวบรวมข้อมูลทางโบราณคดี ถือเป็นหัวใจสำคัญและเป็นพื้นฐานของภารกิจของสำนักโบราณคดี โดยมีโครงการต่างๆ ดังนี้

๑. โครงการสำรวจชั้นตะกอนโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี

๒. โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี

๓. โครงการสำรวจแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมและเมืองโบราณ

๔. โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดีใต้น้ำ

นอกจากนี้ ยังมีงานอีกส่วนหนึ่งที่สนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือโครงการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การขุดค้นศึกษาทางโบราณคดี บริเวณวัดพิบูล (ร้าง) เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ใน การดำเนินงานก่อสร้างตามโครงการระบบรถไฟ ขานเมือง (สายสีแดง) ช่วงบางซื่อ - คลิ่งชัน ของการรถไฟแห่งประเทศไทย ควบคุมการขุดตรวจสอบบริเวณหอพระไตรปิฎก วัดเทพธิดาราม เพื่อสนับสนุนโครงการบูรณะหอพระไตรปิฎก วัดเทพธิดาราม ซึ่งดำเนินงานโดยสมาคมสถาปนิกสยาม และการขุดค้นทางโบราณคดี บริเวณสถานที่ก่อสร้างห้องสุขา วังบางขุนพรหม ของธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นต้น

งานด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน

สำนักโบราณคดีมีโครงการในความร่วมมือขอรับงบประมาณจากหน่วยงานอนุรักษ์โบราณสถาน ประกอบด้วย

๑. โครงการสำรวจเพื่อออกแบบบูรณะโบราณสถาน

๒. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาวัดนิเวศธรรมประวัติราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. โครงการบูรณะวัดเทพธิดารามราชวรวิหาร

๔. โครงการสำรวจตรวจสอบสภาพโบราณสถานในกรุงเทพมหานคร

๕. โครงการบูรณะศาสนาสารามุขมาตุ้ย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

๖. โครงการบูรณะพระตำหนักแดง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

นอกจากนี้ บุคลากรในสำนักโบราณคดียังมีหน้าที่ในการสนับสนุน การดำเนินงานด้านอนุรักษ์โบราณสถาน แก่หน่วยงานต่างๆ ภายในกรมศิลปากร ได้แก่ การส่งบุคลากรด้านอนุรักษ์ อาทิ สถาปนิกภูมิสถาปนิก วิศวกร นักวิชาการช่างศิลป์ ฯลฯ เข้าร่วมในโครงการฯ หรือให้การสนับสนุนทางวิชาการในโครงการต่างๆ ของสำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕ และสำนักต่างๆ ของกรมศิลปากร และยังให้การสนับสนุนหน่วยงานอื่นๆ ภายนอกกรมศิลปากรอีกด้วย

เหรียญที่ระลึกเสด็จประพาสยุโรป ของคำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง พุทธศักราช ๒๔๒๖

งานด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม

สำนักโบราณคดีมีโครงการด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม ซึ่งเป็นโครงการทั้งในเขตพื้นที่ที่สำนักโบราณคดีดูแล และโครงการที่อยู่ในเขตพื้นที่ของสำนักศิลปากรในส่วนภูมิภาค ดังนี้

๑. โครงการสำรวจเก็บข้อมูลภาพจิตรกรรมเคลื่อนที่ในศาสนสถาน
๒. โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม
๓. โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดสมุทประคิษฐาราม จังหวัดสระบุรี
๔. โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง วัดประเสริฐสุทธาวาส กรุงเทพฯ
๕. โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดบางหลวง จังหวัดปทุมธานี
๖. โครงการอนุรักษ์ประติมากรรมอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
๗. โครงการอนุรักษ์พระพุทธรูป ฐานชุกชี และหน้าบันอุโบสถ วัดใหญ่โพหัก จังหวัดราชบุรี
๘. โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง และเสาวิหารวัดบวกรศกหลวง จังหวัดเชียงใหม่
๙. โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดวัง จังหวัดพัทลุง

และยังมีโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้แก่ โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมพระอุโบสถ วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร และโครงการอนุรักษ์จิตรกรรมพระวิหาร วัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ

งานด้านเครือข่ายการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรม

การสร้างเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับงานตามภารกิจของ สำนักโบราณคดี และกรมศิลปากร เนื่องจากกรมศิลปากรมีข้อจำกัดด้านอิตรากำลัง งานด้านเครือข่ายที่สำคัญ ได้แก่

๑. โครงการศูนย์วิจัยเส้นทางศิลปวัฒนธรรมของชาติของพระสังฆาธิการ
๒. โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อสมศ.)

ทั้งสองโครงการฯ เป็นการทำงานที่จะต้องประสานสัมพันธ์กับระหว่างสำนักโบราณคดี และ สำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕ ในภูมิภาค ในการร่วมมือกันเพื่อให้งานเครือข่ายบรรลุวัตถุประสงค์

พระพุทธรูปปางมารวิชัย สำริด ศิลปะเขมรโบราณ พุทธศตวรรษที่ ๑๐

โครงการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ

งานในโครงการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ ถือเป็นงานด้านการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ เกิดขึ้นจากการปฏิรูประบบราชการ งานตามคำรับรองการปฏิบัติราชการในช่วงปี ๒๕๕๓ ได้แก่

๑. งานด้านมาตรฐานงาน

๑.๑ การติดตามการดำเนินงานตามมาตรฐานงานที่ดำเนินการแล้วเสร็จ

- มาตรฐานงานสำรวจทางโบราณคดี
- มาตรฐานการบูรณะจิตรกรรมฝาผนัง

๑.๒ การจัดทำมาตรฐานงาน

- มาตรฐานการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน

๒. งานด้านการจัดการองค์ความรู้

๒.๑ องค์ความรู้ด้านการสำรวจทางโบราณคดี

๒.๒ องค์ความรู้ในการอนุรักษ์จิตรกรรมประเภทจิตรกรรมเฟรมผ้าใบ

๒.๓ องค์ความรู้ในการอนุรักษ์วัสดุสถาปัตยกรรมโบราณ

๓. งานด้านการบริหารความเสี่ยง

๓.๑ โครงการบริหารความเสี่ยง โครงการย่อย “โครงการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานด้านพิธีกรรม
คู่มือรองโบราณสถาน”

งานด้านกิจการมรดกโลก

สำนักโบราณคดีได้จัดตั้งโครงการขึ้นรองรับงานด้านกิจการมรดกโลกในส่วนที่เกี่ยวข้อง คือ โครงการจัดทำเอกสารหลักและแบบบริหารจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทและเส้นทางวัฒนธรรมโบราณจากพิมายสู่ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ ถึงปราสาทพนมเมือง เป็นมรดกโลก

งานด้านการฝึกอบรม/ประชุมสัมมนา

ในส่วนของการฝึกอบรม และการประชุมสัมมนา สำนักโบราณคดีมีโครงการฝึกอบรม และการประชุมสัมมนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจสำหรับบุคลากรในหน่วยงานของกรมศิลปากร ได้แก่

๑. โครงการพัฒนาบุคลากรด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน (ประชุมเชิงปฏิบัติการ การนำเสนอแหล่งมรดกวัฒนธรรมเป็นมรดกโลก)

๒. โครงการบริหารจัดการมรดกทางศิลปวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๓. โครงการประชุมสัมมนาการบังคับใช้กฎหมายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน กำแพงเมือง คูเมือง

และยังมีโครงการฝึกอบรมสำหรับหน่วยงาน และองค์กรภายนอก นอกเหนือจากงานด้านหรือช่วยการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นงานในส่วนของกลุ่มวิชาการโบราณคดีได้นำ ในปีที่ผ่านๆ มา ได้ทำการฝึกอบรมโบราณคดีได้นำ ดังนี้

๑. การฝึกอบรมเพื่อการรองรับการเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมโบราณคดีได้นำ (UNESCO)

๒. การฝึกอบรมโบราณคดีได้นำ แก่ นักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตู้พระไตรปิฎกลายรดน้ำ ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

เมื่อย้อนอดีตไปหาจุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย ต้องกล่าวย้อนประวัติพิพิธภัณฑสถานตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราชพุทธศักราช ๒๔๐๐ ทรงให้สร้างพระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑสถานขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพื่อจัดเก็บรักษาและตั้งแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของไทย เครื่องราชบรรณาการ และของขวัญจากมิตรประเทศ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีหลักฐานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถาน แต่ครั้งนั้นยังคงเป็นพิพิธภัณฑสถานส่วนพระองค์

ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้จัดตั้งแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จากสิ่งของแปลกและหายาก ณ หอของหอศิลป์ หรือ ศาลาสหทัยสมาคม ในพระบรมมหาราชวัง ทั้งที่เป็นของหลวง ของพระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางผู้ใหญ่ โดยได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงเปิดการจัดแสดงในวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๔๑๗ และเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าชมได้ด้วย แม้ว่าจะยังไม่เป็นรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานตามหลักสากลอย่างชัดเจน แต่ก็นับเป็นครั้งแรกที่มีพิพิธภัณฑสถานสำหรับประชาชนคนไทย ภายหลังได้ย้ายมาจัดตั้งแสดงที่พระที่นั่งในพระราชวังบวรสถานมงคลหรือวังหน้าเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๐ กระทั่งในพุทธศักราช ๒๔๖๑ ได้พัฒนามาเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนครในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ มีประกาศตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร โดยเริ่มมีการจัดแสดงตามหลักวิชาประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปะ ตามลำดับยุคสมัย ในขณะนั้นมีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เกิดขึ้นในภูมิภาคบ้างแล้ว อาทิ พิพิธภัณฑสถานที่พระราชวังจันทน์นครราชสีมา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระบารายณ์ราชวินิตบุรี ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระบารายณ์ในเวลาต่อมา

งานบริหารของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เมื่อแรกเริ่ม ตั้งเป็นกรมพิพิธภัณฑสถานเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๒ อีกสองปีต่อมาจึงย้ายอยู่ในสังกัดกระทรวงธรรมการ ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ ทรงให้รวมงานกรมพิพิธภัณฑสถานเข้ากับงานของแผนกการช่างอย่างประณีต ในกระทรวงโยธาธิการ แล้วยกฐานะขึ้นเป็นกรมใหม่ คือ กรมศิลปากร สังกัดกระทรวงมรดกฯ ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๖ กรมศิลปากรขึ้นกับกระทรวงธรรมการ และแบ่งส่วนราชการใหม่ โดยมีกองพิพิธภัณฑสถานและโบราณคดีเป็นกองหนึ่งภายใต้กรมศิลปากร ภายหลังงานพิพิธภัณฑสถานอยู่ภายใต้ "กองโบราณคดี" จนถึงพุทธศักราช ๒๕๑๘ จึงแยกออกมาเป็น "กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ" พุทธศักราช ๒๕๓๙ แบ่งส่วนราชการใหม่ ให้รวมกองโบราณคดีและกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็น "สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ" และแยกมาเป็น "สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ" ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๗ กำกับดูแลงานของสำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ๔๕ แห่งทั่วประเทศ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ในพุทธศักราช ๒๕๕๐ กรมศิลปากรแบ่งส่วนราชการใหม่ สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีโครงสร้างภายในประกอบด้วย กลุ่มวิจัย กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กลุ่มวิทยาศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ กลุ่มทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและคลังพิพิธภัณฑสถาน ฝ่ายบริหารงานทั่วไป และกำกับดูแลด้านการบริหารเฉพาะพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เฉพาะในกรุงเทพมหานคร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

กาญจนากิเชก ประกอบด้วย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เรือพระราชพิธี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ช้างต้น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัดเบญจมบพิตร และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนากิเชก จังหวัด ปทุมธานี ซึ่งต่อไปจะเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่จะจัดแสดงค่านชาติพันธุวิทยาโดยตรง ทั้งนี้กรมศิลปากร ให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคอยู่ภายใต้การบริหารสังกัดสำนักศิลปากร ๑๕ แห่ง ตามการแบ่ง การกิจความรับผิดชอบใหม่ อย่างไรก็ตามสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ยังคงเป็นหลักในการดำเนินงาน ค่านวิชาการ ร่วมกับสำนักศิลปากรและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทุกแห่ง

ปัจจุบันสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญดังนี้

๑. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย สืบค้น และรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม คือ โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ทั้งแบบประเพณีร่วมสมัย และสมัยใหม่ รวมถึงวัตถุทางชาติพันธุ์เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็น มรดกของชาติ และพัฒนาเป็นข้อมูลทางวิชาการ
๒. สงวน รักษา มรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติตามหลักการอนุรักษ์ด้วยกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์
๓. วางระบบการบริหารจัดการโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และวัตถุทางชาติพันธุ์ ตามกระบวนการของ ศาสตร์พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
๔. ส่งเสริม เผยแพร่ ความรู้และข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า ด้วยการจัดนิทรรศการถาวร ชั่วคราว และเคลื่อนที่ รวมถึงการบริการในระบบสารสนเทศ
๕. วางแผนการบริหารจัดการ และพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั่วประเทศ รวมทั้งกำกับดูแล และสนับสนุนการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
๖. ควบคุม ดูแลโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
๗. บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เพื่อหาผลประโยชน์ให้แก่กรมศิลปากร เพื่อสมทบ เข้ากองทุนโบราณคดี
๘. ประสาน แลกเปลี่ยน และร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน พิพิธภัณฑ์สถานทั้งในและต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ และสถาบันอื่นๆ ในการพัฒนากิจการพิพิธภัณฑ์
๙. ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับ มอบหมาย

ผลงานสำคัญปีงบประมาณ ๒๕๕๓

กิจกรรมสำคัญของสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในรอบปีงบประมาณ ๒๕๕๓ มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำและกิจกรรมพิเศษ อาทิ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมภาคฤดูร้อน กิจกรรมสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส การบรรยายพิเศษ การสร้างสรรค์ต่อยอดด้วยการผลิตของที่ระลึกจากวัตถุพิพิธภัณฑ์ การจัด นิทรรศการพิเศษหรือชั่วคราวทางศิลปะ การจัดรถพิพิธภัณฑ์สัญจรเคลื่อนที่ไปเผยแพร่ยังที่ต่างๆ การอนุรักษ์ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุให้กับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และหน่วยงานของรัฐ การจัดทำคู่มือการปฏิบัติการ อาทิ คู่มือการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในความครอบครองของวัดและเอกชน การจัดประชุมระดม ความคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ การเสวนา การประชุมสัมมนาระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งพอสรุปเป็นสังเขปได้ดังนี้

พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๓๑ - ๓๔

๑. นิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย พุทธศักราช ๒๕๕๓ เรื่อง “งานช่างพื้นถิ่น” ณ พระที่นั่งอิศราวินิจฉัย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดนิทรรศการเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๓ ช่างท้องถิ่นเป็นรากฐานของงานช่างศิลปะของไทย เกิดจากการรังสรรค์สืบทอดกันมายาวนานในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านปัจจัย ๔ ตลอดจนความต้องการทางจิตวิญญาณของมนุษย์ งานช่างที่ทำขึ้นในพื้นบ้านกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แสดงให้เห็นสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิต มีความงามอย่างเรียบง่ายตามธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นเสน่ห์ของงานช่างพื้นถิ่น

๒. การดำเนินงานตามข้อตกลงความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ดิวู ประเทศญี่ปุ่น เป็นโครงการที่มีความต่อเนื่องตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๕๐ เป็นต้นมา โดยมีกิจกรรมสำคัญคือ

- ๒.๑ การแลกเปลี่ยนบุคลากรในการอบรมความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยาและเทคนิคพิพิธภัณฑ์ (Exchange Trainees)
- ๒.๒ การจัดกิจกรรมการเสวนาพิเศษ (Seminar Project)
- ๒.๓ การสร้างความร่วมมือทางวิชาการพิพิธภัณฑ์และการแลกเปลี่ยนนิทรรศการ (Museum Cooperation and Exhibition Exchange)

โถเบญจรงค์ ศิลปะ วัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๑ จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

๓. การเข้าร่วมจัดนิทรรศการพิเศษ "A Passage to Asia" เนื่องในโอกาสการประชุมผู้นำเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๘ (ASEM 8) ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม

เนื่องในโอกาสที่มีการประชุมผู้นำเอเชีย-ยุโรป ครั้งที่ ๘ (ASEM 8) ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม กระทรวงการต่างประเทศได้ขอความร่วมมือกรมศิลปากรในการนำโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ไปร่วมจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว เรื่อง "A Passage to Asia : 25 Centuries of Exchange between Asia and Europe" ณ ศูนย์ศิลปะร่วมสมัย (Centre of Fine Arts) กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม ระหว่างวันที่ ๒๕ มิถุนายน - ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๓

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่จัดแสดงในนิทรรศการ มีทั้งสิ้น ๓๗๒ รายการ ได้มาจากประเทศสมาชิก ASEM ในภูมิภาคเอเชียจำนวน ๑๕ ประเทศ และอีกจากเอกชน โดยเนื้อหาของนิทรรศการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเอเชียและยุโรปที่มีมาอย่างยาวนานถึง ๒๕ ศตวรรษ และศิลปะโบราณวัตถุที่จัดแสดงนับเป็นหลักฐานสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งในเรื่องการค้า ศาสนา ความเชื่อ ศิลปกรรม ฯลฯ

นายศิริชัย หวังเจริญดี ระบุท หวังนำกลุ่มวิทยากรศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ตรวจสอบสภาพโบราณวัตถุก่อนการบรรจุหีบห่อ และขนส่งกลับมายังประเทศไทย

ภายในห้องจัดแสดงนิทรรศการ ณ ศูนย์ศิลปะร่วมสมัย (Centre of Fine Arts-BOZAR)

๔. การประชุมทางวิชาการนานาชาติและนิทรรศการเรื่อง "Study of Oriental Lacquer Initiated by H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn for the Revitalization of Thai Wisdom"

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดการประชุมทางวิชาการนานาชาติและนิทรรศการ ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมอิมพีเรียล สวีตส์ปาร์ค กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ ตาม"โครงการศึกษายางรักโทงู (Melanorrhoea usitata) เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย ตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี" ซึ่งทรงหวังโยว่างานช่างรักของไทย จะสูญสิ้นไป

หน่วยงานที่รับสนองพระราชดำริ ได้แก่ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม โดยสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม จึงได้ร่วมกับจัดทำโครงการดังกล่าวเป็นโครงการต่อเนื่อง ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๓) ซึ่งอยู่ในแผนงานอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมที่สั่งงานและพัฒนาภูมิปัญญาของกรมศิลปากร

การประชุมดังกล่าวจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ และประสบผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งนี้ได้รับเกียรติจากวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านที่มาจากหน่วยงานที่รับสนองพระราชดำริ และได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากหลายประเทศเข้าร่วม อาทิ ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศพม่า เป็นต้น

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแปดกรี่มี ศิลา ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๘ พบที่ปราสาทเมืองสิงห์ อังคารวัดกาหลงบุรี

เทพธิดาอัมรินทร์ อิศรกรรมไพโรจน์สีสุทรวี้องพระแม่ท้าวสีลปะดุษฎีฯ วัดป่าทกลอง อิมหวัคเชษฐบุรี

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์เป็นหน่วยงานของกรมศิลปากรในสายภาษา เอกสาร และหนังสือ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี เพื่อการศึกษาและเผยแพร่ ภารกิจหลักของหน่วยงานคือการศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย แปล เรียบเรียง ตรวจสอบชำระ เอกสารวิชาการด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และจารีตประเพณีของชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานวิชาการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาความรู้ความเข้าใจวิชาการสาขาวรรณกรรมประวัติศาสตร์และจารีตประเพณี โดยการผลิตและเผยแพร่เอกสารหนังสือ สิ่งพิมพ์ และสื่อต่างๆ เป็นที่ปรึกษาหรือให้บริการทางวิชาการกับองค์กร หน่วยงาน และประชาชน โดยการจัดกิจกรรมอบรม ประชุม สัมมนา บรรยาย ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้รับมอบหมายให้ดำเนินการโครงการพิเศษที่เกี่ยวข้องกับงานวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และจารีตประเพณีในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีกรรมต่างๆ ในโอกาสสำคัญของชาติ ตลอดจนดำเนินงานวิชาการในรูปของคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและคณะกรรมการอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกรมศิลปากร

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์แบ่งการบริหารภายในหน่วยงานเป็น ๑ ฝ่ายและ ๕ กลุ่ม คือ

๑. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป
๒. กลุ่มภาษาและวรรณกรรม
๓. กลุ่มประวัติศาสตร์
๔. กลุ่มจารีตประเพณี
๕. กลุ่มแปลและเรียบเรียง

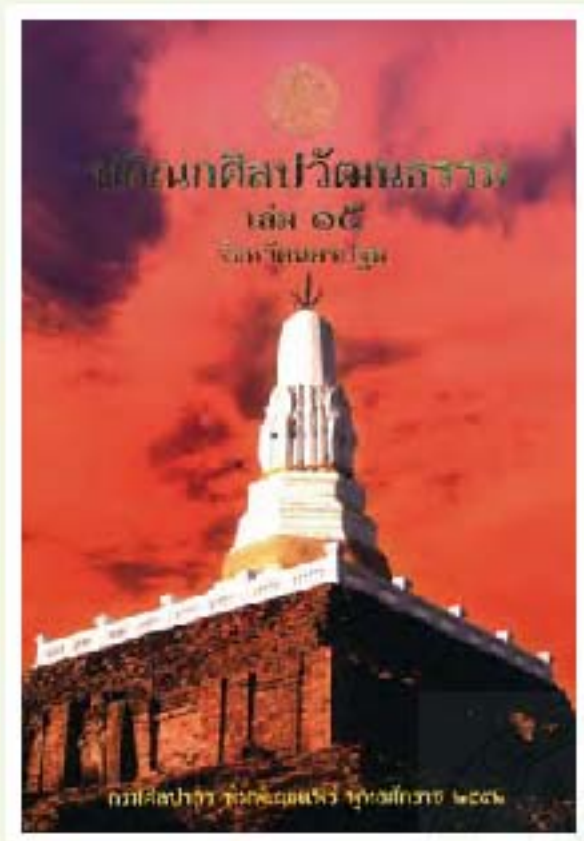
ผลงานสำคัญปีงบประมาณ ๒๕๕๓

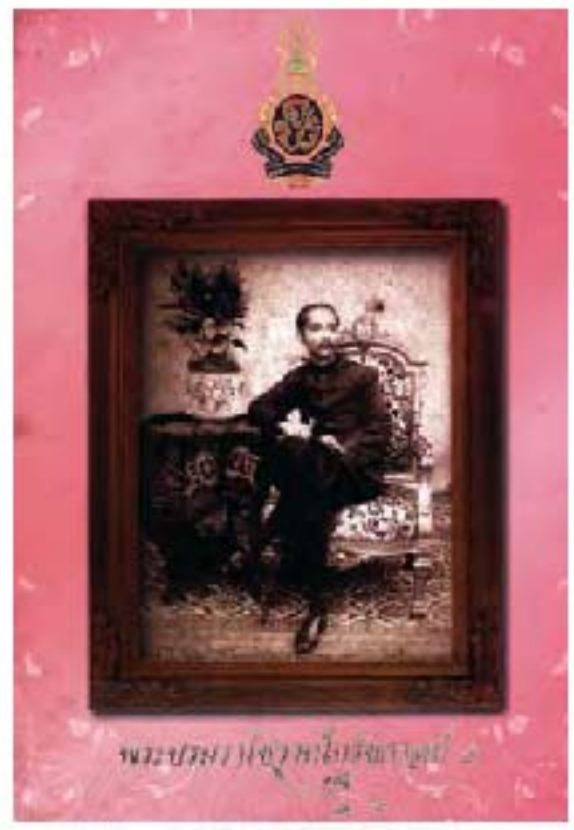
สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ได้ดำเนินงานตามภารกิจที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานและตามภารกิจพิเศษที่ได้รับมอบหมาย มีผลงานสำคัญ ดังนี้

งานผลิตหนังสือทางวิชาการ ด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และจารีตประเพณี

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์มีผลงานการศึกษาค้นคว้าเรียบเรียงและจัดพิมพ์หนังสือทางวิชาการด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และจารีตประเพณีจำนวนรวม ๗ เล่ม คือ

๑. ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๑๕ พิมพ์เผยแพร่ในงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดพระประโทนเจดีย์วรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. ประชุมพงสาวดารฉบับกาญจนนาภิเษก เล่ม ๑๕ ในโครงการชำระและจัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือชุดประชุมพงสาวดาร เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี
๓. โคลงเรื่องพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ เป็นการจัดพิมพ์หนังสือเก่าหายาก เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๓
๔. รามเกียรติ์ ตอนพาสีสอนน้อง เป็นหนังสือเสริมความรู้ประกอบการแสดงนาฏศิลป์เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ในโครงการคุณธรรม จริยธรรม ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๓

๕. เรื่องของชาติไทย พิมพ์เผยแพร่ในโครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ของกระทรวงวัฒนธรรม เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๓

๖. พระบรมราชาบาทในรัชกาลที่ ๕ พิมพ์เผยแพร่ในโครงการและกิจกรรมน้อมรำลึก ๑๐๐ ปี แห่งการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๗. จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จุลศักราช ๑๒๓๘ พุทธศักราช ๒๔๒๐ พิมพ์เผยแพร่ในโครงการและกิจกรรมน้อมรำลึก ๑๐๐ ปี แห่งการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลงานหนังสือทั้ง ๗ เล่มนี้ สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ได้นำข้อมูลมาเผยแพร่ในเว็บไซต์ของสำนักฯ www.literatureandhistory.go.th เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและเพิ่มช่องทางการกระจายความรู้สู่สาธารณชนอีกทางหนึ่งด้วย

อนึ่งในรอบปีที่ผ่านมา สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ยังได้ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า แปรเทียบเคียงตรวจสอบชำระ และจัดทำต้นฉบับหนังสือจนเสร็จสมบูรณ์ตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงานจำนวน ๘ เล่ม คือ เรื่องพงศาวดารวิคัจฉันท์ นิทานคำกลอนเรื่องสุริยพันธ์ ปกิณกะคดีประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๓ เกียรติความรู้จากประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนากิเชก เล่ม ๒ ปกิณกะศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๑๖ จังหวัดสุพรรณานุกรมฉบับประเพณีไทยหมวดเครื่องประกอบพิธีกรรมในพระราชพิธีและรัฐพิธี เล่ม ๑ รวมเรื่องแปลทางประวัติศาสตร์ ชุดที่ ๕ และประวัติศาสตร์ไทยจากเอกสารเฮนรี เมอร์นีย์ ซึ่งต้นฉบับเหล่านี้สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จะได้เร่งดำเนินการพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสต่อไป

งานโครงการและกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาความรู้ด้านวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และจารีตประเพณี

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ได้ดำเนินการโครงการดังนี้ โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง มรดกวัฒนธรรมและวัฒนธรรมประเพณีระหว่างนักวิชาการไทยและลาวเนื่องในโอกาสครบรอบ ๒๐ ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง สืบมรดกวัฒนธรรม สานสัมพันธ์ไทย - ลาว เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ โรงแรมแห่งชาติ (โรงเหล็ก) เป็นโครงการตามแผนการดำเนินงานปีสุดท้ายของโครงการแลกเปลี่ยน บทเรียนเรื่อง มรดกวัฒนธรรมและวัฒนธรรมประเพณี ระหว่างนักวิชาการไทยและลาว ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินการ ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓) เพื่อนำเสนอข้อมูลแก่นักวิชาการสองประเทศได้ศึกษาวิเคราะห์ตามกระบวนการทางวิชาการแก่ผู้สนใจในงานด้านวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศ อีกทั้งเพื่อสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม ตลอดจนสัมพันธ์สภาพอันดีงามระหว่างสองประเทศ

โครงการจัดการความรู้พื้นฐาน เรื่อง การประพันธ์ร้อยกรองไทย (การประพันธ์โคลง)

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จัดทำโครงการจัดการความรู้พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย ขึ้นตามแผนการจัดการความรู้ของกรมศิลปากร โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ได้เริ่มจัดเก็บรวบรวมองค์ความรู้ ด้านการประพันธ์โคลงเป็นประเภทแรก เนื่องจากโคลงมีรูปแบบอันลึกลับที่ประกอบด้วยข้อกำหนดเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดและเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทย ทั้งนี้เมื่อได้จัดพิมพ์หนังสือ องค์ความรู้ การประพันธ์โคลง เรียบร้อยแล้วก็นำมาต่อ ยอดใช้เป็นเอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง พื้นฐานการประพันธ์ร้อยกรองไทย (การประพันธ์โคลง) ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุม ทอสมุทแห่งชาติ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการ ครู อาจารย์ นักเรียน และนักศึกษา ผลปรากฏว่ามีผู้สนใจเข้ารับการอบรมรวม ๑๘๘ คน

โครงการเนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๓

การจัดประกวดเพลง (เพชรในเพลง) เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๓

การประกวดเพลง (เพชรในเพลง) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพิจารณามอบรางวัลแก่บุคคลในวงการเพลง ที่มีผลงานดีเด่นและมีความเอาใจใส่ด้านการใช้ภาษาไทย ทั้งด้านกาประพันธ์และการขับร้อง สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ โดยเริ่มจัดมาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๕๗ และกำหนดมอบรางวัลในวันภาษาไทยแห่งชาติ (๒๙ กรกฎาคม) ของทุกปี โดยในพุทธศักราช ๒๕๕๓ มีผู้สนใจส่งผลงานเพลงเข้าประกวด ๔๕๐ เพลง ผลการตัดสินมีผู้ได้รับรางวัลทั้งสิ้น ๒๘ รางวัล นอกจากนี้ยังได้มีการเพิ่มรางวัลเชิดชูเกียรติผู้ประพันธ์เพลงดีเด่นในอดีต ประเภทเพลงประกอบโฆษณา ๑ รางวัล และรางวัลเกียรติยศ ๑ รางวัล เนื่องจากมีผลงานดีเด่นได้รับรางวัลชนะเลิศต่อเนื่องกันเป็นเวลา ๕ ปี

โครงการพัฒนาบุคลากรสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ ประจำปี ๒๕๕๓

โครงการส่งเสริมความรู้สู่คนรับด้วยเรื่องและรูป

ด้วยงานส่วนใหญ่ของสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์เป็นงานเกี่ยวกับการค้นคว้าเรียบเรียงและเผยแพร่ เอกสาร หนังสือ ตลอดจนบริการทางวิชาการอื่นๆ ซึ่งในส่วนนี้มีความสำคัญมากขึ้นโดยลำดับ จึงเห็นควรที่จะพัฒนาทักษะของผู้ปฏิบัติงานทั้งในด้านการนำเสนอทางวิชาการให้หลากหลาย และพัฒนาการเผยแพร่และบริการให้ก้าวหน้าและเข้ากับยุคสมัยยิ่งขึ้น โดยแบ่งการอบรมตามโครงการเป็น ๓ กิจกรรม ได้แก่ การบรรยายเรื่อง "บทบาทและกระบวนการทำงานวิชาการในสายงานนักอักษรศาสตร์" การอบรมเรื่อง "เทคนิคการนำเสนอทางวิชาการ" และการศึกษาดูงาน ณ อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ

ศิลาจารึกหลักที่ ๓ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทวีติยภูมิประเทศบนแผ่นทองคำ พระนคร

งานโครงการพิเศษที่ได้รับมอบหมายเนื่องในวาระสำคัญของชาติ

โครงการจัดงานน้อมรำลึก ๑๐๐ ปี วันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สืบเนื่องจากพุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นวาระครบ ๑๐๐ ปี แห่งการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลในนามของคณะกรรมการอำนวยการจัดงานน้อมรำลึก ๑๐๐ ปี วันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ กรมศิลปากรโดยสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ในฐานะฝ่ายเลขานุการ จึงได้จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นเพื่อเผยแพร่พระเกียรติคุณ อาทิ พิธีบวงสรวง ทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศล การเปิดนิทรรศการถาวร ณ อาคารถาวรวัตถุ หน่วยงานมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ การจัดนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติ ณ บริเวณลานพระราชวังดุสิต และนิทรรศการเคลื่อนที่ ณ จังหวัดต่างๆ ใน ๕ ภูมิภาค การแสดงบทละครพระราชนิพนธ์ เรื่องเงาะป่า ณ โรงละครแห่งชาติ การจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก การเสวนาทางวิชาการ และการฉายภาพยนตร์-ภาพนิ่งเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ

สมุดไทย เป็นที่ทรงพระตำราภูมิปัญญาบรรพชน

งานวิชาการและฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการด้านวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ดำเนินงานวิชาการในรูปแบบคณะกรรมการและปฏิบัติหน้าที่ในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการซึ่งนายกรัฐมนตรีลงนามในคำสั่งแต่งตั้ง ๒ คณะ ดังนี้

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย

คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ จำนวน ๒๑ คน มีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นประธานกรรมการ บทบาทหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีในด้านประวัติศาสตร์ พิจารณาให้ความเห็นในเรื่องและปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย แก่ส่วนราชการ สถาบันการศึกษา และบุคคลทั่วไป คับคั่ง รวบรวม สืบค้น และตรวจสอบหลักฐานข้อมูลทุกประเภทเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยและไทยศึกษาจากเอกสารในประเทศและต่างประเทศ แปร เรียบเรียง ผลงานประวัติศาสตร์ที่ใช้เป็นตำราอ้างอิงได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ปัจจุบันคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยได้จัดตั้งคณะอนุกรรมการชุดต่างๆ เพื่อการพิจารณาตรวจสอบเอกสารทางประวัติศาสตร์ และชำระเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทยสมัยต่างๆ รวม ๑๐ คณะ ได้แก่

๑. คณะอนุกรรมการพิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย
๒. คณะอนุกรรมการพิจารณาด้านบัญชีจดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์
๓. คณะอนุกรรมการพิจารณาด้านบัญชีจดหมายเหตุกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕
๔. คณะอนุกรรมการพิจารณาด้านบัญชีจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในรัชกาลที่ ๕
๕. คณะอนุกรรมการพิจารณาจัดพิมพ์และลงงานคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย
๖. คณะอนุกรรมการพิจารณาจัดทำหนังสือประมวลภาพประวัติศาสตร์ไทย
๗. คณะอนุกรรมการพิจารณาและเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา
๘. คณะอนุกรรมการพิจารณาและเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทยสมัยธนบุรี
๙. คณะอนุกรรมการพิจารณาและเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์
๑๐. คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาด้านบัญชีจดหมายเหตุรายวัน สมเด็จพระสัมมอมรพันธุ์

คณะกรรมการวรรณคดีแห่งชาติ

กรมศิลปากรมอบหมายให้สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จัดทำโครงการวรรณคดีแห่งชาติขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๕๒ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นให้แวดวงวรรณคดีเกิดความเคลื่อนไหว และเพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษา คับคั่ง วิเคราะห์ วิจัยด้านวรรณคดี และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ในกรณี สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์จากสถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน ๑๕ คน ร่วมเป็นคณะกรรมการวรรณคดีแห่งชาติ โดยมี คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เป็นประธานกรรมการ

ผลการดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ในปี ๒๕๕๓ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และพิจารณาหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อยกย่องให้เป็นวรรณคดีแห่งชาติ จัดทำดัชนีหนังสือประวัติวรรณคดีสมัยสุโขทัย และประกาศยกย่องเรื่อง "ไตรภูมิกลา" ให้เป็นยอดของวรรณคดีสมัยสุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้พระราชทานกำเนิดหอสมุดวชิรญาณ ในรัชสมัยสมเด็จฯ และกรมพลับพลาภิบาล
อันเป็นรากฐานของกรมศิลปากร

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติมีภารกิจตามประกาศกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ซึ่งได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติไว้ดังนี้

๑. ศึกษา วิเคราะห์ และวางระบบ เพื่อการรวบรวมเอกสารจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรต่างๆ ให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของทางราชการและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๒. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และประเมินคุณค่า เพื่อการจัดเก็บ รักษา การพัฒนา การอนุรักษ์ การเผยแพร่และการให้บริการเอกสารจดหมายเหตุ
๓. ดำเนินงานด้านหอจดหมายเหตุเฉพาะ ได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และหอจดหมายเหตุบุคคลสำคัญของชาติ
๔. บันทึกเหตุการณ์สำคัญของชาติที่เกิดขึ้นในประเทศและต่างประเทศ
๕. ดำเนินการเกี่ยวกับงานหอภาพยนตร์แห่งชาติ*
๖. เป็นศูนย์ข้อมูลและศูนย์ประสานงานจดหมายเหตุทั้งในประเทศและต่างประเทศ
๗. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ แบ่งหน่วยงานภายในตามภารกิจขององค์กรประกอบด้วย

๑. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป
๒. กลุ่มวิจัยและบริหารเอกสาร
๓. กลุ่มเอกสารสำคัญ
๔. กลุ่มบันทึกเหตุการณ์
๕. กลุ่มบริการและประสานส่งเสริมกิจการจดหมายเหตุ
๖. กลุ่มอนุรักษ์เอกสาร
๗. หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

* ต่อมาหอภาพยนตร์แห่งชาติได้แยกออกจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ตามมีประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งหอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน) พุทธศักราช ๒๕๕๖ (ราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ ๑๒๖ ตอนที่ ๕๓ ก หน้า ๓๔ วันที่ ๒๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๖)

ผลงานสำคัญปีงบประมาณ ๒๕๕๓

ในรอบปีงบประมาณ ๒๕๕๓ (๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓) สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติได้ดำเนินการตามภารกิจหลักของหน่วยงานจนเกิดผลสัมฤทธิ์สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ของกรมศิลปากร ทั้งในด้านการรวบรวม แสงหา รับมอบ และการพิจารณาประเมินคุณค่าเอกสารของหน่วยงาน การวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ การจัดทำเครื่องมือช่วยค้น และการเก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุ ซึ่งนอกจากภารกิจหลักของหน่วยงานแล้ว สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติยังได้จัดงานโครงการต่างๆ การประชุมสัมมนาทางวิชาการและการจัดพิมพ์หนังสือต่างๆ เพื่อสนับสนุนตัวชี้วัดของกระทรวงวัฒนธรรมและกรมศิลปากรและเสริมให้งานภารกิจหลักของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติโดดเด่น รวมทั้งได้สร้างแนวร่วมเครือข่ายงานจดหมายเหตุเพื่อที่จะทำให้อำนาจของหอจดหมายเหตุแห่งชาติบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กรที่วางไว้ว่าจะ "มุ่งมีผู้รู้ความเป็นผู้ปกครองวิชาชีพจดหมายเหตุที่มีกรรพบริหาร จัดการด้วนการอนุรักษ์และกรรให้บริการที่ได้มาตรฐานสากล" อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ผลการดำเนินงานที่สำคัญๆ ในรอบปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลและยุทธศาสตร์ของกรมศิลปากรมีดังนี้

ผลผลิตที่ ๑ มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่ได้รับการอนุรักษ์

๑. จัดทำกฤตภาคประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ จำนวน ๗๒,๐๐๐ รายการ และจัดทำกฤตภาคข่าวในพระราชสำนัก จำนวน ๒๔,๒๕๓ รายการ

๒. สำรองและจัดทำเครื่องมือช่วยค้นเอกสารบันทึกจดหมายเหตุเหตุการณ์สำคัญ จำนวน ๑,๕๖๘ รายการ

๓. รวบรวมเอกสารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดย

๓.๑ รับมอบเอกสารของศาสตราจารย์ ดร.สีปพนธ์ เกตุทัต แล้วทำการจัดกลุ่มเอกสารและลงบัญชีรายละเอียดรายการเอกสาร จำนวน ๓,๑๓๐ รายการ

๓.๒ รับมอบเอกสารของนายอาร์ภย์ สังหิตกุล อดีตอธิบดีกรมศิลปากร แล้วทำการจัดกลุ่มเอกสาร และลงบัญชีรายละเอียดรายการเอกสาร จำนวน ๒๖๖ รายการ

๓.๓ รับมอบเอกสารของนายวีระ โรจนพจนรัตน์ อดีตปลัดกระทรวงวัฒนธรรม แล้วทำการจัดกลุ่มเอกสาร และลงบัญชีรายละเอียดรายการเอกสาร จำนวน ๒๖๖ รายการ

๓.๔ ประสานการรับมอบเอกสารของศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน ซึ่งอยู่ระหว่างการพิจารณาคัดเลือกเอกสารเพื่อส่งมอบให้สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

๔. ประเมินคุณค่าเอกสารส่วนบุคคล ชุต รงศาสตราจารย์ ดร.ทอง จันทรางศุ โดยคัดเลือกเอกสารไว้เป็นเอกสารจดหมายเหตุ จำนวน ๗๑ ชุด และคัดเลือกเป็นเอกสารที่ทำลายได้ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๖ จำนวน ๓ ชุด

๕. จัดระบบศูนย์เก็บเอกสาร โดยปฏิบัติงานขนย้ายเอกสาร จำนวน ๒,๒๕๐ รายการ และจัดเก็บเอกสารจำนวน ๖๔ ชุด

๖. จัดทำมาตรฐานการจัดเก็บเอกสารของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

๗. ซ่อมสงวนรักษาเอกสารจดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๕ (ต้นฉบับ) จำนวน ๑๐,๐๐๐ รายการ

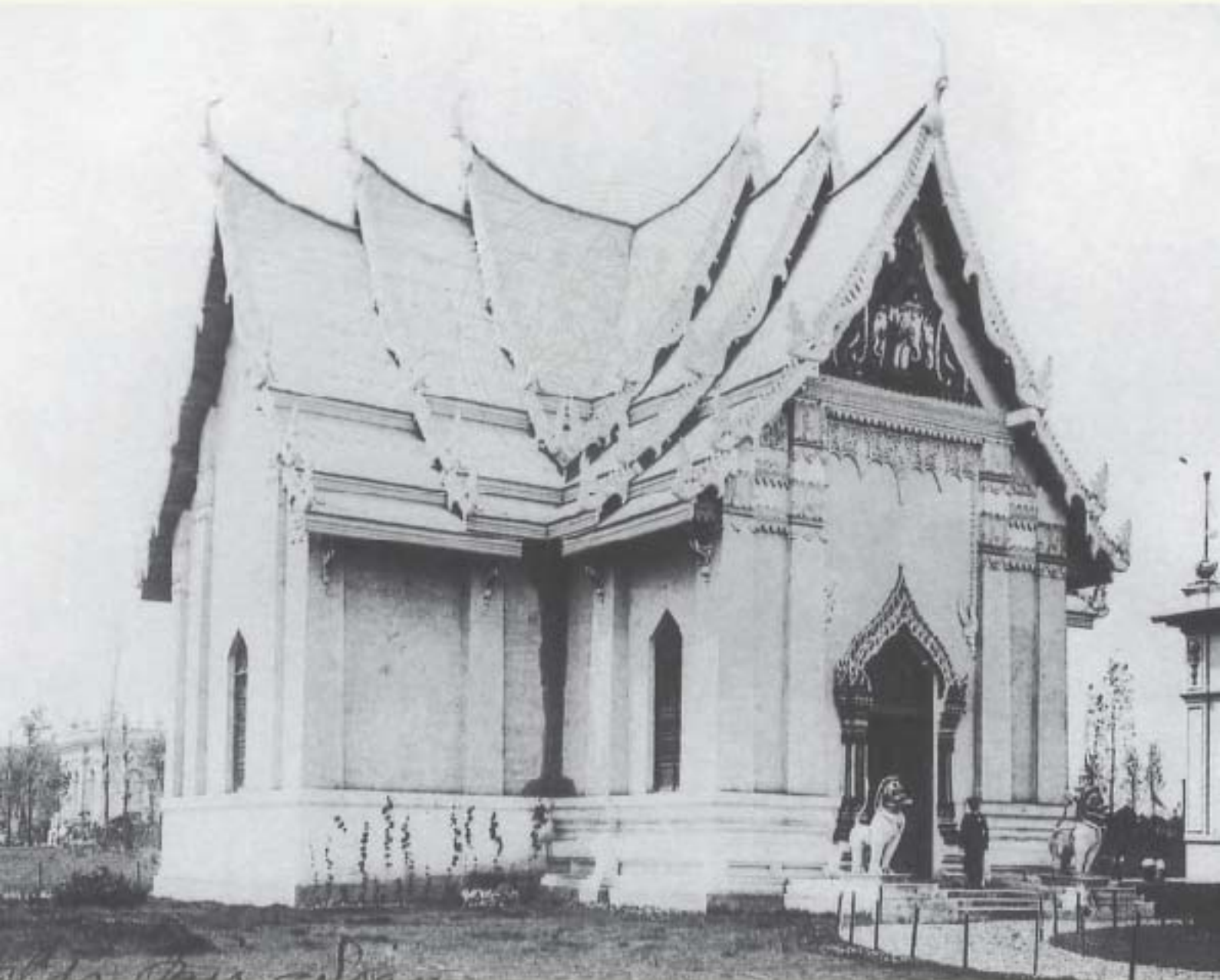
๘. จัดทำไมโครฟิล์มเอกสารจดหมายเหตุ โดยการถ่ายทำไมโครฟิล์มต้นฉบับเอกสารจดหมายเหตุลายลักษณ์ ชุตสำนักนายกรัฐมนตรี จำนวน ๓,๐๐๐ รายการ

๙. จัดหมวดหมู่และทำเครื่องหมายช่วยค้นเอกสารจดหมายเหตุ จำนวน ๒,๘๕๕ รายการ

๑๐. จัดทำสารบัญสำเนาและดัชนีเอกสารจดหมายเหตุ พลเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน จำนวน ๖๐๐ รายการ

๑๑. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและพระบรมวงศานุวงศ์ ได้จำนวน ๑๑,๓๗๕ รายการ

๑๒. อุดหนุนเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ ด้วยระบบดิจิทัล โดยนำข้อมูลจดหมายเหตุเข้าระบบ พร้อมทำสารบัญสำเนาและบัญชีเอกสารจดหมายเหตุและแปลงดิจิทัล เป็นฐานข้อมูลได้ ๔,๒๘๐ รายการ

พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรพระตำหนักถ้ำสรง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ
ให้ตั้งพระพุทธรูปสนสังกะระ รวบรวมหนังสือที่เกี่ยวกับพระพุทธรูป สนไว้วัดนี้ด้วย

ผลผลิตที่ ๔ แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับการพัฒนา

๑. คำเนียบโครงการจดหมายเหตุสุพรรณภูมิศึกษา ระยะที่ ๑ โดยการจัดนิทรรศการและประชุมสัมมนาจดหมายเหตุสุพรรณภูมิศึกษาเรื่องเอกสารจดหมายเหตุ : ขุนทางวัฒนธรรมแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา และจังหวัดกระบี่

๒. คำเนียบโครงการจดหมายเหตุสุพรรณภูมิเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ โดยการจัดกิจกรรมและจัดนิทรรศการเรื่อง ขุนเจ้าฟ้าในรัชกาลที่ ๔ ณ สำนักหอสมุดแห่งชาติ วันเสาร์ที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๓ มีเยาวชนเข้าร่วมงานประมาณ ๕๐๐ คน

๓. จัดพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุประเทศไทย พุทธศักราช ๒๕๕๒ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

๔. จัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากอัคคีภัย สารเคมี และวัตถุมีพิษ ณ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓ มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน ๑๐๓ คน

๕. คำเนียบโครงการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานของบุคลากรในหอจดหมายเหตุแห่งชาติสาขา และจัดประชุมสัมมนาเพื่อให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติสาขาบำนาญข้อมูลไปประกอบการจัดทำแผนพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานของบุคลากรในหอจดหมายเหตุแห่งชาติสาขานั้นๆ ณ โรงแรมเวียงใต้ ระหว่างวันที่ ๑ - ๓ กันยายน ๒๕๕๓ มีผู้เข้าร่วมสัมมนา จำนวน ๘๖ คน

๖. จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องการจัดทำทะเบียนเอกสารมรดกวัฒนธรรมจำแห่งชาติ ๒ ครั้ง ณ จังหวัดลำปาง และจังหวัดนครสวรรค์

กรมอาสารักษาดูแล ข้าราชการพลเรือนสามัญและพลเรือนพิเศษกระทรวงมหาดไทย

โครงการที่ได้รับมอบหมาย

๑. จัดพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จำนวน ๕,๐๐๐ ชุด
๒. จัดพิมพ์สมุดภาพจดหมายเหตุงานพระศพสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
๓. จัดทำหนังสือจดหมายเหตุงานฉลองพระชันษา ๙๖ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
๔. จัดทำหนังสือจดหมายเหตุงานฉลองพระชันษา ๘๔ พรรษา สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

โครงการจัดการองค์ความรู้

๑. จัดทำคู่มือด้านการจัดการคลังเอกสารจดหมายเหตุ : การสำรวจเอกสารด้วยวิธีการ "UPAA METHOD" จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
๒. จัดทำต้นฉบับคู่มือการบันทึกจดหมายเหตุเหตุการณ์สำคัญ หลักเกณฑ์การประเมินเหตุการณ์สำคัญ เพื่อเตรียมจัดพิมพ์ในปีงบประมาณ ๒๕๕๔

โครงการเครือข่ายมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

๑. ดำเนินโครงการเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานด้านการเก็บรักษาเอกสารจดหมายเหตุ เรื่อง "การจัดเก็บเอกสารจดหมายเหตุ : การป้องกันและกำจัดเชื้อรา" ระหว่างวันจันทร์ที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓ - วันศุกร์ที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ มีผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน ๒๖ คน

โครงการบริหารความเสี่ยง

๑. ดำเนินโครงการสำรวจเอกสารจดหมายเหตุชุดรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ โบราณเก็บเอกสารเพื่อสำรวจสภาพและจัดลำดับความจำเป็นเร่งด่วนในการซ่อมแซมเอกสาร

โครงการพัฒนาบุคลากร

๑. ดำเนินโครงการพัฒนาบุคลากร : การเพิ่มพูนความรู้กระบวนการงานจดหมายเหตุเพื่อเผยแพร่ความรู้จดหมายเหตุแก่หน่วยงานภาครัฐ ระหว่างวันที่ ๖ - ๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ณ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และจังหวัดนครนายก มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน ๔๓ คน

โครงการของที่ระลึกของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

๑. จัดทำโปสเตอร์สภาพจดหมายเหตุ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

โครงการสำคัญ

๑. พิธีเปิดหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงเปิดหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทอดพระเนตรแบบจำลองอาคาร แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรนิทรรศการในอาคารส่วนจัดแสดงอาคารหลังที่ ๓ ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระสงฆ์

สถิติผลการดำเนินงาน (ตุลาคม ๒๕๕๒ - กันยายน ๒๕๕๓)

- พิจารณาตรวจสอบการทำลายเอกสารของหน่วยงานต่างๆ ๕๒๗ หน่วยงาน ๕๙๕,๓๓๘ รายการ
- รวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ ๔๙,๗๐๕ รายการ
- จัดหมวดหมู่และทำเครื่องหมายช่วยค้นเอกสารจดหมายเหตุ ๒๗,๖๐๗ รายการ
- ซ่อมเอกสารจดหมายเหตุต้นฉบับ ๒๒,๓๕๕ รายการ
- ให้บริการเอกสารแก่ผู้สืบค้นว่า ๑,๐๖๒ สบ ๔,๑๒๓ ครั้ง
  - ชาวไทย ๕๐๓ สบ ๒,๓๑๖ ครั้ง
  - ชาวต่างประเทศ ๖๒ สบ ๓๖๔ ครั้ง
  - บัณฑิต / นักศึกษา ๔๙๕ สบ ๑,๔๕๓ ครั้ง
  - ศึกษ ๓ รูป ๑๐ ครั้ง
- งานบริการ
  - บริการเอกสารจดหมายเหตุ ๒,๑๘๑ ราย ๗,๔๖๑ รายการ ๕๖๔,๕๕๗ เรื่อง
  - เอกสาร ๙๒๑ ราย ๓,๕๘๐ รายการ ๓๑,๘๒๐ เรื่อง
  - ไมโครฟิล์ม ๑,๒๒๐ ราย ๓,๗๗๐ รายการ ๕๓๒,๖๐๘ เรื่อง
  - สิ่งพิมพ์รัฐบาลและหนังสือหายาก ๓๐ ราย ๘๕ รายการ ๙๓ เรื่อง
  - หนังสือทั่วไป ๑๐ ราย ๒๖ รายการ ๒๖ เรื่อง
- บริการเอกสารใส่ตลับสืบจดหมายเหตุ
  - ภาพจดหมายเหตุ ๕๓๒ ราย ๖,๑๙๐ ครั้ง ๑๖,๗๕๖ ภาพ
  - แผ่นที่ แผ่นหนัง ไปสเตอร์ ๑๙๕ ราย ๑,๒๑๐ ครั้ง ๑,๖๒๘ แผ่น
  - วีดิทัศน์ ๒๑ ราย ๑๑๐ ครั้ง ๑๑๑ ม้วน
  - ซีดี ๙ ราย ๑๘ ครั้ง ๑๗ แผ่น

นอกจากกิจการที่เป็นส่วนภายในเฉพาะของสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติแล้ว สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติยังได้ร่วมเป็นกรรมการ คณะทำงานต่างๆ ให้กับหน่วยงานที่ขอความอนุเคราะห์

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติยังคงมุ่งมั่น สืบสานงานจดหมายเหตุของชาติให้ยังประโยชน์สูงสุด ในด้านการพัฒนาความรู้แก่ประชาชนในชาติสืบไป

กนิณี สมุทธภาพตำราว่าสมัยรัชกาลที่ ๓

สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ความเป็นมา

สำนักหอสมุดแห่งชาติมีรากฐานสืบเนื่องมาจากพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มก่อตั้งหอพระสมุดวชิรญาณขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๒๕ จนมีพัฒนาการสืบเนื่องต่อมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ และเริ่มเปิดให้บริการ ณ อาคารหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ ถึงปัจจุบัน ต่อมาได้เพิ่มสาขาหอสมุดแห่งชาติออกไปในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีการพัฒนาทั้งทางด้านวิชาการ การบริการ การบริหารจัดการทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และงานโครงการระหว่างประเทศ มากขึ้นเป็นลำดับตลอดมา

ภารกิจหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติ

สำนักหอสมุดแห่งชาติ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นแหล่งรวบรวม รักษา เอกสารลายลักษณ์ อับแสดงถึงความ เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ได้แก่ จารึก คัมภีร์ใบลาน หนังสือนามไทย หนังสือนามพิมพ์ วารสาร สื่อโสตสารสนเทศ และสื่อโสตทัศนวัสดุต่างๆ ซึ่งผลิตขึ้นภายในประเทศให้ครบถ้วน สมบูรณ์ เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสู่เยาวชนรุ่นหลัง รวมทั้ง เป็นแหล่งให้บริการความรู้และข่าวสารแก่คนในชาติ เปรียบเสมือนสถาบันศึกษาอนุสรณ์โรงเรียนซึ่งเปิดให้บริการแก่ผู้ใช้ทุกระดับตั้งแต่บัณฑิต นักเรียน นักศึกษา ศึกษานิเทศก์ และประชาชนทั่วไป สามารถศึกษา ค้นคว้าได้ตลอดชีวิต ซึ่งสามารถจำแนกภารกิจหลักในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

๑. การพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด

ดำเนินการเก็บรวบรวม จัดทำ และจัดทำนามหมู่ ลงทะเบียนหนังสือ วารสาร หนังสือนามพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อโสตทัศนวัสดุทุกรูปแบบ จัดซื้อ รับผิดชอบต่อ แลกเปลี่ยน และรับสิ่งพิมพ์รัฐบาลตามมติ คณะรัฐมนตรี และจัดทำทรัพยากรห้องสมุดจากต่างประเทศรวมทั้งการให้บริการเลขมาตรฐานประจำหนังสือ (ISBN) และข้อมูลทางบรรณานุกรม (CIP)

๒. การอนุรักษ์/สงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด

ดำเนินการอนุรักษ์/สงวนรักษาต้นฉบับเอกสารโบราณ หนังสือนามเก่าและหนังสือที่ชำรุดจากการบริการ และผลิตสื่อโสตทัศนวัสดุอื่นๆ เพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับ เช่น ถ่ายไมโครฟิล์ม หรือถ่ายภาพดิจิทัลต้นฉบับ หนังสือนามตัวเขียน หนังสือนามหายาก วารสารและหนังสือนามพิมพ์เก่า อนุรักษ์แผ่นเสียงเก่า และอนุรักษ์ต้นฉบับ เพลงเก่า เป็นต้น

๓. การจัดกิจกรรมและนิทรรศการต่างๆ

เพื่อเผยแพร่ความรู้ต่างๆ และส่งเสริมการอ่านให้กว้างขวาง รวมทั้งให้ความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐ และเอกชนในระดับต่างๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

๔. การบริการ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้

ให้บริการการศึกษา ค้นคว้า ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ทุกสาขาวิชาแบบไร้พรมแดนแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากนี้ยังบริการตอบคำถามความรู้ต่างๆ อำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าตามหลักวิชาบรรณารักษศาสตร์ด้วยการทำดัชนี ทำบรรณานุกรม สารระสังขลป และแฟ้มเรื่องสำคัญ เป็นต้น

๕. การดำเนินงานด้านโสตทัศนวัสดุ

เพื่อจัดหาและเพิ่มพูนทรัพยากรสื่อโสตทัศนวัสดุทั้งการผลิตขึ้นเอง และความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ การถ่ายภาพดิจิทัล ไมโครฟิล์ม ภาพนิ่ง แผ่นที่ แลบบันทึกเสียง วีซีดี ดีวีดี แผ่นเสียง ควบคู่ไปกับการให้บริการการผลิตสิ่งพิมพ์วิชาการ การเผยแพร่ข่าวสารต่างๆ ของสำนักหอสมุดแห่งชาติ และหน่วยงานต่างๆ ในสังกัดกรมศิลปากร

๖. การดำเนินงานศูนย์สารนิเทศห้องสมุด

ได้ดำเนินการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในงานด้านต่างๆ โดยพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติ เพื่อรวบรวมข้อมูลบรรณานุกรม สิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนวัสดุ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ของสำนักหอสมุดแห่งชาติและให้บริการค้นข้อมูลด้วยระบบคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการปฏิบัติงานของสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการ และประสานงานระบบสารนิเทศวิชาการแห่งชาติ ศูนย์ประสานงานสารนิเทศสาขามนุษยศาสตร์ จัดทำบรรณานุกรมและสารระสังขลปหนังสือคานมนุษยศาสตร์ และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้บริการติดต่อประสานงานและบริการข้อมูลสารนิเทศในสาขามนุษยศาสตร์ ซึ่งให้ความร่วมมือกับห้องสมุดทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ได้ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์จากฐานข้อมูลต่างๆ ได้แก่ บรรณานุกรมแห่งชาติ (รายเดือน ๓ เดือน) รายชื่อหนังสือใหม่ที่กำหนดหมายเลข ISBN (รายเดือน) รายชื่อวารสารใหม่ที่กำหนดเลข ISSN (ราย ๔ เดือน) ISSN-SEA Bulletin (บรรณานุกรมวารสารที่ตีพิมพ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้-รายปี)

๗. การเป็นแหล่งให้ความรู้และมีกิจกรรมปฏิบัติแก่สถาบันการศึกษาและให้ความร่วมมือทางวิชาการกับหน่วยงานต่างๆ

ให้การฝึกอบรมการปฏิบัติงานด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ ความรู้และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ การซ่อมสงวนรักษาเอกสารต้นฉบับตัวเขียน หนังสือหายาก การผลิตสื่อโสตทัศนวัสดุ และฝึกอบรมการส่งเสริมการอ่านแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน

๘. การดำเนินงานด้านเอกสารโบราณ

โดยการปริวรรต คัดลอกถอดเอกสาร และการอ่านแปลอักษรโบราณจากต้นฉบับตัวเขียน คัมภีร์โบราณ จารึก ให้เป็นอักษรไทย ภาษาไทยปัจจุบัน นำข้อมูลมาศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และค้นคว้าคำอธิบายความหมายเพิ่มเติมเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวาง จัดทำทะเบียน บรรณานุกรม และสารระสังขลปเอกสารโบราณทุกประเภท เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้บริการศึกษาค้นคว้า นอกจากนี้ยังออกสำรวจ เพื่อเพิ่มพูนเอกสารใหม่และแนะนำความรู้ให้แก่เครือข่ายด้วย

โครงสร้างสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ผังโครงสร้างสำนักหอสมุดแห่งชาติปัจจุบันประกอบด้วย ๕ กลุ่ม ๑ ศูนย์ ๑ ฝ่าย และ ๑ สาขา

ผลงานสำคัญปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. โครงการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากรได้เปิดประมูลการจ้างก่อสร้างอาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่ ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๕๑ คือ บริษัท เอนแอสทีเวลสออปเมนท์ จำกัด (มหาชน) เสนอราคา ๔๓๘,๐๐๐,๐๐๐ บาท รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมได้ลงนามอนุมัติ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๒

การดำเนินการก่อสร้างอาคารหอสมุดแห่งชาติหลังใหม่ สำนักสถาปัตยกรรมได้ประมาณการแบ่งงวดเงินในการก่อสร้างอาคารให้แล้วเสร็จภายใน ๗๐๐ วัน เริ่มทำสัญญาวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๒ กำหนดการก่อสร้างอาคารแล้วเสร็จ ในวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ขณะนี้ดำเนินการตรวจรับงานงวดที่ ๑๖ เรียบร้อยแล้ว

๒. โครงการเผยแพร่พระเกียรติคุณในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ กิจกรรมทวีปัญญา

ครั้งที่ ๑ การอภิปรายเรื่อง "พระราชพิธีบรมราชาภิเษก" โดย นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์

- เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. ณ ห้องประชุมศรีอยุธยา ทิวาภิรมย์ สำนักหอสมุดแห่งชาติ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๑๕๑ คน

ครั้งที่ ๒ การอภิปรายเรื่อง "ศิลปะการละคร ในรัชกาลที่ ๖" โดย นายสุภชัย จันทรสุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ เป็นวิทยากร และนายวัณณะ บุญจับ เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

- จัดเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๓ ระหว่างเวลา ๑๓.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. ณ ห้องประชุมศรีอยุธยา ทิวาภิรมย์ สำนักหอสมุดแห่งชาติ โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๒๑๖ คน

๓. โครงการนิทรรศการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง "เจ้าฟ้าหญิงผู้เป็นที่รักของปวงชนชาวไทย (Beloved Princess Maha Chakri of Thailand)"

- กำหนดจัดแสดงตั้งแต่วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ - ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๓ เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.

- พิธีเปิดนิทรรศการเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๔.๐๐ น. โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ

นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี มีกิจกรรม ๒ กิจกรรม คือ

กิจกรรมที่ ๑ นิทรรศการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๕๕ พรรษาในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่อง "เจ้าฟ้าหญิงผู้เป็นที่รักของปวงชนชาวไทย (Beloved Princess Maha Chakri of Thailand)"

กิจกรรมที่ ๒ สูดิถีบรรณานุกรมพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีผู้เข้าร่วมงานและชมนิทรรศการในพิธีเปิด ๙๒ คน

๔. โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การอนุรักษ์หนังสือ และเอกสารโบราณในหอสมุดแห่งชาติ

- จัดเมื่อวันที่ ๙ - ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๓๐ น. ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ มีบุคลากรสำนักหอสมุดแห่งชาติส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ จำนวน ๗๐ คน วิทยากร คือ นางสาวนันทา แย้มสาขา นักจดหมายเหตุชำนาญการพิเศษ นางอัจฉรา จารุวรรณ บรรณารักษ์ชำนาญการ นายคารุณ โทติรัตน์ หัวหน้ากลุ่มงานซ่อมสงวนรักษาและคณะทำงานอบรมให้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การเก็บรักษา และการเย็บเล่มทำปกหนังสือ

๕. โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการบริการ

โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการบริการ จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑ - ๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ เวลา ๘.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. ณ สำนักหอสมุดแห่งชาติ รอยอธิปัตยธรรมศิลป์ (นายบรรเทา รุ่งรุจี) เป็นประธานในพิธี

โครงการนี้เป็นกรอบความรู้ที่จำเป็นในด้านการบริการแก่บุคลากรที่ทำงานให้บริการในสังกัดสำนักหอสมุดแห่งชาติ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อให้มีความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้พัฒนาตนเอง เพิ่มขีดความสามารถในการทำงาน และสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการบริการ ทำให้ผู้ใช้บริการได้รับผลสัมฤทธิ์ที่พึงพอใจ

ผู้เข้าร่วมโครงการประกอบด้วยบุคลากรด้านการให้บริการในสังกัดสำนักหอสมุดแห่งชาติ จำนวน ๘๐ คน วิทยากรและข้าราชการอื่นๆ ในส่วนกลางให้ความช่วยเหลือเข้าร่วมรับฟังการบรรยายจำนวน ๕๕ คน รวมเป็นจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น ๑๓๕ คน

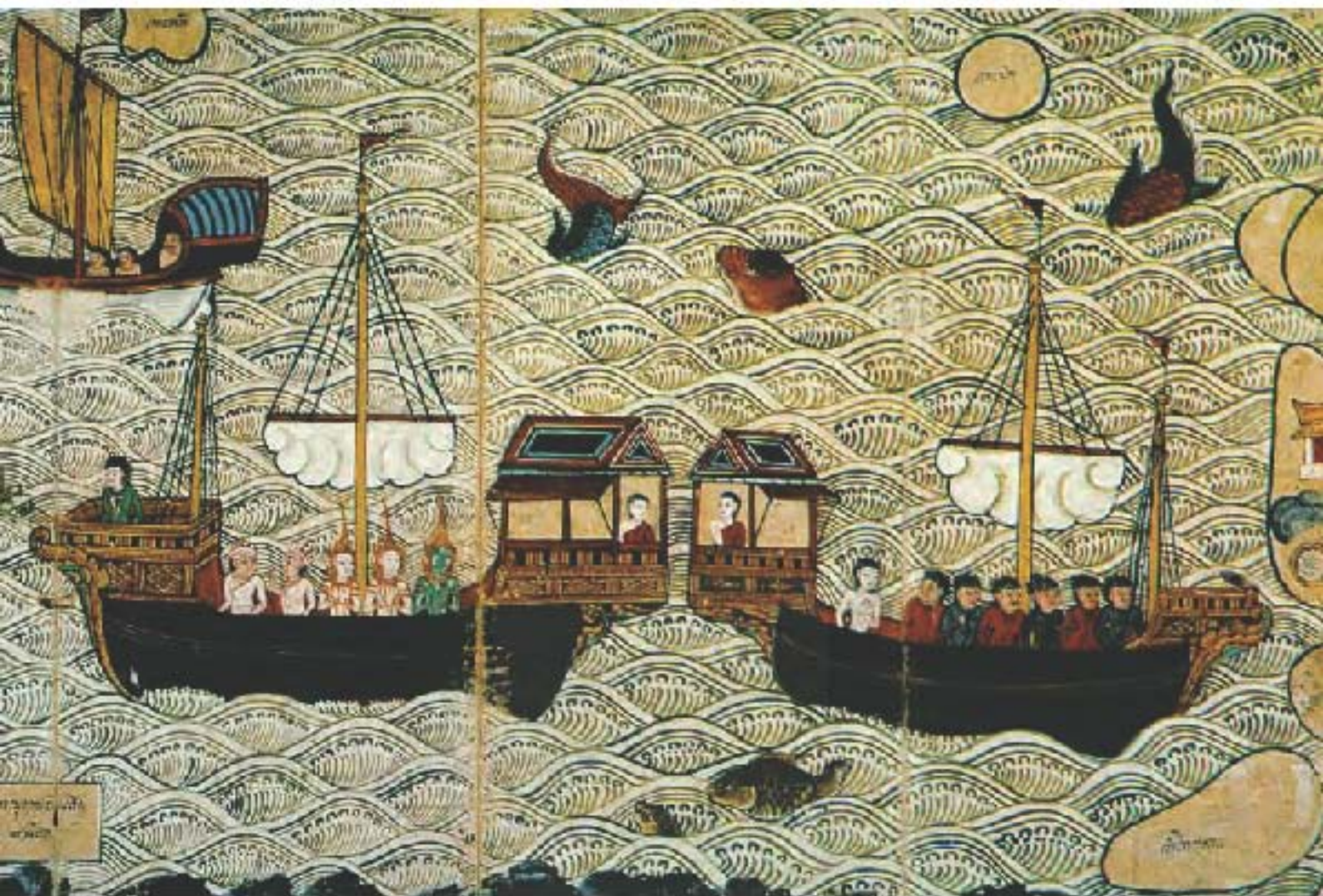
๖. โครงการจัดการองค์ความรู้ ๒ โครงการ คือ

๑. โครงการความรู้ด้านการอ่านถ้อยคำอักษรโบราณ : อักษรขอม

- จัดจ้างพิมพ์หนังสือเรื่อง คู่มือการอ่านถ้อยคำอักษรขอม โดยวิธีเปิดของสอบราคา บริษัท ไอเดียสแควร์ จำกัด เป็นเงิน ๖๓,๘๗๕ บาท (หกหมื่นสามพันแปดร้อยเจ็ดสิบบาทถ้วน) ซึ่งดำเนินการจัดพิมพ์และจัดส่งให้สำนักหอสมุดแห่งชาติแล้วตั้งแต่วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ใ้หนังสือ ๑,๐๐๐ เล่ม CD ๒๐๐ แผ่น

๒. โครงการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศของหอสมุดแห่งชาติ

- จัดจ้างพิมพ์หนังสือเรื่อง คู่มือคัดลอก จัดทำ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดแห่งชาติ โดยวิธีตกลงราคากับ บริษัท ทรรศิทธิธรรม จำกัด เป็นเงิน ๕๗,๙๗๕ บาท (ห้าหมื่นเจ็ดพันเก้าร้อยเก้าสิบบาทถ้วน) โดยตรวจรับหนังสือเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๓ จำนวน ๕๐๐ เล่ม

การเดินทางเรือตามเส้นทางโบราณ จากสมุดภาพไตรภูมิ

๗. การถ่ายโอนภารกิจทอสมุดแห่งชาติสาขา จำนวน ๕ แห่ง

ด้วยในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ กรมศิลปากรได้ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจการให้บริการของทอสมุดแห่งชาติสาขา ๕ แห่ง ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายอำนาจในการปกครองตนเองตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยมีพิธีลงนามส่งมอบการถ่ายโอนภารกิจการให้บริการของทอสมุดแห่งชาติพร้อมกัน ๕ แห่ง ระหว่างอธิบดีกรมศิลปากรกับผู้บริหาร/ผู้แทนที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ณ ห้องประชุมกรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ดังนี้

๑. ถ่ายโอนภารกิจการให้บริการทอสมุดแห่งชาติ วัดเจริญสุขณภิก จังหวัดภูเก็ต ให้แก่วัดเจริญสุขณภิก
๒. ถ่ายโอนภารกิจการให้บริการทอสมุดแห่งชาติ อินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลอินทร์บุรี
๓. ถ่ายโอนภารกิจการให้บริการทอสมุดแห่งชาติ วัดคอนวัก จังหวัดสงขลา ให้แก่เทศบาลนครสงขลา
๔. ถ่ายโอนภารกิจการให้บริการทอสมุดแห่งชาติ ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้แก่เทศบาลตำบลประโคนชัย

การนำเสนอวิถีของชาวลาว

สำนักงานการสังคีต

สำนักงานการสังคีต หน่วยงานของกรมศิลปากร มีภารกิจหลัก ดังนี้

๑. ดำเนินการในฐานะเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ และคีตศิลป์ของชาติ
๒. ดำเนินการอนุรักษ์ สืบพทอดศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ และคีตศิลป์ในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีการต่างๆ ตามจารีตประเพณี
๓. ศึกษา ค้นคว้า วิจัยศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ และคีตศิลป์
๔. เก็บพู่ พัฒนา สร้างสรรค์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ และคีตศิลป์ของชาติ และท้องถิ่นอย่างเป็นระบบเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ
๕. แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ คีตศิลป์กับต่างประเทศ
๖. ส่งเสริม สนับสนุน ให้บริการ และฝึกอบรมแก่หน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ และเอกชน
๗. ดำเนินการเกี่ยวกับกิจการโรงละครแห่งชาติ
๘. ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

ภารกิจหน้าที่ด้านนาฏศิลป์ ตรียางคศิลป์ มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง จากการเป็นมหรสพที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งจัดให้มีในงานพระราชพิธี งานรัฐพิธี เมื่อเริ่มแรกก่อตั้งกรมศิลปากร ในปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ งานด้านนาฏศิลป์ โขน ละคร คนตรีไทย และคนตรีสากล ยังอยู่ในช่วงจัดระเบียบการทำงานให้เป็นระบบ และมีการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด เหตุที่สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ภารกิจหน้าที่มีเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก งานด้านการพัฒนา สร้างสรรค์ เผยแพร่ ตลอดจนงานด้านการรวบรวมองค์ความรู้ ศึกษา ค้นคว้า วิจัย รวมทั้งงานด้านการสนับสนุนด้วยภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นมากมาย ผลงานการแสดง และการบรรเลงก็เพิ่มพูนขึ้นเช่นกัน จึงอาจจัดแบ่งผลงานตามภารกิจได้ดังนี้

ผลงานด้านนาฏศิลป์

ศิลปะการแสดงโขน ละคร ระบำ รำ ฟ้อน เซิ้ง ผลงานของสำนักงานการสังคีต ตอบสนองภารกิจหลักในแต่ละด้านได้อย่างครอบคลุม ดังนี้

ผลงานด้านก ารอนุรักษ์

การแสดงโขนอาภรณ์ เรื่องรามาวตาร จัดแสดงเนื่องในโอกาสเปิดโรงละครแห่งชาติ (หลังปิดซ่อมแซม) ณ โรงละครแห่งชาติ ในระหว่างวันที่ ๘ มกราคม ๑๐ มกราคม และ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

การแสดงโขนกลางแปลง จัดแสดงถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประจำในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ณ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม สำหรับในพุทธศักราช ๒๕๕๓ จัดแสดงในวันที่ ๖ - ๗ กุมภาพันธ์ โดยจัดแสดงโขนชุด สุครีพลอนต้นรัง ถึง กุมภกรรณพุงทศโมกษศักดิ์

การแสดงโขนของกรมศิลปากร

การแสดงโขนแนวอนุรักษ์ชุดทศกัณฐ์เกี่ยวนางเบญจกาย เนื่องในโอกาสที่ครูจตุพร รัตนวราหะ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งของบรรดาศิลปินในวงการนาฏศิลป์ไทย ซึ่งการแสดงโขนแนวอนุรักษ์ในครั้งนี้ได้รับเกียรติจากครูจตุพร รัตนวราหะ ศิลปินแห่งชาติ แสดงเป็นทศกัณฐ์ ครุฑรัจจา พวงประยงค์ แสดงเป็นนางเบญจกาย และครูบุญนาค ทรรทรานนท์ แสดงเป็นนางมณญกายแปลง จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ ในรายการศรีสุชนาฏกรรม เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

การแสดงโขนชุดชะลอเขา เนื่องในงานอนุรักษ์มรดกไทย ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ จัดแสดง ณ สังกัดศาลา บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๓ ๗๗

ผลงานด้านการพัฒนา

การแสดงชุดเทวธำมัญชร เป็นรูปแบบงานด้านการพัฒนาต่อ ยอด คือ นำการแสดงของกรมศิลปากรที่มีอยู่เดิมคือระบำจิ้ง รำกิ่งไม้เงิน ทอง และระบำกีนีร์วอน มาจัดแสดงร่วมกับ พร้อมทั้งประพันธ์บทอวยพรขึ้นใหม่ นับเป็นการพัฒนางานด้านนาฏศิลป์อีกรูปแบบหนึ่ง จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ ในรายการศรีสุชนาฏกรรม เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๓

การแสดงชุดลงสร้างพระอินทร์ การแสดงตามบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการพัฒนารูปแบบการแสดงจากการจำลองสร้างของโขนตัวพระ มาเป็นการแสดงเฉพาะพระอินทร์ จัดแสดงในรายการศรีสุชนาฏกรรม ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ๗๗

ผลงานด้านการสร้างสรรค์

การแสดงละครเกี่ยวกับพุทธประวัติ เรื่อง วิสาขปุณณมีบูชา เนื่องในวันวิสาขบูชา ผลงานสร้างสรรค์ จัดแสดงเป็นครั้งแรกในรายการศรีสุชนาฏกรรม ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓

การแสดงชุดระบำเกียรติยศแก่นักบวชสี่เหล่าทัพ ผลงานสร้างสรรค์ จัดแสดงเป็นครั้งแรกในรายการดนตรีไทยพรรณนา ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๓

การแสดงชุดระบำโยธยาพงษ์ ผลงานสร้างสรรค์ จัดแสดงเป็นครั้งแรกในรายการศรีสุชนาฏกรรม ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ ฯลฯ

ผลงานด้านดนตรีไทย

งานดนตรีไทย มีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากมาย ทั้งรูปแบบการบรรเลงรวมวง การบรรเลงเดี่ยวเฉพาะเครื่องมือ หลักวิธีการบรรเลงในโอกาสต่างๆ รวมถึงการขับร้อง ซึ่งมีผลงานที่ตอบสนองภารกิจได้ดังนี้

การบรรเลงดนตรีไทยในโครงการปีพาทย์เสภาที่วังหน้าซึ่งถือได้ว่าเป็นงานอนุรักษ์ที่สืบเนื่องมาเป็นเวลานาน จัดแสดงเป็นประจำในเดือนมกราคม และครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ ๘ โดยจัด ณ พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๓

การบรรเลงและขับร้องวงปีพาทย์ไม้แข็ง เพลงโหมโรงปฐมดุสิต ในรายการศรีสุชนาฏกรรม ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๓

การบรรเลงวงปีพาทย์ศึกคำบรรพ์ และวงปีพาทย์ชวา จัดแสดงในรายการดนตรีไทยพรรณนา ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ฯลฯ

การบรรเลงโหมโรงเพลงด้อยตรี นับเป็นโหมโรงเพลงแรกที่ครูมนตรี ตราโมท แต่งขึ้น จัดแสดงในรายการศรีสุชนาฏกรรม ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓

ผลงานด้านดนตรีสากล

การบรรเลงโน้ตaylorการพิลากรคอบเลิร์ต ชุด "One night in Bangkok" จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ศุกร์ที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

การบรรเลงโน้ตaylorการพิลากรคอบเลิร์ต ชุด "โลกสวยด้วย...รัก" จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ศุกร์ที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓

การบรรเลงโน้ตaylorการพิลากรคอบเลิร์ต ชุด "One Night in September" จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ศุกร์ที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๓

การบรรเลงโน้ตaylorการพิลากรคอบเลิร์ต เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสสมทวงกลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ และครบรอบ ๓๕ ปี แห่งความสัมพันธ์ไทย-จีน จัดแสดง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ศุกร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีโครงการต่างๆ เกิดขึ้นอีกมากมาย อาทิ

โครงการดนตรีสำหรับประชาชน

โครงการป้พาทย์เสกที่วังหน้า

โครงการพัฒนาองค์ความรู้บุคลากร

โครงการดนตรีไทยสู่สายใยชุมชน

โครงการสังคีตสัญจร ฯลฯ

ผลงานต้นคว้าวิจัยประจำปี สำนักการสังคีต มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างต่อเนื่องตลอดมา สำหรับในปีนี้มีดังนี้

โครงการจัดทำองค์ความรู้เรื่องพิธีไหว้ครูโยบ-ละคร

โครงการจัดทำองค์ความรู้เรื่องตะโพน กลองทัด : กรณีศึกษาการแสดงโยบตัวพระ กับตัวลิง

โครงการพัฒนาระบบการจัดการองค์ความรู้ด้านการแสดงนาฏศิลป์ไทย : การแสดงเป็นชุดเป็นตอน ละคร โยบ ฯลฯ

การดำเนินงานของสำนักการสังคีตในช่วงนี้ นอกจากงานที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำอยู่แล้ว ยังมีงานสำคัญที่ถือได้ว่าเป็นภารกิจหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับนโยบายและวิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มบทบาทในการให้ข้อมูลองค์ความรู้ด้านนาฏดุริยางคศิลป์ และเพื่อพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าไปในอนาคตได้อย่างยั่งยืน คือ โครงการอบรมเครือข่ายศิลปินศิลปากร

ผลงานสำคัญในโอกาสพิเศษ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานในพิธีไหว้ครู และสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโยบ-ละคร ครูคนตรี และครูช่าง ของกรมศิลปากร ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๓ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้

พิธีไหว้ครูและสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครูโยบ-ละคร ครูคนตรี และครูช่าง ของกรมศิลปากร นับเป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดจารีตประเพณี อันเป็นภารกิจหลัก

กิมวีประภอบพระเมรุ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

สำนักช่างสิบหมู่

กรมช่างสิบหมู่ในอดีตมีหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกับกรมช่างอื่นๆ ในการสร้างสรรพสิ่งต่างๆสนองความต้องการ และประโยชน์ตามความประสงค์สำหรับราชการของพระเจ้าแผ่นดิน ดังหลักฐานจากหมายรับสั่งในสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ "มอบให้กรมช่างสิบหมู่รับโต๊ะเก้าอี้ที่จากช่างทหารในอุรวบนำมาเทียบลายสลัก สลักแล้วเสร็จส่งให้ช่างรักพระคลังวิเศษหลงรักปีศทองเปลว" และในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงรวบรวมกรมช่างสิบหมู่ทั้งหมดนำมารวมไว้ในกรมช่างสิบหมู่วังหลวง จนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๕ กรมช่างสิบหมู่ กรมช่างทองและกรมช่างช่างโน้เข้ารวมกับกรมศิลปากร ทำให้ช่างหลวงทั้ง ๓ กรมได้ร่วมปฏิบัติงานในสังกัดกรมศิลปากร

ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ กรมศิลปากรแบ่งออกเป็น ๕ กอง ๑ สำนักงาน โดยงานช่างรวมอยู่ในกองประณีตศิลปกรรมแบ่งออกเป็น ๒ แผนก คือ แผนกช่างมีหน้าที่สร้างงานทั่วไปตามคำสั่งราชการและแผนกโรงเรียนมีหน้าที่ให้การศึกษาวិชาการช่างสู่ประชาชน งานช่างในกองประณีตศิลป์ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาภายใต้ชื่อต่างๆ ตามพระราชกฤษฎีกาการจัดระเบียบราชการกรมศิลปากร จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๘ งานช่างทุกด้านให้มารวมไว้ในสำนักช่างสิบหมู่จนถึงปัจจุบันประกอบด้วย ๔ กลุ่มและ ๑ ฝ่าย ดังนี้

๑. กลุ่มประติมากรรม
  - กลุ่มงานประติมากรรม
  - กลุ่มงานเทคโนโลยีการหล่อ (กลุ่มงานแม่พิมพ์ และกลุ่มงานหล่อโลหะ)
  - กลุ่มงานช่างหุ่นและปั้นลาย
๒. กลุ่มจิตรกรรม ศิลปะประยุกต์และลายรดน้ำ
  - กลุ่มงานจิตรกรรม
  - กลุ่มงานศิลปะประยุกต์และเครื่องเคลือบดินเผา
  - กลุ่มงานช่างเขียนและช่างลายรดน้ำ
๓. กลุ่มประณีตศิลป์และการช่างไทย
  - กลุ่มงานช่างแกะสลักและช่างไม้ประณีต
  - กลุ่มงานช่างโลหะและช่างสิริภรณ์
  - กลุ่มงานช่างปักทองและช่างประดับกระฉก
๔. กลุ่มวิชาการด้านช่างศิลปะไทย
๕. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

ภารกิจสำนักช่างสิบหมู่

๑. ผดุงรักษา หีบฟู่ และสืบทอดศิลปะวิทยาการด้านช่างฝีมือและวัฒนธรรมข้อมูลด้านศิลปกรรมของชาติ
๒. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนางานด้านช่างศิลปกรรมของชาติ
๓. ดำเนินการด้านช่างและงานศิลปะโบราณบูรณ ปฏิสังขรณ์เพื่อการอนุรักษ์งานศิลปกรรมที่มีคุณค่าของชาติ
๔. ดำเนินการสร้างสรรค์งานช่างสิบหมู่ งานจิตรกรรม และงานประติมากรรม รวมทั้งงานศิลปะประยุกต์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
๕. ดำเนินการเกี่ยวกับการสำรวจ ออกแบบ เขียนแบบ งานด้านศิลปกรรมและประมาณราคา ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ วัตถุประสงค์ และองค์กรต่างๆ
๖. ควบคุม ดูแล บำรุงรักษา ซ่อมบูรณะ รวมทั้งสนับสนุนการสร้างอนุสาวรีย์แห่งชาติและการจำลองพระพุทธรูปสำคัญ
๗. ควบคุม ดูแล การสร้างพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
๘. เผยแพร่ สนับสนุน ส่งเสริม เป็นแหล่งเรียนรู้และให้บริการทางการศึกษางานด้านศิลปกรรมแก่สถานศึกษา ชุมชน และสังคม
๙. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

ผลการดำเนินงานในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

ในรอบปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ที่ผ่านมา สำนักช่างสิบหมู่จำแนกงานสำคัญที่ได้ปฏิบัติด้านการศึกษาค้นคว้า วิจัย พัฒนา เพื่อผดุงรักษา หีบฟู่ สืบทอด สืบสานงานด้านช่างฝีมือ สร้างสรรค์งานช่างสิบหมู่ จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะประยุกต์และลายรดน้ำ โดยดำเนินงานโครงการต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายพร้อมการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้บริการด้านประชาสัมพันธ์และด้านวิชาการ สรุปได้ดังนี้

ผลงานออกแบบ สร้างสรรค์งานด้านประติมากรรม

- ออกแบบ ปืนสเกิดต้นแบบและจัดสร้างพระราชาอนุสาวรีย์สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคุศลยเคษวิกรม พระบรมราชชนก ของโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- ออกแบบ ปืนสเกิดต้นแบบ และจัดสร้างพระบรมราชาอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ประติมากรรม ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ของกระทรวงการต่างประเทศ
- จัดสร้างพระบรมราชาอนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ของกองทัพภาคที่ ๓
- ออกแบบ ปืนสเกิดต้นแบบพระบรมราชาอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ประติมากรรม ณ จังหวัดเพชรบุรี
- จัดสร้างพระบรมราชาอนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชทรงม้า ของมูลนิธิพิทักษ์ไทย จังหวัดเชียงราย
- จัดสร้างพระบรมราชาอนุสาวรีย์สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชทรงม้าครุฑสำปาง ในพระอิริยาบถทรงม้าศึกพร้อมเหล่าทหารรายล้อม จำนวน ๘ นาย ของจังหวัดลำปาง
- ออกแบบ ปืนสเกิดต้นแบบ และจัดสร้างพระบรมราชาอนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ประติมากรรม ณ กระทรวงการต่างประเทศเก่า วังสราญรมย์
- จัดสร้างต้นแบบพระราชาอนุสาวรีย์พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ขนาด ๓.๕ เท่าพระองค์ จังหวัดสุโขทัย โดยสำนักช่างสิบหมู่ ในขั้นเตรียมการหล่อ

- ออกแบบ ปับสเก็ตต้นแบบ และจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ กับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคุศลยชุติกรม พระบรมราชชนก ของโรงพยาบาลกลาง กรุงเทพฯ
- ออกแบบ ปับสเก็ตต้นแบบ และจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ กับสมเด็จพระเจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ ประดิษฐาน ณ โรงพยาบาลศิริราช
- ออกแบบ ปับสเก็ตต้นแบบ และจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ของสำนักงาน ป.ป.ช.
- ออกแบบ ปับสเก็ตต้นแบบ และจัดสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ของการรถไฟแห่งประเทศไทย
- จัดสร้างต้นแบบเท่าจริงข้างตรงเพื่อประกอบการจัดแสดงเครื่องศขาภรณ์ของพิพิธภัณฑ์สถานข้างต้น ข้างรัฐสภา ถนนอุ่งทองโบ เขตคูสิต ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ผลงานการออกแบบ เขียนแบบ สร้างสรรค์งานด้านจิตรกรรม

- ออกแบบ เขียนภาพลงบนพั้ครองกฐินพระบาทของกรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ วัดพระประโทณเจติยารวิหาร ตำบลพระประโทณ อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน ๓ เล่ม
- ออกแบบลายเส้นเพื่อนำไปสร้างงานประติมากรรมปูนดำ ณ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน ๓ ตอน
- ออกแบบลายเส้นภาพบุคคลประกอบหนังสือไตรภูมิภคา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ของกระทรวงวัฒนธรรม จำนวน ๑๐๐ ภาพ
- ออกแบบลายปักผ้า เครื่องแต่งกายโขน โดยพระราชเสาวนีย์โบสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยสำนักการสังคีต กรมศิลปากร

ผลงานการออกแบบ เขียนแบบ สร้างสรรค์งานด้านศิลปะประยุกต์

- ออกแบบตราสัญลักษณ์ และตัวนำโชคสำหรับจัดงาน Bangkok-Gyeongju World Culture EXPO 2010 จำนวน ๑๗ แบบ ของสำนักปลัดกระทรวงวัฒนธรรม สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ
- ออกแบบตรา ๑๐๐ ปีแห่งวันสถาปนากรมศิลปากร ๒๕๕๓
- ออกแบบตราไปรษณียากร "๑๐๐ ปีแห่งวันสถาปนากรมศิลปากร ๒๕๕๔"
- ออกแบบตราสมาคมข้าราชการพลเรือนแห่งประเทศไทย
- ออกแบบตราสัญลักษณ์ ๑๐๐ ปีแห่งการสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ออกแบบตราสัญลักษณ์ ครบ ๑๕๐ ปี วันพระราชสมภพ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
- จัดสร้างชุดอาหารสาว ทวาม และชุดน้ำชาด้วยเครื่องปั้นดินเผาเคลือบ จำนวน ๑๐ ชุด ในโครงการ จัดสร้างเครื่องใช้ในพิธีสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๕๓

ผลงานออกแบบ เขียนแบบ สร้างสรรค์และขอมงานด้านประณีตศิลป์

- จัดสร้างดวงตราพระพิฆเนศ (ดวงตรากรมศิลปากร) ประดับมุกบนพืชมงคลขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕ ซม. ดีเมตร เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสทรงเปิดงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ณ พิพิธภัณฑ์ชลลดาแห่งชาติ พระนคร วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๒
- จัดสร้างแท่นประทับ (จำลอง) ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒.๐๐ เมตร สูง ๐.๕๕ เมตร
- สร้างโต๊ะหมู่บูชา หมู่ ๔ ปีกทองประดับกระจกลายยา จำนวน ๑ ชุด ในโครงการพัฒนาสร้างสรรค์งานช่างศิลป์ไทย ค่ายช่างประดับกระจก พ.ศ. ๒๕๕๓
- สร้างหัวโขนจำลอง ขนาดเส้นวงรอบเกี่ยวประมาณ ๔ นิ้ว จำนวน ๓๐ หัว
- สร้างชุดพานพุ่มประกอบพานแว่นฟ้าสลักคู่ด้วยทองแดงชุบทอง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๔ นิ้ว จำนวน ๑ ชุด ในโครงการพัฒนาสร้างสรรค์งานช่างศิลป์ไทย ค่ายช่างโลหะประณีต พ.ศ. ๒๕๕๓
- จัดสร้างบานประตูประดับมุกของหอพระมณเฑียรธรรมเพื่อใช้แทนของเดิม ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มดำเนินการ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๕ ค่าเงินงานได้ ๗๐%
- จัดสร้างศิลปวัตถุประกอบงานพิธีไหว้ครูช่างประจำปี ๒๕๕๓ ประกอบด้วย ตรี ศพา จักร พระขรรค์ ทอก กระบองแก้ว กระบองยักษ์ ไม้เท้าพระฤๅษี คับศรพร้อมลูกศรประกอบชุดเป็นเครื่องโองสำหรับครูครอบโขนละคร จำนวน ๔ ชุด กระดานขบวนพร้อมคินสอ สำหรับครูช่าง จำนวน ๔ ชุด สมุดคัมภีร์สำหรับอ่านโองการในพิธีครอบครุนาฏศิลป์โขนละคร จำนวน ๔ เล่ม สมุดคัมภีร์สำหรับอ่านโองการในพิธีครอบครุคนตรีไทย จำนวน ๗ เล่ม สมุดคัมภีร์สำหรับอ่านโองการในพิธีครอบครุช่าง จำนวน ๕ เล่ม รวม ๑๖ เล่ม
- ร่วมดำเนินการซ่อมอนุรักษ์ พระพุทธรูป องค์พระทอง (พระผุด) ณ วัดพระทอง อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต ระหว่างวันที่ ๕ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๓

บริการ เผยแพร่งานวิชาการด้านศิลปกรรม

- จัดแสดงนิทรรศการและสาธิตงานช่างสิบหมู่
  ๑. จัดแสดงนิทรรศการและสาธิตงานช่างสิบหมู่ ในงาน "มหกรรมวัฒนธรรมไทย เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๘๒ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๒" ระหว่างวันที่ ๓ - ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๒ ณ ถนนราชดำเนิน
  ๒. จัดแสดงนิทรรศการและสาธิตงานช่างสิบหมู่ โครงการศิลปากรสัญจรสู่สถานศึกษา ครั้งที่ ๓๐ ณ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๒ จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ของกรมศิลปากร
  ๓. จัดแสดงนิทรรศการและสาธิตงานช่างสิบหมู่ เนื่องในงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประจำปี ๒๕๕๓ ณ อุทยานพระบรมราชานุสรณ์ (อุทยาน ร.๒) อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระหว่างวันที่ ๖ - ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓
  ๔. จัดนิทรรศการและสาธิตงานช่าง ในโครงการจัดนิทรรศการผลงานศิลปกรรมของสำนักช่างสิบหมู่ ครั้งที่ ๔ เรื่อง "สืบสานงานช่างสิบหมู่สู่พิชฌุโลก" ณ หอสมุดเทศบาลนครพิชญุโลก จังหวัดพิชญุโลก ระหว่างวันที่ ๑ - ๖ มิถุนายน ๒๕๕๓

๕. ร่วมโครงการประชุมวิชาการและจัดนิทรรศการในโครงการศึกษาอย่างรักใหญ่เพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการประสานงานจัดทำต้นแบบแผนนิทรรศการและดำเนินการจัดนิทรรศการระหว่างวันงาน พร้อมร่วมงานประชุมระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ โรงแรมอิมพีเรียลควีนส์ปาร์ก ซอยสุขุมวิท ๒๒ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร

๖. ร่วมจัดนิทรรศการและสาธิตงานช่างในโครงการ "วันมรดกมรดกศิลปวัฒนธรรมสู่สถานศึกษา" ของกระทรวงวัฒนธรรม โดยเดินทางไปปฏิบัติงาน ณ โรงเรียนอรัญประเทศ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ในระหว่างวันที่ ๔ - ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๓

๗. ร่วมบรรยายและสาธิตงานช่างในโครงการ "วังท่าพระ ศูนย์กลางของช่างสีปีหนึ่ง ๒๐๐ ปี" วันที่ ๒, ๓, ๖ กันยายน ๒๕๕๓ ณ ทอศิลปมหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

พระศากยทศกัณฐ์ สมุทรมณฑล จังหวัดนครปฐม

ฐานพระพุทธรูปปิดทองประดับกระจก

- โครงการฝึกอบรมด้านศิลปกรรมสำหรับบุคคลทั่วไป ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓
  - ครั้งที่ ๑ อบรมหลักสูตรางานจิตรกรรม เรื่องการวาดเส้น ระหว่างวันที่ ๒๙ มีนาคม ถึง ๒ เมษายน ๒๕๕๓ ณ กลุ่มวิชาการด้านศิลปะไทย
  - ครั้งที่ ๒ อบรมหลักสูตรางานประณีตศิลป์ เรื่องงานโลหะประณีต ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ณ กลุ่มวิชาการด้านศิลปะไทย
- โครงการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ (สารสำนักช่างสิบหมู่) จำนวน ๓ เล่ม
- การจัดทำมาตรฐานงานด้านศิลปกรรม พ.ศ. ๒๕๕๓
  ๑. จัดทำคู่มือมาตรฐานงานช่างประดับมุก
  ๒. จัดทำคู่มือมาตรฐานงานช่างโลหะประณีต
  ๓. จัดทำคู่มือมาตรฐานงานช่างไม้ประณีต
- โครงการสร้างต้นแบบเพื่อจัดทำองค์ความรู้ด้านศิลปกรรมของสำนักช่างสิบหมู่ พ.ศ. ๒๕๕๓
  ๑. จัดทำองค์ความรู้การสร้างลวดลายในงานโลหะประณีต (สร้างคนโทน้ำพร้อมฐานโลหะบุคุน)
  ๒. จัดทำองค์ความรู้ด้านงานช่างแกะสลักและงานช่างไม้ประณีต (สร้างหุ่นจำลองบุษบกเกริน)
  ๓. จัดทำองค์ความรู้ด้านช่างประดับมุกแบบผสมลาย (สร้างหมอน้ำมนต์)
- ดำเนินโครงการศึกษาวิเคราะห์เพื่อการจัดทำต้นฉบับหนังสือเรื่อง
  ๑. "ช่างไทยสิบหมู่ ช่างแกะสลัก" จำนวน ๑ เรื่อง พ.ศ. ๒๕๕๒
  ๒. "เครื่องแต่งกายสมัยสุโขทัยและอยุธยาในจิตรกรรมฝาผนัง" จำนวน ๑ เรื่อง พ.ศ. ๒๕๕๓
  ๓. "ลายไทย (ลายเครือเถาและลายก้านขด)" จำนวน ๑ เรื่อง พ.ศ. ๒๕๕๓

ਸਤਿਨਾਮੁ

- ดำเนินโครงการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม

๑. ผลิตต้นแบบตามกระบวนการงานศิลปวัฒนธรรม ๔ รายการ ได้แก่ โคมไฟ ที่เสียบปากกา กระจกดูรูป เจึงเทียบ ชุดถ้วยกาแฟ แลกับรูปช้าง จากเขียนจิตรกรรม กระจกต้นไม้

๒. ผลิตต้นแบบตามกระบวนการงานประติมากรรม ๑๐ รายการ ได้แก่ สีระนาฎราช พระโพธิสัตว์ อวโลกิเตศวร พระอิศวร พระไตรโลกนวิชัย ท้าวสุรนารี เทพียูรูปช้าง ทุมมานจับนางเนญกาย พระนเรศวร (บุษตำ) ตะเกียงน้ำมัน แวมงคล ช้างต้น เรือสุพรรณหงส์ โขนเรือพระราชพิธี (บุษตำ) พระพุทธรูปภาคปรกคชสีห์ ราชสีห์ ภาพบุษตำโบราณสถานศรีสัชนาลัย

๓. ผลิตต้นแบบตามกระบวนการงานประณีตศิลป์ ผลิตกรรมและศิลปประยุกต์ ๘ รายการ ได้แก่ จำลองหนังใหญ่ ๒ แบบ จำลองเครื่องเรือนโบราณ ๔ แบบ โคมไฟโลหะ เครื่องประดับ ๘ แบบ กรอบรูปโลหะ และผ้าพิมพ์ ๕ แบบ กล้องประดับกระจก ๒ แบบ โต๊ะประดับกระจก

๔. ผลิตต้นแบบตามกระบวนการงานจิตรกรรม ๒ รายการ ได้แก่ ฉากหลังโต๊ะหมู่แบบ ๔ พับ ภาพจิตรกรรมสีน้ำเพื่อนำไปผลิตภาพโปสเตอร์

การดำเนินงานด้านอนุรักษ์จารีตประเพณีของชาติ

- โครงการพิธีไหว้ครูช่างประจำปีของกรมศิลปากร ระหว่างวันที่ ๒๕ - ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๓ เพื่อการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาติให้คงอยู่สืบไป เป็นการจัดพิธีไหว้ครูใหญ่ของกรมศิลปากร พร้อมกับ ๓ พิธีเนื่องในโอกาส ๙๙ ปีแห่งการสถาปนากรมศิลปากร ประกอบด้วย
  ๑. พิธีไหว้ครูด้านนาฏศิลป์ จัดในอาคารโรงละครใหญ่ สำนักการสังคีต
  ๒. พิธีไหว้ครูด้านดุริยางคศิลป์ไทย จัดในอาคารโรงละครเล็ก สำนักการสังคีต
  ๓. พิธีไหว้ครูช่าง จัดในพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธาราม (โบสถ์วัดพระแก้ววังหน้า)

โครงการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศ

- ประสานความร่วมมือกับประเทศสปป.ลาว ในการจัดฝึกอบรมด้านการหล่อโลหะไทย กลุ่มประติมากรรม สำนักช่างสิบหมู่ให้แก่คณะเจ้าหน้าที่จากประเทศสปป.ลาวที่มาฝึกอบรม ณ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร ระหว่างวันที่ ๑ กรกฎาคม ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓

จากเส้นทางที่ยาวไกล ช่างสิบหมู่ได้ร่วมสร้างสรรค์ผลงานช่างไทยให้กับราชสำนักตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและร่วมเข้ากับกรมศิลปากรในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้ดำเนินการทวามภารกิจหลักของหน่วยงาน จนเกิดผลสัมฤทธิ์สูง สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และยุทธศาสตร์ของกรมศิลปากรในการอนุรักษ์ สืบสาน สร้างสรรค์งานด้านศิลปะไทยต่อไป

พระมหาธาตุสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

สำนักสถาปัตยกรรม

เป็นระยะเวลากว่า ๗๘ ปีแล้ว นับตั้งแต่กองสถาปัตยกรรมได้ก่อตั้งขึ้นในกรมศิลปากร และมีพัฒนาการมาจนกระทั่งเป็นสำนักสถาปัตยกรรมเช่นในปัจจุบัน ตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร เป็นองค์กรของรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานด้านสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และมัณฑนศิลป์ ให้หน่วยงานราชการ วัตถุประสงค์ และหน่วยงานเอกชนต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาคทั่วราชอาณาจักร ตลอดจนถึงอนุสรณ์สถาน ศาสนา พลับพลา หรือพิพิธภัณฑสถาน ในต่างประเทศเกือบทุกทวีปทั่วโลก ผลงานเหล่านี้ เป็นหลักฐานที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ในวันนี้ สำนักสถาปัตยกรรมมีหน้าที่ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สร้างสรรค์ ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดศิลปวิทยาการด้านสถาปัตยกรรมไทย สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ผ่านบทบาทในเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การสำรวจ ออกแบบ เขียนแบบ ประมาณราคา ควบคุม และตรวจงานก่อสร้าง และบทบาทในเชิงวิชาการ ได้แก่ การศึกษาค้นคว้า วิจัยและพัฒนาทางด้านสถาปัตยกรรมไทย

ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การให้บริการความรู้ ตลอดจนการสร้างเครือข่ายองค์ความรู้ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยอาศัยความร่วมมือของบุคลากรในทั้ง ๖ กลุ่ม/ฝ่าย ได้แก่ กลุ่มสถาปัตยกรรม กลุ่มวิศวกรรม กลุ่มมัณฑนศิลป์ กลุ่มบริหารงานก่อสร้าง กลุ่มเขียนแบบ และฝ่ายบริหารงานทั่วไป

ทุกโครงการและกิจกรรมตามภารกิจของสำนักสถาปัตยกรรม จะดำเนินงานไปตามแผนแม่บทการพัฒนาสำนักสถาปัตยกรรม ซึ่งตอบสนองนโยบายและยุทธศาสตร์สำคัญของกรมศิลปากร ได้แก่ การศึกษาและจัดทำองค์ความรู้ การสร้างสรรค์ต่อยอด และการเผยแพร่สืบทอดภูมิปัญญาด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม โดยจัดทำในกรอบเวลา ๔ ปี ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖ ซึ่งจะเน้นย้ำการบูรณาการบทบาทเชิงปฏิบัติการและเชิงวิชาการให้มีลักษณะสนับสนุนซึ่งกันและกัน และมีความเข้มข้นขึ้นทุกๆ ปี

ในปีที่ผ่านมา สำนักสถาปัตยกรรมได้รวบรวมและจัดทำองค์ความรู้ในหัวข้อ งานสถาปัตยกรรม ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์เกล้า ซึ่งได้จัดกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนและสรุปเป็นองค์ความรู้สำหรับการเผยแพร่ทั้งภายในและภายนอกองค์กร นอกจากนี้ ยังได้จัดทำโครงการบริหารจัดการฐานข้อมูลองค์ความรู้ด้านการออกแบบ โดยในแต่ละปี สำนักฯ จะคัดเลือกผลงานการออกแบบก่อสร้างที่สำคัญจำนวน ๑๐ ชิ้น เพื่อมาจัดทำองค์ความรู้ โดยรวบรวมรูปแบบรายการพร้อมทั้งแนวความคิดในการออกแบบ ตลอดจนการแก้ปัญหาในการก่อสร้าง และในอนาคตจะนำองค์ความรู้ย่อยๆ เหล่านี้ไปนำเข้าเป็นข้อมูลระบบดิจิทัล เพื่อให้สะดวกในการศึกษาค้นคว้าและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อไป

สำหรับโครงการศึกษาค้นคว้าในสาขาวิชาการต่างๆ ได้แก่ โครงการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ โครงการวิเคราะห์โครงสร้างอาคารเก่าและสาเหตุของการเสื่อมสภาพ และโครงการศึกษาลวดลายในงานมัณฑนศิลป์ไทย : บ้านเรือนภาคกลาง นอกจากนี้จะเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปเผยแพร่แล้ว ยังเป็นพื้นฐานความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรอีกด้วย และในปีที่ผ่านมา สำนักสถาปัตยกรรมได้จัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่องค์ความรู้ของสำนักฯ จำนวน ๒ เล่ม ได้แก่ โครงการรังสรรค์มัณฑนศิลป์ไทย และฐานานุกรมศึกษาค้นคว้าในงานสถาปัตยกรรมไทย รวมทั้งได้จัดทำแบบมาตรฐานอาคารทางพุทธศาสนาตามลักษณะพื้นถิ่น ที่มีครบถ้วนทุกภาคของประเทศไทย เพื่อให้บริการแก่ประชาชนที่สนใจ

ขณะเดียวกับสำนักสถาปัตยกรรมได้จัดกิจกรรมสร้างเครือข่ายเพื่อขยายและเชื่อมโยงขอบเขตองค์ความรู้ โครงการที่ดำเนินการ ได้แก่ การรวบรวมรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ผู้ชำนาญการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสถาปัตยกรรมไทย การสร้างเครือข่ายไปยังศิษยาภิบาลออกไปยังต่างประเทศ ในโครงการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาในกลุ่มวัฒนธรรมไทลื้อ สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งได้รับความร่วมมือกับคณาจารย์มหาวิทยาลัยนเรศวร และหัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ไชยา ในการร่วมเดินทางไปสำรวจศึกษาในครั้งนี้ด้วย

ในวาระที่กรมศิลปากรกำลังก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ในพุทธศักราช ๒๕๕๕ นี้ อาจเป็นเครื่องแสดงถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานในการดูแลรักษามรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติได้เป็นอย่างดี และอย่างน้อยที่สุดก็น่าจะเป็นหมุดหมายเชิงสัญลักษณ์ให้หน่วยงานต่างๆ ภายใต้สังกัดกรมศิลปากร รวมทั้งสำนักสถาปัตยกรรมได้ทบทวนอดีต พิจารณาบทบาทปัจจุบัน และมองไปข้างหน้าและพิจารณาก้าวอย่างสู่ออนาคตที่ยั่งยืน ด้วยความมุ่งมั่นปฏิบัติภารกิจอย่างเต็มที่และการวางแผนอย่างรอบคอบ ทั้งในภาคสนามและภาควิชาการ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของประชาชนในวันนี้และคนรุ่นต่อไป ในอนาคต

ผลงานออกแบบก่อสร้างที่สำคัญในรอบปีที่ผ่านมา

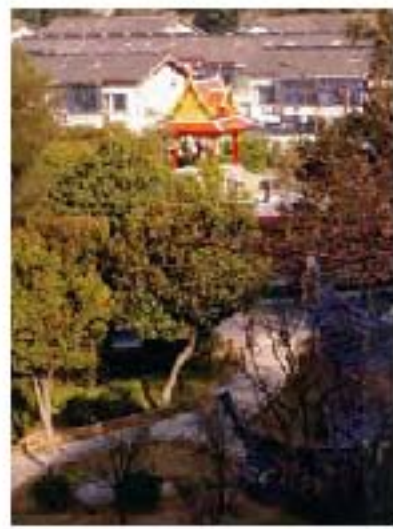
ศาลาไทย ณ เกาะผู้โหลวขาน

เมืองโหลวขาน มณฑลเสฉวน สาธารณรัฐประชาชนจีน

สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับสถาบันกงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้ กระทรวงการต่างประเทศ จัดทำโครงการก่อสร้างศาลาไทย ณ เกาะผู่โลวซาบ สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสัญลักษณ์อันแสดงถึงความสัมพันธ์ด้านศาสนาและวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยและจีน และแสดงถึงสัญลักษณ์ของความเป็นไทยและโมติริจิตของประเทศไทย ขอบเกาะผู่โลวซาบให้ประจักษ์ต่อประชาชน

แนวคิดในการออกแบบ

การออกแบบศาลาไทย ณ เกาะผู่โลวซาบ มุ่งเน้นการแสดงออกถึงสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยอย่างเต็มที่ ให้เสมือนเป็นจุดหมายตา (LANDMARK) ประจำท้องถิ่น ซึ่งการออกแบบถูกจำกัดด้วยงบประมาณการก่อสร้างเพียง ๒ ล้านบาท การประดับตกแต่งตัวอาคารจึงไม่สามารถทำได้เต็มที่ สถาปนิกจึงแก้ปัญหาโดยกำหนดรูปแบบอาคารให้เป็นศาลาโรงขนาดเล็ก ซึ่งช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างนับ มีการประดับตกแต่งอาคารตามสมควร โครงสร้างและวัสดุใช้ไม้เป็นหลัก ซึบส่วนแต่ละองค์ประกอบใช้การเข้าเคียวไม้ต่างๆ ตามหลักวิชาช่างไทย ซึ่งสามารถถอดแยกชิ้นส่วนและประกอบใหม่ได้ เนื่องจากต้องทำการก่อสร้างในประเทศไทยแล้วมีการถอดชิ้นส่วนขนส่งไปประกอบติดตั้ง ณ สถานที่ก่อสร้างจริง ที่เกาะผู่โลวซาบ ประเทศจีน

การออกแบบ ได้พิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้งกับตัวอาคาร โดยพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานที่ว่า เกาะผู่โลวซาบนี้เป็นสถานที่ ๑ ในพุทธศัวัที่สำคัญที่สุด ๔ แห่งของประเทศจีน ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่ามาให้อึงกับการออกแบบได้ ดีใช้แนวคิการกำหนดระบบสัญลักษณ์ สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบสถาปัตยกรรม ได้แก่ บริเวณหน้าบัน ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่สำคัญของอาคาร กำหนดเป็นลวดลายรูปธรรมจักร อันเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงพุทธศาสนา ให้อึงกับความสำคัญของสถานที่ตั้ง แล้วผูกลายกนกแบบศิลปะไทยเสริมเน้นความสำคัญของธรรมจักร ตลอดจนการเลือกใช้สีของกระฉกที่ใช้ประดับ เป็นสีเหลืองทอง สีแดง สีขาว และสีน้ำเงิน อันเป็นสีของธงชาติไทยและธงชาติจีน อีกทั้งขบวนการของการใช้สีประดับตกแต่งศาลาเป็นสีทองและสีแดง ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นมงคล ส่วนลวดลายประดับอื่นๆ เช่น บริเวณซุ้มจรมันมหาราชวัตร ใช้ลายเทืองประกอบลายดอกพุดตาน ซึ่งเป็นลายที่พบได้ในศิลปะทั้งไทยและจีน

รูปแบบศาลาไทย

มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารเครื่องลำยองแบบไทยประเพณี อับสะท้อบเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทยได้ตรงตามแนวคิดในการออกแบบ และอันเนื่องจากมีงบประมาณจำกัด สถาปนิกได้ออกแบบเป็นศาลาโล่ง ไม่มีหลัง มังพื้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้เสาอาคารเพียง ๔ ต้น ยกฐานเล็กน้อยตามสี่คี่ส่วนอาคาร รูปทรงมวลรวมเป็นศาลาไทยขนาดเล็ก หลังคาตื้นรูป โดยให้จั่วใหญ่คลุมทับบน ชั้นล่างจึงเป็นกันสาดรอบทั้ง ๔ คี่น คี่นหน้าศาลาออกเป็นมุขจั่วเล็ก เพื่อเน้นความสำคัญที่รับกับทางเข้าคี่นหน้า และช่วยลดทอนความเลียบของผืนหลังคาจั่วใหญ่ ทำให้ได้สี่คี่ส่วนและมุมมองของศาลาที่สวยงามขึ้น

การประดับตกแต่งศาลา ใช้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ทั้งส่วนหลังคาประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา ทางหงส์ ส่วนหน้าบันและหน้ากระดานกระจัดฐานพระรับหน้าบัน ทำเป็นลวดลายไม้แกะสลักประดับกระจกทาสีทอง ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งคี่นทวย ชุ่มจรมัน และดาวเพดานประดับฟ้าเพดานภายใน

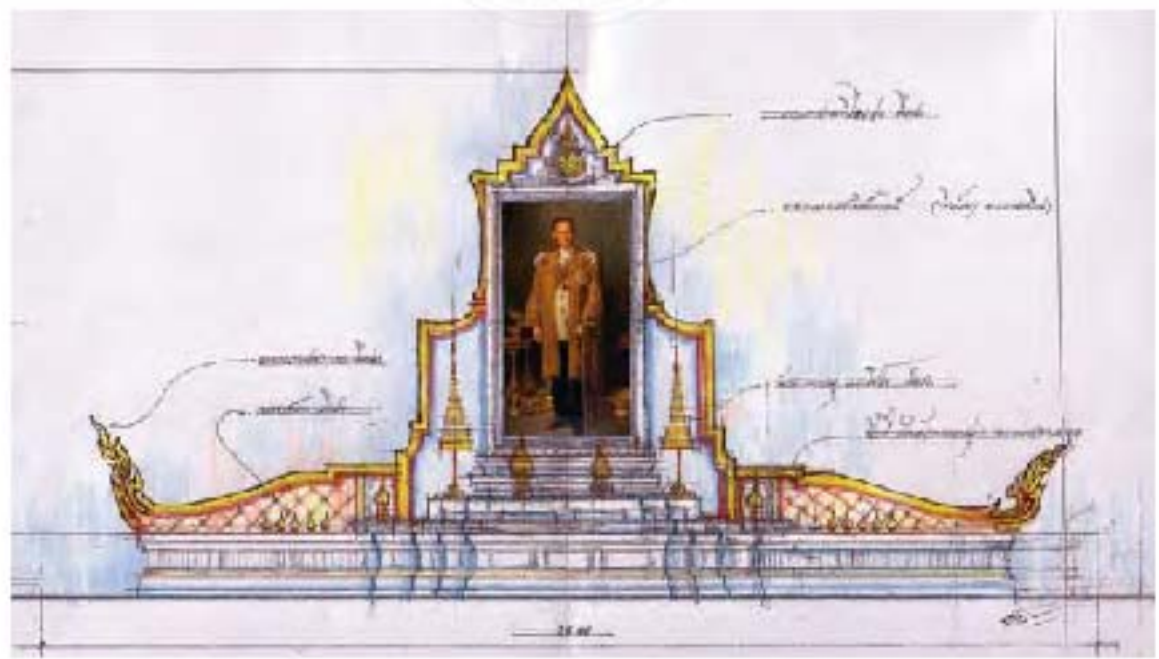
ได้ตกแต่งทำเป็นไม้แกะสลักประดับกระจกทาสีทองเช่นกัน ส่วนซุ้มจรนัมออกแบบเป็นแผงลายราชวัตร เพื่อเล่นกับความทึบความโปร่งของแสงอาทิตย์ ส่วนเหนือซุ้มทำเป็นช่องลูกฟักทึบทาสีพื้นเป็นน้ำตาล สลักชื่อ "ศาลาไทยเกาะสุโรวาซา" ปีกทองทั้งหัวอักษรไทยและจีน ที่แผงช่องลูกฟักด้านบนศาลา ตกแต่งด้วยลายเฟื่องท้อยอุบะโดยการจลุลายตบทอง ช่วยเพิ่มความแวววาว ความโปร่งสบายตา และเพิ่มความสวยงามให้แก่ตัวศาลายิ่งขึ้น

การก่อสร้าง

ได้ดำเนินการก่อสร้างศาลาไทยแล้วเสร็จในประเทศไทย และลอกขึ้นส่วนศาลาไทยทั้งหมดจัดเก็บเป็นบรรจุภัณฑ์ขนส่งทางเรือไปยังเกาะสุโรวาซา ซึ่งกรมศิลปากรดำเนินการรับผิดชอบงานเฉพาะศาลาไม้ทั้งหมด ส่วนฐานอาคารนั้น ทางสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ทำการก่อสร้างรอไว้ก่อนแล้ว (ตามแบบที่สำนักสถาปัตยกรรมได้ออกแบบไว้) โดยได้ดำเนินการประกอบติดตั้งศาลาไทย ณ เกาะสุโรวาซา สาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ ๑๙ - ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ มีสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้ กระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับสำนักงานเมืองโหวซา มณฑลเจ้อเจียง สาธารณรัฐประชาชนจีน ประสานงานให้การสนับสนุนด้วยดี

การก่อสร้างศาลาไทย ณ เกาะสุโรวาซา ในส่วนศาลาเครื่องไม้ทั้งหมด อันเป็นส่วนในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี โดยสถานกงสุลใหญ่ ณ นครเซี่ยงไฮ้ ตลอดจนหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ทุกๆ ฝ่าย มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ส่วนการก่อสร้างฐานอาคารและปรับภูมิทัศน์เป็นส่วนความรับผิดชอบของเทศบาลท้องถิ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ดำเนินการต่อไป

งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๓ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ ระหว่างวันที่ ๑ - ๙ ธันวาคม ๒๕๕๓ ณ ลานพระราชวังดุสิต "แผ่นดินของเรา"

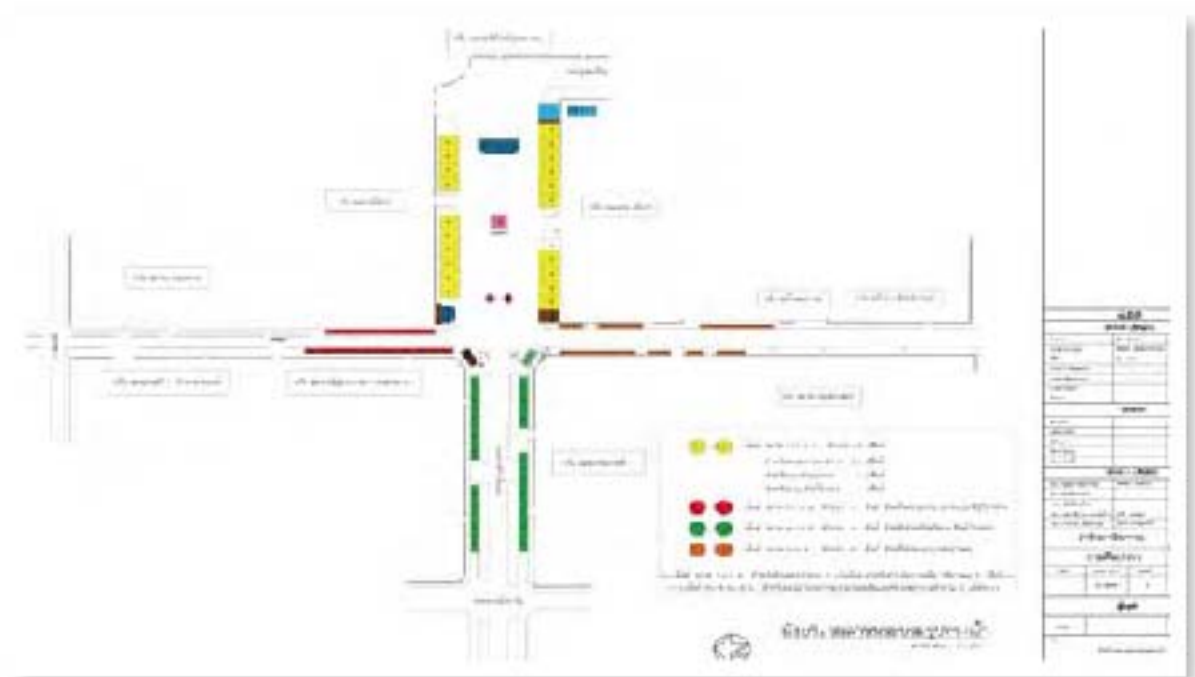

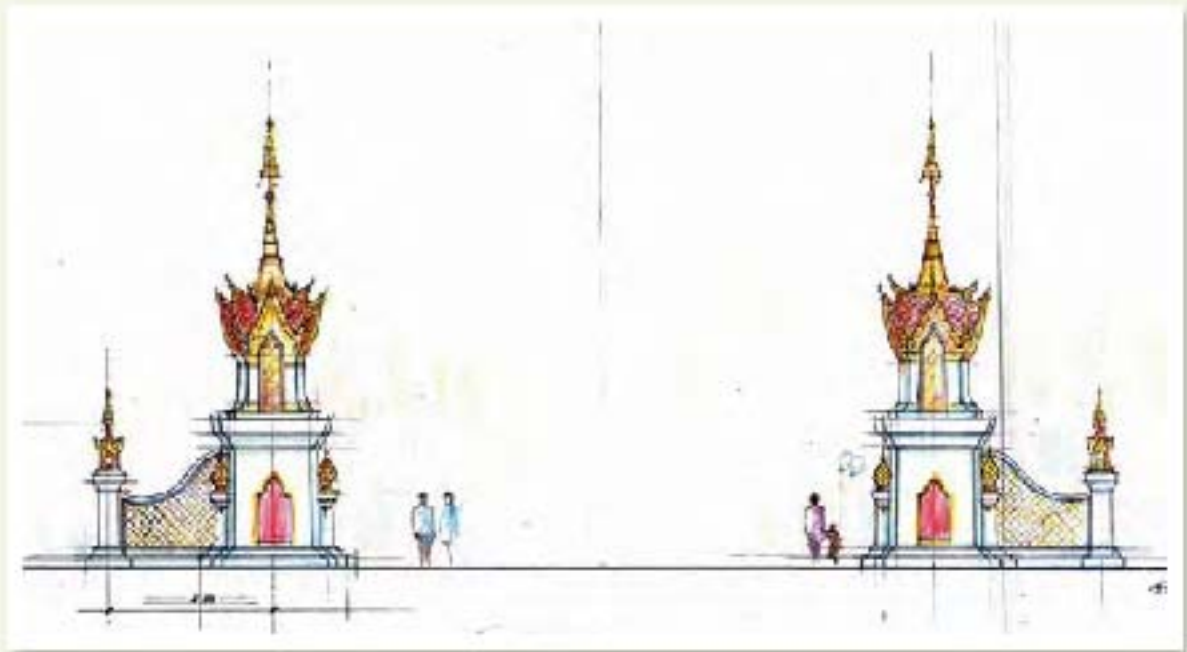
เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๓ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ รัฐบาลได้เห็นชอบให้มีการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ โดยใช้ชื่อว่า "แม่บ้านของเรา" โดยดำเนินการจัดงานที่บริเวณลานพระราชวังดุสิตและบริเวณโดยรอบ ระหว่างวันที่ ๑ - ๙ ธันวาคม ๒๕๕๓ ซึ่งการจัดงานมีกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติต่างๆ อาทิเช่น การลงนามถวายพระพร การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับโครงการในพระราชดำริและในพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ ศูนย์นิทรรศการของ ๒๐ กระทรวงและรัฐวิสาหกิจต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้ทราบถึงพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อประชาชนชาวไทยทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศไทย ทั้งนี้ยังมีการจัดแสดงสินค้าของภาคเอกชนและการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมจากคณะแสดงพื้นบ้านและนักแสดงที่มีชื่อเสียงในประเทศ รวมทั้งคณะนักแสดงพื้นบ้านและกลองประจำชาติจาก ๙ ประเทศ ประกอบด้วย เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย ศรีลังกา ตุรกี สวิตเซอร์แลนด์ สโลวาเกีย บัลแกเรีย โปแลนด์และประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีการจำหน่ายสินค้า ๑ ตำบล ๑ ผลิตภัณฑ์ จาก ๑๘ กลุ่มจังหวัดทั่วประเทศ และการจำหน่ายสินค้าจาก ๕๐ เขตของกรุงเทพมหานคร และยังมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาพิธี ๕ ศาสนา รวมถึงกิจกรรมชมนเรื่อประดับไฟในแม่น้ำเจ้าพระยาและกิจกรรมพาพ่อเที่ยว เป็นต้น

กรมศิลปากรได้รับมอบหมายให้เป็นคณะทำงานออกแบบผังบริเวณงานและจัดสร้างเวที โดยมีรายละเอียดดังนี้

การจัดทำผังบริเวณงาน

ทางกรมศิลปากรได้ออกแบบวางผังให้พื้นที่ที่มีความสอดคล้องต่อเนื่อง โดยได้นำเอากลุ่มหน่วยงานราชการมาไว้ใกล้ๆ กันเพื่อความสอดคล้องของเนื้อหาการจัดแสดง มีเส้นทางเข้าที่แสดงเอกลักษณ์อย่างโดดเด่นเป็นสง่าประดับไฟและพรรณไม้หลากหลายสิ่งสวยงาม วางเวทีการแสดงซึ่งเป็นเวทีหลักให้อยู่ในแนวแกนสำคัญของพื้นที่ และวางตำแหน่งเวทีถวายพระพรให้เด่นเป็นสง่าและเข้าถึงง่ายเพื่อการบริการอย่างทั่วถึง รวมถึงแยกส่วนจำหน่ายสินค้าและอาหารเอาไว้อีกส่วนเพื่อให้ประชาชนสามารถเดินจับจ่ายใช้สอยได้อย่างสะดวก อีกทั้งยังมีการเตรียมเต็นท์สำหรับหน่วยงานตำรวจที่ช่วยดูแลความปลอดภัย และเต็นท์พยาบาลสำหรับผู้ป่วยฉุกเฉินตลอดจนจุดบริการรถสุขาไว้อย่างครบครัน

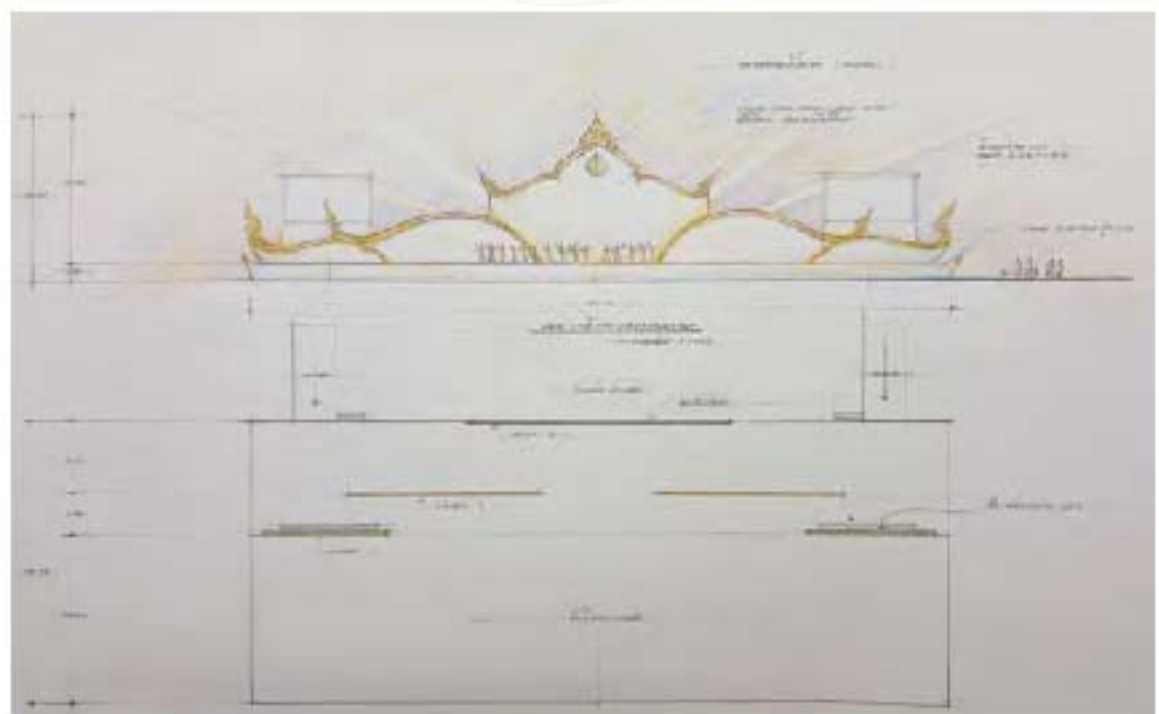

ซุ้มทางเข้า

ออกแบบภายใต้แนวความคิดของไทย ตามคติความเชื่อเรื่องการเดินผ่านซุ้มอันเป็นมงคลเพื่อชำระล้างจิตใจเพื่อเข้าสู่พื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีอันงดงาม

เวทีการแสดง

ออกแบบให้มีความสง่างามตามรูปแบบไทยร่วมสมัย เพื่อตอบสนองกับการแสดงจากนานาชาติที่หลากหลายและสอดคล้องกับการแสดงพื้นบ้านอย่างไทยอีกด้วย

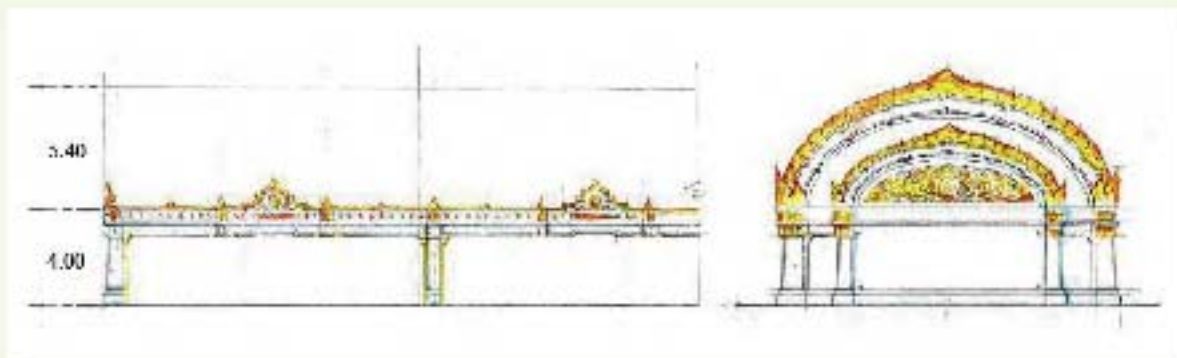
เวทีถวายพระพร

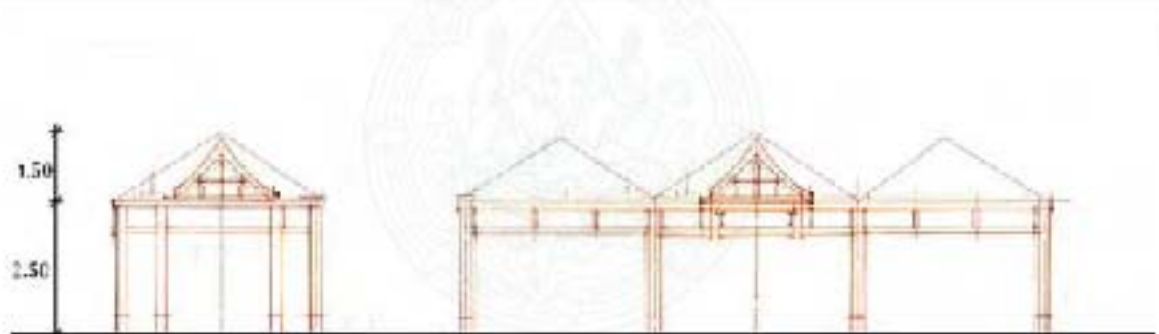
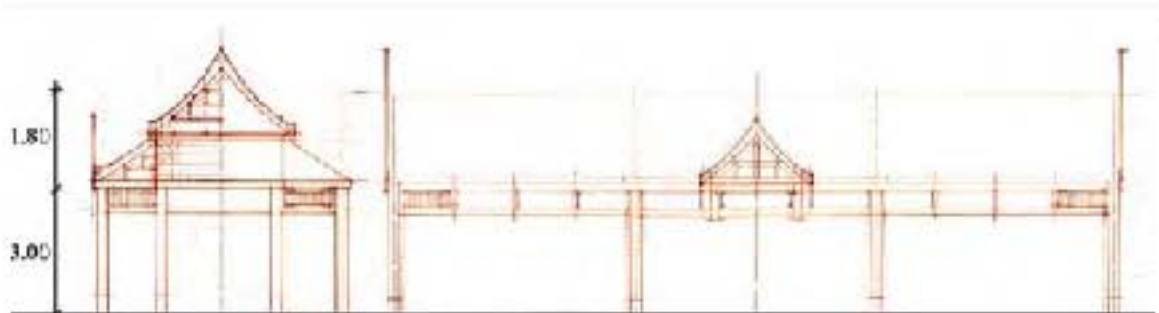
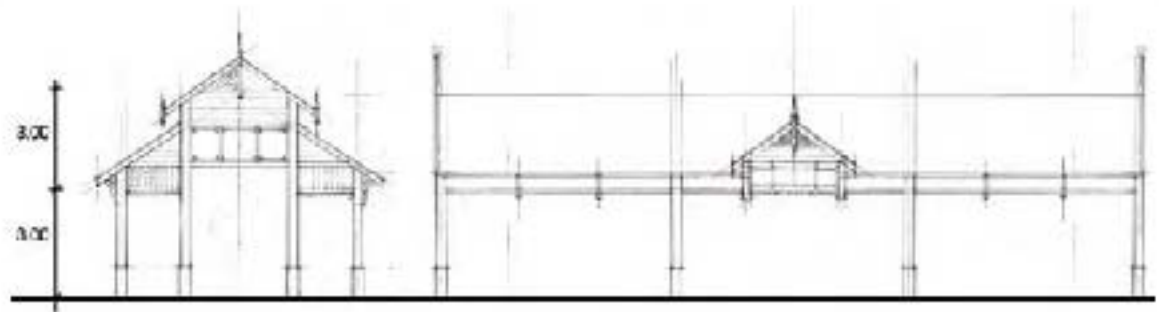
ออกแบบให้สง่างามสมพระเกียรติ โดดเด่นเป็นสง่า ใช้สีขาวที่บริสุทธิ์กับเส้นสีทองที่สื่อถึงพระมหากษัตริย์เป็นหลัก

เดินพิธีพืชรตการ ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

- ส่วนของกระทรวงต่างๆ ทั้ง ๒๐ กระทรวง ออกแบบให้ดูเป็นอาคารของส่วนราชการ เรียบง่าย แต่ได้เอกลักษณ์ของไทย
- ส่วนของหน่วยงานราชการ เอกชนและรัฐวิสาหกิจ ออกแบบให้ดูเป็นอาคารกึ่งทางการกึ่งพินับาน เพื่อให้ดูมีความเป็นกันเองกับประชาชนผู้มาร่วมงาน
- ส่วนของกรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕๐ เขต และกลุ่ม ๑๘ จังหวัด ออกแบบให้ดูมีความเป็นพินับาน และมีเอกลักษณ์ของแต่ละภาคเพื่อให้เข้ากับสินค้า ๑ ตำบล ๑ ผลิตภัณฑ์

ตลอดระยะเวลาการจัดงาน กรมศิลปากรได้ประสานงานพื้นที่และแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีประชาชนให้ความสนใจมาร่วมงานเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนนิทรรศการของหน่วยงานต่างๆ มีความหลากหลายและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนร้านค้าของกลุ่ม ๑๘ จังหวัดและ ๕๐ เขตของกรุงเทพมหานคร อีกทั้งการแสดงบนเวทีอันน่าตื่นตาตื่นใจ หลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละวัน อีกทั้งบริเวณเวทีพานพุ่มก็มีประชาชนทั้งจากในกรุงเทพมหานครและจากต่างจังหวัดมาร่วมถวายพานพุ่มกันอย่างไม่ขาดสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ ที่มีประชาชนมาร่วมงานจนเต็มพื้นที่ลานพระราชวังดุสิต และร่วมจุดเทียนชัยถวายพระพรกันอย่างยิ่งใหญ่

สำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕

กรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานของรัฐ มีหน้าที่รับผิดชอบมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ ใน พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้จัดตั้งหน่วยงานศิลปากรภูมิภาคขึ้นเป็นลำดับ ปัจจุบันมีสำนักศิลปากร ๑๕ สำนักที่ขึ้นตรงต่อกรมศิลปากร มีบทบาทภารกิจเช่นเดียวกับกรมศิลปากรในส่วนกลาง แต่ดูแลรับผิดชอบเฉพาะจังหวัดในกลุ่มพื้นที่ของแต่ละสำนัก คือมีอำนาจหน้าที่ในการดำรงรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ด้านโบราณคดี โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ขบธรรมเนียม จารีตประเพณี เอกสารหนังสือ จดหมายเหตุ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ศิลปะ สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม รวมทั้งปฏิบัติงานทางวิชาการด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมทุกสาขาในเขตพื้นที่รับผิดชอบ พัฒนาสร้างสรรค์ ถ่ายทอด และเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นศูนย์ข้อมูลด้านมรดกทางศิลปวัฒนธรรมสาขาต่างๆ

นอกจากนี้ยังต้องทำหน้าที่ประสานความร่วมมือและให้คำแนะนำแก่องค์กรทั้งภาครัฐ เอกชนในท้องถิ่น และประชาชนในการดำเนินงานด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งขยายเครือข่ายการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในเขตพื้นที่รับผิดชอบ เช่น การดำเนินโครงการเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรม ทั้งชุมชนและสถานศึกษา เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดี กิจกรรมค่ายโบราณคดี เพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ชุมชนด้วยการฝึกปฏิบัติจริงในแหล่งโบราณคดี การอบรมถ่ายทอดความรู้ด้านโบราณสถานโบราณคดีให้แก่เยาวชนตามสถานศึกษาและชุมชนโดยรอบแหล่งโบราณคดีนั้น โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นคู่รักชมรมมรดกศิลปวัฒนธรรม โครงการให้ความรู้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์แก่ชุมชน โดยการนำภูมิปัญญาไทยมาสร้างผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โครงการอบรมอักษรธรรมล้านนา เพื่อเผยแพร่สืบสานอักษรธรรมล้านนาและภูมิปัญญาล้านนา โครงการจดหมายเหตุบอกเล่าคนเก่าเมืองอุบล โดยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเมืองอุบล จัดทำเป็นจดหมายเหตุ เป็นต้น รวมทั้งการให้บริการทางวิชาการ เช่น การนำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติพื้นที่

สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดราชบุรี มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๖ จังหวัด คือ สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มงานโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์-โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

แผนงาน/โครงการที่สำคัญในรอบปี ๒๕๕๓

๑. โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพื่อรวบรวมหลักฐานและข้อมูลบนผิวดิน และชุดหลุมทดสอบในเขตอำเภอหัวหิน และอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ณ บ้านท้ายไร่ บ้านท้ายจาน บ้านทับขมิ้น บ้านทรายทอง ในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ยังไม่เคยได้รับการศึกษาและสำรวจทางโบราณคดีมาก่อนเลย ผลการสำรวจ ศึกษาเบื้องต้นทำให้ทราบว่าแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะแหล่งโลหะโบราณ และจะได้ใช้ข้อมูลการสำรวจนี้เป็นฐานในการศึกษาเชิงลึกในลำดับต่อไป

๒. โครงการปรับปรุง และพัฒนาแหล่งโบราณคดีโคกพัน ตำบลโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำรวจพบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๑ ในพื้นที่ดังกล่าวปัจจุบันทางท้องถิ่นได้ทำเป็นสถานที่ตั้งขยะ สมาชิก อสม.ศ.ของจังหวัดราชบุรี พร้อมด้วยประชาชน มีความประสงค์จะฟื้นฟูแหล่งให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางชมรศกวัฒนธรรม พร้อมจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ของวัด ซึ่งอยู่ในพื้นที่คือวัดใหญ่โพหัก จึงได้ประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งในเบื้องต้นที่ประชุมเห็นสมควรให้ทำการขุดตรวจทางโบราณคดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ปัจจุบันของแหล่ง กลุ่มโบราณคดีจึงได้กำหนดพื้นที่หลุมทดสอบ ผลการขุดตรวจได้พบโครงกระดูกมนุษย์ เป็นจำนวน ๑๐ โครง และโบราณวัตถุ จำพวก กำไลหิน ลูกปัดหิน ลูกปัดกระดูก ส้อมารชนท้องถิ่นให้ความสำคัญนำไปเผยแพร่ทางโทรทัศน์เคเบิลท้องถิ่น และหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

ตามโครงการที่ท้องถิ่นต้องการดังกล่าว สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี ได้มอบหมายให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ทางวัดใหญ่โพหักจัดเก็บไว้เพื่อนำมาจัดหมวดหมู่ และจัดทำข้อมูลสำหรับการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ของวัดต่อไป ซึ่งได้ดำเนินการแล้วเสร็จ โดยมีจำนวนโบราณวัตถุ ๑๐๒ รายการ เก็บเป็นหมายเหตุตั้งไว้ ๕๐ รายการ ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ

โครงการนี้ได้ดำเนินการในลักษณะการบูรณาการ เพื่อจะสร้างสรรค์และสืบทอด แหล่งโบราณคดีโคกพันให้เป็นจุดเรียนรู้ของท้องถิ่น จึงได้มีการบูรณะพระอุโบสถวัดใหญ่โพหัก โดยใช้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากวัดใหญ่โพหัก จำนวน ๒,๑๙๘,๐๐๐.- บาท ร่วมกับงบประมาณของกรมศิลปากร จำนวน ๖๑๐,๐๐๐.- บาท ทำการอนุรักษ์ทั้งตัวอาคารพระอุโบสถ และงานศิลปกรรม ได้แก่ พระประธาน พระพุทธรูปต่างๆ และงานประดับตกแต่งหน้าบัน บานประตูซึ่งเป็นงานแกะสลักไม้

๓. การกิจด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สามารถให้บริการประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายรวมทั้งสิ้น ๔๘๖,๔๕๘ คน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั้งสองแห่ง ได้จัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้มีผู้มาใช้บริการในพิพิธภัณฑ์มากขึ้น เป็นกิจกรรมอันเนื่องมาจากเทศกาล ประเพณี อาทิเช่น โบว์วันวิสาขบูชา เทศน์มหาชาติ การละเล่นพื้นบ้านในวันสงกรานต์ การสาธิตงานศิลปกรรมสกุลช่างเมืองเพชร เป็นกิจกรรมเคลื่อนที่ (สัญจร) สู่สถานที่ต่างๆ ในหัวข้อเรื่อง "ห้องโลกพิพิธภัณฑ์ไทยในราชบุรี" เช่น สถานที่ศึกษาไม่ต่ำกว่า ๕ แห่ง โครงการจังหวัดเคลื่อนที่ของจังหวัดราชบุรี โดยนำสื่อ อุปกรณ์การเรียนรู้ เพื่อการสัมผัสและเข้าถึงเรื่องราวที่น่าสนใจได้มากขึ้น ทั้งนี้ รวมถึงกลุ่มเยาวชน ผู้ค้อยโอกาสในสังคมไทยด้วย

นอกจากนี้ยังมีการจัดการอบรมและเสวนาเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ทั้งสองแห่ง ในวันพิพิธภัณฑ์ไทยที่จังหวัดราชบุรี มีเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เข้าร่วมโครงการเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ จำนวน ๒๕ แห่ง ผลการเสวนาผู้เข้าร่วมสนทนามีมติให้จัดการจัดตั้งเป็นชมรมพิพิธภัณฑ์ในจังหวัดราชบุรี และกิจกรรมเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ในโครงการศาลาวัฒนธรรม มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเข้าร่วมกิจกรรม ๕ แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านลาวเวียง พิพิธภัณฑ์โรงเรียนบ้านจอมบึง พิพิธภัณฑ์วัดคงคาราม พิพิธภัณฑ์บ้านหลวงสิงห์ พิพิธภัณฑ์วัดชนอนตบึงใหญ่

ภาพบุคคล ปูนปั้น ศิลปะทวารวดี

สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี นครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขาวนาไทย สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ นครปฐม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเก่า กาญจนบุรี หอสมุดแห่งชาติ สุพรรณบุรี เถลิงพระเกียรติ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก กาญจนบุรี และหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. งานด้านโบราณคดี

สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี จัดค่ายยุวชนโบราณคดี ตามโครงการชุมชนร่วมรัฐในการศึกษาและพัฒนาแหล่งโบราณคดีของราชวัตร อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี

๒. งานอนุรักษ์โบราณสถาน

ดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตพื้นที่หลายแห่ง เช่น การบูรณะโบราณสถานวัดปราสาท อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี การบูรณะโบราณสถานวัดอู่ตะเภา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี การอนุรักษ์พระนอนวัดพระรูป อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี การบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ซึ่งดำเนินงานต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๑

๓. งานด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ดำเนินการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสำคัญในพื้นที่รับผิดชอบ จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่

๓.๑ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

๓.๒ การออกแบบเพื่อการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี ให้เป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้และหลักฐานเกี่ยวกับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมบ้านเก่าที่มีความสมบูรณ์ที่สุด พร้อมทั้งจะขอตั้งงบประมาณเพื่อการปรับปรุงต่อไป

๔. งานด้านเอกสาร ภาษา และหนังสือ

ทอสมุศ แห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เอลิมพระเกียรติ ดำเนินการโครงการข่ามปัญญา (WISDOM BAGS) เพื่อส่งเสริมการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษา ทั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดใกล้เคียง เป็นกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ และได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

๕. งานด้านอุทยาน ประวัติศาสตร์

อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ได้ริเริ่มจัดบริการนำชมอุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ด้วยระบบไฮด์ทัศน์าจร (AUDIO TOUR) เพื่อให้บริการในรูปแบบใหม่เพิ่มความทันสมัยยิ่งขึ้น

ภาพพุทธศก ปูนปั้น ศิลปะทวารวดี

สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา นครนายก สระบุรี อ่างทอง และสิงห์บุรี มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อิบทร์บุรี สิงห์บุรี

การดำเนินงานในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา

- โครงการจัดตั้งอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อสมศ.)
- โครงการดูแลสุขภาพจิตของข้าราชการ
- โครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี
- โครงการสำรวจเพื่อออกแบบบูรณะโบราณสถาน
- โครงการอนุรักษ์เมืองกรุงเก่า อำเภอกรุงเก่า จังหวัดนครนายก
- โครงการบูรณะมณฑลปรางค์วัดบ้านอ่าวทอง อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โครงการบูรณะวิหารพระนอนวัดสามวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โครงการบำรุงรักษาโบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา
- โครงการบูรณะโบราณสถานวัดกษัตราธิราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โครงการบูรณะโบราณสถานวัดหัวตาเพชร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โครงการจัดทำองค์ความรู้ด้านสำรวจสถาปัตยกรรมเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน (อาคารเรือนทรงไทย)
- โครงการจัดสร้างฉัตรโลหะถวายพระประธานและพระนารายณ์ทรงสุบรรณประดับหน้าจั่ว วัดโตนดเตี้ย ตำบลอุทัย อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังจันทรเกษมและอยุธยาโบราณพิพิธภัณฑ์ให้แก่ครูอาจารย์เครือข่ายพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม
- โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จันทรเกษม
- โครงการพัฒนาบุคลากรพิพิธภัณฑ์

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครหรืออยุธยา

- กิจกรรมอำนวยความสะดวกและบำรุงรักษาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครหรืออยุธยา
- โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกโลกอยุธยาในสภาวะเร่งด่วน (โครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

- โครงการบรรยายทางวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวม ๒๔ ครั้ง
- โครงการจัดเก็บโบราณวัตถุในคลังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
- โครงการจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จันทรเกษม

- โครงการจัดกิจกรรมพิเศษเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ ปี ๒๕๕๓

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อินทร์บุรี

- โครงการปรับปรุงระบบไฟฟ้าภายในพิพิธภัณฑ
- โครงการจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ปี ๒๕๕๓
- โครงการรับอนุรักษ์มรดกไทย
- โครงการจัดทำป้ายคำบรรยายในห้องจัดแสดง
- โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

หอสมุดแห่งชาติอินทร์บุรี

- โครงการจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ
- โครงการหอสมุดแห่งชาติสู่สถานศึกษา

โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกโลกอยุธยาในสภาวะเร่งด่วน (โครงการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕)

๑. งานก่อสร้างอาคารร้านค้าขายอาหาร เครื่องดื่มและของที่ระลึก จำนวน ๓๐๐ หน่วย และปรับปรุงภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง จังหวัดพระนครหรืออยุธยา

๒. งานปรับปรุงก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณสำนักงาน ศาลหลักเมือง สภากงภูมิทัศน์และก่อสร้างระบบไฟฟ้าใต้ดิน จังหวัดพระนครหรืออยุธยา

๓. งานปรับปรุงก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณศาลากลาง (หลังเก่า) จังหวัดพระนครหรืออยุธยา

๔. งานอนุรักษ์พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครหรืออยุธยา

๕. งานปรับปรุงภูมิทัศน์พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง

๖. งานปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานวัดวรโพธิ์ วัดสุวรรณาราม และวัดโลกยสุธา

๗. งานจัดสร้างระบบโทรทัศน์วงจรปิด (CCTV) พร้อมศูนย์ควบคุม

๘. งานจัดการระบบบริการนักท่องเที่ยวบริเวณศาลากลาง (หลังเก่า) จังหวัดพระนครหรืออยุธยา (รกรางแบบธรรมดา ๒๐ คัน VIP ๓ คัน)

- โครงการบูรณะมณฑปยอศปรางค์วัดย่านอ่างทอง อ.ผักไห่ จ.พระนครศรีอยุธยา
- โครงการบูรณะวิหารพระนอนวัดสามวิหาร จ.พระนครศรีอยุธยา
- โครงการจัดสร้างฉัตรโลหะถวายพระประธานและพระนารายณ์ทรงสุบรรณประดับหน้าจั่ววัดโตนดเคี้ย ตำบลอุทัย อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดลพบุรี มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด คือ ลพบุรี ชัยนาท บรสวรรค์ เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ เพชรบูรณ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ลพบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ชัยนาทขุขันธ์ ชัยนาท

ผลงานสำคัญในรอบปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. แผนงาน โครงการ ตามภารกิจกรมศิลปากร

๑. อนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณลพบุรี
๒. บูรณะอุโบสถวัดกลางศาล จังหวัดบรสวรรค์
๓. โครงการจัดทำแผนแม่บท การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณลพบุรี
๔. โครงการสำรวจเพื่อออกแบบบูรณะโบราณสถาน
๕. โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี
๖. โครงการบูรณะหลุมพ้อขาวและซากวิหาร

๒. แผนงาน โครงการ ตามนโยบายกรมศิลปากรด้านการสร้างเครือข่าย

๑. โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นเฝ้าการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อสม.ศ.) ดำเนินการที่ จังหวัดลพบุรี ชัยนาท บรสวรรค์ อุทัยธานี และเพชรบูรณ์
๒. โครงการรวบรวมความรู้แก่พระสังฆาธิการในเรื่องการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม กำหนด จัดร่วมในพื้นที่ของสำนักศิลปากรที่ ๑, ๒, ๔
๓. โครงการร่วมพัฒนาอย่างยั่งยืนเมืองโบราณคางแก้วบางเมือง จังหวัดบรสวรรค์

๓. แผนงานโครงการ ที่ต้องดำเนินการตาม พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. ๒๕๕๒ และ พ.ศ. ๒๕๕๐ (ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และฉบับปัจจุบันประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒)

๑. โครงการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมตาม พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กำหนดร่วมจัด ๓ พื้นที่ของสำนักศิลปากรที่ ๑, ๒, ๔ จัดที่จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๒ - ๓ มีนาคม ๒๕๕๓

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

๑. โครงการจัดบรรยายทางวิชาการ เรื่อง "เมืองศรีเทพ" ให้แก่ครูอาจารย์ที่สอนสังคมศึกษา ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
๒. โครงการจัดกิจกรรมเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๓
๓. โครงการจัดงานประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ
๔. โครงการกิจกรรมพิเศษเนื่องในวันวิสาขบูชา
๕. กิจกรรมเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย
๖. โครงการบริการวิชาการ เผยแพร่ความรู้แหล่งโบราณวัตถุบ้านห้วยใหญ่แก่ชุมชน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี

๑. โครงการเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ๔๔ แห่ง
๒. โครงการวันเด็กแห่งชาติ ปี ๒๕๕๓
๓. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชหายากและพืชหายาก จังหวัดลพบุรี
๔. โครงการถ่ายภาพโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ด้วยระบบดิจิทัล เพื่อตีพิมพ์ประจำปี
๕. โครงการปลูกฝังศิลปะวัฒนธรรมสู่เยาวชนพิการและผู้ด้อยโอกาส ปี ๒๕๕๓
๖. โครงการปรับปรุงอาคารจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ (ระยะที่ ๒ - ๓) ชุดที่ ๑
๗. โครงการปรับปรุงอาคารจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ (ระยะที่ ๒ - ๓) ชุดที่ ๓

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ชัยนาทชัยภูมิ จังหวัดชัยนาท

๑. โครงการวันเด็กแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓
๒. โครงการ อสมศ. (อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม) กับการพัฒนาแหล่งโบราณสถาน
๓. โครงการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และคลินิกจังหวัดเคลื่อนที่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

บูรณะอุโบสถวัดสว่าง ๗ จังหวัดนครสวรรค์

โครงการบูรณะหลวงพ่อขาวและชาวักขิกร จังหวัดลพบุรี

ประติมากรรมสำริด ศิลปะสุโขทัย

สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๗ จังหวัด คือ จังหวัดปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พานิชย์บัววี จังหวัดจันทบุรี หอสมุดศรีขมิษฐาสถาภิเชกจันทบุรี หอสมุดแห่งชาติชลบุรี และหอจดหมายเหตุแห่งชาติจันทบุรี

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. งานด้านวิชาการโบราณคดี ได้แก่ การขุดแต่งโบราณสถานหมายเลข ๒๒ เมืองศรีมโหสถ เพื่อนำข้อมูลทางโบราณคดีและสถาปัตยกรรมมาวิเคราะห์หาข้อเท็จจริงถึงเรื่องราวทางโบราณคดี ลักษณะแผนผังรูปทรงทางสถาปัตยกรรม และความสำคัญของโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์มาเผยแพร่ ส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวที่สำคัญต่อไป

๒. งานอนุรักษ์โบราณสถานและศิลปกรรม ได้แก่

การบูรณะปราสาทหินคอกกอม อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว

การบูรณะอาคารกองบัญชาการทหารฝรั่งเศษ อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

การจ้างเหมาสำรวจเพื่อออกแบบบูรณะโบราณสถาน จำนวน ๓ แห่ง คือ วัดสุคันธสีลาาราม (หอมสีล) อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดลุ่มมหาชัยชุมพล อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง และวัดไม้ล้อม อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

การจัดทำร่างแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการ ศูนย์รักษาเมืองศรีมโหสถ โดยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและประชาชน

โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี ปี ๒๕๕๓ จำนวน ๘ แห่ง ได้แก่ เมืองศรีมโหสถ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี วัดใหม่กรงทอง อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี วังสบบ้านแก้ว อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี วัดมหาฉัตราราม อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดมหาเจดีย์ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดโฆธาภิรมย์ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด บ้านซันทรายทอง อำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว และวัดแสง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง

การอนุรักษ์ภาพพระนฏ วัดบ่อพุ ตำบลบ่อพุ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเสียหายสูญหายจนสิ้นสภาพศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่ออนุรักษ์งานศิลปกรรมอันทรงคุณค่าทางพุทธศาสนา จำนวน ๘ ภาพ ประกอบด้วย ภาพพระพุทธรูปเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ (ปางเปิดโลก) ภาพพระพุทธรูปเจ้าปางประทานพรประทับยืนโบชัวร์เรือนแก้ว ช่วงล่างของภาพเป็นภาพชาดกเรื่องพระเวสสันดร ๗ กัณฑ์

ประติมากรรมสำริด ศิลปะลพบุรี

๓. งานด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ได้แก่

การเผยแพร่ความรู้ และความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมได้แก่

จัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ผ่านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี จัดนิทรรศการแสดงผลงานของพระพุทธรูปประจำปีนักษัตร พระพุทธรูปประจำเดือน และพระพุทธรูปประจำวันเกิด นิทรรศการเงินตรา ตามโครงการวันพิพิธภัณฑ์ไทย ปี ๒๕๕๓ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พานิชย์นาวิ จังหวัดจันทบุรี นิทรรศการเรื่องการสำรวจแหล่งเรือจมเกาะกระ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นอกจากนี้ยังดำเนินงานพิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ เช่น จัดนิทรรศการร่วมกิจกรรมจังหวัดเคลื่อนที่ เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไปที่อยู่ห่างไกลจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี

๔. งานด้านหอสมุดแห่งชาติ ได้แก่

งานฉลองวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความรู้ความสามารถ กล่าวถึง และกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้องต่อสาธารณชน

หอสมุดแห่งชาติสู่สถานศึกษาและชุมชน เพื่อนำสิ่งพิมพ์ สื่อทัศนวัสดุ และอุปกรณ์เสริมทักษะ ออกให้บริการแก่นักเรียน คณะครูและประชาชนในท้องถิ่นได้ศึกษาหาความรู้อย่างกว้างขวางทั่วถึง

คลังเอกสารดิจิทัลด้วยโปรแกรม Senayan ของหอสมุดแห่งชาติภูมิภาค หอสมุดแห่งชาติชลบุรี เพื่อจัดเก็บทั้งเอกสารดิจิทัล งานสืบค้นรายการออนไลน์ ระบบฐานข้อมูลสหบรรณานุกรมแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างห้องสมุด เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริการประชาชน

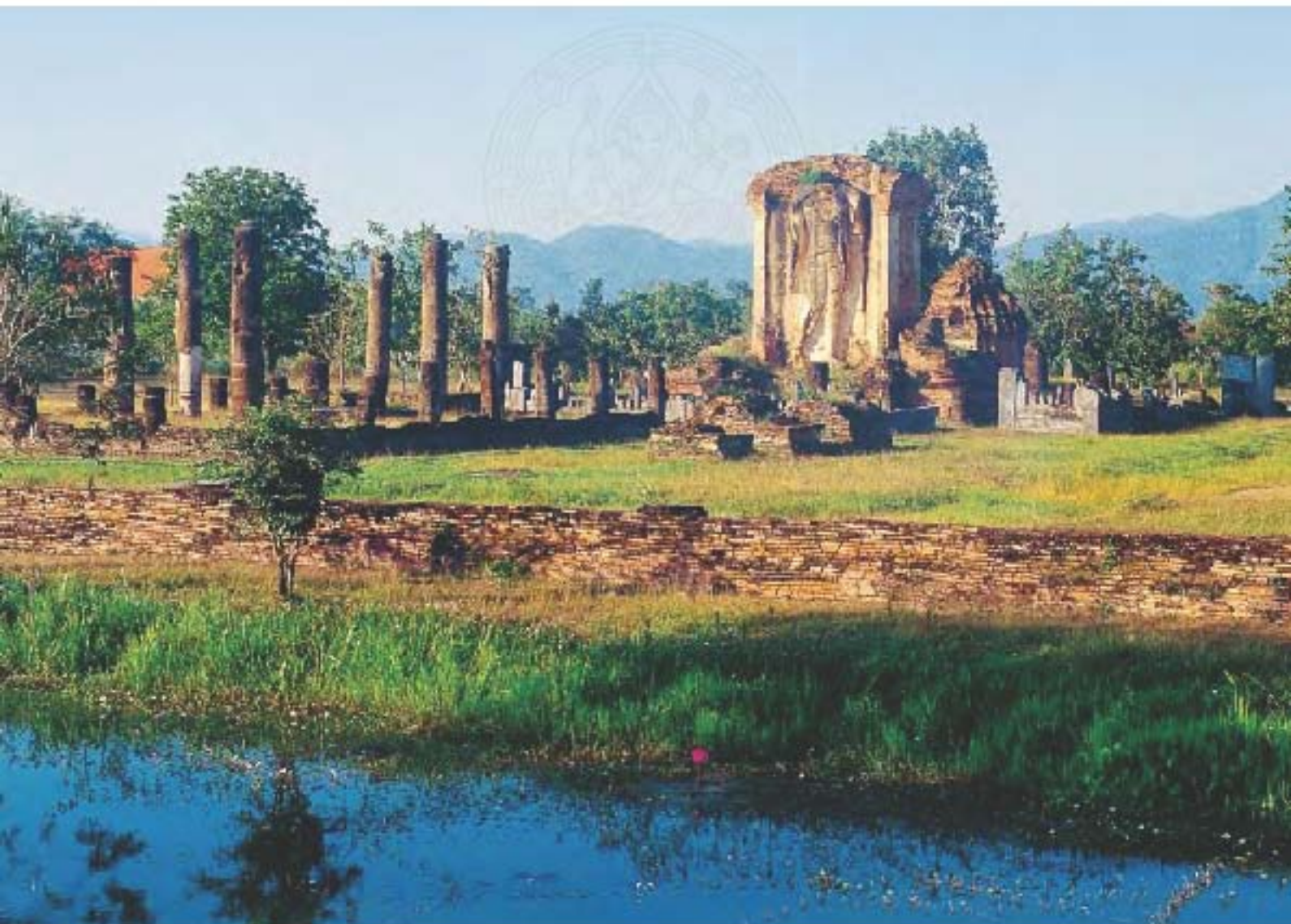
๕. งานด้านจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้แก่ จัดนิทรรศการบอมน้ำลึก ๑๐๐ ปี แห่งการสวรรคต รัชกาลที่ ๕ "ร้อยเรื่องเล่าพระพุทธเจ้าหลวง" ระหว่างวันที่ ๒๓ ตุลาคม - ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

๖. งานเครือข่าย ได้แก่ การจัดสัมมนา เรื่อง "การบริหารจัดการทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมของชาติกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น" ระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ โรงแรมแอมบาสเคอร์ ซิตี้ จอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

สำนักศิลปากรที่ ๒ สุโขทัย

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดสุโขทัย มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๖ จังหวัด คือ สุโขทัย พิษณุโลก ตาก อุตรดิตถ์ พิจิตร และกำแพงเพชร มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รวมกำแพง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สวรรคต รมายก พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระพุทธชินราช

อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. งานโบราณคดี ได้แก่

การอนุรักษ์และพัฒนาพระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก เช่น ชุมนุมชุกแต่งทางโบราณคดีวัดศรีสุทนต์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก และงานศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมพร้อมจัดทำและติดตั้งป้ายคำบรรยายโบราณสถานพระราชวังจันทน์

การสำรวจชุมชนโบราณในเขตจังหวัดตากเพื่อการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งเมืองจตุต

การศึกษารูปแบบและเทคนิคแหล่งเตาเผาปูนโบราณบ้านวังตามบ ตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

การชุกค้นทางโบราณคดีเพื่อศึกษาพัฒนาการกำแพงเมืองเมืองพิษณุ ตำบลในเมือง อำเภอพิษณุ จังหวัดอุตรดิตถ์

งานชุกค้นชุกแต่งโบราณสถาน วัดศรีสุทนต์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

๒. งานอนุรักษ์โบราณสถาน ได้แก่

การอนุรักษ์และพัฒนาพระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก เช่น ก่อสร้างถนนหินเพื่อรองรับการโยกย้ายสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ ๑๑ (พิษณุโลก)

การบูรณะกำแพงเมืองพิษณุโลก บริเวณวัดโพธิญาณ ตำบลหัวรอ อำเภอเมืองพิษณุโลก บูรณะวัดวิหารทอง และก่อสร้างอาคารศูนย์ประวัติศาสตร์

การบูรณปฏิสังขรณ์วิหารวัดทุ่งเนินพะยอม ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

๓. งานบำรุงรักษาโบราณสถาน เช่น

บำรุงรักษาทำความสะอาดโบราณสถานที่ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาแล้วในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๖ จังหวัด

๔. งานส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเพื่อสร้างเครือข่ายไม การอนุรักษ์ เช่น

โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส.มศ.) โครงการทดลองนำร่องการบริหารจัดการมรดกทางศิลปวัฒนธรรมสู่เขตพื้นที่ และโครงการดูแลทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมของชาติในความรับผิดชอบของพระสังฆาธิการ

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้แก่

การฟื้นฟูคูเมือง กำแพงเมืองสุโขทัย ปรับปรุงภูมิทัศน์คูเมือง กำแพงเมือง ปรับปรุงช่องทางเข้า (INLET) และก่อสร้างรั้วโดยรอบพื้นที่ขึ้นใน การบรรยายทางวิชาการแก่นักเรียนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และการอบรมยุวมัคคุเทศก์

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ได้แก่

การจัดพิมพ์หนังสือบำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร การบรรยายทางวิชาการแก่นักเรียนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย การจัดกิจกรรมเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ การจัดการนิทรรศการชั่วคราว และการปรับปรุงอาคารศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ได้แก่

การบูรณะโบราณสถานวัดคงอ้อย การติดตั้งไฟส่องสว่างโบราณสถาน จัดนิทรรศการเคลื่อนที่สู่สถานศึกษา กิจกรรมค่ายส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเยาวชนเพื่อการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมพิเศษเนื่องในวันสำคัญและเทศกาลประจำปีของไทย การแสดงพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะตลอดปี การเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมแก่เด็กพิการและผู้ด้อยโอกาส การอบรมอาสาสมัครยุวมัคคุเทศก์ การพัฒนาศึกษากาพบุคลลากร เป็นต้น

ผลงานสำคัญด้านการพิพิธภัณฑน์ ได้แก่

๑. โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในเขตรับผิดชอบ
๒. โครงการเสริมสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเป็นแหล่งเรียนรู้
๓. โครงการครอบครัวยุชสัมพันธ์เที่ยวพิพิธภัณฑน์วันอาทิตย์

สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดน่าน มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัด คือ ลำปาง พะเยา แพร่ และน่าน มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พะเยา

ผลงานสำคัญปีงบประมาณ ๒๕๕๓

ด้านโบราณคดี

๑. โครงการศึกษาแหล่งผลิตเครื่องมือหินในเขตอำเภอเวียงสา อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และการกระจายตัวของเครื่องมือหินในพื้นที่จังหวัดน่าน

เป็นการศึกษาแหล่งผลิตเครื่องมือหิน ทำเลที่ตั้ง วัสดุหินที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนการกระจายตัวของเครื่องมือหินในพื้นที่จังหวัดน่าน มีการศึกษาเปรียบเทียบกับแหล่งผลิตเครื่องมือหินที่สำคัญอื่นๆ ในประเทศไทย

๒. โครงการขุดค้นศึกษาถ้ำงูดำงูตา ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

เป็นโครงการที่เกิดความร่วมมือระหว่างสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน และเทศบาลนครลำปาง ได้จัดงบประมาณเพื่อการขุดค้นศึกษาถ้ำงูดำงูตาขึ้น โดยให้สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน เป็นผู้ดำเนินการ

ด้านการสร้างเครือข่ายและบูรณาการ

๑. โครงการศึกษาและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านนาตอง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๑ สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ได้ร่วมกับศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (สพพ.) และประชาชนบ้านนาตองดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณถ้ำปูปิ่นตพมิกายในบ้านนาตอง จากการขุดค้นพบว่าบริเวณถ้ำมีหลักฐานของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๕๓ สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ได้ประสานกับประชาชนบ้านนาตองและร่วมกับจัดทำโครงการศึกษาและจัดตั้งพิพิธภัณฑ์บ้านนาตองขึ้น โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ได้เข้ามาดำเนินการต่อ เนื่องจากสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน เพื่อมุ่งเน้นให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่ประชาชนบ้านนาตองสามารถดูแลได้ด้วยตนเอง

๒. โครงการศึกษาเอกสารภาพถ่ายโบราณเพื่อส่งเสริมงานหัตถกรรมทอผ้าเมืองน่าน

เป็นโครงการที่เน้นนำองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดลายผ้าทอมือโบราณในจังหวัดน่านเผยแพร่ให้แก่กลุ่มทอผ้า เพื่อให้มีการสืบสานงานหัตถกรรม และส่งเสริมให้กลุ่มทอผ้าได้มีรายได้เพิ่มจากการทอผ้า

พระพุทธรูป ไม้แกะสลัก ศิลปะล้านนา

ด้านอนุรักษ์โบราณสถาน

๑. โครงการบูรณะวิหารวัดศรีรองเมือง ตำบลสนท้อย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

วิหารวัดศรีรองเมือง เป็นวิหารที่มีสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ มีความสวยงามโดดเด่นในงานไม้แกะสลัก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒. โครงการบูรณะพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

โครงการบูรณะพระธาตุลำปางหลวง เป็นโครงการต่อเนื่องจากปีงบประมาณ ๒๕๕๒ และนับว่าเป็นการอนุรักษ์โบราณสถานที่เป็นโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนทางโบราณคดี

๓. โครงการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์วัดสธาราศ ตำบลโนเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน (จบอุทกพนุ)

เจดีย์วัดสธาราศสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างในสมัยเจ้าสุมนเทวราชเป็นผู้ครองนครน่าน ซึ่งพระองค์ทรงย้ายตัวเมืองน่านจากที่ตั้งเดิมไปยังบริเวณคางพระเนตรช้างหรือที่เรียกขานกันว่า เวียงเหนือ เมื่อจุลศักราช ๑๑๗๘ (พ.ศ. ๒๓๕๙) วัดสธาราศถือเป็นวัดหลวงกลางเวียงเหนือ จึงอาจจะสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกับการย้ายเมืองน่านก็เป็นได้ หลักฐานจากพงศาวดารฉบับที่กล่าวถึงเจ้าสุมนเทวราชมีรับสั่งให้มีการสร้างวัดขึ้นที่เวียงเหนือ ในจุลศักราช ๑๑๘๐ (พ.ศ. ๒๓๖๑) หากแต่ไม่ได้ระบุชื่อวัดที่สร้าง

๔. โครงการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานภายในวัดโหลหิน (จบอุทกพนุ)

วัดโหลหินเป็นวัดที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเชียงตุง มีคุณค่าทางศิลปกรรมมาก โดยเฉพาะสลักลายที่ประดับบนวิหารหลังเล็ก ตามประวัติกล่าวว่า วัดแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อ จ.ศ. ๑๐๔๕ (พ.ศ. ๒๒๒๖) ส่วนพระอุโบสถสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔

ด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

๑. กิจกรรมเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ

จัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้สึกสนุกในการเรียนรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน โดยเน้นกิจกรรมส่งเสริมการแสดงออกให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรม

๒. กิจกรรมพิพิธภัณฑ์สัญจร

นำนิทรรศการเคลื่อนที่ไปจัดตามสถานศึกษา สถานที่ราชการและชุมชนท้องถิ่นในทุกอำเภอของจังหวัดน่าน เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ห่างไกลได้มีโอกาสเรียนรู้ประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน รวมทั้งกระตุ้นให้สถานศึกษานำเด็กและเยาวชนมาทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน

ด้านจดหมายเหตุ

๑. โครงการรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ เป็นโครงการเพื่อเก็บรวบรวมเอกสารที่มีคุณค่าไว้เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและของชาติ ให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้าอ้างอิง

๒. โครงการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานจดหมายเหตุ

๓. บันทึกเหตุการณ์สำคัญ

สำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และแม่ฮ่องสอน มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ตรีภุมไชย ลำพูน หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. งานโบราณคดี

- ๑.๑ งานสำรวจรวบรวมข้อมูลศึกษาวัดร้างเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๒ งานสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในพื้นที่คอยสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๓ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดแสงจันทร์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๔ งานขุดค้นขุดแต่งวัดฤาษีชีวะ กะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๕ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดหมื่นพริก อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- ๑.๖ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดป่าซางน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๑.๗ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดตาคูกุด อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๑.๘ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดคงสัก อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๑.๙ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดเวียงขามเก่า อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๑.๑๐ งานขุดค้นขุดแต่งโบราณสถานวัดเมืองปอน (ร้าง) อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๑.๑๑ งานขุดค้นขุดแต่งกำแพงเมืองฝ้ายแสน ระยะเวลาที่ ๑ และ ๒ อำเภอฝ้าย จังหวัดเชียงราย

๒. งานอนุรักษ์โบราณสถาน

- ๒.๑ งานบูรณะพระธาตุคอยสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๒ งานปรับปรุงเสถียรภาพลาดหินเชิงเขาคอยสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๓ งานบูรณะวัดปราสาท อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๔ งานบูรณะวัดสิทธิทรงธรรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๕ งานบูรณะโบราณสถานวัดแสงจันทร์ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๖ งานบูรณะโบราณสถานวัดแสนแฉี่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๗ งานบูรณะโบราณสถานวัดคัมภีร์ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๘ งานบูรณะโบราณสถานวัดหนองไม้ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๙ งานบูรณะโบราณสถานวัดประตูปญาเจ็ย อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒.๑๐ งานบูรณะโบราณสถานวัดกู่เหลี่ยม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

งานบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน วัดเวียงขามเก่า อำเภอแม่สรวย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

งานบูรณะเจดีย์วัดเมืองปอน (ร้าง) อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- ๒.๑๑ งานบูรณะโบราณสถานวัดสันมะโก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๒.๑๒ งานบูรณะโบราณสถานวัดคู่อำ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
- ๒.๑๓ งานบูรณะโบราณสถานวัดกุ่มนายเก๋ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
- ๒.๑๔ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดพระยืน อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
- ๒.๑๕ โครงการบูรณะกำแพงเมืองเชียงแสน ระยะเวลาที่ ๑ และ ๒ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
- ๒.๑๖ งานบูรณะโบราณสถานวัดธาตุเขี้ยว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
- ๒.๑๗ งานบูรณะโบราณสถานวัดปากกล้วย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
- ๒.๑๘ งานบูรณะเจดีย์วัด เมืองปอน (ร้าง) อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๒.๑๙ งานบูรณะโบราณสถานวัดปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๒.๒๐ โครงการสำรวจ ซึ้นทะเบียนโบราณสถานในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

๓. งานบำรุงรักษาโบราณสถาน

บำรุงรักษาองค์ความสะอาดโบราณสถานที่ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาแล้ว ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัด

๔. งานส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเพื่อสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์

๔.๑ โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อสมท.) ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัด

๔.๒ โครงการเรียนรู้ร่วมกัน อำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๕. งานพิพิธภัณฑ์

- ๕.๑ โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในเขตรับผิดชอบ ๔ จังหวัด
- ๕.๒ โครงการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมแก่เด็กพิการและผู้ด้อยโอกาส
- ๕.๓ โครงการจัดกิจกรรมเนื่องในวันเด็กแห่งชาติ
- ๕.๔ โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากร
- ๕.๕ โครงการเสริมสร้างให้พิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งเรียนรู้

สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๖ จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม เลย หนองคาย หนองบัวลำภู และอุดรธานี มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อุดรธานี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขอนแก่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง อุดรธานี

ผลงานสำคัญปีงบประมาณ ๒๕๕๓

สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น

๑. โครงการอบรมทบทวน อสมศ. จังหวัดมหาสารคาม ปีงบประมาณ ๒๕๕๓ จัดขึ้นในวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๕๓ ณ โรงแรมวสุ อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม
๒. โครงการกิจกรรมปฏิบัติงานของ อสมศ. ที่จัดตั้ง ๖ จังหวัด
๓. โครงการวันอนุรักษ์มรดกไทย จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ สิมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
๔. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณโพนเมือง บ้านนาโพธิ์ ตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
๕. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูผามาศ หนองบัวลำภู ตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
๖. โครงการศึกษาแหล่งโบราณคดีและโบราณสถานเมืองโบราณเวียงคุก อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
๗. โครงการบำรุงรักษาโบราณสถาน
๘. โครงการสำรวจออกแบบเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น เป้าหมาย ๖ แห่ง
๙. โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถาน รวบรวมข้อมูลโบราณสถานเบื้องต้น จำนวน ๑๑ แห่ง ทำแผนผังโบราณสถานเพื่อเตรียมการนำเสนอประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จำนวน ๖ แห่ง
๑๐. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาสำนักสงฆ์โพนทอง-หนองแวง (ระยะที่ ๑) บ้านท่ม หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านท่ม อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
๑๑. โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมสู่เยาวชนคนพิการและผู้ด้อยโอกาสประจำปี ๒๕๕๓ กิจกรรมอบรมการสร้างของที่ระลึกโบราณวัตถุ โบราณสถานด้วยเรซินและหินทราย จัดอบรม วันที่ ๒๘ - ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น
๑๒. โครงการส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้บ้านนาคำน้อย กู่ประกายชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

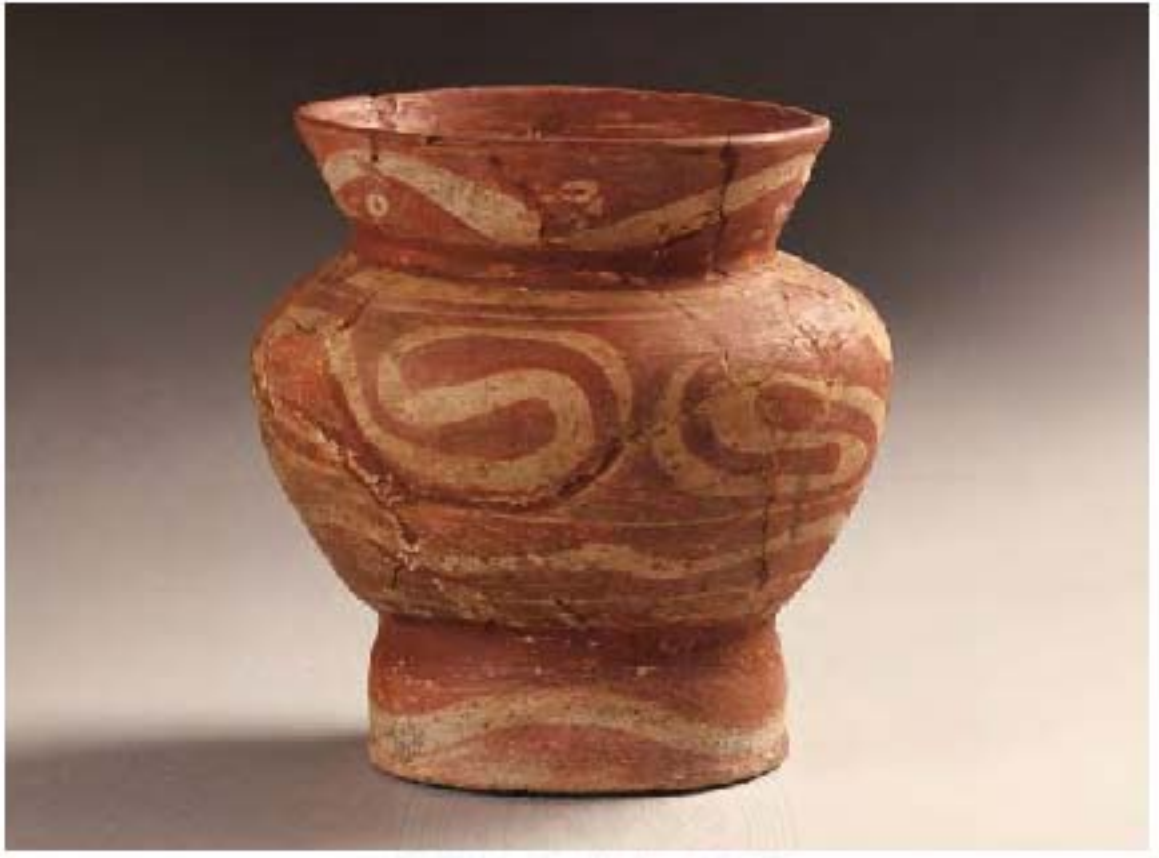
นอกจากนี้ สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น ยังมีการจัดที่ได้รับมอบหมายพิเศษจากหน่วยงานอื่น คือ โครงการซ่อมแซมหลังคาวัดไชยศรี ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

๑. โครงการปรับปรุงการให้บริการผู้เข้าชมเป็นแหล่งเรียนรู้มาตรฐานและแหล่งท่องเที่ยวสากล
๒. โครงการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ณ สถานศึกษาในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดใกล้เคียง จำนวน ๑๐ แห่ง
๓. โครงการค่ายเยาวชนพิทักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท
๔. โครงการอบรมศิลปวัฒนธรรมสำหรับบุคคลทั่วไป จัดขึ้น ณ อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท วันที่ ๒๕ - ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๓
๕. โครงการจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ณ อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
๖. โครงการอำนวยความสะดวกและบำรุงรักษาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท
๗. โครงการพัฒนาบุคลากรเพื่อเตรียมความพร้อมผู้เข้าชมเป็นมรดกโลก ปีงบประมาณ ๒๕๕๓
  - เรื่อง การรักษาความปลอดภัยในสถานที่ราชการ วันที่ ๑๗ - ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๓
  - เรื่อง การศึกษาเพื่อถ่ายทอดข้อมูล แหล่งเรียนรู้ภูพระบาทสู่มรดกโลก วันที่ ๒๕ - ๒๖ มีนาคม ๒๕๕๓ ณ อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น

๑. โครงการจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติ จัดขึ้นวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๓ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น
๒. โครงการปรับปรุงระบบทะเบียนโบราณวัตถุ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓
๓. โครงการจัดเก็บโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุชั่วคราวเพื่อการปรับปรุงการจัดแสดง
๔. โครงการเผยแพร่วิสัยทัศน์นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่นสู่สถานศึกษา
๕. โครงการอนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น โใบเสมอได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐๐ รายการ
๖. โครงการพัฒนาบุคลากร "ฝึกอบรมการใช้ภาษาต่างประเทศในงานบริการนำชม"
๗. โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุในเขตพื้นที่รับผิดชอบ จัดทำทะเบียนโบราณวัตถุภายในจังหวัดหนองคายและจังหวัดหนองบัวลำภู จำนวนทั้งสิ้น ๖๐ ชิ้น/๑๗ วัน
๘. โครงการส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้บ้านนาค้ำบ่อ คุ้มประภายี อำเภอไม้พอง จังหวัดขอนแก่น
๙. โครงการเสวนาสืบค้นองค์ความรู้ศิลปะทวารวดี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
๑๐. โครงการจ้างเหมาสถานบันการศึกษาเพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ๑๖ กลุ่ม
๑๑. โครงการปรับปรุงระบบสุขาภิบาลพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น
๑๒. โครงการปรับปรุงอาคารและจัดแสดงพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขอนแก่น (ต่อเนื่อง)

ภาชนะดินเผาสีน้ำตาล สลักก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมบ้านเชียง

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง

๑. โครงการนิทรรศการฉลองทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุดรธานี
๒. โครงการกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ณ บริเวณพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
๓. โครงการนิทรรศการวันอนุรักษ์มรดกไทย
๔. โครงการอบรมเครือข่ายวัฒนธรรมมรดกโลกบ้านเชียงให้แก่ครู อาจารย์และผู้นำชุมชนในพื้นที่แหล่งมรดกโลกบ้านเชียง
๕. โครงการเนื่องในโอกาสวันพิพิธภัณฑ์ไทย ๑๙ กันยายน ๒๕๕๓
๖. โครงการเปิดโลกทัศน์และพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในแหล่งเรียนรู้ของสำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น
๗. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพ และพัฒนาบุคลากรในด้านการรักษาความปลอดภัยของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น

โครงการ/ภารกิจพิเศษ

๑. โครงการเปิดอาคารจัดแสดงหลังใหม่ "อาคารกัลยาณิวัฒนา"
๒. โครงการเฉลิมฉลองมรดกโลกบ้านเชียง ประจำปี ๒๕๕๓
๓. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้เรื่อง ป้าย ในพื้นที่แหล่งมรดกโลกบ้านเชียง
๔. โครงการจัดทำป้ายในพื้นที่แหล่งมรดกโลกบ้านเชียง

สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด คือ ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ สกลนคร และนครพนม มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นครพนม

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

งานศึกษาทางโบราณคดีเพื่อสร้างองค์ความรู้และการปกป้องคุ้มครอง สืบพอสืบสาน

งานศึกษาทางโบราณคดีมุ่งเน้นการสำรวจทั้งเพื่อขึ้นทะเบียนโบราณสถาน งานสำรวจแหล่งที่ต้องถึงค้นพบและแจ้งมายังหน่วยงาน ซึ่งนอกจากจะเป็นงานสร้างฐานข้อมูลอันถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการสร้างองค์ความรู้แล้ว ยังนำความรู้ดังกล่าวมาใช้เป็นฐานในการสำรวจ วิเคราะห์และพิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีในงานชีวะรังแนวเขต การให้สัมปทานปิโตรเลียม และการขอใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐและสาธารณประโยชน์ จึงกล่าวได้ว่างานศึกษาทางโบราณคดีเป็นงานหลักพื้นฐานที่สำคัญในการก้าวไปสู่ภารกิจขั้นต่อไป คืองานบูรณะและเผยแพร่ความรู้สู่ทุกกลุ่มเป้าหมาย

งานบูรณะและปรับภูมิทัศน์โบราณสถาน

การบูรณะโบราณสถานให้มั่นคง และปรับภูมิทัศน์โดยรอบให้สวยงามเหมาะสมกับความเป็นโบราณสถาน เป็นงานที่สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ดให้ความสำคัญและดำเนินการสืบเนื่องตอมาเช่นกัน ที่สำคัญเช่นงานบูรณะสิม บ้านหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นสิมอีสานแบบอิทธิพลช่างญวนที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในเขตอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่สะท้อนเอกลักษณ์ความพอเพียง เรียบง่าย และแบบนิยมแห่งยุคสมัยที่มุ่งหลังศาคด้วยไม้แป้นเกล็ด ปูพื้นด้วยกระเบื้องพิมพ์ลาย และทำประตูหน้าต่างแบบซุ้มโค้ง รวมถึงงานปรับภูมิทัศน์ให้โบราณสถานมีความสวยงามโดดเด่นด้วยการปรับปรุงลานรอบพระธาตุจำปา อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม ตลอดจนถึงการจัดทำไฟส่องสว่างให้องค์พระธาตุสวยงามโดดเด่นในยามค่ำคืน

งานสร้างเครือข่ายและขยายโอกาสสู่เยาวชนพิการ

อีกหนึ่งความภาคภูมิใจของสำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด คือ ภารกิจเสริมสร้างความรู้และขยายโอกาสทางการศึกษาค้นคว้าทางศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชนพิการให้ได้สัมผัสใกล้ชิดกับโบราณสถานผ่านโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในแหล่งเรียนรู้ของกรมศิลปากรแก่เยาวชนผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส ในปี ๒๕๕๓ ได้จัดกิจกรรม ณ โบราณสถานเขตอำเภอเกษตรวิสัย และธวัชบุรี ในวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๓ อันเป็นกิจกรรมที่สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ดดำเนินการต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ ซึ่งได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเยาวชนพิการสามารถเรียนรู้และศึกษาโบราณสถานได้เช่นเดียวกับเยาวชนทั่วไป ไม่เว้นแม้แต่ผู้พิการทางสายตาและสติปัญญา

ลูกบิดและแม่พิมพ์เครื่องประดับ สมัยก่อนประวัติศาสตร์

งานจัดนิทรรศการพิเศษเรื่อง “ช้างเผือก : มงคลที่ดี คู่พระบารมีจากเมืองสุวรรณภูมิ”

พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นปีมหามงคลโรกาส ๖๐ ปี แห่งพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและราชาภิเษก สมรส สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ร้อยเอ็ด จึงได้จัดนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ๒ เมษายน ๒๕๕๓ (เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๓ - มกราคม ๒๕๕๔) เรื่อง “ช้างเผือก : มงคลที่ดี คู่พระบารมีจากเมืองสุวรรณภูมิ” เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ที่ทรงมีช้างเผือกคู่พระบารมีมากถึง ๑๐ เชือก อันแสดงถึงพระบารมีและบุญญาธิการอันสูงส่งที่แผ่ไพศาล มีเป็นที่ประจักษ์แก่พสกนิกรชาวไทย กิจกรรมนี้มีผู้สนใจเข้าชมทั้งสิ้น ๑๖,๑๒๓ คน

**งานกิจกรรมเชิงรุกสู่กลุ่มเป้าหมายวัดและเยาวชนของ
ทอสมุคแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ นครพนม**

โครงการทอสมุคแห่งชาติสู่สถานศึกษาและชุมชน จัดกิจกรรมเคลื่อนที่สู่สถานศึกษา ๖ แห่ง เพื่อประชาสัมพันธ์หน่วยงานให้นักเรียนรู้จักและเข้าใช้บริการทอสมุคแห่งชาติเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้ามากยิ่งขึ้น มีกิจกรรมแนะนำบทบาทภารกิจของทอสมุคฯ และนำการจัดทอสมุคโรงเรียนและจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น การระบายสี การแข่งขันเล่านิทาน การแข่งขันการอ่านเร็ว และเกมการละเล่นอื่นๆ

โครงการสำรวจเอกสารโบราณและสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น เพื่อรวบรวมเอกสารโบราณที่เก็บรักษาอยู่ที่วัดในท้องถิ่น และใช้เป็นโอกาสในการให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์เบื้องต้นแก่ผู้ครอบครองและประชาชนทั่วไป ตลอดจนจบถึงการขอรับมอบเอกสารโบราณเพื่อเก็บรักษาในทอสมุคฯ ต่อไป โดยปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ได้ดำเนินการสำรวจวัดในเขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม จำนวน ๑๐ วัด

งานด้านจดหมายเหตุแห่งชาติ

๑. โครงการรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ ดำเนินการรับมอบเอกสารจากส่วนราชการ รวมทั้งบรรยายให้คำแนะนำการส่งมอบและการทำลายหนังสือราชการ ในจังหวัดอุบลราชธานี และบุรีรัมย์
๒. โครงการประเมินคุณค่าและจัดหมวดหมู่เอกสาร
๓. โครงการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานจดหมายเหตุ
๔. โครงการวัฒนธรรมการกินอยู่แบบไทย หัวใจเศรษฐกิจพอเพียง

งานด้านเครือข่าย/การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น ชุมชน ประชาชน

๑. โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ (อสมศ.)
๒. โครงการสืบค้าและบริการทางวัฒนธรรม "สืบชีวิต แหล่งผลิตทองมโหรีที่มาจากองค์ความรู้ วัฒนธรรมสำริดสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน"
๓. โครงการวันอนุรักษ์มรดกไทย
๔. โครงการเครือข่ายมรดกทางศิลปวัฒนธรรม (โครงการร่วมตัวช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งมรดกพระยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในพื้นที่ตอนบนของจังหวัดอุบลราชธานี และตอนล่างของจังหวัดสุโขทัย)
๕. โครงการบริหารจัดการทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย นครราชสีมา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย นครราชสีมา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มหาวิทยาลัย นครราชสีมา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สุรินทร์ ทอสมุศแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. งานด้านบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน

ดำเนินโครงการบำรุงรักษาโบราณสถาน ประกอบด้วยกิจกรรมย่อยดังนี้

อุทยานประวัติศาสตร์ พิมาย

สำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถาน จำนวน ๑๐ แห่ง สำรวจปึกหมุดเขตที่ดินโบราณสถาน จำนวน ๖ แห่ง ซึ่ระวังแนวเขตที่ดินโบราณสถาน จำนวน ๑๐๐ แห่ง สำรวจที่หลวง (บสส.) โบราณสถานเมืองเสมา เพื่อขอหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จำนวน ๑ แห่ง บำรุงรักษาโบราณสถาน จำนวน ๗๒ แห่ง กิจกรรมซ่อมบำรุงรักษาอาคารและสิ่งปลูกสร้างในเขตโบราณสถาน จำนวน ๖ แห่ง กิจกรรมจัดพิมพ์หนังสือและแผ่นพับนำชมโบราณสถาน จำนวน ๖ แห่ง จัดทำผลิตภัณฑ์โบราณสถานต้นแบบเป็นของที่ระลึก จำนวน ๑ รายการ จัดประชุมสัมมนาสื่อมวลชนและผู้นำชมชมเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน จำนวน ๑ ครั้ง บูรณะปราสาทพนง ตำบลปราสาทพนง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ชุกแด่งปรางค์บ้านปรางค์ ตำบลบ้านปรางค์ อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา ชุกแด่งปราสาทมีชัย ตำบลช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ บูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์ริมวัดคอนสวรรค์ อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ สำรวจเพื่อออกแบบบูรณะโบราณสถาน จำนวน ๖ แห่ง สำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี จำนวน ๖ แหล่ง สึกษาวิจัยแหล่งโบราณคดีในเขตอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา ระยะที่ ๒ สึกษาวิจัยแหล่งโบราณคดีในเขตพื้นที่สูง (แหล่งถ้ำ) จังหวัดชัยภูมิ เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา วันอนุรักษ์มรดกไทย ๒ เมษายน ๒๕๕๓ คูแลร์รักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมโดย อสมศ.

๒. กิจกรรมพิเศษตามนโยบายกรมศิลปากร

๒.๑ โครงการปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

๒.๒ โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่บุคลากรของหน่วยงาน

๓. งานด้านอุทยานประวัติศาสตร์

อุทยานประวัติศาสตร์ในพื้นทีรับผิดชอบ ๒ แห่ง จัดกิจกรรมและโครงการดังนี้

โครงการนำชมอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โครงการอบรมให้ความรู้แก่ส่วนราชการ เอกชนในท้องถิ่น บัณฑิตและนักศึกษา โครงการสังคีตวัฒนธรรม โครงการจัดพิมพ์แผนที่แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน กิจกรรมอำนวยความสะดวกและบำรุงรักษาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ โครงการปรับปรุงการจัดแสดงศูนย์ข้อมูลอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โครงการบรรยายทางวิชาการในพื้นทีอุทยานประวัติศาสตร์ จัดนิทรรศการชั่วคราววันอนุรักษ์มรดกไทย โครงการวันเด็กแห่งชาติ กิจกรรมอำนวยความสะดวกและบำรุงรักษาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ โครงการชุกค้นแบบค้นดินโบราณระหว่างปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ โครงการชุกค้นแหล่งโบราณคดี โศภนบุรี บ้านโคกตาพนม ตำบลสาาง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

๔. งานด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในพื้นทีรับผิดชอบ ได้จัดโครงการและกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ โครงการอบรมครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โครงการพิพิธภัณฑ์สัญจรสู่สถานศึกษา โครงการปรับปรุงห้องสมุดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิมาย โครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โครงการอบรมยุวชนพิพิธภัณฑ์ โครงการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในครอบครองของวัดและเอกชน โครงการอบรมยุวมัคคุเทศก์ บำรุงรักษาภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวก

๕. งานหอสมุดแห่งชาติ

การสำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณ โครงการหอสมุดแห่งชาติสู่สถานศึกษาและชุมชน การอบรม การซ่อมหนังสือ โครงการวันเด็กแห่งชาติ โครงการหนังสือพระราช การแปลเอกสารโบราณ การซ่อมบำรุงหนังสือหายาก การจัดทำมาตรฐานการให้บริการของหอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค

สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด คือ สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สตูล หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยะลา หอสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก สงขลา หอสมุดแห่งชาติวัดคอบรัก สงขลา หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา มีผลงานสำคัญดังนี้

งานด้านวิชาการโบราณคดี

โครงการขุดขุดการขุดค้น
เพิงศพป่าโต๊ะโระ ตำบลควนโดน
อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

ตัวอย่างภาชนะดินเผาที่พบร่วมกับ
โครงการขุดค้นมนุษย์ในหลุมฝังศพ
ที่แหล่งโบราณคดีเพิงศพป่าโต๊ะโระ
ตำบลควนโดน อำเภอควนโดน
จังหวัดสตูล

ตัวอย่างลูกปัดชนิดต่างๆ ที่พบร่วมกับโครง
กระดูกมนุษย์ในหลุมฝังศพ ที่แหล่งโบราณคดี
เพิงศพป่าโต๊ะโระ ตำบลควนโดน
อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

โครงการศึกษาการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์และแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในเขตจังหวัดสงขลาและสตูล ระยะที่ ๒ เป็นการสำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์และการขุดตรวจ สืบค้นแหล่งโบราณคดี ดังนี้

๑. ชุดตรวจสอบแหล่งโบราณคดีถ้ำเพิง ตำบลสุทหา อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นตัวแทนการศึกษาแบบแผนการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีพสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดสงขลา
๒. ชุดตรวจสอบแหล่งโบราณคดีทวดตาพวย ตำบลเขาแดง อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นตัวแทนการศึกษาแบบแผนการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีพสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในจังหวัดสงขลา
๓. ชุดตรวจสอบแหล่งโบราณคดีเพิงมาป่าโต๊ะโร๊ะ ตำบลควนโคก อำเภอควนโคก จังหวัดสตูล เพื่อเป็นตัวแทนการศึกษาแบบแผนการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีพสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในจังหวัดสตูล

การประชุมประชาคมโครงการอนุรักษ์โบราณสถานวัดชะแล้ ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ตามโครงการเครือข่ายมรดกศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากร เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำรงรักษาและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ วันพฤหัสบดีที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ อาคารอำนวยการวัดชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา

การประชุมสัมมนา เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรศิลปวัฒนธรรมของชาติ กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตภาคใต้ ระหว่างวันที่ ๑๖ - ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ ห้องทานตะวัน โรงแรมทาศใหญ่ พาราไดซ์ อำเภอทาศใหญ่ จังหวัดสงขลา

โครงการอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อสมศ.)

งานด้านอนุรักษ์โบราณสถาน

ผลงานที่ดำเนินการแล้วเสร็จปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓

๑. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กิจกรรมงานบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์วัดเจดีย์งาม ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
๒. โครงการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดมิ่งมิมาวาส ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กิจกรรมงานบูรณะหมู่กุฏิไม้ทรงไทย
๓. โครงการบำรุงรักษาโบราณสถานในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา
๔. โครงการสำรวจเพื่อการออกแบบบูรณะโบราณสถานในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา

งานบูรณะหมู่กุฏิไม้ทรงไทยวัดมิ่งมิมาวาส ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

งานบูรณะวัดเด็สงาม (บูรณะเจดีย์และปรับปรุงภูมิทัศน์) ตำบลบ่อตรุ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

งานด้านจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา

๑. โครงการรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้
เน้นจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุงและจังหวัดนครศรีธรรมราช
๒. การอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุประเภทลายลักษณ์ ชุมนวลลขุมพร เรื่อง ประกาศสวรรคต
ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. โครงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานจดหมายเหตุ
  - โครงการเผยแพร่เอกสารจดหมายเหตุฯ สู่อ่านศึกษา
  - โครงการจัดนิทรรศการโดยนำเอกสารจดหมายเหตุเผยแพร่สู่สาธารณชน เรื่อง สงขลา
ได้รับพระบารมี
  - โครงการจัดนิทรรศการเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย จังหวัดสงขลา ประจำปี ๒๕๕๓ เรื่อง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบิดาแห่งการอนุรักษ์
  - โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เนื่องในโอกาสวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๓

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยะลา

โครงการรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์จัดประชุมสัมมนา เรื่อง "การสังฆมณฑลเอกสารประวัติศาสตร์
และกรรมทำलयข้อมูลข่าวสารของราชการที่ไม่คุ้มครอง"

สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช ชุมพร สุราษฎร์ธานี และพัทลุง มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ใชยา สุราษฎร์ธานี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ชุมพร หอจดหมายเหตุศูนย์กรมตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช

ผลงานสำคัญในปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. งานด้านค้นคว้าวิจัยทางโบราณคดี

มุ่งเน้นการวิจัย พัฒนาระบบข้อมูลและองค์ความรู้ทางโบราณคดีในคาบสมุทรสาธู พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม และยังเป็นหน่วยบูรณาการแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันทรัพยากรองค์ความรู้ ฯลฯ โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ได้ดำเนินโครงการและงานสำคัญ ได้แก่

๑. สำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์พื้นที่ภาคใต้ตอนบน จำนวน ๑๑๒ แห่ง ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. ศึกษาความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมท้องถิ่นสมัยอดีตถึงปัจจุบันเพื่อพัฒนาระบบข้อมูลวัฒนธรรมและอารยธรรมโบราณในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงและคาบสมุทรสาธู ปรับปรุงข้อมูลแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย จำนวน ๘,๖๙๓ แห่ง ดำเนินการสำรวจในประเทศ สปป.ลาว ค้นพบร่องรอยถนนโบราณไปยังปราสาทวัตภู เป็นต้น

๓. ผลิตเอกสารทางวิชาการเรื่อง เมืองโบราณพระเวียง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่อง ข้อมูลใหม่จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีจังหวัดชุมพร เรื่อง โบราณคดี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๒ ทศวรรษงานโบราณคดีสำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช

๔. ผลิตเอกสารเผยแพร่เรื่อง การศึกษาพัฒนาการและการกระจายตัวของชุมชนโบราณในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้ยังสนับสนุนการปฏิบัติงานค้าวิชาการ และการเผยแพร่ต่อหน่วยงานย่อยในสังกัดสำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช และหน่วยราชการภายนอก

ประติมากรรมสำริด ศิลปะศรีวิชัย

๒. งานบูรณะซ่อมแซมคูแลร์กษาและการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

๒.๑ งานบูรณะซ่อมแซมโบราณสถาน

ดำเนินโครงการบูรณะโบราณสถาน และโบราณวัตถุในพื้นที่รับผิดชอบรวม ๖ แห่ง ดังนี้

โบราณสถานเขาศรีวิชัย อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี กำแพงเมืองนครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปรับปรุงศูนย์ข้อมูลโบราณสถานเขาศา อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เจดีย์ควนชะลิก อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พระพุทธรูปปั้นเขาลำปะ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช พระธาตุมุขลิบทร์ อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร

๒.๒ งานคูแลร์กษาโบราณสถาน

ดำเนินการคูแลร์กษา ทำความสะอาด โบราณสถานในพื้นที่รับผิดชอบรวม ๖ แห่ง ดังนี้

กำแพงเมืองนครศรีธรรมราช และเจดีย์วัดท้ายโคตร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ฐานพระสยามกวนาณ และพระวิหารสูง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โบราณสถานตุมปึง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช โบราณสถานเขาพระนารายณ์ (เขาศรีวิชัย) อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒.๓ งานขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

จัดทำผังบริเวณโบราณสถานเพื่อประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานรวม ๖ แห่ง ดังนี้

โบราณสถานเจดีย์ชัยภังค์ โบราณสถานหอพระสิหิงค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โบราณสถานวัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร และโบราณสถานวัดจำปา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โบราณสถานเจดีย์แหลมสอ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โบราณสถานวัดสะทังชายทะเล อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง

๓. งานด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

มีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอยู่ในการกำกับดูแล ๓ แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ไชยา และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ชุมพร โดยในปีงบประมาณที่ผ่านมาได้ดำเนินการต่างๆ อาทิ สำรวจขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในความครอบครองของวัด และเอกชน จำนวน ๖๐ รายการ จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ วันอนุรักษ์มรดกไทย โครงการพิพิธภัณฑ์สัญจรสู่สถานศึกษา กิจกรรมโครงการครอบครัวสุขสันต์ โครงการวันพิพิธภัณฑ์ไทย และโครงการจัดทำแผนแม่บทปรับปรุงการจัดแสดงนิทรรศการถาวร ทั้งนี้รวมยอดผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓ แห่ง เกือบ ๒๐๐,๐๐๐ คน ตลอดปี

๔. งานด้านเอกสารหนังสือ

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ทอสมุทแห่งชาตินครศรีธรรมราช ได้ดำเนินงานบริการเกี่ยวกับการอ่านค้นคว้า การดำเนินงานทางวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์ โครงการทอสมุทเคลื่อนที่ จัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ ส่วนหอจดหมายเหตุนายกรัชมตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นหอจดหมายเหตุเฉพาะบุคคลให้บริการค้นคว้าเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ รวมทั้งมีนิทรรศการหลัก และบริการด้านสารสนเทศศึกษา นิทรรศการถาวรอยู่ระหว่างดำเนินการปรับปรุง

สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต

สำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด คือ ภูเก็ต ระนอง พังงา กระบี่ และ
ตรัง มีหน่วยงานในความดูแลประกอบด้วย ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถาน
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ภูเก็ต หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ ตรัง หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรัง

ผลงานสำคัญในรอบปีงบประมาณ ๒๕๕๓

๑. ด้านโบราณคดี กลุ่มโบราณคดีดำเนินโครงการสำรวจขุดค้นแหล่งโบราณคดีชายฝั่งทะเล
อับคานันโดยขุดค้นแหล่งโบราณคดีปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ทำให้พบข้อมูลสำคัญที่
แสดงว่าปากจั่นน่าจะถูกใช้เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทร ระหว่างฝั่งทะเลอับคานันและอ่าวไทยตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม
ประวัติศาสตร์แล้ว เพราะพบหลักฐานที่ร่วมสมัยกับแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว ได้แก่ ภาชนะดินเผาที่นำ
เข้ามาจากอินเดีย ภาชนะท้องถิ่นในประวัติศาสตร์อันไม่ไกลมากนัก ได้แก่ การเป็นเส้นทางเสด็จฯ ประพาส
หัวเมืองฝั่งทะเลอับคานัน เช่น เมืองระนอง ตะกั่วป่า ภูเก็ต ตรัง ในรัชกาลที่ ๕ และ ๖ ต่างก็ทรงเสด็จฯ จาก
ชุมพรมาทางปากจั่น เพื่อใช้เส้นทางแม่น้ำกระบุรีออกสู่ทะเลอับคานันต่อไป ทั้งนี้ก็เพราะเป็นเส้นทางที่ตัดตรง
เป็นส่วนที่แคบที่สุดของแหลมมลายู และไม่มีภูเขาสูงเป็นอุปสรรคขวางกั้น

สำหรับการขุดค้นทางโบราณคดีในครั้งนี้แม้จะขุดเพียงพื้นที่เล็กๆ แต่ก็พบหลักฐานสนับสนุนว่า
“ปากจั่น-เขาสามแก้ว” เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรที่เก่าที่สุดเส้นหนึ่งและอยู่บนสุดของคาบสมุทรไทย หากนำ
หลักฐานที่พบทั้งจากแหล่งโบราณคดีปากจั่นและเขาสามแก้วมาอธิบายร่วมกันแล้ว จะเห็นภาพได้อย่างชัดเจน
ขึ้นว่าแหล่งโบราณคดีปากจั่นก็คือส่วนหนึ่งของเส้นทางสายไหมทางทะเล ที่โยงระบบการค้าของโลกตั้งแต่
ศตวรรษแรกก่อนคริสตศักราช เรื่อยมา ๕๐๐ ปีมาแล้ว

๒. ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน มีงานสำคัญที่กลุ่มอนุรักษ์โบราณสถานดำเนินการคือ โครงการ
อนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานศาลากลางจังหวัดพังงา (หลังเก่า) ตำบลท้ายช้าง อำเภอเมือง จังหวัดพังงา
อาคารหลังนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมยังคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ถูกเปลี่ยนแปลงแต่
อย่างใด ซึ่งขณะนี้ทางจังหวัดพังงามีโครงการรองรับในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ โดยจะใช้อาคารดังกล่าวจัดทำ
พิพิธภัณฑ์เมืองพังงาต่อไป

๓. ด้านพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ภูเก็ต นอกเหนือจากภารกิจด้านการ
ให้บริการผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์แล้ว ยังได้ดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ได้แก่ กิจกรรมวันเด็ก
แห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สัญจร โดยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ภูเก็ต ร่วมกับสถานศึกษาในการนำความรู้ทาง
ประวัติศาสตร์มาถ่ายทอดให้เด็กนักเรียนในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ มีการจัดกิจกรรมวันอนุรักษ์มรดกไทย
วันพิพิธภัณฑ์ไทย นอกจากนี้ยังจัดการบรรยายทางวิชาการโดย เชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิจากท้องถิ่น และ
ส่วนกลางมาให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และบริเวณจังหวัดในชายฝั่งทะเล
อับคานันอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุในเขตจังหวัดในความรับผิดชอบด้วย

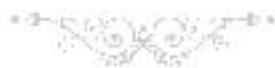
๔. ด้านหอสมุดแห่งชาติ สำนักงานศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต มีหอสมุดเป็นหน่วยงานในสังกัด ๒ แห่ง ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติวัดเจริญสมณกิจ ภูเก็ต หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรัง โครงการสำคัญของหอสมุดแห่งชาติทั้งสองแห่ง ได้แก่ โครงการหอสมุดแห่งชาติสู่สถานศึกษาและชุมชน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒ เพื่อให้สังคมไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ของบุคคลในลักษณะของแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย และมีปริมาณมากพอที่จะช่วยยกระดับการเรียนรู้ของคนไทยได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ ตรัง จึงได้จัดโครงการหอสมุดแห่งชาติสู่สถานศึกษาและชุมชนขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน เรียนรู้ที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองรวมทั้งเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ด้วยการจัดบริการห้องสมุดเคลื่อนที่และกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน การศึกษาค้นคว้าให้แก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาและชุมชนต่างๆ

๕. ด้านหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรัง มีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ โครงการรวบรวมเอกสารประวัติศาสตร์ โครงการซ่อมและอนุรักษ์เอกสารจดหมายเหตุ โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หน่วยงานจดหมายเหตุ นอกจากนี้ยังเปิดให้บริการ "ห้องครัววัยศฯ รพมฯ ชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีคนที่ ๒๐" ทำให้หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรัง นอกจากเป็นแหล่งรวบรวมเอกสารจดหมายเหตุที่สำคัญที่มีนักค้นคว้า นักวิจัย เข้ามาใช้บริการแล้ว ยังมีลักษณะเป็นพิพิธภัณฑ์กันท์ท์ทำให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชน โดยทั่วไปเข้ามาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ

องค์ความรู้ด้านโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถาน

นายสมชาย ฒ นทรพม *

เรื่อง “วิทยาศาสตร์ โงงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์”

ในการปฏิบัติงานด้านโบราณคดี หรือ ด้านพิพิธภัณฑ์ ในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ความรู้ และวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการสำรวจ รวบรวม ศึกษา วิเคราะห์วิจัย การอนุรักษ์ โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โบราณสถานและแหล่งโบราณคดี รวมถึงการกำหนดอายุ เพื่อให้ได้ผลที่ชัดเจนและใช้เป็นมาตรฐาน ในการอ้างอิง ด้วยเหตุนี้การทำงานร่วมกันของนักโบราณคดี นักวิทยาศาสตร์และภัณฑารักษ์ ในลักษณะบูรณา การเช่นนี้ เป็นเรื่องที่ดี เพราะจะช่วยเพิ่มความรู้ใหม่ๆ หรือ คิดค้นพบสิ่งใหม่ๆ และเผยแพร่ต่อสาธารณะให้เกิด ประโยชน์มากยิ่งขึ้น ดังกรณีตัวอย่างคว ามรู้ใหม่ ๒ เรื่อง จากโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีและ โบราณวัตถุจากโบราณสถานที่เก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

๑. ความรู้ใหม่จากโบราณวัตถุบ้านคองตาเพชร

การสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีบ้านคองตาเพชร อำเภอพนมทวน จังหวัด กาญจนบุรี เริ่มขึ้นจากสภาเพชรสักัญ โดยเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๘ ครูและนักเรียนโรงเรียนวัดสาละวนาราม พบ เศษภาชนะดินเผา เครื่องมือเหล็ก เครื่องมือสำริด ขณะขุดหลุมปักเสารั้วโรงเรียน จึงนำวัตถุเหล่านั้นเก็บไว้ที่ โรงเรียน ภายหลังกรมศิลปากรเข้าทำการสำรวจและขุดค้น ทำให้มีการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านคองตาเพชร รวม ๔ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๑๙ กรมศิลปากร โดยนายนิคม สุทธิรักษ์ เป็นนักโบราณคดีใน ระยะเวลา และศาสตราจารย์ชิน อัญญา เข้าดำเนินการต่อ ในระยะหลัง มีนางสาวพิวลีย์ ภูเพชร และนางจรรยา มาณะวิท ภัณฑารักษ์ เข้าร่วมในการดำเนินงาน โดยทำหน้าที่ในการจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุที่ขุดค้นได้

ครั้งที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔ เป็นโครงการร่วมระหว่างกรมศิลปากร กับมหาวิทยาลัยลอนดอน มีนายพิสิฐ เจริญวงศ์ และ Dr. Ian C.Glover เป็นนักโบราณคดีและผู้ช่วยการร่วม นายบาร์ตน์ มงคลคำวนเขตต์ เป็นนักโบราณคดี นายสมชาย ฒ นทรพม เป็นภัณฑารักษ์ ร่วมการขุดค้นและจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ มีนักศึกษาฝึกงานจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรผลัดเปลี่ยนมาเป็นผู้ช่วย อาทิ นายประทีป เฟื่องโกล นายทัศนะ โดยอาษา นายสายันต์ ไพรัชญจักร นายศักดิ์ชัย สายสิงห์ นายไกรสิบ อุ๋นใจจิษฐ์ เป็นต้น ในการขุดค้น ครั้งนี้พบโครงกระดูก ๑๙ โครง

ครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๒๘ เป็นโครงการร่วมระหว่างกรมศิลปากร กับมหาวิทยาลัย ลอนดอน อีกครั้งหนึ่ง พบโครงกระดูกอีก ๓๐ โครง

* ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านวิจัยและพิพิธภัณฑ์ สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๒ สุพรรณบุรี
มีนายสมชาติ เทพไชย เป็นผู้อำนวยการ นายสันต์ เทพสุริยานนท์ เป็นนักโบราณคดีผู้ควบคุมการขุดค้น

ปัจจุบันโบราณวัตถุที่ได้จากการขุดค้น เก็บรักษาและจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านเก่า และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทง อีกร่วมหนึ่งยังเก็บอยู่ที่สถานโบราณคดี
มหาวิทยาลัยลอนดอน เพื่อรอการส่งกลับ

โบราณวัตถุหลายชิ้น โดยเฉพาะภาชนะสำริด มีความโดดเด่นในทางกายภาพ ซึ่งตรวจรังสี
ราชพิทักษ์ นักวิทยาศาสตร์ และ Seeley ทำการวิเคราะห์ด้วยกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์แล้วพบว่า มีส่วนผสม
ของดีบุกถึง ๒๓ % ทำให้มีสีคล้ายกับทอง โดยหล่อด้วยวิธีแบบที่ขี้ผึ้งแล้วนำไปผ่านกรรมวิธี จนผิวบางเพียง
๐.๓ - ๐.๕ เซนติเมตร แต่ก็มีความเปราะมาก ด้วยเหตุนี้เครื่องใช้สำริดหลายชิ้น ที่ขี้ผึ้งขึ้นในรูปของขาม ชั้น
กระบอก เมื่อนักโบราณคดีนำขึ้นจากหลุมขุดค้น จึงต้องนำขึ้นที่ขี้ผึ้งติดอยู่กับภาชนะ เพื่อป้องกันการแตกหัก
เสียหาย รวมทั้งยังได้รับการเคลือบด้วยน้ำยาทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผิวสำริดไม่หลุดร่อนและเกาะติดอยู่กับดิน
ได้เป็นอย่างดี

เมื่อถึงโอกาสจัดนิทรรศการต้องนำออกจัดแสดง สิ่งที่เกี่ยวข้อง นักโบราณคดี หรือ แม้แต่
ประชาชนผู้เข้าชม มีข้อสงสัยกับโบราณวัตถุเหล่านั้นว่า ภาชนะดินที่อยู่ในภาชนะสำริด ยังมีหลักฐานอะไร
สำคัญที่ยังไม่รู้ชื่อหรือไม่ ผมพบว่าภาชนะเหล่านี้ นำมาฝังเป็นของอุทิศร่วมกับศพ บางครั้งอาจใส่อาหาร น้ำ
หรือสิ่งของเครื่องประดับอย่างอื่นรวมอยู่ด้วย ในลักษณะเช่นนี้เองที่นักทวารักษ์ต้องอาศัยเครื่องมือ และการ
ตีความทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย เพราะการขุดเอาดินออกจากภาชนะที่เปราะบาง อาจทำให้เกิดความ
เสียหาย และเป็นการทำลายหลักฐานในที่สุด

ตัวอย่างภาชนะสำริดทรงขี้ผึ้งกับสี (อุทง ๗) (๑) จัดแสดงอยู่ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
ได้จากการขุดค้นพบจากแหล่งโบราณคดีบ้านคอบตาเพชร เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓ - ๒๕๒๔ สภาพปัจจุบันมี
ดินอัดแน่น ด้านบนพบลูกปัดหินคาร์เนเลียน หินอาเกต ลูกปัดแก้ว ฝังมนุษย์ติดอยู่กับดิน นักทวารักษ์ต้องการ
เรื่องราวของโบราณวัตถุชิ้นนี้ให้มากกว่าที่มีอยู่ โดยคาดหวังว่าจะพบโบราณวัตถุหรือหลักฐานร่องรอยทาง
โบราณคดีอื่นๆ จึงขอให้นักวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ ตรวจสอบด้วยวิธีการ x-ray (๒) เพื่อมองผ่านเข้าไป
ภายใน มีผลในระยะแรกว่า เมื่อมองจากด้านบน มีเค้าของภาชนะต่างๆ คล้ายลูกปัดเม็ดกลม ยังฝังอยู่ในดินอีก
หลายลูก แต่ที่น่าสนใจคือ วงกลมสีขาวกลางภาชนะคืออะไร นักวิทยาศาสตร์ให้คำตอบเป็นข้อสันนิษฐานว่า
อาจเป็นสิ่งที่มีความหนาแน่นของเนื้อโลหะชนิดอื่นมากกว่า เช่น ทองคำ หรือเป็นปุ่มแหลมแบบพิเศษพบในเศษ
ภาชนะชิ้นอื่น (๓) จึงต้องทำการ x-ray ด้านข้างหาคำตอบว่า วงกลมมีรูปร่างอย่างไร

เมื่อภาพ x-ray ด้านข้าง (๔) ปรากฏขึ้น พบว่าวงกลมสีขาวกลับมีขอบแหลม ติดเป็นเนื้อเดียวกับ
ภาชนะ ซึ่งตรงกับข้อสันนิษฐานว่าเป็นภาชนะที่ส่วนล่างด้านในมีปุ่มแหลม ซึ่งปัจจุบันยังเป็นข้อถกเถียงของ
นักทวารักษ์ และนักโบราณคดีว่า มีไว้เพื่อประโยชน์อะไร เป็นภาชนะมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เพื่อพิธีกรรมหรือ
อย่างไร

ลักษณะภาชนะที่มีปุ่มแหลมตรงกลางเช่นนี้ ในทางโบราณคดีมีการค้นพบภาชนะสำริดที่หลุมฝังศพ
ใน Nilgiri Hills (๕) และเศษภาชนะที่ทำจากดินเผาพบที่เมืองแท็กซิล่า (Taxila) (๖) ในหุบใต้ของอินเดีย และ
ยังพบภาชนะแบบเดียวกันนี้ที่กัมปงจาม (Kampong Cham) (๗) ในประเทศกัมพูชา ซึ่งพบอยู่ในภาชนะดินเผา
ขนาดใหญ่ร่วมกับมีดพราเทสิกและกำไลสำริด รวมทั้งยังพบที่แหล่งโบราณคดีตองซอน (Dong Son) ใน
จังหวัดถันห์ (Than Hao) ประเทศเวียดนาม (๘)

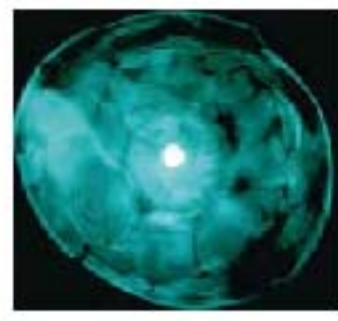
ภาพประกอบและคำบรรยายภาพ

(๑)

ภาชนะสำริดทรงชามก้นลึก (ดูช่อง ๗)

(๒)

ภาพ x-ray ด้านบน
เห็นวงกลมสีเขียววงกลาง

(๓)

ชิ้นส่วนภาชนะสำริดที่มีปูนผสมพบ
จากการขุดค้นโบราณคดี
ที่ป่าดงอ้นตลิ่งชัน

(๔)

ภาพ x-ray ด้านข้าง สังเกตเห็นปูนผสมตรงกลางภาชนะ

(๕)

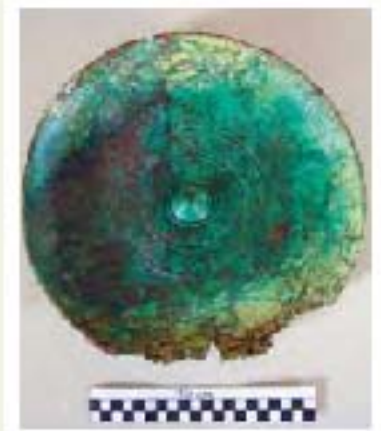
ภาชนะสำริดที่ขุดค้นพบใน Nanyang Hills

(๖)

เศษภาชนะดินเผาที่มีปูนผสมพบ
ที่ Tze-tze

(๗)

ภาชนะสำริดที่ขุดค้นพบที่ Kampong
Cham) ในเขตกัมพูชา

(๘)

พบที่เมืองล่งโบว สมบัติดงซอน (Dong Son)
ในจังหวัดถ้ำไว้ว (Tham Hoai)
ประเทศเวียดนาม

๒. ความรู้ใหม่จากการศึกษาเรื่องยางรัก

ผลจากการประชุมวิชาการนานาชาติ ภายใต้โครงการศึกษายางรักใหญ่ (Melanorrhoea usitata) เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตามแนวพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในหัวข้อ "Study of Oriental Lacquer Initiated by H.R.H. Princess Maha Chakri Sirindhorn for the Revitalization of Thai Wisdom" ระหว่างวันที่ ๒๐ - ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๓ ณ โรงแรมอิมพีเรียล คิวินส์ปาร์ค นครนิวยอร์ก นครป่าไม้และนครส่งเสริมอุตสาหกรรมร่วมจัดขึ้น เพื่อนำผลการศึกษารักยางรักในค้ำบต่างๆ มาใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์สืบสานมรดกทางวัฒนธรรมในค้ำบงานศิลปะทุกแขนง การปลูกต้นรัก และพัฒนาสายพันธุ์ พิษวิทยาของรัก งานรักในมิติวิทยาศาสตร์ และการอนุรักษ์โบราณวัตถุประเภทเครื่องรัก ตลอดจนการส่งเสริมผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมอาชีพในชุมชน

นายศิริชัย ทังเจริญตระกูล หัวหน้ากลุ่มวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ผู้รับผิดชอบโครงการ สรุปผลการทำงานอนุรักษ์ในมิติวิทยาศาสตร์ว่า ได้ศึกษาริเคราะห์สีที่เขียนลาย กำมะลอด้วยวิธีการเรืองรังสีเอ็กซ์ (x-ray fluorescence) สำหรับคัดแยกองค์ประกอบของสีที่เขียนลงบนโบราณวัตถุ โดยศึกษาทดลองกับโบราณวัตถุทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เช่น ลวดลายกำมะลอบนทับในสมัยอยุธยา และบานประตูพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย หมู่พระวิมาลย์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร การศึกษาด้วยวิธีนี้จะช่วยให้ทราบถึงคุณลักษณะเฉพาะของสี เทคนิคการเขียนสีในแต่ละสมัย เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์โบราณวัตถุตามหลักสากล

ในครั้งนี้นำให้ค้นพบความรู้ใหม่คือ การรองพื้นผิววัสดุ จากที่เคยพบว่ามีดินสอพองรองพื้นก่อนการลงรักและเขียนสี แต่ที่บานประตูพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยกลับใช้ตะกั่วออกไซด์หรือตะกั่วขาวรองพื้น เรื่องนี้ยังไม่เคยมีใครศึกษาและรู้มาก่อน จึงต้องหาคำตอบต่อไปว่า เหตุใดช่างเขียนลายกำมะลอในสมัยก่อนจึงใช้ตะกั่วออกไซด์ แทนการใช้ดินสอพอง

องค์ความรู้ด้านการสำรวจเอกสารโบราณ

พิมพ์ธรรม ไทบูลส์พิมพ์เจริญ*

เอกสารโบราณ หมายถึง หลักฐานที่เป็นภาษาและตัวหนังสือที่มีภาคโบราณ สร้างขึ้นโดยภูมิปัญญาของมนุษย์ เพื่อเป็นที่บันทึกสรรพวิชาการของบรรพชนไทย ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคมไทย ทั้งในด้านการใช้ตัวอักษร ภาษา ศิลปกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมและอารยธรรมอันเป็นพื้นฐานของสังคมไทยที่สืบทอดต่อมาจนปัจจุบัน ซึ่งสามารถจำแนกตามลักษณะวัสดุที่รองรับการบันทึกได้ ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. จารึก หมายถึง เอกสารที่มีรูปรอยอักษรปรากฏเป็นร่องลึกลงไปบนเนื้อวัตถุชนิดต่างๆ เช่น บนแผ่นศิลา เรียกว่า ศิลาจารึก บนแผ่นไม้ เรียกว่า จารึกแผ่นไม้ บนแผ่นโลหะที่เป็นแผ่นเหมือนอลาบ เรียกว่า จารึกอลาบเงิน จารึกอลาบทอง หรือจารึกอลาบนาก ตามวัสดุที่นำมาใช้ บนฐานพระพุทธรูป เรียกว่า จารึกฐานพระพุทธรูป เป็นต้น

๒. หนังสือสมุดไทย คือ เอกสารที่เขียนรูปอักษรลงบนกระดาษไทย ซึ่งทำเป็นแผ่นยาวๆ ติดต่อกันพับกลับไปกลับมาให้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ใช้เป็นวัสดุรองรับการบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ได้ทั้ง ๒ ด้าน หนังสือสมุดไทยมี ๒ สี คือ สีดำ เรียกว่า หนังสือสมุดไทยดำ และสีขาว เรียกว่า หนังสือสมุดไทยขาว เอกสารประเภทหนังสือสมุดไทยนี้ หมายถึง เอกสารโบราณที่ทำจากกระดาษชนิดอื่นๆ ด้วย คือ กระดาษเพลลา กระดาษฝรั่ง สมุดฝรั่ง ใบจุ่ม และสมุดโผจิบ

๓. คัมภีร์ใบลาน คือ เอกสารที่จารหรือขูดตัวหนังสือบนใบลานที่ผ่านกรรมวิธีหลายขั้นตอน เพื่อให้เป็นวัสดุรองรับการบันทึกตัวอักษรได้ทั้งสองด้าน คัมภีร์ใบลาน ๑ มุข ประกอบด้วยใบลาน ๒๕ ลาน ใช้สายสนองร้อยใบลานแต่ละใบรวมกันเป็นมุข จึงมีลักษณะนามว่า มุข หนังสือใบลานเรื่องหนึ่งจะมีจำนวนมุขเท่าใดก็ตาม นับรวมเป็น ๑ คัมภีร์ จึงนิยมเรียกว่า คัมภีร์ใบลาน

คุณค่าและความสำคัญของเอกสารโบราณ

ทั้งนี้กล่าวแล้วว่า เอกสารโบราณเป็นแหล่งรวมสรรพวิทยาการของบรรพชนไทย ซึ่งสามารถจัดรวมเป็นกลุ่มเนื้อหาวิชาได้มากกว่า ๑๓ หมวด อันได้แก่ กฎหมาย จดหมายเหตุ และตำราต่างๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่สังคมไทย โดยอาจกล่าวสรุปความสำคัญได้ดังนี้ คือ

๑. เป็นแหล่งข้อมูลสะท้อนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชาติ
๒. เป็นหลักฐานแสดงวิวัฒนาการทางการสื่อสารในสังคมแต่ละยุคสมัย
๓. เป็นเครื่องมือสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

* ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

๔. เป็นมรดกทรัพย์สินทางปัญญาที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างยิ่ง จนมีอาจประมาณราคาได้ เพราะเอกสารหลายรายการมีเพียงชิ้นเดียวในโลกเท่านั้น และไม่อาจทำขึ้นใหม่ด้วยวิธีการดั้งเดิมได้อีกแล้ว
๕. เป็นบันทึกจดหมายเหตุของบรรพชนที่ตกทอดสืบมา
๖. เป็นประกาศเกียรติคุณของบรรพชนต่อสังคม
๗. เป็นสิ่งแสดงทักษะและฝีมือทางศิลปกรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
๘. เป็นสิ่งแสดงควมมีอารยธรรมและมีอิสรภาพทางวัฒนธรรมด้านภาษาและตัวอักษร
๙. เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยทั้งด้านอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศาสนาและศิลปกรรม แก่นักศึกษาและผู้ค้นคว้าทั้งชาวไทยและนานาชาติ

ความสำคัญของการสำรวจเอกสารโบราณ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระคำรัสในโอกาสทรงเปิดการอภิปราย เรื่อง คุณค่าทางเอกสารโบราณ ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๐ ความว่า

“...ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วยเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารโบราณ ซึ่งหอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้ดี เป็นเอกสารอันมีค่าสำหรับการศึกษาค้นคว้าทางศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชาติไทย จึงขอแสดงความชื่นชมในกรณีที่กรมศิลปากรได้จัดให้มีโครงการสำรวจ สืบค้น เอกสารโบราณในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งโครงการนี้จะช่วยให้หอสมุดแห่งชาติมีเอกสารอันมีค่าและหาได้ยากเพิ่มจำนวนมากขึ้น อีกทั้งจะช่วยให้เจ้าของเอกสารโบราณในท้องถิ่นต่างๆ ได้ทราบถึงคุณค่าของเอกสารโบราณและได้รับความรู้ในเรื่องการสงวนรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการหนังสือและเอกสารเหล่านี้ จะได้มีอายุยืนยิบสืบทอดเป็นมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ และอำนวยประโยชน์แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปในด้านการศึกษาและศึกษาค้นคว้าและศึกษาค้นคว้าสืบต่อไปชั่วกาลนาน...”

จะเห็นได้ว่า พระคำรัสองค์นี้ทรงกล่าวชื่นชมโครงการสำรวจ สืบค้นเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยยังมีแหล่งเอกสารโบราณกระจัดกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ทั้งพระราชอาณาจักร เช่น ในครอบครองของวัด พิพิธภัณฑ์ต่างๆ ตลอดจนของส่วนบุคคลทั่วไปอีกมาก บางแห่งถูกละเลยทอดทิ้งให้ทรุดร่วง บางแห่งอยู่ในที่รกร้าง ทำให้เอกสารโบราณอยู่ในสภาพที่เก่า ชำรุด ทรอม แตกหัก เปื่อยยุ่ย ปรุปรุน อีกรวมไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมสภาพของเอกสารเอง นอกจากนั้นยังมีปัจจัยภายนอกอื่นๆ อีกมาก เช่น ปลวก มด แมลง ฝุ่น ละออง ตลอดจนสภาพอากาศ ความร้อน ความชื้น และแสงสว่าง เป็นต้นว่าแรงความเสื่อมสภาพของเอกสารทั้งสิ้น และปัจจุบันก็ไม่สามารถสร้างเอกสารโบราณขึ้นมาใหม่ได้อีกแล้ว ดังนั้นหากทุกภาคส่วนไม่ช่วยกันสำรวจ รวบรวม เอกสารโบราณไว้ก่อนการชำรุดเสียหายไปมากกว่านี้ ประเทศชาติจะต้องสูญเสียคลังแห่งภูมิปัญญาไปอย่างน่าเสียดาย อุบุชนในชาติจะไม่มีโอกาสรู้จักรากเหง้าอันเป็นพื้นฐานของท้องถิ่น ของสังคมไทยได้ การสำรวจรวบรวมเอกสารโบราณ นอกจากจะได้ข้อมูลจำนวนเอกสารเพิ่มเติมแล้ว ยังเป็นโอกาสในการเสริมสร้างความสนใจเกี่ยวกับเอกสารโบราณแก่บุคคลในชุมชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดความรัก ห่วงแหน และตระหนักในคุณค่าของเอกสารโบราณ จะได้ช่วยกันสอดส่องดูแลรักษาเอกสารโบราณในท้องถิ่นให้คงอยู่และเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการสำรวจเอกสารโบราณ

การออกสำรวจเอกสารโบราณแต่ละครั้ง มีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือก สืบค้น และแสวงหา จัดทำ บัญชีสิ่งพิมพ์เอกสารโบราณและวิเคราะห์คุณค่าในเบื้องต้น อับอาจสรุปวัตถุประสงค์ในการสำรวจเอกสารโบราณ ได้ดังนี้

๑. เพื่อค้นหาเอกสารสำคัญที่อาจตกค้างและยังไม่มีใครเผยแพร่ มาจัดทำ เป็นข้อมูลความรู้ให้แพร่หลายกว้างขวาง
๒. เพื่อเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจแก่ผู้ครอบครองเอกสารโบราณที่ขมวดอยู่ในครอบครองไว้ ให้อีกทีที่สุดเท่าที่ศักยภาพของท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการได้ตามหลักการที่ถูกต้องเหมาะสม
๓. เพื่อประสานขอความร่วมมือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นที่มีศักยภาพทำหน้าที่จัดเก็บรวบรวม และทำบัญชีสิ่งพิมพ์ครอบครองเอกสารที่ผู้ครอบครองเอกสารโบราณไม่ประสงค์จะเก็บรักษาไว้สืบไป กับทั้งเพื่อรวบรวมเก็บไว้ เป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นต่อไป
๔. เพื่อศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญา สภาพสังคมในท้องถิ่น และเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับข้อมูลความรู้ในเอกสารโบราณ อันได้แก่ ชุมชนเป็นกลุ่มชนใด เอกสารโบราณก็จะสะท้อนตัวอักษรและภาษาที่กลุ่มชนนั้นใช้ นอกจากนั้นข้อมูลความรู้จากเอกสารโบราณที่พบในแต่ละแห่ง สามารถนำมาเรียบเรียงเรื่องราวอธิบายขยายความของชุมชนนั้นได้กระจ่างชัดเด่นชัด
๕. เพื่อทำทะเบียนประวัติเอกสารโบราณประจำภูมิภาคไว้เป็นหลักฐานการเพิ่มพูนข้อมูลเอกสารโบราณ และยังสามารถใช้เป็นหลักฐานในการสืบค้นร่องรอยของเอกสารโบราณว่ายังคง อยู่ในแหล่งเดิมหรือมีการเคลื่อนย้ายไปสู่แหล่งอื่น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมิให้เอกสารโบราณสูญหายจากการกระทำโจรกรรมด้วย
๖. เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ครอบครองเอกสารโบราณกับผู้สำรวจเอกสารโบราณ หากมีอุปสรรคปัญหาใดๆ ก็ตามจะได้ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา หรือประสานผู้เกี่ยวข้องแก้ไขปัญหามาตามหลักวิชาการอย่างถูกต้อง
๗. เพื่อทำสำเนาเอกสารสำคัญที่มีคุณค่ามากหรือมีประโยชน์อย่างมากแก่ประเทศชาติและวงวิชาการไว้แทนต้นฉบับ แล้วจัดเก็บเอกสารต้นฉบับสำคัญนั้นไว้เป็นแหล่งข้อมูลของชาติเพื่อสงวนรักษาต้นฉบับไว้ที่มีอายุยืนนานสืบไป

แนวทางการสำรวจเอกสารโบราณ

การสำรวจเอกสารโบราณ มักเกิดจากเหตุปัจจัยหลัก ๓ ประการ ดังนี้

๑. สำรวจตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

การสำรวจเอกสารตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ถือเป็นภารกิจที่จับต้องได้จริง เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า ยังมีเอกสารโบราณเก็บรักษาอยู่ตามวัด บ้าน หรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านโดยทั่วไป หากได้ดำเนินงานโครงการเพื่อสำรวจ รวบรวม เอกสารโบราณตามเป้าหมายและงบประมาณที่ตั้งไว้ ย่อมนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการอนุรักษ์เอกสารโบราณ และช่วยลดความเสี่ยงในการทำลายเอกสารโบราณ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เผาทำลาย หรือทิ้งพระผง ขยายแลกกับอาคารหลังใหม่ หรือซุกซ่อนไว้ในสถานที่เสี่ยงภัยจากความร้อน ความชื้น เพื่อป้องกันคนลักขโมย เป็นต้น การสำรวจเอกสารโบราณตามโครงการ ควรเลือกสำรวจตามวัดสำคัญหรือชุมชนเก่าที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน รวมทั้งวัดหรือชุมชนใกล้เคียงด้วย

๒. สืบรวจตามที่ได้รับแจ้งจาก บุคคลหรือหน่วยงานอื่นๆ

การสำรวจเอกสารโบราณในลักษณะนี้ นับว่ามีข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข้อมูลแล้ว ดังนั้นจึงสามารถวางแผนงานได้ตามความเหมาะสมของเอกสารโบราณที่มีอยู่ นอกจากนี้หากประสานงานกับผู้ที่ให้ข้อมูลเพื่อสอบถามเส้นทางหรือประสานขอให้เป็นผู้นำทาง ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งเอกสารโบราณได้สะดวกง่ายดายยิ่งขึ้น ตลอดจนอาจมีผู้ดูแลเอกสารโบราณในชุมชนมาร่วมกิจกรรม ทำให้สามารถเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์ดูแลเอกสารโบราณอย่างถูกต้องให้แก่ผู้ดูแลโดยตรงด้วย

๓. สืบรวจตามแหล่งข้อมูลเดิม หรือที่เคยมีทะเบียนเก็บอยู่

การสำรวจลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อตรวจสอบสภาพเอกสารโบราณที่เคยได้ทำทะเบียนบัญชีไว้ว่ายังมีสภาพดีหรือชำรุดเสียหายด้วยเหตุปัจจัยใด ๆ หรือไม่ และยังมีจำนวนอยู่ครบตามทะเบียนบัญชีเดิมหรือไม่ นอกจากนี้หากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทางด้านมรดกวัฒนธรรม จะได้ให้คำแนะนำหรือเสนอแนวทางในการสงวนรักษาเอกสารโบราณให้ยั่งยืนและมีคุณค่าสูงสุดแก่ชุมชน

ขั้น ตอน การดำเนินงานสำรวจเอกสารโบราณ

การปฏิบัติงานสำรวจเอกสารโบราณให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องวางแผนการปฏิบัติงานเป็น ๓ ขั้นตอนประกอบด้วย การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ก่อนออกปฏิบัติงานภาคสนาม การปฏิบัติงานในพื้นที่ และการรายงานสรุปผลการปฏิบัติงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ก่อนออกปฏิบัติงานสำรวจเอกสารโบราณ

ดังได้กล่าวแล้วว่า เอกสารโบราณมี ๓ ประเภท การสำรวจเอกสารโบราณแต่ละประเภทจึงมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ทั้งที่เหมือนกัน และวัสดุอุปกรณ์เฉพาะสำหรับเอกสารแต่ละประเภท วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เหมือนกัน ได้แก่ อุปกรณ์เครื่องเขียน สายวัด กระจกสำหรับบันทึกข้อมูล กล้องบันทึกภาพ ถุงหรือกระเป๋าสำหรับเก็บเอกสารสำคัญ ผ้าขี้ริ้ว เชือกหรือด้าย แผนที่ทางหลวง เข็มทิศ หนังสืออ้างอิงต่างๆ เช่น แบบอักษรปฏิทิน ๑๐๐ ปี ประชุมจารึกและวรรณกรรมต่างๆ ส่วนวัสดุอุปกรณ์เฉพาะสำหรับเอกสารแต่ละประเภทมีรายละเอียด ดังนี้

- จารึก มีอุปกรณ์จำเป็น ประกอบด้วย กระจกเงาเนื้อดี แปรงขนอ่อนสำหรับล้างจารึก แปรงขนอ่อนชนิดดีสำหรับตบกระจกเงา หมึกจีน ลูกประคบ กระจกเขี่ย เทปขาว กระจกจอฉับน้ำ ผ้าสำหรับทำความสะอาด กระจกหนังสือพิมพ์ พู่กันและถ้วยสำหรับใส่หมึกจีน กาว พัด และแป้งบวล เป็นต้น เพราะการสำรวจจารึกบางหลักอาจมีความจำเป็นมากกว่าการถ่ายภาพและวัดขนาด เพื่อบันทึกทะเบียนประวัติ ดังนั้นการลงแป้งบนจารึก และการทำสำเนาจารึกอาจทำให้เห็นตัวอักษรชัดเจนขึ้นก่อนบันทึกภาพ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับจารึกซึ่งมีอายุมาก ควรทำด้วยความระมัดระวังเท่าที่จำเป็น

- คัมภีร์ใบลาน มีอุปกรณ์จำเป็น คือ ใบลานเปล่า สายสนอง ทะเบียนคัมภีร์ใบลานเปล่า ลวดร้อยสายสนอง แอลกอฮอล์ สำลี เชือก หรือด้ายฟอกขาว ผ้าดิบ คู่มือลงทะเบียนคัมภีร์ใบลาน แปรงขนกระต่าย เป็นต้น

- หนังสือสมุดไทย มีอุปกรณ์จำเป็น คือ ป้ายหน้าปกหนังสือ กาว แปรงขนกระต่าย กระจกเงาอย่างบาง ป้ายหน้ามีด กาว ไม้เวียน พู่กัน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังต้องดำเนินการเตรียมความพร้อมอื่นๆ ได้แก่ การประสานแหล่งเอกสารโบราณ เครือข่ายหรือผู้นำทาง ตลอดจนทำหนังสือถึงเจ้าของเอกสารโบราณล่วงหน้า จะได้ไม่พลาดโอกาสในการสำรวจ ในกรณีที่ต้องพักค้างคืน ต้องจัดเตรียมที่พักให้พร้อมก่อนด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การปฏิบัติงานในพื้นที่

เมื่อเดินทางถึงแหล่งเอกสารโบราณ หากเป็นวัดควรพบพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาส หัวหน้าหน่วยราชการในพื้นที่ หรือผู้ปกครองพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เพื่อรายงานตัวแสดงความบริสุทธิ์ใจ และขออนุญาตสำรวจ พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ของการสำรวจ ในกรณีที่ไม่มีผู้นำทางซึ่งเป็นคนในพื้นที่ จะได้รับความสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยยิ่งขึ้น

เมื่อได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ ควรปฏิบัติดังนี้

๑. บันทึกภาพตามสภาพเดิมของเอกสารทั้งหมดก่อน
๒. นำอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินการออกมาก่อน
๓. วางแผนการดำเนินงานเป็นขั้นตอน เช่น นำเอกสารทั้งหมดออกมากัดแยกประเภทตามลักษณะวัสดุ หรือวัดขนาด ลงบันทึกประวัติ
๔. ทำความสะอาดเบื้องต้น เช่น คัมภีร์ใบลานใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดทำความสะอาด โดยสีที่ไปโนทิศทางเดียวกันไม่ถูกล้างไปมา หรือหนังสือสมุดไทยใช้แปรงขนกระต่ายปัดฝุ่นแต่ละหน้าสมุดก่อน
๕. อ่านชื่อเรื่องและเนื้อหาสาระเพื่อกำหนดชื่อเรื่อง
๖. กัดแยกหมวดหมู่ตามเนื้อหาสาระ ซึ่งหนังสือสมุดแห่งชาติได้จัดทำคู่มือไว้แล้ว
๗. ลงทะเบียนตามขั้นตอนและหลักวิชาการของหอสมุดฯ อันได้แก่ การวัดขนาด การนับหน้า การนับบรรทัด การระบุรูปตัวอักษร ภาษา และวัสดุที่ใช้บันทึกเส้นตัวอักษร เป็นต้น
๘. ทำป้ายชื่อหน้าปกเอกสาร ท่อ มัด และจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบตามลำดับเลขที่ในที่ที่เหมาะสม
๙. บันทึกภาพเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จและสถานที่จัดเก็บ
๑๐. มอบบัญชีเลขทะเบียนที่ดำเนินการแล้ว และแนะนำวิธีการดูแลรักษาอย่างถูกต้องให้แก่เจ้าของเอกสารโบราณ

ในกรณีที่เจ้าของเอกสารโบราณไม่ประสงค์จะดูแลรักษาเอกสารโบราณต่อไป ผู้สำรวจฯ ต้องดำเนินการจัดหาสถานที่จัดเก็บเอกสารเหล่านั้นให้ดีที่สุด กล่าวคือ อาจประสานหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หรือสำนักศิลปากรในพื้นที่ หรือสถานศึกษาที่มีศูนย์วัฒนธรรมหรือแหล่งเอกสารโบราณในพื้นที่อยู่แล้ว เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ การรายงานสรุปผลการปฏิบัติงานสำรวจ

เมื่อเสร็จสิ้นการสำรวจเอกสารโบราณแล้ว ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. จัดทำรายงานผลการปฏิบัติการสำรวจ สรุปผลที่ได้ อุปสรรค ปัญหา และข้อเสนอแนะให้แก่ผู้บังคับบัญชาในกรณีที่ เป็นหน่วยงาน หรือไว้เป็นหลักฐาน เพื่อพิจารณาคำเนินการอื่นๆ เพิ่มเติม หรือแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในโอกาสต่อไป
๒. จัดพิมพ์ทะเบียนบัญชีเอกสารโบราณให้เรียบร้อยสมบูรณ์ เพื่อเป็นหลักฐานและให้บริการ
๓. สำเนาทะเบียนบัญชีและทำหนังสือจัดส่งทะเบียนบัญชีเอกสารโบราณ หรือคำอ่านแปลพร้อมหนังสือขอบคุณแก่เจ้าของเอกสาร ตลอดจนทำหนังสือขอบคุณผู้ประสานงานและผู้นำทางด้วย
๔. ล้างอัดขยายภาพเพื่อให้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป
๕. จัดทำสรุปค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ใช้ในการสำรวจเอกสารโบราณแต่ละครั้ง

การสำรวจเอกสารโบราณ แม้จะเป็นเรื่องยากในการปฏิบัติ เพราะต้องใช้ประสบการณ์ ทักษะ ความสามารถ และความเสียสละอดทนต่อสภาพการทำงานที่ซ้ำซาก สกปรก เต็มไปด้วยฝุ่นละออง ตลอดจนต้อง

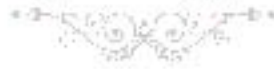
ชี้แจงทำความเข้าใจแก่เจ้าของเอกสารโบราณที่ไม่ให้ความร่วมมือด้วยความอคทนอย่างสูง ดังนั้นผู้ปฏิบัติงาน
สำรวจฯ จึงต้องทำงานสำรวจเอกสารโบราณด้วยความสำนึกในหน้าที่ มีใจรัก พร้อมใช้วิจารณ์งานพินิจ
พิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารโบราณอย่างละเอียดรอบคอบ อคทน รัก และเห็นคุณค่าของเอกสารโบราณทุกชิ้น
จึงจะทำให้การปฏิบัติงานสำรวจเอกสารโบราณสำเร็จลุล่วงด้วยดี หากพบปัญหาหรือไม่สามารถดำเนินการได้
สมบูรณ์ครบถ้วน ควรขอความอนุเคราะห์ผู้มีหน้าที่โดยตรงให้เป็นผู้ดำเนินการ ย่อมถือได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมี
ส่วนร่วมในการอนุรักษ์เอกสารโบราณของชาติให้มีอายุยืนยาวสืบไป

บรรณานุกรม

- การอภิปราย เรื่อง “คุณค่าของเอกสารโบราณ” ประเสริฐ ฦ บคร และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๒๑. ๕๒ หน้า (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในงานนิทรรศการ
เอกสารโบราณ ๑ พุทธศักราช - ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๐)
- กรมศิลปากร. สำนักหอสมุดแห่งชาติ. คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ. กรุงเทพฯ : บริษัททรงสิทธิ์การ
จำกัด, ๒๕๔๘. ๗๒ หน้า
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และ นิยะดา ทาสุคนธ์. “การดำเนินงานด้านอนุรักษ์เอกสารโบราณ”. ที่ระลึก
หอสมุดแห่งชาติครบรอบ ๘๖ ปี. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร จัดพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๓๔.
- _____. เอกสารโบราณ. งานบริการหนังสือภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่
พุทธศักราช ๒๕๔๙.
- สำนักหอสมุดแห่งชาติ. คู่มือสำรวจ จัดทำ รวบรวม ทรัพยากรสารสนเทศเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์
ใบลานและหนังสือสมุดไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒.
๑๒๐ หน้า.
- _____. คู่มือสำรวจ จัดทำ รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศเอกสารโบราณประเภทจารึก. กรุงเทพฯ :
บริษัททรงสิทธิ์การ จำกัด, ๒๕๕๑. ๖๐ หน้า

องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ ดนตรี

วันพุธที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕*

องค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ของกรมศิลปากร เป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาช้านาน ในช่วงแรกนั้น เป็นการวางรากฐาน จัดระเบียบการปฏิบัติงาน และรวบรวมองค์ความรู้จากแหล่งต่างๆ เช่น กรมมหรสพ สcribeวังสวนกุหลาบ สcribeเจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ และสcribeคณะพระองค์เจ้าวิริยพงศ์ ฯลฯ เข้ามาอยู่ร่วมกัน มีการจัดการแสดงและบรรเลง เพื่อให้ประชาชนและเยาวชนที่สนใจศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทั้งยังจัดตั้งโรงเรียนนาฏดุริยางคศาสตร์ ซึ่งต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อตามลำดับเป็นโรงเรียนสังคีตศิลป์ โรงเรียนนาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในปัจจุบันโดยรวมเอาวิทยาลัยนาฏศิลป์ เข้าไว้ด้วย เพื่อจัดสอนนาฏศิลป์ ดนตรี ปลูกฝังเยาวชนให้เข้าใจ ตระหนัก และเห็นคุณค่า

ในส่วนราชการนั้น ก็ได้มีการจัดตั้ง แผนกละครและสังคีต ทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้า เพิ่มพูนความรู้ทางละครและสังคีต ซึ่งต่อมามีการเปลี่ยนชื่อตามลำดับเป็น แผนกลานาฏดุริยางคศาสตร์ กองการสังคีต สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ และสำนักการสังคีต ในปัจจุบัน โดยสังกัดกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ทำหน้าที่สืบทอด อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และเผยแพร่งานนาฏศิลป์ ดนตรีไทย และดนตรีสากล

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ อาจจัดแบ่งได้เป็น ๔ ช่วง ดังนี้

๑. ช่วงวางรากฐาน โดยพลตรี หลวงจิจิตตราพทการ อธิบดีกรมศิลปากรคนแรก เป็นผู้บุกเบิกปลูกฝังให้คนไทยมีความสมัครสมานสามัคคี รักชาติ เนื่องจากอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ พร้อมกับนั้นก็ให้หันมาสนใจงานนาฏศิลป์ ดนตรีไทย และดนตรีสากล โดยจัดแสดงละครปลูกใจเรื่องต่างๆ เช่น เลือดสุพรรณ สีกลองราชฆ้อง เจ้าหญิงแสนหวี บ่าเจ้า ฯลฯ ละครปลูกใจเหล่านี้ ต่อมาได้ถูกเรียกขานกันว่า ละครหลวงวิจิตร โดยรูปแบบการแสดงนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ ดนตรีไทย และดนตรีสากล ซึ่งผู้แสดงจะต้องใช้ความสามารถ ทั้งการรำ ร้อง และร้องเพลง นอกจากนี้ยังให้ครูนาฏศิลป์ ดนตรีร่วมกับประติมากร ศึกษาค้นคว้า ทำท่า และเพลงดนตรีใช้ประกอบการแสดงระบำปลูกใจต่างๆ เช่น ระบำไต้ร่มธงไทย ระบำต้นตระกูลไทย ระบำโน้มน้ำมีปลาโน้มน้ำมีข้าว ระบำเค็ม ระบำกรุงศรีอยุธยา ฯลฯ

๒. ช่วงอนุรักษ์ โดยนายสนิท อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ให้นำโขน ละครแบบดั้งเดิมมาจัดแสดงในโรงละครศิลปากร โดยปรับปรุงบทให้สามารถแสดงได้จบในคราวเดียว จึงเกิดการแสดงโขน ที่เป็นชุดเป็นตอนขึ้น เช่น โขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุดพระรามครองเมือง ชุดศึกพรหมาสตร์ ชุดมัยราพณ์สะกดทัพ ชุดบางลอบ ฯลฯ ส่วนละครก็ได้มีการแสดงละครแบบดั้งเดิมที่เป็นที่นิยมมาจัดแสดงหลายเรื่อง อาทิ พญามานอง พระลอ พระอภัยมณี สุวรรณหงส์ แก้วหน้าม้า สังข์ทอง อิเหนา อุณรุท นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟู และอนุรักษ์ระบำมาตรฐาน และรำเดี่ยว อาทิ ระบำดาวดึงส์ ระบำพิทิวสัย ระบำพรหมศาสตร์ ระบำย่องหงส์ ดุจฉายสุรปักษา ดุจฉายทศกัณฐ์ลงสวน ดุจฉายเบญจกายแปลง และสร้างสรรครำโบราณคดี ๕ สมัย ได้แก่ ระบำทวารวดี ระบำนพบุรี ระบาศรีวิชัย ระบำเชียงแสน และระบำสุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็นสุดยอดของงานระบำ

* ผู้เขียนรายงานเฉพาะด้านโขน ละคร สำนักการสังคีต

๓. ช่วงพัฒนา โดยท่านผู้หญิงแล้ว สนิทวงศ์เสนี ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากรได้พัฒนารูปแบบการแสดงให้กระชับขึ้นกว่าเดิม โดยท่านเป็นผู้ควบคุม ฝึกซ้อมอย่างใกล้ชิด ทั้งกระบวนการทำรำ กระบวนแถว และกลวิธีการแสดงละครประเภทต่างๆ อาทิ ละครชาตรีเครื่องใหญ่ เรื่องมโหรีตรา และรถเสน ละครใบ เรื่องอิเหนา ละครนอกเรื่องพระอภัยมณี ทำรำครุฑเป็นรำมโหรีรำบูชาชัย หรือการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศเป็นระบำมโหรีต่างๆ เช่น ระบำจีนไทยมโหรี ฯลฯ นอกจากนี้ยังพัฒนาเครื่องแต่งกายให้สวยงามไปพร้อมๆ กันด้วย

๔. ช่วงสร้างสรรค์ โดยนายเสรี ทวีงโบราณ ผู้อำนวยการกองการสังคีต คอยควบคุม กำกับการแสดง ร่วมแสดง และประพันธ์บทโขน ละครเอง ซึ่งนับเป็นช่วงรอยต่อไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของงานนาฏศิลป์ มีผลงานทั้งอนุรักษ์ พัฒนา และสร้างสรรค์เกิดขึ้นมากมาย และล้วนมีคุณค่าต่อวงการนาฏศิลป์ไทย ทั้งโขน ละคร ระบำ รำ ฟ้อน จะมีการนำประวัติความเป็นมาของตัวโขน ตัวละครต่างๆ จากวรรณคดีมานำเสนอ โดยปรับปรุงบทให้กระชับมากยิ่งขึ้น ทั้งยังบรรจุความสนุกสนาน ความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ไว้ในบทการแสดง เช่น การแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ชุดทพูมานชาดูสมร ชุดรามราชสุริยวงศ์ ชุดสีคามารศรี ชุดมณโฑเทวี ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีละครพื้นบ้าน และละครพื้นทางเกิดขึ้นหลายเรื่อง อาทิ ตาม่องล่าย ผาแดงนางไอ่ เจ้าจันทน์หม่อม ท้าวสุลุบางอ้อ ผู้ชนะสิบทิศ และมีผลงานระบำสร้างสรรค์ เช่น ระบำวาทพวงศ์ ระบำอุรุพงษ์ และระบำโคโคเสาร์ ให้สืบสานแสดงต่อมาเป็นที่ยาวนานถึงปัจจุบัน

การแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีไทย

สืบเนื่องจากที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงมีพระราชปรารภเรื่อง เพลงไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจะสูญหาย จึงได้มอบหมายให้เจ้าพระยาวรวงศ์ไพบูลย์ เสนาบดีกระทรวงวัง ดำเนินการ ให้ครูคนตรีไทยมาบอกทำนองเพลงและให้ผู้ชำนาญการจดโน้ตเพลง มาร่วมกับบรรเลงและบันทึก โน้ตไว้ โดยเริ่มประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓ ที่วังวรดิศ สัปดาห์ละ ๒ วัน จนถึงปี ๒๔๗๕ จึงได้หยุดชะงักไป ต่อมาในปี ๒๔๗๙ จนถึงปี ๒๔๘๓ รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบเพลงไทย และบันทึกเป็นโน้ตสากลขึ้น (การรวบรวมองค์ความรู้โดยการจดบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล) เพื่อดำเนินงาน บันทึก และตรวจสอบต่อจากที่ค้างไว้ ได้รวบรวมเพลงที่บันทึกไว้ทั้งสิ้น ๔๘๕ เพลง ประกอบด้วยเพลงเรื่อง ประเภทต่างๆ เพลงหน้าพาทย์ เพลงดับ เพลงเสภา ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครั้งนั้นได้แก่ ทลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) หัวหน้าแผนกคนตรีไทยและครูมนตรี ตราโมท เป็นผู้ออกทำนองเพลง นับได้ว่าการ รวบรวมองค์ความรู้ของครูคนตรีไทยจากสำนักต่างๆ และมาร่วมกันบอกเพลง ทำให้องค์ความรู้ที่ กระจัดกระจาย ได้มีการบันทึกรวบรวมไว้

ในปี ๒๔๘๑ ครูมนตรี ตราโมท ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีคนตรีไทย ใช้ชื่อว่า "วิชาคำบรรยาย คุรียงคศาสตร์" เพื่อใช้ประกอบการเรียนและการสอบของนักเรียนโรงเรียนนาฏคุรียงค และเป็นเอกสาร เผยแพร่โดยเฉพาะหน่วยงาน ซึ่งนับว่าเป็นเอกสารงานคนตรีไทยด้านทฤษฎีเล่มแรก ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๔๓ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร จึงได้ดำเนินการจัดพิมพ์ออกเผยแพร่อีกครั้ง

ในปี ๒๕๔๐ กรมศิลปากรได้ออกวารสารศิลปากร ราย ๓ เดือน มีการนำเสนอบทความเรื่องงานที่ เกี่ยวข้องของกรมศิลปากร รวมทั้งด้านคนตรีและนาฏศิลป์ ได้มีการนำเสนอเพลงไทยลงวารสารดังกล่าวโดยจัดทำ เป็นคำอธิบายเพลงพร้อมทั้งบันทึกโน้ตเพลง ในบางครั้งได้บันทึกการเก็บข้อมูลงานพระราชพิธีต่างๆ ที่วง ปี่พาทย์พิธีของแผนกคุรียงคไทยไปบรรเลงประกอบงานพระราชพิธี นำมาเป็นการสืบทอดและแนวทาง ให้ดำเนินการจัดทำเป็นองค์ความรู้ที่นำมาสู่การทำหนังสือคนตรีในพระราชพิธีใน พ.ศ. ๒๕๔๕

ในปี ๒๕๔๑ กรมศิลปากร ได้จัดรายการคนตรีไทยสำหรับประชาชน เพื่อเผยแพร่งานด้านนาฏ คุรียงคศิลป์ ให้ประชาชนชม ในการดำเนินงานนั้นได้จัดทำสูจิบัตรการบรรเลง-การแสดงเผยแพร่ นับได้ว่าเป็น ฐานองค์ความรู้ที่สำคัญของประวัติเพลงไทยในเรื่องต่างๆ ที่นักวิชาการรุ่นหลังได้ใช้ค้นคว้าและเป็นหลักฐาน อ้างอิงที่สำคัญมาจนถึงทุกวันนี้

ในสมัยที่นายสนิท อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ได้มีคำริจัดการเก็บรักษาเพลงไทยให้คงอยู่ถาวร และให้เผยแพร่ จึงได้มีการจัดหาทุนมาจัดทำแผ่นเสียงพร้อมกับจัดทำหนังสืออธิบายแผ่นเสียงเพลงไทย จำนวน ๖ ชุด โดยเพลงไทยที่บันทึกในแต่ละชุดนั้น ประกอบด้วยเพลงบรรเลงล้วน เพลงบรรเลงรับร้อง และเพลงที่ใช้ ประกอบการแสดง ที่ได้มีการประพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อใช้แทรกในการแสดงโขน-ละคร เช่น ระบำกษेत्रาทรกโขน ละครเรื่องอิเหนา ตอนประสูติผาต่อนก เพลงระบำกฤดาภินิหารแทรกในละครเรื่องเกียรติศักดิ์ไทย บรรเลงโดย วงคุรียงคสากล ตลอดจนการเชิญครูอาวุโสบรรเลงเพลงเดี่ยวเพื่อเก็บรักษาไว้ เช่น ครูประสิทธิ์ ฉาวร เดี่ยว เพลงต่อรูป เป็นต้น ในหนังสืออธิบายเพลง ก็จะมีคำอธิบายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เริ่มเผยแพร่ ชุดแรกเมื่อปี ๒๕๐๑

และหลังจากได้มีการบันทึกแผ่นเสียงครั้งสุดท้ายเมื่อปี ๒๕๑๔ แล้ว ก็ไม่มีการดำเนินการบันทึกเสียง ในลักษณะนี้อีกเลย จนกระทั่งกลุ่มคุรียงคไทย ได้จัดทำโครงการสืบทอดทางบรรเลงด้านคุรียงคศิลป์ จึงได้มีการ จัดทำซีดีเสียงออกเผยแพร่ ได้แก่ ซีดีเพลงเดี่ยว ซีดีเพลงเดี่ยว ซีดีเพลงปี่พาทย์ไม้แข็ง ออกเผยแพร่อีกครั้ง เมื่อปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๘

การจัดเก็บองค์ความรู้ด้านเพลงเดี่ยว

จากคำปรารภของนาวาเอก สมภาพ ภิรมย์ รน. อธิบดีกรมศิลปากร ซึ่งมีความห่วงใยในผลงานของบรรดาศิลปินอาวุโสผู้มีฝีมือทางดนตรีไทยและขับร้องเพลงไทย เห็นว่าสมควรที่จะเชิญท่านเหล่านั้นมาบรรเลงและขับร้องอัดเสียงเก็บไว้เป็นแบบฉบับและมาตรฐานของกรมศิลปากรสืบไป ด้วยบุคคลเหล่านี้มีจำนวนน้อยและแต่ละท่านก็ล้วนมีอายุมากแล้ว กรมศิลปากรจึงได้เริ่มให้ดำเนินการบันทึกเสียงครั้งแรกเมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๑๗ โดยเชิญครูอาวุโส อาทิ

- หลวงไพเราะเสียงซอ มาเตียซอด้วงเพลงทะเลแยะ เพลงแขกมอญ เพลงพญาควรวุ
- พระยาภูมิเสถียร มาเตียซอด้วงเพลงพญาโศก เพลงกราวโน เตียซอสยามสายเพลงพญาโศก
- ครูเทียบ คงลายทอง มาเตียขลุ่ยโขนเพลงทยอยเดี่ยว เพลงทะเลแยะ เพลงสารดี เพลงสาวแพบ
- ครูสอน วงษ์รอง มาเตียฆ้องวงใหญ่ เพลงพญาโศก เพลงตีคนอก เพลงแขกมอญเถา
- ครูเจิม เรือนนาศ มาเตียระนาดทุ้มเพลงกราวโน เพลงนกขมิ้น เพลงตีคนอก
- ครูเจริญใจ สุนทรวาจิบ มาขับร้องเพลงลอนสมอเถา เพลงเทรา เพลงทยอยเขมร

ฯลฯ

การจัดรายการดนตรีไทย เผยแพร่

ในสมัยที่ครูเสรี หวังในธรรม ศิลปินแห่งชาติ เป็นผู้อำนวยการกองการสังคีต ได้ริเริ่มจัดรายการดนตรีไทยและนาฏศิลป์ในชื่อต่างๆ เช่น ดนตรีไทยพรรณนา นาฏยาศิลาบ ขับขานวรรณคดี ศรีสุขนาฏกรรม คู่ขวัญวรรณคดี โดยนำเสนอการบรรเลง - ขับร้องในรูปแบบใหม่ เพื่อมิให้เกิดความเบื่อหน่าย แม้ปัจจุบันรายการดังกล่าวบางรายการก็ยังนิยมจัดแสดงอยู่ เห็นจะมีเพียงรายการดนตรีไทยพรรณนา และนาฏยาศิลาบที่มีได้นำมาจัดแสดง ครั้นปี ๒๕๕๙ นายสมชาย จักรพร ผู้เชี่ยวชาญด้านคีตศิลป์ กรมศิลปากร จึงได้ริเริ่มรูปแบบรายการดนตรีไทยพรรณนา และนาฏยาศิลาบ มาจัดผสมผสานออกเผยแพร่ใหม่ ณ โรงละครแห่งชาติ โดยใช้ชื่อรายการว่า "ดนตรีไทยไร้รสหรือ"

การบรรเลงวงดุริยางค์ไทย

การสืบทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีสากล

สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งวงดุริยางค์ (Orchestra) ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย ในสมัยนั้นเรียกว่า "วงเครื่องสายฝรั่งหลวง" โดยขุนเจนรรัฐ (ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ในเวลาต่อมาเป็น "พระเจษฏายุทธ") เป็นผู้ดูแลและพัฒนาจากวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ได้จัดบรรเลงในงานสำคัญต่างๆ จนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในประเทศแถบเอเชีย โดยมีพระเจษฏายุทธเป็นผู้อำนวยเพลงคนแรกของประเทศไทย ต่อมาวงเครื่องสายฝรั่งหลวง ได้โอนย้ายจากกรมมหรสพ กระทรวงวัง มาขึ้นกับกรมศิลปากร และเปลี่ยนชื่อเป็น "วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร"

ในช่วงเวลาที่พระเจษฏายุทธ กำกับดูแลวงดุริยางค์สากลนั้น ได้มีบทเพลงเกิดขึ้นจากการเรียบเรียงเสียงประสานของท่าน และครูคนตรีอีกหลายคน อาทิ เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงชาติไทย เพลงศรีอยุธยา เพลงพระเจ้าช้างเผือก ซึ่งเผยแพร่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมเวลาเกือบถึงหนึ่งศตวรรษ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของบทเพลงเหล่านี้ นับได้ว่าเป็นมรดกสำคัญของกรมศิลปากร ที่ควรรวบรวม เก็บรักษาอนุรักษ์ไว้ เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าของอนุชนรุ่นหลังต่อไป

เพลงไทยประสานเสียงนั้น ได้ถูกฟื้นฟู และนำมาบันทึกอีกครั้งในปี ๒๕๐๑ สมัยที่นายอนิต อยุโพธิ์ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ด้วยท่านมีความประสงค์ให้งานศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ดนตรีได้สืบสานและบุคลากรได้มีการพัฒนา จึงให้จัดสรรเงินจำนวนหนึ่งจากรายได้ที่ได้มาจากการเก็บเงินค่าดูละครของหลวงวิจิตรวาทการ มาทำการบินบันทึกเสียงเพลงไทยประสานเสียง โดยบันทึกเป็นแผ่นอัลบั้มสองเพลง เผยแพร่ทางสถานีวิทยุ เนื่องจากในยุคนั้นยังไม่มีทีวี การบันทึกเสียงจึงบันทึกทั้งคนตรีไทย คนตรีสากลอัลบั้มเดียวกัน จนถึงปี ๒๕๑๔ จากนั้นก็ขาดช่วง ไม่มีการบันทึกเสียงอีก ทั้งๆ ที่ยังมีบทเพลงอีกมากมายที่ยังไม่ได้บันทึก จากคำแนะนำของนายอนิต อยุโพธิ์ ๑๗ ก.ย. ๒๕๐๑ กล่าวไว้ว่า " แผ่นเสียงเพลงไทยชุดนี้ นอกจากจะเป็นทางช่วยเก็บรักษาเพลงไทยของเราให้คงทนถาวรแล้ว ยังอาจใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศิลปะ และสนองความต้องการของประชาชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศได้ด้วย"

ในปี ๒๕๕๗ มีการจัดทำโครงการบันทึกซีดีเพลงไทยประสานเสียงเพื่อการเผยแพร่ ชุด "Portrait of Siam 1" ขึ้น โดยนำบทเพลงที่ยังไม่ได้รับการบันทึกเสียงมาบันทึกเพิ่ม ต่อเนื่องมาจนในปี ๒๕๕๙ ได้ดำเนินการแล้วเสร็จถึงชุดที่ ๔ โดย ๓ ชุดนั้น ประกอบด้วยเพลงไทยประสานเสียง และเพลงระบำโบราณคดี ซึ่งแต่ละชุดบรรจุบทเพลงที่ไม่ซ้ำกัน และมีการจัดทำข้อมูลคำบรรยายประกอบเพลง เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของแต่ละเพลง รวมถึงชื่อของผู้เรียบเรียงเสียงประสาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นศาสตราจารย์ พระเจษฏายุทธ และมีบางเพลง อาทิ เพลงศรีอยุธยา ซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในเพลงไทยประสานเสียง ชุด Portrait of Siam ชุดที่ ๔ เพลงปทุม พม่าแปลง ดับบรเทศ แซกเชิญเจ้า สุธาครรแสง และพม่ารำชวาบ มีปรากฏอยู่ในการบินบันทึกเสียง Portrait of Siam ชุดที่ ๓ ได้ถูกนำไปใช้ประกอบการแสดงภาพยนตร์ เรื่องพระเจ้าช้างเผือก ซึ่งนับว่าเป็นภาพยนตร์ที่ยิ่งใหญ่และประสบความสำเร็จ ได้รับความชื่นชมเป็นอย่างมาก

ทั้งยังมีการนำโน้ตเพลงบางเพลงไปเผยแพร่ในนิตยสารศิลปากร แต่ก็ยังมีโน้ตเพลงที่เป็นลายมือคัดลอกต้นฉบับเดิมเก็บรักษาไว้ที่วงดุริยางค์สากล กรมศิลปากร สำหรับนำไปบรรเลงเผยแพร่ในบางโอกาส ซึ่งต่อมาได้มีการเก็บรวบรวมความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการบันทึกโน้ต บันทึกเพลงเป็นแผ่นเสียง เป็นเทป และซีดีอย่างเป็นระบบ โดยได้รวบรวมเพลงไทยประสานเสียงในแนวทางของการอนุรักษ์ นอกจากนี้ยังมีเพลงไทยประสานเสียงสำเนียงต่างๆ เพลงระบำ และเพลงที่บรรจุอยู่ในการแสดงละครของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ อันเป็นผลงานอมตะของกรมศิลปากร ซึ่งจะเห็นได้จากการบินบทละครหลายเรื่องกลับมาจัดแสดงอยู่เป็นประจำ โดยศิลปินรุ่นต่อมา อาทิ นายสถาพร นิยมทอง นายวาณิช โปตระวนิช นายนาวิ ศษเสนี นายมานิตย์ บูชาชน ฯลฯ ได้ช่วยสืบทอดเจตนารมณ์ในเชิงอนุรักษ์ พัฒนา และสร้างสรรค์งาน เรียบเรียงเสียงประสานบทเพลง

ทำนองไทยเดิมไว้ โดยยึดแนวทางของศิลปะปี่พาทย์ในอดีต มาเป็นต้นแบบในการคิดค้น พัฒนา ปรับเทคนิควิธี และวิธีการนำเสนองาน รวมถึงการจัดเก็บโน้ตเพลงต้นฉบับซึ่งเป็นโน้ตลายมือคัดลอกไว้ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งได้พัฒนาเป็นการจัดพิมพ์และบันทึกด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้พร้อมสำหรับการใช้งานในอนาคตต่อไป ซึ่งข้อมูลส่วนหนึ่งมาจากศิลปะปี่พาทย์ราชการบ้านาญที่เคยร่วมงานกับพระเจนดุริยางค์ อาทิ ครูฉิม นิลจันทร์ ครูประยงค์ โตะระกาญจนะ ครูอนุภา ทวีงโนธรรม ครูประสาน สุทัศน์ ณ อยุธยา ครูบุญชัย อนันตะเคียร และครูโชติ ฆมฤทธิย์ จึงทำให้ได้ทราบถึงการปฏิบัติงานในช่วงเวลาที่วงดุริยางค์สากลเจริญรุ่งเรือง และมีผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานบทเพลงทำนองไทยเดิมที่มีคุณค่ามากมาย ปัจจุบันมีบางส่วนที่ได้เก็บรักษาอยู่ที่กลุ่มดุริยางค์สากล ส่วนหนึ่งได้มอบให้ห้องสมุดดนตรี หอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้ และได้เผยแพร่ต่อไปยังหน่วยงานอื่นๆ อีกจำนวนมากไม่น้อย ซึ่งบทเพลงเหล่านี้ได้นำมาบรรเลงเผยแพร่ในการแสดงของวงดุริยางค์สากลในงานต่างๆ ทั้งงานพระราชพิธี รัฐพิธี งานทั่วไป ณ สถานที่สำคัญ จนจนถึงปัจจุบัน

ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ ดนตรีไทย หรือดนตรีสากล ต่างก็ล้วนมีความสำคัญต่อคนไทยทั้งสิ้น และกว่าจะเกิดองค์ความรู้นี้ได้ ก็ต้องอาศัยศิลปินผู้มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ และมีการถ่ายทอด สืบต่อๆ กันมาหลายต่อหลายคน หลายต่อหลายรุ่น และหลายต่อหลายช่วง จึงนับว่าเป็นความโชคดี และน่าภาคภูมิใจที่เกิดมาเป็นคนไทย

การบรรเลงดุริยางค์สากล

องค์ความรู้ด้านการสร้างลวดลายในงานโลหะ

ธวัชชัย ปุณณสิริมปกุล*

สำนักช่างสิบหมู่ เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมศิลปากร มีหน้าที่ในการชำระ รักษา และสืบทอดงานศิลปกรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ทั้งแบบประเพณี ร่วมสมัย และศิลปะประยุกต์ โดยปฏิบัติงานด้านออกแบบ สร้างสรรค์และซ่อมงานศิลปกรรมไทย และในปัจจุบันประมาณ ๒๕๕๓ สำนักช่างสิบหมู่ จัดทำโครงการสร้างต้นแบบเพื่อจัดทำองค์ความรู้ด้านงานศิลปกรรม ด้านการสร้างลวดลายในงานโลหะ โดยรวบรวมข้อมูลความรู้ในงานช่างโลหะจากช่างผู้ปฏิบัติงาน และช่างผู้มีประสบการณ์ ปรมาจารย์และจัดทำเป็นเอกสารองค์ความรู้ โดยได้จัดสร้างต้นแบบงานศิลปกรรมจำนวน ๓ ชิ้นได้แก่ ๑. ใต้โลหะ ๒. คนโท ๓. เครื่องทรงพระพุทธรูป เป็นกรณีศึกษาประกอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกสารองค์ความรู้ ของสำนักช่างสิบหมู่

การสร้างลวดลายในงานโลหะ เป็นงานศิลปกรรมที่มีคุณค่า แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของงานช่างประณีตศิลป์ บ่งบอกถึงภูมิปัญญาของครูช่างไทยโบราณที่สืบประสืบทอด สร้างสรรค์ผลงานช่างโลหะ และสืบทอดต่อมื่อมาจนถึงปัจจุบัน เป็นศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าควรดำรงรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไปภายในเอกสารองค์ความรู้ประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโลหะ

โลหะ - โลหะ (โลหะ-) น. ธาตุที่ถ่วงจากแร่แล้วเช่น เหล็ก ทองแดง ทองคำ ; (วิทยา) ธาตุซึ่งมีสมบัติสำคัญ คือ เป็นตัวนำไฟฟ้าและความร้อนได้ดี มีสีทลอมเหลวสูง ชักให้เป็นเงาได้ ดีแม่เป็นแม่หรือดึงให้เป็นเส้นลวดได้ เมื่อนำมาเคาะจะมีเสียงดังกังวาน เมื่ออยู่ในสภาพไอออนจะเป็นไอออนบวก

โลหะเจือ น. โลหะที่เกิดจากการผสมโลหะต่างชนิดกัน เช่น นาก ทองบรอนซ์, โลหะผสม ก็ว่า. โลหะผสม น. โลหะเจือ

ความเป็นมาของงานโลหะ ยังไม่มีหลักฐานเป็นที่แน่ชัดว่ามนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือมนุษย์ยุคหินในสมัยก่อน พบโลหะได้อย่างไร แต่มีข้อสันนิษฐานว่ามนุษย์อาจค้นพบโลหะโดยการสังเกตจากธรรมชาติรอบกายด้วยความบังเอิญ โลหะชนิดแรก ๆ ที่มนุษย์รู้จักเป็นโลหะที่พบได้ในสภาพเป็นโลหะตามธรรมชาติ (Native metal) ซึ่งมีอยู่ไม่กี่ชนิด ที่สำคัญได้แก่ ทองคำ เงิน ทองแดง ฯลฯ การที่ชุมชนใดจะใช้โลหะชนิดใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณนั้น ทองแดงเป็นโลหะที่พบมากและพบบ่อยในชุมชนโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์หลายแห่งทั่วโลก เนื่องจากทองแดงเกิดขึ้นตามธรรมชาติกระจายทั่วไปในแทบทุกภูมิภาค ในขณะที่ทองคำ และเงิน เกิดขึ้นอย่างจำกัดในบางภูมิภาคเท่านั้น

* ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านช่างศิลปกรรม (วิจัยและพัฒนาศิลปกรรม) สำนักช่างสิบหมู่

คุณสมบัติของโลหะ โลหะต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้นมีมากมายหลายชนิด แต่ละชนิดก็มีคุณสมบัติ และลักษณะที่แตกต่างกับออกไป ประโยชน์ที่จะได้จากโลหะเหล่านี้ ก็ย่อมแตกต่างกันออกไปด้วย ต่อมามนุษย์เริ่มเรียนรู้ที่จะนำโลหะต่างชนิดกันมารวมหรือผสมกันทำให้เกิดความแข็ง และความเหนียวขึ้น เกิดคุณสมบัติเฉพาะที่สามารถทำโลหะเป็นรูปทรงต่างๆ ได้มากขึ้น ฉะนั้นจึงทำให้เกิดโลหะ ๒ ลักษณะ คือ ๑. โลหะแท้ (บริสุทธิ์) ที่เกิดจากธรรมชาติ ๒. โลหะผสม อีกทั้งยังกล่าวถึงคุณสมบัติของโลหะประเภทต่างๆ เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง ฯ เป็นต้น

งานช่างโลหะจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ประเทศไทยในปัจจุบันได้มีการค้นพบว่ามีมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์นับแต่ยุคหินอยู่อาศัย และสัญจรไปมาระหว่างจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และพม่าตอนใต้ ซึ่งเป็นเส้นทางเดินผ่านจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดกาญจนบุรี โดยมีอาวุธ และเครื่องมือเครื่องใช้สมัยหิน ตลอดจนโครงกระดูกของมนุษย์สมัยนั้น มีการขุดพบเป็นหลักฐานในบริเวณดังกล่าว ประมาณ ๒,๐๐๐ ปีเศษที่แล้วมา คือราว พ.ศ. ๓๕๐ เวลานั้นมา แผลมทองเริ่มขึ้นฟู มีแว่นทวารวดีเกิดขึ้น โดยมีอาณาเขตทางเหนือจรดจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบัน ทางใต้จรดจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีราชธานีตั้งอยู่ที่จังหวัดนครปฐม ในสมัยนั้นเครื่องมือเครื่องใช้โดยมากยังคงเป็นหินต่างชนิด แต่ถึงกระนั้นโลหะก็ไม่ได้ใช้มากชิ้นส่วนใหญ่เป็นพวกเครื่องประดับ และเครื่องมือที่ทำด้วยโลหะ ตลอดจนพระพุทธรูปปางต่างๆ ก็ทำขึ้นด้วยโลหะเช่นกัน

อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีอาณาเขตตั้งแต่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีจนถึงหมู่เกาะอินโดนีเซีย สมัยศรีวิชัย งานโลหะเจริญขึ้นมากมีทองสัมฤทธิ์ เหล็ก ในรูปของประติมากรรมและเครื่องประดับต่างๆ ช่างโลหะสมัยเชียงแสนได้สร้างพระพุทธรูปด้วยฝีมือประณีตอย่างมากมาย จนถึงสมัยสุโขทัย อันเป็นสมัยที่ไทยเริ่มมีอิสรภาพ มีอาณาเขตเป็นของตนเอง เริ่มต้นราว พ.ศ. ๑๗๐๐ เศษความเจริญก้าวหน้าในค้ำโลหะไม่ปรากฏให้เห็นมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้เล็กๆ น้อยๆ ต่อมา เมื่อสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลง เป็นเหตุให้กรุงศรีอยุธยาเรืองฟู จนถึงได้เป็นราชธานี ในที่สุดกรุงศรีอยุธยาได้กลายเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นแหล่งติดต่อซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้าของบรรดาพ่อค้าที่เดินทางมาจากดินแดนซึ่งห่างไกล ทั้งจากซีกโลกตะวันออก และซีกโลกตะวันตก ความมั่นคงสมบูรณ์ในค้ำโลหะมีหลักฐานปรากฏอยู่มากมาย เช่น การขุดพบเครื่องทองในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ หรือจากจดหมายเหตุของจีน ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๒๐ กล่าวถึงกรุงศรีอยุธยาว่า "พระที่นั่งเขียนภพหลายทองหลังคามงกุฎเบ็องทองเหลือง ค้ำหนักมงกุฎเบ็องตะกั่ว เคยเอาตะกั่วทุ่มอิฐ ลูกกรงเอาทองเหลืองทุ่มไม้พระราชานับไว้พระเศษยาวสวมมงกุฎทำด้วยทองคำประดับเพชรพลอย"

สมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ หรือ กรุงเทพมหานครในปัจจุบันขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ นับจากนั้นเป็นต้นมาราชอาณาจักรสยามก็เป็นศูนย์กลางความเจริญจนถึงทุกวันนี้ งานโลหะก็มีความเจริญขึ้นอย่างมากมายในสมัยรัชกาลที่ ๑ - ๕ จะเห็นได้ว่าชาวต่างชาติที่เดินทางมาประเทศไทยสมัยหนึ่งจึงมักกล่าวชมว่าช่างเงินช่างทองของสยามมีฝีมือทางศิลปะและเป็นอาชีพของชาวสยามเลยทีเดียว

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงตั้งโรงงานช่างทองขึ้นในวังกรมหลวงสรรพศาสตร์ ถนนตะนาว และได้รวบรวมช่างที่มีความชำนาญ ทางค้ำเครื่องทองและเครื่องเงินขึ้น ซึ่งพระองค์ได้สั่งจ้าง "มิสเตอร์ แกรลเลอร์" ช่างชาวเยอรมันมาเป็นผู้สอน การฝังเพชร และพลอย แบบต่างๆ โดยได้นำเครื่องมือและเทคนิคที่ทันสมัย มาสอนคนไทยให้รู้หลักการปฏิบัติในหลักวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการออกแบบและการทำเครื่องประดับเช่น สอนการแกะโลหะด้วยเครื่องมือ และการลงยาสี เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วิวัฒนาการของงานโลหะนั้นมีการพัฒนาเรื่อยมา งานโลหะในยุคปัจจุบันนี้ได้ถูกรวบรวมและก่อตั้งให้ เป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งขึ้นตรงกับช่างโลหะและช่างสีรากรรม กลุ่มประณีตศิลป์และการช่างไทย สังกัดสำนักช่างสิบหมู่ มีหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับงานโลหะ ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมหรือการสร้างงานประเภทประณีตศิลป์ต่างๆ ให้คงสภาพดั้งเดิม เมื่อเกิดชำรุดเสียหายหรือสร้างชิ้นใหม่ เป็นศิลปะในสมัยปัจจุบันได้ เพื่อสืบทอดและพัฒนางานโลหะ ในอดีตผู้ปฏิบัติงานให้ครบถ้วนได้ศึกษาเป็นแนวทางการพัฒนาในอนาคตต่อไป

งานสลัก-ตุ้ม โลหะ

งานสลักตุ้มเดิมเรียกว่างานบุตุ้ม เพราะจะใช้โลหะเป็นแผ่นบางๆ แล้วนำไปทุ้มบนวัสดุที่มีรูปทรงแล้ว กล่าวคือทุ้มข้างนอกแล้วตุ้มเพื่อให้เกิดความพิเศษ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การบุทองคำบนชิ้นเงิน พานเงินหรือพระพุทธรูป เป็นต้น แต่ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมเพราะความบางของเนื้อโลหะจะชำรุดหรือฉีกขาดได้ง่ายกว่า โลหะที่มีความหนาแน่นมากกว่า ฉะนั้นช่างบุตุ้มปัจจุบันจึงพัฒนาเทคนิคจากงานบุตุ้มมาเป็นการสลักตุ้ม ซึ่งสามารถใช้วัสดุสลักตุ้มออกไปบนแผ่นโลหะและตุ้มขึ้นให้สูงหรือสร้างสรรคงานได้ตามความต้องการโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าเนื้อโลหะจะฉีกขาดหรือชำรุดได้ง่าย

การสลัก หมายถึงทำให้เป็นลวดลายหรือตัวหนังสือด้วยเครื่องมือ โดยการใช้นิ้วหรือเครื่องมือสลักดอกด้วยค้อนลงไปในแผ่นโลหะให้เป็นร่องลึกเพื่อให้เห็นลวดลายหรือภาพชัดเจดโดยไม่ต้องให้เนื้อของโลหะนั้นๆ หลุด หรือสีออก

การตุ้ม หมายถึงการทำให้โลหะต่างๆ ให้เป็นรอยบุ๋ม ให้สูงชันคล้ายๆ กรรมวิธีการปั๊มหรือตุ้มลาย

งานสลัก-ตุ้ม จัดเป็นกรรมวิธีพิเศษที่ต้องอาศัยความชำนาญ ความสามารถเฉพาะต้องใช้เทคนิคของช่างแต่ละคน และต้องทุ่มเทการปฏิบัติงาน ทั้งร่างกายและแรงใจอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความงามที่มีคุณค่า และเกิดการยอมรับในฝีมือ เพราะการทำงานกับโลหะนั้นจะเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ง่าย และแก้ไขยาก

วัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในการทำงานสลัก-ตุ้ม นับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง รองจากทักษะในการปฏิบัติงาน เพราะการที่จะดอก-ตุ้มลายให้ได้ความสวยงามนั้น นอกจากต้องอาศัยประสบการณ์ แล้ว ยังขึ้นอยู่กับอุปกรณ์ที่พร้อม มีสภาพดี และสมบูรณ์ด้วย โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มทำการดอก ตุ้มลายใหม่ๆ อาจพบปัญหาในการเลือกใช้เครื่องมือที่ไม่พร้อมแล้ว อาจทำให้เกิดความท้อในการฝึกฝน จึงหมดโอกาสที่จะสร้างความชำนาญได้ ฉะนั้นการที่จะเรียนรู้จักเครื่องมือ และรักษาเครื่องมือเป็นสิ่งที่จำเป็น ในที่นี้จะขอแบ่งเครื่องมือตามลักษณะการปฏิบัติงานสลัก-ตุ้ม นั้นออกเป็น ๗ ส่วนใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ

๑. เครื่องมือสำหรับ วัด ชั่ง และเขียนแบบงาน
๒. ค้อนชนิดต่างๆ และเหล็กสำหรับเคาะขึ้นรูป
๓. เครื่องมือสำหรับตัดโลหะ
๔. เครื่องมือสำหรับให้ความร้อน
๕. เครื่องมือสำหรับขัดตกแต่งผิวและทำความสะอาด
๖. เครื่องมือสำหรับสลักตุ้ม
๗. ชิ้นรองสลัก

การสร้างลวดลายในงานโลหะ

ลวดลายที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดขึ้นมาขึ้น นับเป็นความคิดของมนุษย์ ที่แฝงไว้ด้วยศิลปวัฒนธรรมอันประณีตงดงาม ละเอียดอ่อน บ่งบอกถึงประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมอันก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชน เชื้อชาติของบุคคลในแต่ละสังคม และเป็นสื่อที่สามารถศึกษาลึกลับ วิถีวัฒนธรรมประเพณี โบราณคดีประวัติศาสตร์ได้ทางหนึ่ง ถึงจะมีความแตกต่างในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี และคุณลักษณะของลวดลายที่แตกต่างกันในช่วงเวลา ยุคสมัย และสมัยนิยมก็ตาม ลวดลายเองก็สามารถบ่งบอกถึงวิถีชีวิตชุมชนนั้นๆ ได้ การขึ้นรูปโลหะของไทยมีวัฒนธรรมลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอีกทั้งมีกระบวนการที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่ควรรักษาไว้ดังต่อไปนี้

วิธีการขึ้นรูปโลหะ กรรมวิธีการขึ้นรูปงานโลหะแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

การหล่อ ต้องสร้างหุ่นก่อนแล้วฉาบพิมพ์ เทซีเมนต์ขึ้นลงในพิมพ์ที่มีความหนาที่เหมาะสม เข้าพิมพ์สำหรับงานหล่อโดยใช้มูลโค เป็นส่วนผสมทำพิมพ์ตามกระบวนการหล่อ เมาพิมพ์สำหรับซีเมนต์ขึ้นออก เทเนื้อโลหะที่หลอมละลายลงพิมพ์ แม่พิมพ์จะบังคับให้เป็นรูปที่ต้องการ แล้วทุบพิมพ์ออก เช่น การหล่อพระพุทธรูป

การทุบ ใช้ค้อนขนาดต่างๆ ทุบแต่งโลหะที่หลอมแล้วให้เป็นรูปที่ต้องการ เช่น เทียน จั๋ว ฉาบ บางที่ขึ้นรูปเป็นส่วนใหญ่ แล้วนำมาประกอบกับอีกที่ เช่น พาน คนโท ฯลฯ

การตัดต่อ รีดโลหะให้เป็นแผ่นบาง ตัดเป็นชิ้นแล้วบัดกรีต่อเป็นรูปที่ต้องการ เช่น กล้อง ทัพ กรอบรูป

การสาน รีดโลหะเป็นแผ่นบางแล้วตัดเป็นเส้นแบบดอกลูกไม้ นำมาสานเป็นรูปทรงต่างๆ เช่น ถ้วย จอก กระบุง เสื่อ

การบุ นำโลหะมาตีให้บาง ตัดให้โค้งขนาดแล้วนำไปหุ้มกับหุ่นที่อาจเป็นโลหะอื่นหรือไม้ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ ตัวสัตว์จำลอง หรืออื่นๆ

การกลึง คือการนำโลหะมาเฉือนเอาเนื้อหรือผิวออก โดยการใช้น้ำมันคัลตามลักษณะงานซึ่งจะมีแกนเหล็กและปากกาจับยึดไว้ตรงกึ่งกลางทรงหัวและท้ายโดยหมุนไปรอบๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการกลึงโลหะแบบทรงกระบอก ทรงกลม และทรงกรวย

การชักลวด นำโลหะมาตีเป็นเส้นยาว รีดให้เป็นเส้นลวดขนาดที่ต้องการ ตัดเป็นท่อนแล้วทำเป็นห่วงร้อยต่อกันเป็นเส้นเป็นสายด้วยวิธีต่างๆ กันตามลวดลายที่ต้องการ เช่น พวงกุญแจต่างๆ

การเกี่ยวโยง วิธีนี้แยกออกได้อีกหลายชนิดเช่น ชนิดใช้เกี่ยวระหว่างโลหะต่อโลหะ ชนิดพันแน่นค้ำต่อค้ำ หรือใช้หมุดเป็นตัวช่วยในการพันแน่นระหว่างโลหะต่อโลหะ เป็นต้น

การปั๊มขึ้นรูป วิธีนี้ใช้กันแพร่หลาย การผลิตจำนวนมากๆ โดยมีแม่พิมพ์รับและตัวแม่พิมพ์กด วิธีทำก็ใส่แม่โลหะเข้าไปตรงกลางระหว่างแม่พิมพ์รับกับแม่พิมพ์กด และปั๊มให้เกิดเป็นรูปนูนหรือลวดลายนูนขึ้น

การตีคาน เป็นวิธีการตัดต่อขึ้นรูปอย่างง่ายเนื่องจากในปัจจุบันมีคานสำหรับใช้ตีเหล็กโดยเฉพาะ จึงทำให้สะดวกที่จะนำคานตีเหล็กมาใช้สำหรับการตีต่อขึ้นรูปโลหะ

วิธีการผสมขึ้น

นำน้ำมันพืชใส่กระทะพอประมาณเพื่อป้องกันไม่ให้ผงขึ้นไหม้ติดกระทะ เติมน้ำมันลงในกระทะตามความต้องการในปริมาณที่เหมาะสมกับการใช้งาน หลอดแก้วให้ผงขึ้นผสมกับน้ำมันเป็นเนื้อเดียวกัน โดยใช้ความร้อนอ่อนๆ ใช้ไม้พายคนสักครู่จนได้ความเหนียว นำขึ้นที่ไฟไปหยดลงในน้ำป่นให้เย็น แล้วบีบคู หรือใช้เสียบ

จิกคู ถ้าชิ้นที่ได้มีความแข็งแรงมากเกินไปให้ผสมน้ำมันพืช ดิมลงไปทีละน้อยๆ แล้วทดสอบดู ถ้าชิ้นที่ได้อ่อนเกินไปให้ผสมผงขี้ผึ้งเติมไปที่ละน้อย จนกว่าจะได้ชิ้นที่มีความเหนียวที่เหมาะสมกับความต้องการ แล้วจึงนำชิ้นมาเทใส่กระบะไม้ที่เตรียมไว้ เพื่อใช้สลัก - คุณต่อไป

วิธีการสลัก-คุณ งานโลหะ

การสลัก-คุณ ลวดลายบนงานโลหะนั้นจำแนกได้เป็นสองลักษณะงานด้วยกัน คือ การสลัก-คุณ ลวดลายลงไปบนตัวชิ้นงานหรือตัวภาชนะโดยตรง เช่น ลวดลายบนพานต่างๆ ใต๊ะ หรือโตกกลม ชั้นน้ำกระโถน ศบโท ทีบ กล่องต่างๆ ที่มีรูปทรงสามมิติ คือมีความกว้าง ความยาว ความสูง เป็นงานลอยตัว กับ ลวดลายประดับชิ้นงาน หมายถึง การสลัก-คุณ บนวัสดุแผ่นเรียบแล้วจึงนำไปประกอบเป็นทรง หรือประดับตกแต่งเป็นส่วนประกอบกับงานอื่น เช่น ลวดลายบนมหาสิพรพัตยศ ฉัตรโลหะ เป็นต้น ซึ่งทั้งสองอย่างนี้จะมีกรรมวิธีการสร้างที่ต่างกันตรงการขึ้นรูปเท่านั้น ส่วนการสร้างลวดลาย (สลัก-คุณ) จะเหมือนกัน ซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนปฏิบัติ พอที่จะสรุปได้ดังนี้

- เมื่อออกแบบลวดลายที่ใช้สำหรับคุณเรียบร้อยแล้วก็นำแบบไปทาบและวัดบนแผ่นโลหะและตัดแบ่งมาตามขนาดของแบบ เตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเครื่องมือที่จำเป็นในการทำงานสลักคุณ
- ทำการเคียวขึ้น เพลงในภาชนะ (กรณีสร้างงานในตัวชิ้นงาน) หรือกระบะ
- ตีคโลหะ ตีคแบบลายด้วยถาด
- ลงมือสลักลายเส้น
- ใช้ควม ขมรอบเผาแผ่นโลหะออกจากชิ้น (เรียก การออกชิ้น)
- นำแผ่นโลหะไปล้างทำความสะอาดด้วยน้ำกรดเจือจาง ล้างน้ำธรรมดา แล้วนำมาเช็ดด้วยผ้าสะอาดให้แห้ง
- นำไปเผาขึ้น (เรียก การเข้าชิ้น) ใหม่อีกครั้งโดยการพลิคด้านตรงข้ามกับการสลักครั้งแรก แล้วลงมือคุณนูนตามร่องลายเส้นจนทั่วทั้งตัวลาย
- เผาออกจากแผ่นชิ้น (การออกชิ้น) ทำเหมือนครั้งแรกทุกขั้นตอน ต่อจากนั้นก็นำมาเคาะเก็บพื้นให้เรียบร้อยตัว ยี่สิบ และค้อนเก็บรูป
- นำไปเผาขึ้น (การเข้าชิ้น) อีกครั้งโดยการพลิคด้านที่คุณนูนขึ้นด้านบน แล้วใช้สิ่วยี่สิบและลูบลายตกแต่งตัวลายและผิวของตัวลายให้เรียบร้อย
- ถ้าลายที่คุณนูนรูปโครงสร้างยังไม่ดีหรือยังไม่ถูกต้องตามลักษณะของรูปแบบ ก็ให้ทำกลับไปกลับมา ตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จนกว่าได้ลายที่ดีพร้อมตามรูปแบบที่ต้องการ จึงทำกรรมวิธีการออกชิ้นทำตามขั้นตอนเหมือนตอนแรก และนำมาเช็ดด้วยผ้าสะอาดให้แห้ง
- แล้วจึงนำมาเคาะเก็บพื้นผิวให้เรียบร้อยอีกครั้ง ก็เป็นอันว่าเสร็จขั้นตอนการคุณนูน

กระบวนการสร้างชิ้นงาน เพื่อจัดทำองค์ความรู้

การสร้างต้นแบบเพื่อจัดทำองค์ความรู้ด้านศิลปกรรม ความรู้ด้านงานโลหะ การสร้างลวดลายในงานโลหะได้จัดสร้างลวดลายบนงานโลหะในรูปแบบของใต๊ะ (โตกกลม) ศบโท (หม้อน้ำ) และเครื่องทรงพระพุทธรูป ซึ่งทั้งสามสิ่งนี้จะมีกรรมวิธีการ สลัก-คุณลวดลายที่เหมือน จะต่างกันในส่วนของการขึ้นรูปทรงของชิ้นงาน ซึ่งพอจำแนกได้ดังนี้

ใต๊ะ (โตกกลม) ใต๊ะ หรือโตกทรงกลมมี เป็นภาชนะมีเชิงสูงรูปคล้ายพาน ส่วนบนคล้ายลาด มีพื้นตั้งสำหรับวางหรือใส่สิ่งของ สลัก-คุณเป็นลายกลีบบัว ขาสลักขณะคู้ แบบเดียวกับขาสึงห์ สลัก-คุณ ลวดลายคอกพุดตาน และเชิง สลัก-คุณลายกลีบบัว และลายประจำยาม บนโลหะทองแดง ขุบทอง

ปากอวตบแก้ว ๑๘ เซนติเมตร มีความสูง ๑๒ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๑๕ เซนติเมตร วัตถุประสงค์การใช้ แต่เดิมเข้าใจกันว่าใช้รองบันสรงพระพักตร์

พระเต้า หรือคนโท หรือหม้อน้ำมนต์ ทำด้วยโลหะชุบทองแดง ชุบทอง เป็นลักษณะพิเศษของหม้อน้ำประเภทต่าง ๆ ที่มีคอรยาว ใช้สำหรับบรรจุน้ำพระพุทธมนต์ หรือเทพมนต์ คนโทนี้เป็นคนโททรงสูงฝ่ายอก สลักลายกลีบบัวคว่ำซ้อนกันสี่ชั้น ตัวคนโททรงกลม สลัก-ศุน เป็นลายกลีบบัวซ้อนกันสองไล่สายในทิศ ส่วนที่บริเวณคอและเชิง สลัก-ศุน เป็นรูปบัวคว่ำ ขนาดคนโทปากกว้าง ๑๗.๒ เซนติเมตร มีความสูงรวมฝา ๒๒ เซนติเมตร ตัวคนโทกว้าง ๑๓ เซนติเมตร เชิงกว้าง ๘.๕ เซนติเมตร

เครื่องทรงพระพุทธรูป หรือพระพุทธรูปทรงเครื่องทรงกษัตริย์หรือพระจักรพรรดิ มีความเชื่อตามคติเทวราชาของศาสนาพราหมณ์ เป็นการยกพระมหากษัตริย์ไว้เทียบเท่าเทพเจ้า ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นความเชื่อหลัก ศติบีได้เปลี่ยนเป็น พุทธราชา แทนความเชื่อเดิม พระพุทธรูปทรงเครื่องจึงเป็นสัญลักษณ์การรวมกันของพระมหากษัตริย์กับพระพุทธเจ้านั่นเอง การสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูปชุดนี้ เป็นการจำลองและประยุกต์มาจากพระพุทธรูปทรงเครื่อง ตามลักษณะของพระมหาอำนาจนปฎิมากรทลเครื่องทรงอุคูรอบ ซึ่งมีรายละเอียดของเครื่องทรงดังนี้

๑. มหามงกุฎ	๒. กรรเจียก (จอบนุ)
๓. อูมาโลม	๔. ฉลองพระศอ (กรองศอ)
๕. อีนทรธนู	๖. กระทบกปีกไพล่
๗. ตาบหน้า (ทับทรวง)	๘. ตาบหลัง
๘. ตาบข้างหรือตาบทิศและสังวาล	๑๐. รัศพระองค์
๑๑. พาทูร์ติ (กำไลต้นแขน)	๑๒. ทองพระกร (กำไลข้อมือ)
๑๓. ถ้ำมรงค์	๑๔. กรอบพระขงฆ์ (ส้นเท้า)
๑๕. ทองข้อพระบาท (กำไลข้อเท้า)	๑๖. มงคลฝ่าพระบาท

คนโท หรือหม้อน้ำมนต์

เครื่องทรงพระพุทธรูป

ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย^๑

ธนารักษ์ สอดทรัพย์^{๒*}

การปลูกเรือนที่อยู่อาศัยในสังคมไทยตั้งแต่โบราณกาล มักสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และความเชื่อท้องถิ่น เมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้น การใช้รูปลักษณ์ของอาคารทางสถาปัตยกรรมเป็นการบ่งบอกถึงความแตกต่างของฐานะหรือศักดิ์ของผู้เป็นเจ้าของได้อีกด้วย ดังปรากฏหลักฐานมาแต่สมัยอยุธยา มาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่วัตถุประสงค์ในการปลูกสร้างบ้านเรือน นอกจากจะมุ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ยังมีขนบธรรมเนียมและประเพณีนิยมในการปลูกสร้างและแต่งเรือนต่างๆ ออกไปเป็นหลายแบบหลายระดับ เพื่อบ่งบอกสภาพฐานะและความสำคัญของเจ้าของเรือน ขนบธรรมเนียมประเพณีนิยมในการทำเรือนตามความคิดดังกล่าว เรียกว่า ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย ศติความเชื่อในการแสดงฐานะแห่งศักดิ์ของบุคคลให้ปรากฏเป็นรูปธรรมทางสถาปัตยกรรมเช่นนี้เป็นไปเพื่อการจัดระเบียบศึกษภาพของคนในสังคมและมีไว้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นปกติด้วยคารยอมรับในระบบ และเห็นความจริงแท้ในฐานานุศักดิ์อันลบลับกันในแต่ละกลุ่มสังคม สำหรับในสาขาวิชาช่างแล้ว องค์ความรู้เรื่องฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะกำหนดว่าอาคารหลังหนึ่งๆ จะมีรูปแบบ ลักษณะโครงสร้าง องค์ประกอบและรายละเอียดเป็นอย่างไร

ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทยในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเลือนหายไปจากสำนักครูของคนไทยส่วนใหญ่แล้ว เห็นได้จากการนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมไทยไปใช้อย่างไม่เหมาะสมและขาดองค์ความรู้ การศึกษาฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำมาค้นหาความหมายและคุณค่าต่างๆ ที่เป็นต้นกำเนิดของงานสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งบรรพบุรุษของเราได้สร้างสรรค์ไว้เป็นแบบอย่างมาก่อน และเป็นการปลูกจิตสำนึกในเชิงภูมิปัญญา ให้คนไทยรุ่นหลังได้ศึกษา สืบทอด พัฒนา และนำไปสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยอันทรงคุณค่าต่อไป

ครุฑ นาค มาร สิงห์

สัญลักษณ์สำคัญในงานสถาปัตยกรรมไทย

การสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยได้รับอิทธิพลอย่างแรงกล้าจากศติความเชื่อ จากศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู รวมทั้งลักษณะศิลปกรรมจากวัฒนธรรมอินเดีย ลังกา และชอม ซึ่งปรากฏในรูปแบบการวางผัง รูปทรง องค์ประกอบ รวมถึงประติมากรรมในงานสถาปัตยกรรมไทยด้วย จึงขออธิบายความหมายและที่มาของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรมไทย เพื่อถ่ายทอดการทำความเข้าใจในองค์ประกอบงานสถาปัตยกรรมอันจะกล่าวต่อไป

^๑ สถาปนิกปฏิบัติกร สำนักสถาปัตยกรรม

^๒ ถอดความจากหนังสือ ฐานานุศักดิ์ในงานสถาปัตยกรรมไทย จัดพิมพ์โดยสำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร

๑. ครุฑ

ครุฑเป็นพาหนะของพระนารายณ์ตามที่มีปรากฏเรื่องราวในศาสนาพราหมณ์ ครุฑเป็นประติมากรรมที่ใช้เป็นเครื่องหมายที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์โดยตรง เพื่อแสดงศักดิ์ของพระองค์ในฐานะที่เป็นสมมุติเทพราชและทรงเป็นเสมือนนารายณ์อวตารมาสู่โลกมนุษย์เพื่อปราบยุคเข็ญ สำหรับสถาปัตยกรรมไทย ครุฑถูกใช้ เป็นเครื่องหมายประจำองค์พระมหากษัตริย์ ดังที่ปรากฏอยู่ที่มณฑปสุทโธปรางค์ มณฑปพระมหาปราสาท เป็นเครื่องประดับฐานบัลลังก์ เป็นรูปประดับตงนำขบวนเสด็จหรือประดับหน้าพาหนะ ฯลฯ

ครุฑ

นาคเป็น พระที่นั่งสุทโธปรางค์มหา

๒. นาค

นาคเป็นสัตว์ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์อยู่เป็นอันมาก นาคต่างกับครุฑตรงที่หลายชาติในแผ่นดินสุวรรณภูมินิยมรับเอานาคไว้เป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ประจำชาติ องค์ประกอบนาคเป็นเครื่องแสดงเกียรติยศ ก็ได้มีเรื่องที่น่าสังเกตว่าไม่มีการใช้ปั้นสมเครื่องสำคัญของประกอบอาคารที่ไม่มีมีความสำคัญ เป็นต้น ไม่นำมาทำปั้นสมเรือนสามัญชน เรือนหรือตำหนักผู้มีฐานะชั้นสูงก็ต่ำกว่าชั้นเจ้าฟ้าหรือไม่นำมาประกอบกุฎิพระ นอกเสียจากพระมหากษัตริย์จะทรงสร้างหรือพระตำหนักเก่ามาดลว่า ยเป็นพุทธบูชา

มารเป็นรูปผู้พิทักษ์คังเคิมซึ่งมีปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมสมัยทวารวดี เชื่อว่ารูปมารแบกเป็นรูปที่
 เกิดขึ้นจากอิทธิพลของเรื่องชาพระสุเมรุซึ่งกล่าวถึงที่อยู่ของมารที่เขตรีกูฏหรือสาสามเส้าได้เขาพระสุเมรุ รูป
 มารแบกจึงถูกนำมาใช้เป็นรูปทูลแบกฐานพระเจดีย์หรือฐานบัลลังก์กษัตริย์ โดยถ้าพิจารณาดูพระปรางค์แบบ
 รัตนโกสินทร์ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๓ และรัชการที่ ๔ แล้วจะเห็นการนำเอารูปมารแบกไปประดับไว้รอบเชิง
 ปรางค์ตรงส่วนที่อยู่เหนือขึ้นเรือนธาตุ การที่นำเอารูปมารแบกไปประดับไว้ในลักษณะเช่นนั้น ก็ให้สันนิษฐาน
 ได้ว่าช่างได้ยึดเอาคติที่ถือว่าพระปรางค์เป็นเขาพระสุเมรุเป็นหลักการกำหนดแบบ และกำหนดให้ส่วนตรง
 เหนือเรือนธาตุ เป็นเชิงเขาจึงได้บรรจุรูปมารล้อมเชิงเขาไว้ตรงส่วนนั้น เพื่อทำหน้าที่พิทักษ์รักษาพระสุเมรุ

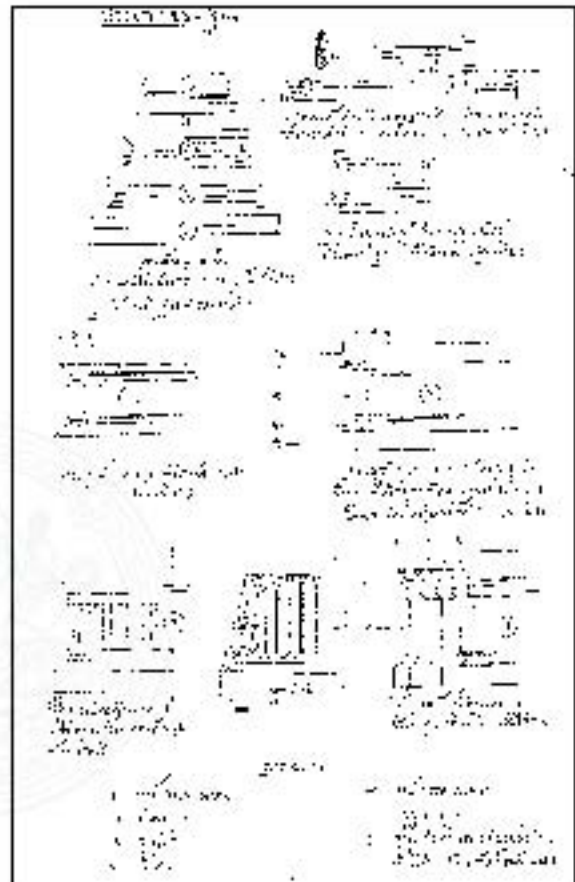
๔. สิงห์

สิงห์ หรือราชสีห์ ตามความเชื่อของคนไทยนั้น ถือกันว่าเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าทึมผาพันต์บริเวณสิง
 เขาไกรลาส จึงได้มีการนำเอารูปสิงห์มาใช้เป็นเครื่องประดับฐานพระราชบัลลังก์ของสมเด็จพระ เพื่อให้เกิดเปรียบ
 เสมือนที่ประทับของเทพเจ้าบนเขาไกรลาส การนำเอารูปสิงห์มาใช้ในงานศิลปะนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป
 ตามวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ โดยส่วนมากจะนิยมนำมาประดับตกแต่งฐานบัลลังก์ และเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้อง
 กับกษัตริย์เพื่อแสดงถึงพระราชอำนาจ และเป็นเครื่องหมายที่แสดงเกียรติโดยเฉพาะ

จะเห็นได้ว่าสัญลักษณ์ที่สิงห์ข้างต้นนั้น ปรากฏใช้ในสถาปัตยกรรมเพื่อแสดงพระเกียรติของพระ
 มหากษัตริย์ในฐานะสมมุติเทพมาแต่โบราณ เราจึงไม่เห็นบ้านเรือนของราษฎรทั่วไปนำสัญลักษณ์เหล่านี้มา
 ใช้ประดับตกแต่ง ซึ่งนอกจากระบบฐานานุศักดิ์จะสะท้อนอยู่ในงานประติมากรรมแล้ว ยังได้สะท้อนออกมาใน
 รูปของการใช้งานองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทย โดยมีลำดับการใช้งานที่หลากหลายแตกต่างกันไปตาม
 รูปแบบต่างๆ มากมายที่สทล้นความสำคัญกันไปตามผู้ใช้อาคาร ยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

องค์ประกอบงาน สถาปัตยกรรมไทยและการนำไปใช้

ในงานสถาปัตยกรรมไทยนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็นส่วนหลัก คือ ส่วนฐาน ส่วนเรือน และส่วนหลังคา ซึ่งในแต่ละส่วนนั้น ก็จะมีรูปแบบที่ใช้ในการประดับตกแต่งและการนำไปใช้งานที่แตกต่างกันไปดังนี้

ส่วนฐาน

ฐานคือพื้นสำหรับรองรับสิ่งใดๆ ในสถาปัตยกรรมไทย มีหลากหลายรูปแบบ เช่น ฐานเจดีย์ ฐานโบสถ์วิหาร และฐานอาคารพระที่นั่งและวิธีการนำไปใช้ที่แตกต่างกัน เช่น ฐานเชิง ฐานปัทม์ ฐานสิงห์ ฐานเชิงบาตร ฐานบัวกลุ่ม โดยในแต่ละรูปแบบนั้นจะถูกนำมาใช้ตามลำดับความสูง โดยมีที่มาและความหมายในการนำไปใช้ ซึ่งจะต้องพิจารณาเลือกใช้อย่างมีระเบียบแบบแผน

ส่วนเรือน

งานสถาปัตยกรรมที่มีผนังปิดล้อมนั้น จำเป็นต้องมีช่องเปิดเพื่อการเข้าออกของบุคคลที่ใช้สอยอาคาร เรียกว่า ประตู และช่องเปิดเพื่อการระบายอากาศและนำแสงจากภายนอกเข้ามาภายในอาคาร เรียกว่า หน้าต่าง ช่องเปิดทั้งสองนี้ เกิดจากการใช้สอยเป็นหลัก ซึ่งในงานสถาปัตยกรรมให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นความต้องการพื้นฐานในการใช้งานของมนุษย์ทั้งเรื่องแสง เรื่องการระบายอากาศ อีกทั้งยังใช้สะท้อนฐานของผู้ใช้อาคารอีกด้วย

ซุ้มประตูหน้าต่างของวังและวัดที่นิยมใช้มากที่สุดคือซุ้มประตูหน้าต่างทรงบันแถลงซึ่งมีโครงซุ้มแบบเครื่องลำของทำเป็นรูปโค้งกลับหัวมักทำเป็นมุขหลังและมุขสทเสมอ ส่วนประตูหน้าต่างในอาคารพักอาศัย ส่วนพระตำหนัก มีการจำหลักไม้เป็นกรอบสวยงามตามยศถาบรรดาศักดิ์ของผู้เป็นเจ้าของ เช่น ถ้าผู้ใช้เป็นผู้มีศักดิ์สูง ส่วนประดับตกแต่งด้านบนเรียกว่า ท้อง มักทำจากไม้แกะสลักเป็นลวดลายสวยงาม แต่ถ้าเป็นเรือนของสามัญชนอาจเป็นแค่กรอบไม้ หรืออาจไม่มีกรอบใดๆ เลยลทกลับกันไป เป็นต้น

ลักษณะซุ้มบันแถลง

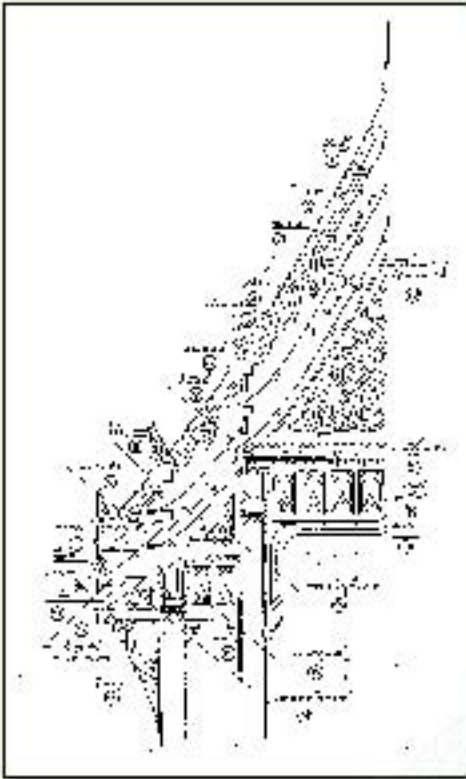

ห้องมโหฬาร อู่จ้อคอกไม้

ส่วน หลังคา

การแสดงฐานะบุคคิ์ในส่วนของหลังคานั้น มักจะเห็นชัดในส่วนของการประดับทส่วนปั้นลม ซึ่งใบเรือนของชาวบ้านทั่วไป อาจเป็นเพียงปั้นลมเรียบๆ ไม่มีการประดับตกแต่งใดๆ แต่ถ้าเป็นเรือนของเจ้าพระยาหรือเจ้าขุนมูลนายอาจมีการแกะสลักลวดลายอันสวยงามไปบนปั้นลม หรือถ้าเป็นอาคารในสถานศึกษาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็จะประดับตกแต่งด้วยเครื่องลำของ ซึ่งประกอบด้วยช่อฟ้า ใบระกา ตัวลำของและหางหงส์ ซึ่งองค์ประกอบนี้ ให้เฉพาะกับอาคารในระบบสถาบันศึกษาและสถาบันพระมหากษัตริย์เท่านั้น

นอกจากจะได้อธิบายในส่วนขององค์ประกอบต่างๆ และลักษณะการนำไปใช้งานตามศักดิ์ของเจ้าของอาคารแล้ว ยังได้มีการอธิบายชื่อขององค์ประกอบหลักๆ ที่ใช้กับสถาปัตยกรรมไทยในสถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์อีกด้วย เช่น องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถและพระวิหาร เป็นต้น

ข้อฟ้า หมายถึง องค์ประกอบประดับตกแต่ง ส่วนปลายสุดของสันหลังคา ทั้ง ๒ ด้านของอาคารในงานสถาปัตยกรรมไทยประเภทอาคารทางศาสนาและอาคารที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์

โบระกา หมายถึง องค์ประกอบส่วนที่มีลักษณะทำเป็นครึ่งเรือโค้งแหลมอย่างปลายมีคกลางครึ่งค้ำหน้าฉากเป็นสันบุบ วางเรียงประดับตกแต่งอยู่ระหว่างข้อฟ้าและทางหงส์บนขอบสันบ่าค้ำบนตลอดแนวของตัวลำยอง

แปงวง หมายถึง ชื่อเรียก "แปลาน" ตัวที่ใต้หางของนกสำยองที่เป็นแบบนาคสะดุ้งยัดเกี่ยวข้องไว้

ตัวลำยอง หมายถึง ชื่อเรียกส่วนขององค์ประกอบสำคัญของเครื่องลำยอง ที่เป็นตัวยึดข้อฟ้าโบระกา ทางหงส์ โดยพาคอยุ่นหลัง "แป" ทำหน้าที่ปิดเครื่องมุงหลังคาค้ำสลัก เพื่อกันไม่ให้ลมตีเครื่องมุงปีกคล้าย "ปีกลม" ของเรือนไทยภาคกลาง

ทางหงส์ หมายถึง องค์ประกอบตกแต่งที่ใช้ประดับส่วนปลายค้ำล่างของเครื่องลำยอง โดยนั่งอยู่บนบ่าระหว่างแปหัวเสากับเชิงกลอน นิยมทำเป็นรูป "นาคเสี้ยว" หรือนาคเบือบ ที่เป็นโครงรูปของนาค ๓ เศียรซ้อนกัน

ดินฉี หมายถึง ชื่อเรียกส่วนขององค์ประกอบทึบตรงโคนของ "ทางหงส์" ที่ทำคล้ายสลักเพื่อยสำหรับสอดลงปิดช่องว่างระหว่าง "เชิงกลอน" กับ "แปปลายเต้า"

เต้า ตัวไม้ที่สอดค้ำผ่านลำต้นเสาตรงออกไปรับตอนกลางของไม้เชิงกลอนที่ขอบชายคา

ดินทวย หมายถึง องค์ประกอบโครงสร้างที่ยึดติดกับเสาหรือผนัง ทำหน้าที่รับน้ำหนักของปีกชายคาที่ยื่นเลยจากแนวผนังอาคารก่อนถ่ายลงเสาหรือผนังเรือน นิยมแกะสลักหรือหล่อปูนให้อ่อนช้อยเป็นรูปนาค ซึ่งถ้าทำเป็นท่อนไม้ตรงๆ เรียกว่า "ค้ำยัน" หรือ "ท้าวแซบ" ดินทวยจึงเป็นทั้งองค์ประกอบโครงสร้างและองค์ประกอบประดับ ตกแต่ง เป็นต้น

กัณฑ์

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระที่นั่งอัมรินทร์ปราสาท

สรุป

สังคมไทยในอดีตถือระบบฐานานุกิจคืออย่างเคร่งครัด เพื่อแสดงการสทลัษของสถานภาพทางสังคม และสะท้อนออกมาในงานสถาปัตยกรรม เช่น เรือนของขุนนางระดับเจ้าพระยากับเรือนของชาวบ้านก็จะประดับประดาแตกต่างกัน รวมไปถึงลักษณะการแต่งกายและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน จนถึงขั้นต้องมีการกำหนดจารีตเกี่ยวกับการใช้ขึ้นมา แม้ปัจจุบันระบบสังคมและการปกครองที่มีการแบ่งชนชั้นได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่คัวขัวัฒนธรรมความเป็นไทยอันดั้งามที่ปลูกฝังให้เรารู้จักที่จะอ่อนน้อมถ่อมตนและรู้จักที่จะประมาณตน

สำหรับฐานานุกิจคือในงานสถาปัตยกรรมนั้น หากมองในแง่การก่อสร้างแล้ว องค์ประกอบทั้งหมคต่างก็เป็นเพียงรูปแบบการประดับตกแต่งอาคารรูปแบบหนึ่งเท่านั้น และทุกคนก็อาจมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกใช้ตามที่เห็นว่างามได้ แต่แม้จะไม่มีกฎระเบียบใดที่มากบงชี้ว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก แต่การเรื่อบรู้ประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมเดิมก็เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อที่จะได้พิจารณาถึง "ความเหมาะสม" ว่าการใช้งานดังกล่าวนั้น "สมควร หรือ ไม่สมควร" ต่อกาลเทศะหรือไม่อย่างไร

คนไทยเรามีวิถีชีวิตผูกพันและแนบแน่นกับสถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสิ่งศวรเคารพเทิดทูนบูชา เป็นของสูงและเป็นสิ่งมงคลกับชีวิต เกิดเป็นแบบอย่างทีพ่อแม่ครูบาอาจารย์ได้สั่งสอนกับมา จนได้ขึ้นกันเป็นเรื่องธรรมดา เช่น "ทำอะไรต้องรู้จักที่ต่ำที่สูง" หรือ "อย่าเอาของสูงมาใช้สู้่มี่สู่มี่ท่า เทียบบรกดจะกินกบาล" เป็นต้น ทั้งนี้บัยยะที่แฝงมาก็เพื่อต้องการให้ผู้ใช้ได้รู้จักคิดและไตร่ตรอง เพื่อพิจารณาใช้องค์ประกอบต่างๆ ให้ถูกศวร รู้กาลเทศะ เพื่อเป็นมงคลกับชีวิตต่อไปในภายภาคหน้านั่นเอง

พระเมรุสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องสี่ซัของ สมบรมนาถอโศก ในวิหารลอยคำ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จังหวัดเชียงใหม่ ศิลปินนามา พุทธศักราช ๒๔๖

ผู้บริหารกรมศิลปากร

นางโนนสุต สือะวณิช
อธิบดีกรมศิลปากร

นายบวรเวท รุ่งรุจี
รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายเนก สิทฺธามาทธี
รองอธิบดีกรมศิลปากร

นายकरण สุทธิกุล
รองอธิบดีกรมศิลปากร

ผู้บริหารกรมศิลปากร

นางสุนิสา จิหพันธ์
ผู้อำนวยการกรมศิลปากร

นายปกรณ์ พรพิรุณ
ผู้อำนวยการสำนักการรังสีศัลยกรรม

นายวราพงษ์ ศรีสุชาติ
ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดี

นายอนันต์ ชูโชติ
ผู้อำนวยการ
สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

นางณงุณมาลี เพ็ชรวง
ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรม
และประวัติศาสตร์

นายสุทิน คุวิฑูริสดี
ผู้อำนวยการ
สำนักสถาปัตยกรรม

นางสุริย์รัตน์ วงศ์เสงี่ยม
ผู้อำนวยการ
สำนักพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ

นางฉัตรวิมลย์ พิพิธพันธ์
ผู้อำนวยการ
สำนักพิพิธภัณฑ์แห่งชาติ

นางสาวนิรมล เกื้อฉิม
ผู้อำนวยการสำนักช่างสิบหมู่

นางสาวนารีรัตน์ ปรีชาทิษศุภภ์
ผู้อำนวยการ
สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

นายประทีป เพ็งหงษ์
ผู้อำนวยการ
สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี

นายสุทนต์ พรหมมาในะ
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๓
พระนครศรีอยุธยา

ผู้บริหารกรมศิลปากร

นางมานิษา ศ็อนขันซ์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๔
ลพบุรี

นายอรุณทิ บำรุงวงศ์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๕
ปราจีนบุรี

นายทิวพน พิสิษฐพงศ์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๖
สุโขทัย

นายเมธาคุณ วิจักขณะ
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๘
น่าน

นายวิเศษ เพชรประดับ
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๘
เชียงใหม่

นายวีระสิทธิ์ ชูแสงทอง
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๙
ขอนแก่น

นางศันณี จันทรสภา
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๐
ร้อยเอ็ด

นายทอง มุกมีคำ
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๑
อุบลราชธานี

นายศักดิ์ชัย ทองนันทวารินทร์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒
นครราชสีมา

นายจารึก วิไลแก้ว
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๓
สิงขร

นางสาวแสงจันทร์ ไทรเกษม
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๔
นครศรีธรรมราช

นางสาวเสาวนีย์พย์ ยโสธรา
ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๕
ภูเก็ต

นิตกรรณฟ้าคณีย์ พระสุทธธรรมาสน์ พระบรมมหาราชวัง

ผู้เชี่ยวชาญชาญกรมศิลปากร

นายอำพัน กิจจาม
ผู้เชี่ยวชาญ วิทยาศาสตร์
(วิจัย และพัฒนาโบราณคดี)

นางสาววันเพ็ญ ม่วงบุญ
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
(เชน ละคร)

นายนิยม กลิ่นบุบผา
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
ช่างศิลปกรรม (ช่างสีปูน)

นายสีภาทร นิยมทอง
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
ศุริยาสรีลาภ

นายวราสิทธิ์ สุนทรานนท์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
วิชาการละครและดนตรี
(เชน ละคร และดนตรี)

นางสิทธา บุษการ สิมจิหดี
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
มรดกศิลป

นายสวัสดิชัย ปุณณสัมพันธ์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
ช่างศิลปกรรม
(วิจัยและพัฒนาศิลปกรรม)

นางสาววิธมา วัฒนาราศา
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
อักษรศาสตร์ (ประวัตินิพนธ์
เสถียรธรรม)

นายสมชาย ส. นครพนม
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
วิจัยและพัฒนาศิลปกรรม

นางกวนที สุกุทธกรนิษฐ์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านกฎหมาย
มรดกศิลปวัฒนธรรม

นางสาวทิพย์ทรรณ ไทบุระสังจิวงษ์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
ภาษาโบราณ

นายวริชวานนท์ พยัคสนันท์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
สถาปัตยกรรม (บูรณะปฏิสังขรณ์
หรือสถาปัตยกรรมไทย)

นายกีตย ซุนทศกิตติก์
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจิตรกรรม

หน่วยงานภายในกรมศิลปากร

๑. สถาบันกรมศิลปากร

(บางโฉบสุตา ถิ่นชวีส)

กรมศิลปากร ๑.หน้าทระจาดุ เขตทระบคร
กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๕๕๐๗, ๐ ๒๒๒๑ ๕๕๑๗

โทรสาร ๐ ๒๒๒๓ ๕๕๐๗

๒. รอลอธบถบถบถบถบถบถ

(บาสบวเวท ฐบฐ)

กรมศิลปากร ๑.หน้าทระจาดุ เขตทระบคร
กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๕, ๐ ๒๒๒๑ ๖๕๕๖

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๐

๓. รอลอธบถบถบถบถบถบถ

(บาสบวเวท ฐบฐ)

กรมศิลปากร ๑.หน้าทระจาดุ เขตทระบคร
กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑, ๐ ๒๒๒๓ ๖๕๕๕

โทรสาร ๐ ๒๒๒๓ ๕๕๑๖

๔. รอลอธบถบถบถบถบถบถ

(บาสบวเวท ฐบฐ)

กรมศิลปากร ๑.หน้าทระจาดุ เขตทระบคร
กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๑๑๑๑, ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๓ ๕๕๑๕

๕. กธบถบถบถบถบถบถ

๕๑/๑ ๑.บวธบถบถบถบถบถบถ เขตบถบถ
กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐ (บถ ๒)

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑, ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

๖. กธบถบถบถบถบถบถ

กรมศิลปากร ๑.หน้าทระจาดุ เขตทระบคร
กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๑ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๑ ๑๑๑๑

๗. บถบถบถบถบถบถบถ

๕๑/๑ ๑.บวธบถบถบถบถบถบถ เขตบถบถ
กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๑ ๖๕๑๑, ๐ ๒๒๒๑ ๖๕๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๑ ๖๕๑๑

๘. บถบถบถบถบถบถบถ

๑.หน้าทระจาดุ เขตทระบคร กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๖๖๕๖, ๐ ๒๒๒๑ ๖๖๕๖

๐ ๒๒๒๓ ๖๖๕๖

โทรสาร ๐ ๒๒๒๑ ๖๖๕๖, ๐ ๒๒๒๕ ๖๖๕๖

๙. บถบถบถบถบถบถ

๑.บวธบถบถบถบถบถบถ กรุงเททฯ ๑๐๐๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๕ ๑๑๑๑, ๐ ๒๒๒๕ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๕ ๑๑๑๑

๑๐. บถบถบถบถบถ

๕๑/๑ ๑.บวธบถบถบถบถบถ เขตบถบถ

กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๑, ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๖

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๖

๑๑. บถบถบถบถบถบถบถ

๕๑/๑ ๑.บวธบถบถบถบถบถ เขตบถบถ

กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๖๖๖๖, ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๖

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๖๖๖๖

๑๒. บถบถบถบถบถบถบถ

๕๑/๑ ๑.บวธบถบถบถบถบถ เขตบถบถ

กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑, ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

๑๓. บถบถบถบถบถบถ

๕๑/๑ ๑.บวธบถบถบถบถบถ เขตบถบถ

กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๕๕๑๕

๑๔. บถบถบถบถบถ

๑๓ บถบถ ๑.บวธบถบถบถบถ ๕ บถบถ

๑.บวธบถบถบถบถบถ ๑.บวธบถบถบถ

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

๑๕. บถบถบถบถบถบถ

๑.บวธบถบถบถบถบถ เขตบถบถ

กรุงเททฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑, ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

โทรสาร ๐ ๒๒๒๖ ๑๑๑๑

๑๖. สำนักหอสมุดแห่งชาติ
ถ.สามถับ แขวงวชิรวิชัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐
โทร. ๐ ๒๒๖๔๓ ๗๙๖๗, ๐ ๒๒๖๔๓ ๗๙๖๘
โทรสาร ๐ ๒๒๖๔๓ ๕๙๔๙

๑๗. สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี
๓๖๒ ถ.ไทรเพชร ต.หน้าเมือง อ.เมือง
จ.ราชบุรี ๗๐๐๐๐
โทร. ๐ ๓๒๐๓๐ ๓๒๐๖ - ๗
โทรสาร ๐ ๓๒๐๓๐ ๓๒๐๖ - ๗

๑๘. สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี
๓๗๓ หมู่ที่ ๔ ต.วังใหญ่ อ.เมือง
จ.สุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐
โทร. ๐ ๓๕๕๕๕ ๕๕๖๖ - ๗
โทรสาร ๐ ๓๕๕๕๕ ๕๕๖๖

๑๙. สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา
ถ.อุโมงค์ ต.ประจักษ์ อ.พระนครศรีอยุธยา
จ.พระนครศรีอยุธยา ๓๑๐๐๐
โทร. ๐ ๓๕๒๐๕ ๒๕๒๐๕
โทรสาร ๐ ๓๕๒๐๕ ๒๕๒๐๕

๒๐. สำนักศิลปากรที่ ๔ หนองบัวลำภู
ถ.พระยาภิรมย์ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.หนองบัวลำภู ๓๕๐๐๐
โทร. ๐ ๓๖๕๕๕ ๒๕๕๕๕
โทรสาร ๐ ๓๖๕๕๕ ๒๕๕๕๕

๒๑. สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี
ถ.ปราจีนอนุสรณ์ ต.หน้าเมือง อ.เมือง
จ.ปราจีนบุรี ๒๕๐๐๐
โทร. ๐ ๓๗๒๐๓ ๒๖๒๐๓
โทรสาร ๐ ๓๗๒๐๓ ๒๖๒๐๓

๒๒. สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย
๒๓๖ ต.เมืองเก่า อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๕๐๐๐
โทร. ๐ ๕๕๖๖๓ ๓๕๖๖๓
โทรสาร ๐ ๕๕๖๖๓ ๓๕๖๖๓

๒๓. สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน
ถ.ภาคอง ต.ใบตอง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐
โทร. ๐ ๕๕๗๗๓ ๓๓๖๖๓
โทรสาร ๐ ๕๕๗๗๓ ๓๓๖๖๓

๒๔. สำนักศิลปากรที่ ๘ พียงใหม่
๔๕๓ ถ.สุปเปอร์ไฮเวย์ ต.ช้างเผือก อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๐๐
โทร. ๐ ๕๓๒๐๒ ๐๐๒๐๒
โทรสาร ๐ ๕๓๒๕๐ ๙๐๗๒๐

๒๕. สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น
๓๗๓ หมู่ที่ ๓๓ ถ.สีกรทุ่งสร้าง ต.โนนเมือง
จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร. ๐ ๕๓๒๐๕ ๒๓๒๐๕
โทรสาร ๐ ๕๓๒๓๓ ๗๒๒๐๕

๒๖. สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด
๓๗/๕๐ - ๕๑ ถ.บ้านท่าบ่อ ต.โนนเมือง อ.เมือง
จ.ร้อยเอ็ด ๕๕๐๐๐
โทร. ๐ ๕๓๕๕๓ ๓๗๕๕๒
โทรสาร ๐ ๕๓๕๕๓ ๓๕๓๐๐

๒๗. สำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี
๗๔ หมู่ที่ ๓๐ ถ.เสด็จเมือง ขอมสีห์ทบบ ต.แวงเม
อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๕๐๐๐
โทร. ๐ ๕๕๓๓๓ ๒๕๕๕๕ - ๖
โทรสาร ๐ ๕๕๓๓๓ ๒๕๕๕๖

๒๘. สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา
๒๗๕ หมู่ที่ ๓๗ ถ.ทิวาภ - ชุมทาง
ต.โนนเมือง อ.ทิวาภ จ.นครราชสีมา ๓๐๐๓๐๐
โทร. ๐ ๕๕๕๕๗ ๓๕๕๕๕
โทรสาร ๐ ๕๕๕๕๗ ๓๕๕๕๕

๒๙. สำนักศิลปากรที่ ๑๓ พิษณุโลก
หมู่ที่ ๖ ต.วัดสมบูรณ์ อ.สีหหนุบริ จ.พิษณุโลก ๙๐๓๓๐
โทร. ๐ ๗๕๓๓๓ ๕๐๕๗ - ๕
โทรสาร ๐ ๗๕๓๓๓ ๕๐๕๗ - ๕

๓๐. สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช
ถ.ราชดำเนิน ต.โนนเมือง อ.เมือง
จ.นครศรีธรรมราช ๕๐๐๐๐
โทร. ๐ ๗๕๓๒๐ ๕๕๗๗๗
โทรสาร ๐ ๗๕๓๒๕ ๖๕๕๕๕

๓๑. สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต
๒๓๗ หมู่ที่ ๓ ต.ศรีสุนทร อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ๘๐๓๓๐๐
โทร. ๐ ๗๖๓๗๗ ๙๙๐๐๐
โทรสาร ๐ ๗๖๒๖๗ ๓๐๐๐๖

๑๐๐ ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร
 จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๕๕ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
 ISBN 978-974-417-456-7

คณะที่ปรึกษา	นางโสมสุตา สียะวณิช นายบวรเวท รุ่งรุจี นายเอนก สีหามาตย์ นายคารุณ สุทธิกุล นางสุนิสา จิตรพันธ์	อธิบดีกรมศิลปากร รองอธิบดีกรมศิลปากร รองอธิบดีกรมศิลปากร รองอธิบดีกรมศิลปากร เลขาธิการกรมศิลปากร
บรรณาธิการ	นางณัฏฐภัทร จันทวิชัย นายบุญเดือน ศรีวรรณจง	ผู้ทรงคุณวุฒิตำบโบราณคดีและพิพิธภัณฑ นักอักษรศาสตร์ชำนาญการพิเศษ
คณะบรรณาธิการ	นางสาววันเพ็ญ ม่วงบุญ นางสาววีณา โรจนราธา นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์ทังเจริญ นางพันธุอร จงประสิทธิ์ นางสาวรัตน์ ชูทรัพย์ นางสาวสุธีรา สัตยพันธ์ นายณัฐนันท์ จินศิริวานิชย์ นางสาวปาสิศา เอมส์บุตร นายปพนพัชร สุขเจริญศิริชัย นายอรรถพล เฒ่าพันธ์	นายธวัชชัย ปุณณสิมปกุล นายสมชาย ณ นครพนม นางสาวผกาพรรณ เศษเทวพร นางสาวอรสรุสา สายบัว นางสาวศิริรัตน์ ทวีทรัพย์ นางสาวทิพพรรณ บุญส่งเจริญ นายธนรัตน์ สอศทรัพย์ นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวิ นายวีรวัฒน์ เหลาบุญ
ผู้แปล	ดร. ธนิก เลิศชาญอุฑ์	
ภาพประกอบ	นายสมชาย วรศาสตร์ นางกมลชนก พรภาสกร นายนาวิ พงษ์กาญจนะ นางจิราภรณ์ ไชยยา	นางรานี เนียมสอ นายธวัชชัย รามัญ นายณรงค์ศักดิ์ สุทาว์ นายฤทธิ รัตนประทีป
ออกแบบศิลปกรรม และจัดพิมพ์	บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๙๗) จำกัด โทร. ๐ ๒๘๑๑ ๓๓๓๗๘	

ตราสัญลักษณ์ วาระ ๓๐๐ ปี กรมศิลปากร
ออกแบบโดย นายสมชาย ศุภลักษณ์อำไพพร
สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร

กรมศิลปากร

